

e-ISSN: 2757-6108

DİSİPLİNLER ARASI DİL ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY LANGUAGE STUDIES

CİLT/VOL: 7, SAYI/NO: 7, ARALIK/DECEMBER 2023

Aralık / December • Sayı / Number: 2023/7

e-ISSN: 2757-6108

Başlangıç / Founded: 2020

Yayın Aralığı / Period: Yılda 2 Sayı

Disiplinler Arası Dil Araştırmaları (DADA) Dergisi, Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Derneği'nin yılda iki kez yayımlanan **uluslararası hakemli** dergisidir. Disiplinler Arası Dil Araştırmaları (DADA) Dergisi'nde yayımlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukuki açıdan bütün sorumluluğu yazarına, yayın hakları Disiplinler Arası Dil Araştırmaları (DADA) Dergisi'ne aittir.

The Journal of Interdisciplinary Language Studies (IJLS) is a refereed international journal which is published by Interdisciplinary Language Studies Association. Writers are solely responsible for the content of their articles and the copyright belongs to the Journal of Interdisciplinary Language Studies (IJLS).

İmtiyaz Sahibi / Licensee

Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Derneği

Editör / Editor-in-Chief

Prof. Dr. Erdoğan BOZ

Yazı Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Erdoğan BOZ (Başkan)
(Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Cüneyt AKIN
(Afyon Kocatepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Ferdi BOZKURT
(Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatih DOĞRU
(Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)

Dil Editörleri / Language Editors

Prof. Dr. Cüneyt AKIN (Türkçe / Turkish)
Öğr. Gör. Nurcan İLBAŞ (İngilizce / English)

Dizin Sorumlusu / Index Supervisor

Doç. Dr. Ferdi BOZKURT

Mizanpaj Editörü / Layout Editor

Doç. Dr. Fatih DOĞRU

Yayın Danışma Kurulu / Board of Editorial Advisor

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN 'Türk Dili'
(Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Leyla KARAHAN 'Türk Dili'
(TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi)
Doç. Dr. Özgür AY 'Türk Dili'
(Uşak Üniversitesi)
Prof. Dr. Semra GÜNAY AKTAŞ 'Coğrafya'
(Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Kasım TURHAN 'Felsefe'
(Şımak Üniversitesi)
Prof. Dr. Ferit USLU 'Felsefe'
(Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Cafer AYDIN 'Matematik'
(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet Kemal BAYRAM 'Sosyoloji'
(Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Cemil YÜCEL 'Eğitim'
(Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Yakup CİVELEK 'İlahiyat-Arapça'
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof. Dr. Beyhan KANTER 'Edebiyat'
(Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Halil İbrahim GÜRCAN 'İletişim'
(Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Naci KULA 'Psikoloji'
(Bursa Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Sinan SARAÇLI 'İstatistik'
(Balıkesir Üniversitesi)

Yurtdışı Temsilciler / Representatives Abroad

Prof. Dr. Nikolay YEGOROV
(Rusya Federasyonu)
Prof. Dr. Napil BAZILHAN
(Kazakistan)
Prof. Dr. Burul SAGINBAYEVA
(Kırgızistan)
Prof. Dr. Oktay AHMED
(Makedonya)

Doç. Dr. Neriman HASAN
(Romanya)
Prof. Dr. Ekrem ÇAVUŞEVİÇ
(Hırvatistan)
Prof. Dr. Lindita Xhanari LATİFİ
(Arnavutluk)
Prof. Dr. Elisabed BZHALAVA
(Gürcistan)

Dergimizin tarandığı dizinler / Indexes:

MLA International Bibliography

EBSCO

Index Copernicus

International Scientific Indexing (ISI)

Citefactor

Directory of Research Journals Indexing

ROAD

Asos

Türk Eğitim İndeksi

ACARINDEX

OKUYUCU MEKTUPLARI / LETTERS

Lütfen yayımlanan yazılar hakkındaki görüş, yorum ve önerilerinizi editöre gönderiniz.
Readers are highly encouraged to express their views, comments or suggestions on published articles, to the editor.

Prof. Dr. Erdoğan BOZ
dadadergisi@gmail.com

Adres: İstiklal Mahallesi, Duru Sokak, Duru Apartmanı, Nu: 8/4
Odunpazarı / Eskişehir / TÜRKİYE
Telefon: 0222 2393750 / 2350
Belgegeçer: 0222 2291418
e-posta: dadadergisi@gmail.com

Bu Sayının Hakemleri / Reviewers of the Issue

Disiplinler Arası Dil Araştırmaları (DADA) Dergisi olarak bu sayımıza hakemlik yapan değerli bilim insanlarına desteklerinden ötürü teşekkür ederiz.

The Journal of Interdisciplinary Language Studies (IJILS) wishes to appreciate the valuable scientists who refereed this issue for their assistance.

Aralık 2023/7 Hakemleri / Reviewers for December, 2023/7

Prof. Dr. Ömer SOLAK, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi / Çanakkale Onsekiz Mart University

Prof. Dr. Sadettin ÖZÇELİK, Dicle Üniversitesi / Dicle University

Doç. Dr. Ahmet BAŞKAN, Hitit Üniversitesi / Hitit University

Doç. Dr. Erhan SOLMAZ, Uşak Üniversitesi / Usak University

Doç. Dr. Erkan SALAN, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi / Aydın Adnan Menderes University

Doç. Dr. Erol SAKALLI, Uşak Üniversitesi / Usak University

Doç. Dr. Ertan KUŐÇU, Pamukkale Üniversitesi / Pamukkale University

Doç. Dr. Melike SOMUNCU, Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi / Kahramanmaraş İstiklal University

Doç. Dr. Nesrin GÜLLÜDAĞ, Iğdır Üniversitesi / Iğdır University

Doç. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi / Ağrı İbrahim Çeçen University

Dr. Öğr. Üyesi Cevdet AVCI, Gaziantep Üniversitesi / Gaziantep University

Dr. Öğr. Üyesi Duygu KAMACI GENCER, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/Eskişehir Osmangazi University

Dr. Öğr. Üyesi Gizem KŐŐKER, Anadolu Üniversitesi / Anadolu University

Dr. Öğr. Üyesi Mehdi CENGİZ, İstanbul Medeniyet Üniversitesi / İstanbul Medeniyet University

Dr. Öğr. Üyesi Musa TILFARLIOĞLU, Gümüşhane Üniversitesi / Gümüşhane University

Dr. Öğr. Üyesi Özkan AYDOĞDU, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi / Sivas Cumhuriyet University

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ÇÜRÜK, Doğuş Üniversitesi / Doğuş University

Öğr. Gör. Dr. Berrin ÖZCAN, Çukurova Üniversitesi / Çukurova University

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Makaleler / Articles

Araştırma / Research

Farklı Disiplinlerde Kesinlik Arayışı

(The Search for Precision in Different Disciplines)..... 1-21

Merve DEMİRBAŞ

Araştırma / Research

Fransızca Öğretimi/Öğreniminde Web 2.0 Teknolojisi ve Sosyal-Yapılandırmacı Kuram

(Web 2.0 Technology and Social-Constructivist Learning Theory in French Teaching/Learning)..... 22-38

Sakine CEYLAN PHİRİ ve Nurten ÖZÇELİK

Araştırma / Research

Türkçedeki "Su" ve Suyun Terim Olarak Örne, Dokuma ve İşleme Sanatlarına Yansıması

("Water" in Turkish and Its Reflection on Knitting, Weaving and Processing Arts as a Term)..... 39-59

Songül ERDOĞAN

Araştırma / Research

Folk Tales as a Tool of Cultural Transmission in the Native Linguistic Development of Bilingual Students: The Case of Sweden

(İki Dilli Öğrencilerin Ana Dil Eğitiminde Kültür Aktarıcı Olarak Masallar: İsveç Örneği)..... 60-79

Nejla ORTA

Araştırma / Research

Dil ve Bulanıklık İlişkisi Yusuf Atılgan - Aylak Adam Örneği

(The Relationship Between Language and Fuzziness Yusuf Atılgan – The Idle Man Example)..... 80-105

Şerife SAZAK İBİŞ

Araştırma / Research

Kutadgu Bilig ve İndeksi Üzerine Türkiye’de Yapılmış Düzeltme Teklifleri (1981-2019)

(Correction Proposals Made in Turkey on the Kutadgu Bilig and İndeks (1981-2019))..... 106-134

Hamdiye DEMETLER

Araştırma / Research

TDK Güncel Türkçe Sözlükte 'Nesnesiz' Etiketlenen Birkaç Sözcük Üzerine

(On A Few Words Labeled 'Objectless' In TDK Online Turkish Dictionary)..... 135-148

Selim ÖNLER

İnceleme / Review

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kurul Kararlarında Kurumsal Söylem Çözümlemesi

(Corporate Discourse Analysis in the Board Decisions of the Human Rights and Equality Institution of Turkey). 149-173

Songül İLBAŞ

Kitap İncelemeleri / Book Reviews

Kitap İncelemesi / Book Review

"Güncel Türkçe Sözlük'te Sözlüksel Boşluk (Türkmen Türkçesi Temelinde)" Adlı Eser Üzerine

(About of the "Güncel Türkçe Sözlük'te Sözlüksel Boşluk (Türkmen Türkçesi Temelinde)" Named Book)..... 174-178

Mehmet AVCI

Farklı Disiplinlerde Kesinlik Arayışı

Merve DEMİRBAŞ¹

Farklı Disiplinlerde Kesinlik Arayışı

Özet

İnsan, varoluşu gereği hep sorma ve sorgulama içerisinde. Bunu yaparken asıl amacı ise kesin bilgiye ulaşabilmektir. Bu bilgi önce kendini, sonra çevresini, sonra da evreni tanıma ihtiyacındandır. Kendini ve çevresini bilen insan daha güvende hissedecektir. Bu nedenle insana ilişkin her bilim kesinlik üzerine düşünmüş ve çalışmıştır. Felsefe, din, matematik, fizik, coğrafya, dil, sosyoloji gibi bilimler bunlardan bazılarıdır. Bu çalışmada önce kesinlik kavramı tanımlar üzerinden ele alınmıştır. Ardından felsefe, din, matematik, hukuk ve dilbilim alanlarının konuya yaklaşımı ele alınarak daha geniş bir değerlendirme yapmak amaçlanmıştır. Her bir bilimin kesinlik kavramını ele alırken kullandığı yöntemin, sorduğu soruların, alınan cevapların, eksiklerinin ve fazlalıklarının birbirinden farklı olduğu görülmüştür. Bazı bilimlerin kesinliğin ne olduğu üzerinde dururken bazı bilimlerin kesinliği bilgiyle, bazıları doğrıyla, bazıları konuşmanın tavrıyla, bazıları sözlerle bağdaştırmıştır. Bazı bilimlere ise hiçbir şeyin kesin olamayacağını savunarak konuya kuşku açısından bakmış, nelerden kuşulanılabileceğini ele almıştır. Bu çalışmada yukarıda bahsedilen görüşler ele alınarak bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: kesinlik, felsefe, din, matematik, dilbilim

The Search for Precision in Different Disciplines

Abstract

Due to her existence, human beings are always in a state of questioning and questioning. While doing this, the main purpose is to reach precise information. This knowledge is due to the need to know first oneself, then the environment, and then the universe. People who know themselves and their surroundings will feel more secure. For this reason, every human science has thought and studied precision. Sciences such as philosophy, religion, mathematics, physics, geography, language, sociology are some of them. In this study, firstly, the concept of precision is discussed through definitions. Then, it is aimed to make a broader evaluation by considering the approach of philosophy, religion, mathematics, law and linguistics to the subject. It has been seen that the method used by each science in dealing with the concept of certainty, the questions it asks, the answers received, its deficiencies and excesses are different from each other. While some sciences focus on what precision is, some sciences associate certainty with knowledge, some with truth, some with the attitude of the speaker, and some with words. Some sciences, on the other hand, argued that nothing can be certain, and looked at the subject from the point of view of doubt, and discussed what could be suspected. In this study, it has been tried to reach a conclusion by considering the above-mentioned views.

Key Words: certainty, philosophy, religion, mathematics, linguistics

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

1. Giriş

Kesinlik kavramı; ifade ettiği anlam ve kapsam alanı bakımından farklı bakış açılarıyla ele alınan, evrenin oluşumundan, günlük işlere kadar hayatın her alanına nüfuz eden, tam olarak anlaşılabilmesi için geçmişten bugüne birçok kişi tarafından düşüncenin merkezine alınan, hakkında sayısız eser yazılan dikkate değer bir kavramdır. Kesinlik, çeşitli disiplinlerde farklı şekillerde ele alınmış, konuya ilişkin farklı bakış açıları geliştirilmiştir. Bugüne kadar yapılan

¹ Dr., demirbassmerve@gmail.com, ORCID No.: 0000-0001-5470-7923

birçok araştırma ve bilgi çerçevesinde kesinliğe ilişkin kesin bir veri elde edilemediği görülmektedir. Yapılan tanımlar ve tanımların içerikleri göz önüne alındığında elbette bir sınır çizilmekte ancak tanımların tanımlı ya da doğruluğu konusunda çeşitli şüpheler bulunmaktadır.

Sözlüklerde yer alan tanımlara bakıldığında:

Köken Bilgisi Sözlüğü'nde (Gülensoy, 2018: 403) kesin sözcüğü “değişmez, kat’i” şeklinde tanımlanmakta ve kelimenin köken bilgisi <kes-(i)n şeklinde ifade edilmektedir.

Güncel Türkçe Sözlük'te (TDK, 2023) kesinlik kelimesi “1. *isim* Kesin olma durumu, katiyet: Bu sözde kesinlik yok. 2. *felsefe* Bir bilginin, bir kanaatin şüpheye düşmeden onaylanması durumu.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Bahsi geçen iki sözlükte de kesinlik kavramı tanımlanırken *değişmeyen, kat’i, şüphe duyulmayan* ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Tanımlar incelendiğinde değişmeyen her şey kesinlik ifade eder mi, değişmeyen bir şey olabilir mi, kesinle kastedilen tam olarak nedir, onaylanırken şüpheye düşülmeyen her şey kesin olabilir mi gibi sorular akla gelmektedir. Bu da ilk iki tanımda kesin olmayan noktaların olduğunu göstermektedir.

Gökbilim Terimleri Sözlüğü'nde (TDK, 2023) “Bir ölçünün, gözlemin gerçeğe yakın olma derecesi.” şeklinde tanımlanmaktadır.

İstatistik Terimleri Sözlüğü'nde (TDK, 2023) “Kestirimlerin gerçek değerlere yakınlığı.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Gökbilim Terimleri Sözlüğü ve *İstatistik Terimleri Sözlüğü*'nde kesinlik tanımlarken gerçeğe veya gerçek değerlere yakın ifadeleri kullanılmaktadır. Tanımlarda bahsi geçen gerçek nedir, gerçek olan şeyler aynı zaman kesin midir, soruları cevapsız durumdadır.

Yöntembilim Terimleri Sözlüğü'nde (TDK, 2023) “Nedensel ilişkilerden yola çıkılarak yapılan çıkarım ya da öndeyilerin olgulara uygun düşme kestirimleri gerçekleşme olasılığının tam güven düzeyinde olması.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Yöntembilim Terimleri Sözlüğü'nde yapılan tanımda neden-sonuç ilişkisine dikkat çekilmektedir. Aynı nedenler her zaman aynı sonucu doğurur mu, tam güven düzeyi nasıl belirlenmektedir ve mümkün müdür, olasılığın kesinliği olabilir mi, gibi sorular akla gelmektedir.

Felsefe Terimleri Sözlüğü'nde (TDK, 2023) kesinlik “Bir bilginin, bir kanının kuşkuya düşmeden onaylanması durumu. Bu anlamda: 1. (Özel kesinlik) Düşüncenin hiçbir yanılma kaygısı olmadan bir kanıya katılması durumu. Burada kişisel bir kanı olarak (ahlaksal ve dinsel) inancın kesinliği söz konusudur. Bu tür kesinlik nesnel güvenceden yoksundur, bunu gerekli görmez. 2. (Nesnel kesinlik) Bir bilginin, bilgi temelleri ve konu üzerindeki nesnel görüşlere dayanan güvenilirliği geçerliği. Nesnel kesinlik a. dolaylı bir yolla (belgeler ya da çıkarımlar) sağlanabilir-tarihte ve mantıkta olduğu gibi-, b. Dolaysız bir yolla, algılara, yaşantılara dayanarak sağlanabilir.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Konuya en kapsamlı yaklaşan tanımın *Felsefe Terimleri Sözlüğü*'ne ait olduğu görölmektedir. Tanım, felsefe biliminin konuyu bakışını özetler niteliktedir. Diğer bilimlerin de temelini oluşturan felsefe; konuya matematik, fen bilimleri, inanç, günlük hayatın akışı gibi pek çok pencereden bakmaktadır. Bu bağlamda her bilgi beraberinde başka bir bilgiyi ve onunla birlikte doğal olarak şüpheyi de getirmektedir. Tanım incelendiğinde şüphe nedir, nelerden şüphe duyulabilir, öznel bir şey kesin olabilir mi, belgeler ya da çıkarımlar bizi her zaman kesin bilgiye götürür mü, gibi sorular akla gelmektedir.

Fizik Terimleri Sözlüğü'nde (TDK, 2023) "Bir niceliğin sayısal değerinin aslına tam uygun olması."

Matematik Terimleri Sözlüğü'nde (TDK, 2023) "Matematiksel işlemlerde veya hesaplamalarda doğruluk." şeklinde tanımlanmaktadır.

Fizik Terimleri Sözlüğü ve *Matematik Terimleri Sözlüğü*'ne bakıldığında aynı şekilde doğru nedir, nasıl tespit edilir, kesin doğru var mıdır, gibi sorular akla gelmektedir.

Farklı disiplinlerde yapılan kesinlik tanımlarından hareketle her bir bilimin kesinliğe bakışının bir diğerinden farklı olduğunu söylemek mümkündür. Bazı disiplinler kesinliği bilgiyle, bazıları ölçüyle, bazıları çıkarımlarla, bazıları doğrulukla vb. ilişkilendirmektedir.

Bu bağlamda farklı disiplinlerin konuya yaklaşımları aşağıda ele alınmaya çalışılmıştır.

2. Felsefede Kesinlik

Evrenin ve evrende yer alan canlı, cansız bütün varlıkların hayata dair bir amacı bulunmaktadır. Bu amacın bilinmesi ve hayata geçirilebilmesi için bireylerin kendilerinden başlayarak evreni veya evrenden başlayarak kendilerini tanımları gerekmektedir. Tanımak için ise sormak, sorgulamak, araştırmak ve öğrenmek nihayetinde mutlak ve mutlak olmayan bilgiye ulaşmak hedeflenmektedir.

Felsefede kesinlik üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Burada bu çalışmalardan birkaçına değinilecektir. *Kesinlik Üzerine* adlı eserinde Wittgenstein (2022) konuyu ayrıntılı bir şekilde ele almıştır.

Sözü edilen yazarın görüşlerinden hareketle aşağıdaki yargılar çıkarılabilir:

Kesinlik kavramı araştırılırken öncelikle kelime ve kelime oyunlarının doğruluğuna inanmak gerekmektedir. Nitekim burada başlayan kuşku döngüsü diğer alanları da etkisi altına alacaktır. Gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki düşünce de temelini oluşturmaktadır. "*Bu renye kırmızı dendiğini bilmeseydim, bu çiçeği betimleyemezdim.*" (2022: 92) cümlesinde ifade edildiği gibi canlı, cansız, somut, soyut vb. şekillerde yapılan adlandırmalarla başlayan kuşku ve bilgi döngüsü muğlak ve mutlak arasındaki çizgiyi de belirlemektedir. Nitekim kırmızıya kırmızı değil de başka bir ad takılabilir mi veya kırmızıyla farklı bir renk kastediliyor olabilir mi. Bu adlandırma kabul edildiği ve sınırları belirlenip herkes tarafından kabul edildiği

için belirlilik oluşmaktadır. Bir şeyin belirli olması kesin olduğu anlamına gelir mi, sorusu ise tartışmaya açıktır. Dildeki kesinlik elbette daha çok kullanımla öne çıkacaktır. Nitekim önermeler yalnızca kullanımda bir anlama sahip olabilirler. 2.2=4 şeklinde sesli ya da yazılı göstergeler, Çince'de başka bir anlama gelebilir ve burada açık bir anlamsızlık olabilir (2022: 17). Burada devreye dil oyunları girmektedir. *“Dil oyununun adeta önceden görülemez bir şey olduğu akılda tutulmalıdır. Bununla şunu anlayabiliriz: Dil oyununun temeli yoktur. O, akla uygun da (akla karşıt da) değildir.”* (2022: 95) .

Dil oyunları; *özel adlar oyunu, bilimsel dil oyunu, doktor-hasta ilişkisinde dil oyunu, felsefi dil oyunu* şeklinde sınıflandırılmaktadır. Özel adlar dil oyununa göre adımdan kuşku duymam. *“Adın nedir?”* anlamlı bir sorudur. Eğer hafıza kaybı bir durum söz konusu değilse *“Adım Ahmet midir?”* sorusu anlamsızdır. Çünkü adımdan eminimdir ve bundan kuşku duymak anlamsızdır. Temellendiremediğimiz bir bilgidен kuşku da duyamayız. En ufak bir kuşku duyulduğunda ise emin olabileceğim herhangi bir yargı olmayacaktır. Bilimsel dil oyunu *“Yeryüzü ne zamandan beri vardır?”* sorusunu bilimsel kabul etmekle birlikte ben doğmadan çok daha önce var olduğunu kabul etmemi varsayar. Bu varsayıma göre de *“Yeryüzü önceden de var mıydı?”* gibi bir sorunun anlamı yoktur. Doktor-hasta ilişkisi dil oyunu ise örneğin bir el yaralandığında doktora gidip *“Bu bir eldir.”* demenin bilgi değil anlamsız bir ifade olduğunu *“Elimi yaraladım.”* ifadesinin ise bir bilgi olduğunu çünkü bir temele dayandığını ve bunun da beraberinde el olduğundan kuşku duymamı gerektirdiğini ifade eder. Felsefi dil oyunu göre de *“Bunun bir ağaç olduğunu biliyorum.”* gibi bir ifadenin bağlamsız anlamı yoktur böyle bir ifadeye bağlama göre değerlendirme yapılması gerekmektedir (2022: 138-139).

Felsefede kesinlik kavramı ele alınırken kuşku, bilmek, inanmak, doğruluk, ...in kesin inancında olmak, yanılmak gibi kavramların öne çıktığı görülmektedir. Bilindiği gibi birçok şey zıddıyla vardır. Bu nedenle bir şeyin kesinliği ispatlanmak isteniyorsa öncelikle ondan kuşku duymak gerekmektedir. Peki; her şeyden kuşku duyulabilir mi, her şeyden kuşku duyulması mantıklı mıdır, kuşkunun olmadığı yerde bilgi de yoktur denilebilir mi, kuşku duymak için kuşkuya yol açan sebepler gerekli değil midir? (2022: 35).

“Bir kör bana ‘İki elin var mı?’ diye sorsaydı, bu konuda ellerime bakarak emin olmaya çalışmazdım. Evet, bundan kuşku duysaydım niçin gözlerime güveneneğimi bilmezdim. Sandalyeden kalkmak istediğimde iki ayağım olup olmadığı konusunda niçin kendime inanmayayım? Nedeni yok. Sadece bunu yapmam. Bir çekmeceye bir kitap koysam, ...medikçe kitabın orada bulunduğunu düşünürüm.” (2022: 34-38). Bu noktada devreye deneyim girmektedir. Eğer kitabın açıkça kaybolduğunu gösteren hiçbir durum ortaya çıkmadıysa deneyimim bana kitabın çekmede olduğunu söyleyecektir. Deneyimler doğrultusunda ise inançlar ve doğrular oluşmaktadır.

“Bir kol kesildiği takdirde yerine yenisi gelmez. İnsan başı kesilirse ölür ve asla dirilmez.” gibi önermeleri de bize deneyim öğretmektedir (2022: 53). Ancak deneyim bunları neden sonuç ilişkisi içerisinde aktarmaktadır. Burada bahsedilen deneyim geçmişe yönelik deneyim-

dir ve yalnızca bir kişinin deneyimi değil haklarında bilgi edinilen diğer kişilerin de deneyimidir.

Su dolu bir tencere ateşe konulduğunda onun donmaya değil de kaynamaya başlamasının yalnızca son derece büyük bir olasılık olduğunu, daha kesin ifadeyle olanaksız diye dūřünülen Őeyin aslında sadece düşük olasılık olduğunu söyleyen kişiler bulunmaktadır. Burada bilmek tartışmalı kesinliği değil, tartışma durumunda olmayan kesinliği ifade etmektedir (2022: 61-65).

Kesinliğe ilişkin başka önermeler ise “*Otomobiller, bitkiler gibi yerden bitmez. Kediler ağaçlarda yetişmez. Bir babam ve bir annem vardı.*” gibi önermelerdir. Bu tarz önermeler insanın gözlemlerle ya da eğitimle kabul ettiği önermelerdir. (2022: 55) Dolayısıyla inanılan Şey aynı zamanda öğrenilen Şeye bağlıdır.

Wittgenstein “kesin” kelimesiyle tam kanıyı, en küçük kuşkunun olmamasını ifade ettiğini belirtmiştir. Bu bağlamda objektif kesinlikten ve sübjektif kesinlikten bahsedilebilir. Başka insanları inandırmaya çalışılan kesinliğe sübjektif kesinlik denmektedir. Objektif kesinlik ise yanılığ mümkün olmadığında gerçekte kesinliktir. Örneğin “Kanıt saydığımız her Şey, yeryüzünün doğumundan çok önce var olduğunu belirtir. Karşıt hipotezin hiçbir dayanağı yoktur. Kafataslarını açtığımız bütün insanların bir beyne sahip olmaları çok tuhaf bir rastlantıdır.” (2022: 44-45).

Kesinlik üzerine dūřünen bir diğer filozof Locke’tur. Atış Locke’un kesinliğe yaklaşımını eserinde ayrıntılı bir Őekilde ele almıştır (2008: 71-82). Bu bağlamda Locke’a göre bilgi, kesinliktir. Nitekim bir Őeyin bilgi olarak tanımlanabilmesi için sarsılmaz ve kesin güveni içermesi gerekmektedir. Bu bakış açısıyla Locke’un kesinlik tanımı ile bilgi tanımı aynıdır “*Bana göre bilmek ve kesin olmak aynı Őeydir. Bildięim Őey, emin olduğumdur ve emin olduğum da bildiğim Őeydir. Bilgiyi elde eden Őeye kesinlik deneceğini dūřünüyorum.*”. Bilgiye ise deney, sezgi ve akılla ulaşılabilir. Deney, sezgi ve akıl aynı zamanda ideler arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır. Bu bağlantı kesinliğin olmazsa olmazıdır. Bilginin temel kaynağı olan deney idenin de kaynağıdır ve iç deney ve dış deney olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bilgiye ulaşılırken atılan ilk adım ise algılamadır. Ancak algılama tek başına yeterli değildir. Locke’a göre kesinlik olabilmesi için ideler arasında sözü edilen bağlantı da olmalıdır. Bilgi türleri içerisinde kesinlik derecesi en yüksek olan bilgi sezgisel bilgi olarak değerlendirilmektedir. Sezgisel bilgi aynı zamanda bütün bilgimizin temeli olarak kabul edilmektedir. İnsan kendi varlığını sezgisel olarak bilmektedir ve onun kendi varlığına ilişkin bilgisini kanıtlamaya ihtiyacı yoktur çünkü insan, kendi varoluşunun doğrudan bilincindedir. Sezgi, insanın varlığının tam ve apaçık bilgisini, akıl da Tanrının apaçık bilgisini verir. Deney ise nesnenin varlığının bilgisini veremez. Bu nedenle nesne ile ilgili kesin bilgi oluşmaz. “Locke’un ideler arasındaki ilişki türlerinin algı düzeyine göre belirlediği kesinlik, sezgi ve aklın araç olarak kullanıldığı ilişkilerde ortaya çıkar. Duyunun araç olarak kullanıldığı ideler arası ilişki türü ise kesinliği vermez. Böylece Locke’un bilgi idealini gerçekteştiren bilgi türleri, sezgisel ve tanıtımlı bilgidir. Locke burada, aslında

idelerin kaynağının deney olduğunu ama kesin bilginin deneyle elde edilemeyeceğini söyler”. “Locke felsefesinde kesinlik doğrudan nesneyle değil, nesnenin idesiyle kurulmaktadır. Locke’un bu düşüncesi, felsefesinde kesin bilginin sınırını göstermektedir. Locke için deney, bilginin kaynağıdır ama bilginin sınırı ideler arasındaki bağlantıların algısıdır. Bu algı tam ve açık olmadığı zaman ise bilginin açığa çıkmadığı görülmektedir. Locke felsefesinde bilginin kesinliği tam ve apaçık algıdan, kesin olmayan algıya doğru akar. Bu algı da deneyle değil sezgi ve akılla gerçekleşir.” (2008: 71-82)

Şaman (2018), *İbn Sînâ ve Descartes’ta Ben Bilgisi ve Kesinlik* adlı eserinde İbn Sînâ ve Descartes’in benlik algısı üzerinden kesinliğe ulaşmalarını karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Kesinlik kelimesinin kökünün kesmek olduğunu, kelimenin kendisinde yer alan “ayırma, kesme, ayırt etme” fikrinden yola çıkılarak bilginin kesinliğinin iki katmanı olduğunu ifade etmektedir. Sözü edilen iki katman doğru veya yanlış olabilecek bilgidir. Bu iki katmanda da şüphe söz konusu değildir. Herhangi bir şeyi bilmek, bilinecek mevzu hakkında hüküm vermektir. Hüküm verme ise ‘-dir’ veya ‘değildir’ demektir. Kesinlik ise şüphenin ortadan kalkmasıdır. İbn Sînâ ve Descartes şüphenin üç şeye ilişkin olabileceğini ayırt etmektedir. (dışımızda olduğunu kabul ettiğimiz) ‘hissedilir olan’, hislerimizle bildiklerimizden ürettiğimiz ‘tahayyüller’ ve idrakin konusu olana dair ‘hükümler’. Bu üç şeye ilişkin şüphenin olmadığı seviye ise kesinlik olarak adlandırılmaktadır. Kesinliğe ulaşmak için de bilinen şeylere karşı hükümleri askıya almak gerekmektedir. Bildiklerimiz konusunda hükmümüzü askıya aldığımızda geriye kalan şey kesinlik olacaktır.

İbn Sînâ’ya göre dokunma, işitme gibi hisse sahip olmayan bir kimse “Bütün uzuvlarından habersiz olsa da enniyyetinin varlığını tek bir şey olarak bilir.”, “Kesinlik (yakîn) bildiğini bilmektir, sonsuzca (ilâ mâ nihâye). Zâtın idraki de bu şekildedir. Zira zâtını idrak edersen ve idrak ettiğini bilirsin, idrak ettiğini bildiğini de bilirsin, sonsuzca.” (Şaman, 2018: 313)

Descartes Metafizik Düşünceler’de

“Fakat hiç değilse ben kendim bir şey değil miyim? Fakat biraz önce herhangi bir duyu ve bedene malik olduğumu inkar etmişim. Bununla beraber, tereddüt içindeyim zira bundan ne çıkmaktadır? Beden ve duylara, onlar olmaksızın var olmayacak kadar, bağlı mıyım? Fakat ben dünyada hiçbir şeyin, yani ne yer ne gök ne de beden var olmadığına kani olmuşum. Binnetice kendimin de asla var olmadığıma kani olmamış mı idim. Muhakkak hayır! Zira eğer kani oldum ve bir şey düşündümse şüphesiz varım.”

şeklindeki ifadelerle benlik algısı üzerinden kesinliğe ulaşmaya çalışmışlardır (1942: 34). Görüldüğü gibi buradaki benlik algısı duyuyla algılanabilecek bütün algıların dışındadır. Hiçbir şey olmasa da -buna vücudun uzuvları da dahil- kendi varlığının olması düşüncesi ve bunu idrak etme bilinci her şeyden bağımsız olarak her ikisini de varlık idrakine götürmüştür. Burada sözü edilen bilgi vasıtasız ve zorunlu olarak doğru bir bilgidir.

İbn Sînâ ve Descartes'ın düşüncelerinden hareketle hükme ihtiyaç duymayan bir bilginin olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Benlik algısı üzerinden kesinliğe ulaşılan bu görüşün dışındaki bütün bilgilerde bir terkibe veya “-dır veya değildir” biçiminde bir tasdike ihtiyaç duyulmaktadır (Şaman, 2018: 314).

3. Dini Metinlerde Kesinlik

İnanç ve inanca bağıllığıyla tamamlanan bir bütünlüğü ifade eden din daha çok inanma olgusuyla varlık gösterirken düşünen bir varlık olarak insanın tecrübe ve başarısı olan felsefe düşünme olgusuyla ortaya çıkmaktadır. İnanç, bilgi ve akli düşünme ise imanın temelini oluşturmaktadır. Akli düşünceyle kastedilen bir hükmün ya da önermenin doğru olduğu inancıdır. İmandaki tasdik, inanç ve bilme anlamlarına dayanan fakat bunlara ek olarak teslimiyet, sevgi, samimiyet, kesinlik gibi anlamları da barındıran tasdiktir. “Hem bilgi hem de iman her ikisinin de temelini inanç oluşturduğundan, henüz tasdikle sonuçlanmamış, “bilgi” ve “iman” öncesi bu “inanç” evresinde, şüphe her ikisi için de olasıdır. Ancak, bu inancın, birinde bilgiye diğesinde imana kendisi sayesinde evrildiği bir “tasdik” durumu olduğunda, artık ikisinde de şüphe hali söz konusu edilemez. Çünkü her ikisinde de artık “inanç kesinliği vardır.” (Peker, 2015: 71-77).

Doğru veya yanlış bir bilgiye inanmak, bir şeyin varlığını kabul etmek/etmemek, denemeye başlamak için de önce inanmak gerekmektedir. “Doğruluk varlığın ya da gerçekliğin değil de bilgi ya da önermenin bir özelliğidir. Başka bir deyişle, doğru olan yalnızca kendisine inanan önermedir.” (Cevzici, 2022: 139). Deney yaparken bile önce inanmak daha sonra doğrulama gerekmektedir. “Ulaşılan belli bir düşünme derecesinin, bir zihin işlemi neticesinde elde edilen bir hükmün bulunduğu, yani muhtemel iki taraftan birinin kesin olarak tercih edildiği, dolayısıyla, süje-obje arasında süje açısından kesin bir ilişkinin kurulduğu, bilme ve kavrama ile ilgili zihni durumu ifade eder.” (Özcan, 2012: 55; Peker, 2015: 80)

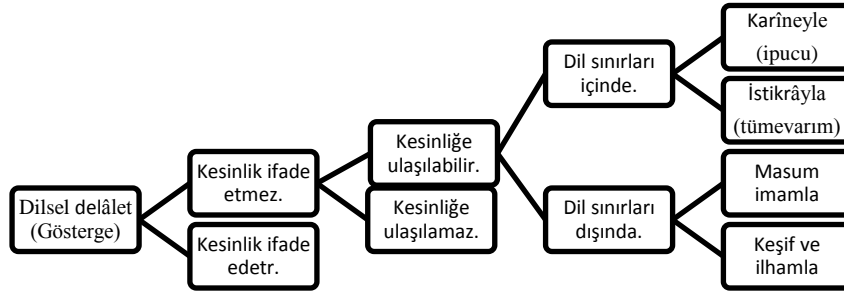
Bilgi ve iman yolunda da doğru bilgiye ve doğru inanca ulaşmak için şüphe bir vasıta, bir aşamadır. Bilimsel şüphe de en azından şüphely amaç edinmeyen bir şüphedir (Peker, 2015: 78).

Dini metinlerin ve öğretilerin dilinde kesinlik olup olmaması konusu burada ele alınması gereken konulardan biridir. Özellikle dini metinler yorumlanırken, aktarılırken kesin ve doğru bilgi içeren ifadeler, öğretiler; inancı da doğrudan etkileyecektir. Çok anlamlı, eş sesli, mecaz anlamlı vb. olabilen sözcüklerin cümlede kazandıkları anlamların net bir zemine oturması oldukça önemlidir. Cengiz (2021) dini öğretilerin kesinliğini, dildeki kesinlik sorunundan hareketle özellikle Razi'nin görüşleri doğrultusunda ele almıştır. Bu bağlamda Razi'ye göre zannî öncüller kesin sonuçlar doğuramazlar. Sözünl anlama olan katkısı kesinliğe engel olabilmektedir. Bunun sebeplerinden bazıları şu şekildedir:

1. Sözü² günümüze ulaşmasında³ yanlışlık olabilir.
2. Sözü² cümle içindeki konumunu belirleyen kuralların ve kelimelerin yapı özelliklerinin günümüze ulaşmasında yanlışlık olabilir.
3. İfadeler çok anlamlı⁴ olabilir.
4. İfadeler mecaz anlamlı olabilir.
5. İfadelerin anlamında nakil yaşanmış olabilir.
6. İfadelerde gizli anlamlar⁵ olabilir.
7. İfadeler tahsise muhtemel olabilir.
8. İfadelerde çeşitli amaçlarla cümlelerin yeri değiştirilmiş⁶ olabilir.
9. İfadeler hükümsüz kalabilir veya değişebilir⁷
10. İfadelerin mefhûmuna mu'âriz bir delil bulunabilir. (2021: 14-15)

Görüldüğü gibi dini metinler ve sözler anlamlandırılırken veya metne ilişkin kesin hükümler verilmeye çalışılırken yukarıdaki ölçütlerin her biri göz önünde bulundurulmalı ve bu şekilde sözlü veya yazılı metnin kesinliğine ilişkin hüküm verilmelidir. Bu bağlamda bir kelime eş sesli veya çok anlamlı olabilir, cümlenin bir ögesi anlam olarak veya söz olarak düşürülmüş olabilir, nakilde bir eksiklik veya yanlışlık olabilir. Peki, bütün bu ölçütler dikkate alındığında dini metinlerde dilsel deliller kesinlik ifade eder mi? Bu noktada iki farklı görüş öne sürülmektedir: dil sınırları içinde kesinliğe ulaşılmaz diyenler ve dil içinde kesinliğe ulaşılabilir diyenler. Bu konudaki teoriler aşağıdaki şekildedir:

Şekil 1. Dilsel Delâletin Zannîliği Konusundaki Teoriler

Kaynak 1: Cengiz, 2021: 47

² lafız

³ intikal

⁴ müşterek

⁵ izmâr

⁶ takdîm-te'hir

⁷ neshedilebilir

Tabloda da ifade edildiği gibi dini metinlerdeki kesinliğe dil sınırları içinde ipucu veya tümevarımla ulaşılabileceği ifade edilmektedir. Ancak *kesinliğe* ulaşmada ipucu ve tümevarımın yeterli olup olmayacağı tartışmalıdır. Bütün tablodan hareketle temelde dört teoriden bahsetmek mümkündür.

- a. Dilsel göstergeler mutlak olarak kesinlik ifade eder.
- b. Dilde kesinliğe ulaşılamaz.
- c. Kesinliğe karıneyle ulaşılabilir.
- d. Kesinliğe tümevarımla ulaşılabilir. (Cengiz, 2021: 51)

Razi'ye göre dilin bir kısmı kesin bilgi ifade etmektedir. İnsan zihninin zorunlu olarak kabul ettiği ve yakın derecesinde kesinlik taşıyan önermeler için kullanılan zaruri bilginin kaynağı şunlardır:

1. "Bütün parçadan büyüktür." önermesinde olduğu gibi aklın sadece iki kavramı düşünüp bu ikisi arasında doğrudan ilişki kurarak ulaştığı hükümler
2. "Ateş yakar." öncülünde olduğu gibi, "aklın bir şey veya olayı, bir defalık idrak etmesi sonucu nesnelere akletmek yoluyla verdiği kesin hükümler.
3. Deney ve gözlemlerin tekrarı sonucu ulaşılan bilgi
4. Aklın sezgi yoluyla ulaştığı kesin önermeler
5. Zarurî öncüllerden meydana gelen ve orta terimin zihinde, fitraten mevcut olduğu bir kıyasla bilinen önermeler
6. Genellikle nazariyatın karşıtı olarak zihnin herhangi bir fikri ve 'ameli çaba harcamadan kendiliğinden apaçık kavradığı önermeler.
7. "Yalan üzerinde birleşmeleri mümkün olmayan bir topluluğun naklettiği habere dayanarak aklın verdiği hükümler. (2021: 121-122)

Dini metinlerde dilin kesinliği ele alınırken kesinliğin nasla mümkün olabileceği ifade edilir. Nas, başka bir manaya gelmesi mümkün olmayan sözdür. Nas'a örnek olarak ise "Ey Allah'ın Nebisi!" ve "De ki: Allah birdir." ayetleri gösterilmektedir. Bu ayetler İslam inancının temelini oluşturan Allah'ın birliği ve Hz. Muhammed'in onun elçisi olduğunu bildiren ayetlerdir. Bu ilkeler olmadan bir kişinin Müslüman olması mümkün değildir. (2021: 66) Dini metinlerde nasla belirtilen ifadeler mutlak kesinlik bildirmektedir.

Gürani'ye göre de dilde kesinliği belirleyen şey karinedir. Karine ise mütevâtir haber, icmâ ya da istikrâ olabilir. Molla Gürani'ye göre dilsel delâletin kesinlik ifade ettiğini söyleyenler karineyi dikkate almış, ifade etmediğini söyleyenler ise karineyi dikkate almamıştır. Çünkü ona göre karine olan bir lafzın kesin bilgi ifade etmediğini söylemek makul değildir (Cengiz, 2021: 145).

Semerkandî, Razi gibi kesinliğe karineyle ulaşılabileceğini ifade etmekte ancak Razi'den farklı olarak bunun yeterli olmayacağını sözün gelişini, anlatım biçimi⁸ ve soru karinelerini dikkate almak gerektiğini ve bunların kesin bilgiye ulaştıracağını belirtmektedir. Ayrıca lafzi delillerin de mütevâtîr⁹ olarak nakledilen karinelerle kesinliğe ulaşılabileceği görüşündedir (Cengiz, 2022: 47-38).

Bütün bunlardan hareketle dini metinlerde nasla belirtilen ifadelerin kesin olduğu, diğerlerinde ise karineyle kesinliğe ulaşılabileceği sonucuna varılabilir.

4. Matematikte Kesinlik

Matematik kesinlikler bilimi olmasına rağmen matematik hakkında “fikir beyan etmek” bunun tam dersi olarak düşünülmektedir. Nitekim matematiksel kavramlar matematikçilerin hayal ürünü olup bunların genellikle gerçek dünyada bir karşılıkları bulunmamaktadır. Matematiğin en önemli noktalarından biri insanları doğru, tutarlı ve dakik düşünmeye alıştıran organize bir disiplin olmasıdır. Thales'in milattan 600 yıl kadar önce güneş tutulmasını hesaplayarak önceden haber vermesi veya Einstein'ın görelilik¹⁰ teorisini deney yapmadan yalnızca matematiksel yöntemlerle ortaya atması gibi matematiğin zaferi olarak görülen bir dizi zafer olmasına karşın matematiksel modeller, bilimin en değerleri yardımcıları olarak görülmektedir. Buna karşın matematik dünyası ile gerçek dünya ayrı dünyalar olarak ele alınmaktadır. (Güney; Özkoç; Korkmaz, 2016: 55-57) Nitekim Albert Einstein'ın “Matematiksel ilkeler dünyaya ilişkin oldukları kadar kesinlikten uzak, kesin oldukları kadar gerçek dünyaya ilişkin değillerdir.” sözü yukarıdaki yargıyı destekler niteliktedir. (Yıldırım, 2023)

Matematikte “Kesin doğru” bilgilerin pratikte pek değeri yoktur. Örneğin, “Neredeyim?” diye soran birine bir bilgin milimi milimine koordinatlarına göre nerede bulunduğunu söyleyebilir, başka biri sokağı, mahalleyi, caddeyi, şehri, ülkeyi, kıtayı, gezegeni, yıldız sistemini söyleyebilir, bir diğeri evrende olduğunu söyleyebilir. Bu cevaplar gittikçe pratik değerleri azalan fakat gerçeğe yaklaşan cevaplar olmalarına rağmen hiçbiri matematiksel kesinlik içermemektedir. Hiçbiri doğru olmadığı gibi hiçbirine de kesin yanlış denemez. Çünkü hiç kimse böyle bir ölçmeyi tam olarak yapamaz. Tüm marangozlara 1m uzunluğunda bir çita kestirirse hepsi birbirinden farklı çitalar keseceklerdir. Çıplak gözle fark edilmese de büyütüldüğün aralarında dağlar kadar farklar görülecektir. Matematik bize genellikle az sayıdaki sonlu durumları söyleyebilir. Bu nedenle yukarıdaki soruya verebilecek en kesin cevap “Bulduğun yerdesin.” olabilir. Bu bağlamda “A, A'dır. Verdiysem ben verdim. Yaptıysam yapmışımdır.” gibi örnekler kesin doğru fakat pratik değeri olmayan örneklerdir.

⁸ siyak

⁹ Bir hadisin mütevâtîr olmasının anlamı, o hadisin Hz. Peygamber tarafından söylendiği konusunda hiçbir kuşku bulunmaması, Kur'an'ın mütevâtîr olmasının anlamı ise Resulullah'ın ağzından çıktığı gibi hiçbir değişikliğe uğramadan zamanımıza kadar ulaşmış bulunmasıdır.

¹⁰ rölative

Matematiksel kesinlik mutlak kesinlik bildirmez ve görecelidir. Matematiği (ya da matematikçileri) diğer alanlardan (ya da diğerlerinden) ayıran üç temel prensip vardır:

1. Bir matematikçi “eğer p doğruysa o zaman q da doğrudur” savının geçerli olup olmadığıyla ilgilenir.
2. Matematikte, tanımlar varsayımlarla uyum içinde olmalı; yeni bir teorem ispatında yalnız ve yalnız tanımlar, varsayımlar ve daha önceden ispatlanmış teoremler kullanılmalıdır.
3. Aksiyomlar, tanımlar, teoremler ve bunların ispatları ifade edilirken kesinlik zorunluluğu vardır. Ulaşılan yeni bilgiler daha önceden bilinenlerin ya da doğru olduğu varsayılan öncüllerin, zorunlu mantıksal sonuçlarıdır ve deney-gözlemden bağımsız bir kesinlik içerirler. “Gerçek, hatasız bir matematiksel argümanlar dizisinin sonunda bulduğumuz şeydir. (Güney; Özkoç; Korkmaz, 2016: 54-71)

Matematikçiler herkesin bildiği basit şeylerden hareketle karmaşık ve akıl almaz şeyler ortaya koyarlar. “Aritmetik ortalama geometrik ortalamadan büyüktür.” ya da “Bir pozitif sayı ile tersinin toplamı 2’den küçük olamaz.” gibi önermeler hep birbirlerini gerektiren önermelerdir. Matematiğe özgü kesinlik, dakiklik ve evrenselliği, tam anlamıyla ancak biçimsellik gerçekleştirebilir. Biçimsellik, matematiğin “az sayıda varsayımlardan hareketle, çok sayıda yeni ve güvenilir bilgiye ulaştıran ‘en üstün bilimsel disiplin’ olduğu düşüncesini pekiştirmiştir” (Güney; Özkoç; Korkmaz, 2016: 54-71). $2+2=4$ gibi bir ifadenin gerçekliği daha çok tanım gereğidir. Burada 2 sayısı ve toplama işlemi tanımlandığı için gerçek kabul edilir. Yani tanımlar ve kabuller değişebilir, değiştirilebilir. Matematiğin en önemli isimlerinden Öklid, ispat kavramını anlamış ve anlatmıştır. Matematiksel kesinlik kavramını da kurmuş ve gelişimine önemli katkıda bulunmuştur. Öklid’in *Elementler* adlı eserinde yer alan 13 kitabın her biri tanım ve aksiyomlarla başlar. Bu tanım ve aksiyomlara dayanarak da bir önerme ortaya atılır. Sonraki çalışmalar da bu aksiyomlardan elde edilen sonuçların üzerine kurulur (Bak; Suri 2015: 73, 187).

Görüldüğü gibi matematik en kesin bilim olarak bilinmesine rağmen matematikteki kesinlik görecelidir. Nitekim matematik önce hayal dünyasında olan, daha sonra basit tanımlar ve aksiyomların oluşturulduğu, bunun neticesinde de daha karmaşık teorem ve yapılara giden bir bilimdir.

5. Hukukta Kesinlik

Hukukun kesinliği hem bireylerin hem de toplumun daha güvenilir, daha rahat bir ortamda yaşaması için oldukça önemlidir. Hukukun herkes tarafından farklı yorumlanamayan, her bir bireyi içine alan ve koruyan bir yapı olması gerekmektedir. Bu da hukukta yer alan ifadelerin ve hukukun kesinliğiyle mümkündür. Bu nedenle de Anayasa’nın 2. maddesinde yer alan hukuk devletinin temel ilkelerinden biri “belirlilik”tir. “*Bu ilkeye göre, yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır ve uygulanabilir olması ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu birtakım güvenceler içermesi gerekmektedir.*” (Gülçür, 2018: 163).

Hukuki kesinlik, demokratik ülkelerde ve uluslararası örgütlerde hukukun üstünlüğünün alt görünümlerinden birisi olarak kabul görmektedir. Venedik Komisyonu'nun 106. Genel oturumunda kabul edilen "*Rule of Law Checklist*" metnine göre, "hukuki kesinlik" ilkesi 8 alt başlıkta incelenmektedir.

1. Yasamaya Erişim: Buna göre tüm yasama işlemlerinin yürürlüğe girmeden yayınlanması ve ücretsiz şekilde, kolaylıkla internet ve resmi bültenler aracılığıyla erişime açık olması gerekliliğidir.
2. Mahkeme Kararlarına Erişim: Mahkeme kararları hukuku tesis edeceği, aydınlatacağı ve netleştireceği için bunlara erişim hukuki kesinliğin bir parçasıdır.
3. Kanunların Öngörülebilirliği: Yalnızca yasanın uygulanmadan önce sunulması ve etkileri konusunda mümkün olduğunca öngörülebilir olması gerektiği anlamına gelmez aynı zamanda hukuka tabi kişilerin davranışlarını kendisine uygun biçimde düzenleyebilmesi için yeterli hassasiyet ve netlikte formüle edilmesi gerekmektedir.
4. Hukukun İstikrarlı ve Tutarlı Olması: Hukuk değişen şartlara uyum sağlamaktadır. Hukuk değişebilir ancak bu değişimin kamunun farkındalığı ve tartışması neticesinde olması ve meşru beklentileri olumsuz etkilememesi gerekmektedir.
5. Meşru Beklentiler: Hukuk temelinde iyi niyetle hareket eden kişilerin meşru beklentileri boşa çıkarılmamalıdır.
6. Geçmişe Dönük İşlem Yapmama: Bu başlıktaki ölçütler ise cezai yasalarda geçmişe dönük düzenlemenin yasaklanmış olması ve genel yasağın diğer kanunlara ne ölçüde teşmil edildiğine ilişkindir.
7. Kanunsuz Suç ve Ceza Olmaz
8. Res Judicata: Bir temyiz neticesinde nihai olarak karar verildiğinde yeniden temyiz mümkün olmamasını sağlamaktır. 3 başlıkta ele alınır. 1. Bir suçtan dolayı iki ceza olmaz ilkesine uyulup uyulmadığı, 2. Nihai yargısal kararların yeniden incelenip incelenmediği, 3. Nihai kararlar inceleniyorsa hangi şartlar altında incelendiğidir. (Gülçür, 2018: 152-154)

Görüldüğü gibi hukukta kesinlik Anayasayla güvence altında alınmıştır. Ve kesinliğin nasıl olması gerektiği maddeler halinde belirtilmiştir.

6. Dilbilimde Kesinlik

Felsefe, din, matematik ve hukuk gibi bilimlerde kesinliğin varlığı ve kapsamı farklı şekillerde ele alınarak birtakım kurallar ve sınırlar içerisine dâhil edilmiştir. Dil ve dilbilim açısından bakıldığında ise diğer disiplinlerle kesişim noktaları olmakla birlikte pek çok farklılık olduğu görülmektedir. Felsefe, din, matematik, hukuk gibi disiplinlerin kesinliği ele alırken konuya dille yaklaşımları oldukça dikkat çekicidir. Buradan hareketle hangi disiplin olursa olsun kesinliğe yaklaşırken dili merkez aldığı sonucu çıkarılabilir.

Türkiye Türkçesinde kesinlik, *modal anlam* veya *bilgisellik kipliği* başlıkları altında değerlendirilmektedir. Bilgisellik kipliği konuşanın bir doğruya karşı takındığı tavır olarak tanımlanmakla birlikte kanıt dayalı kiplik ve yargı kipliği olarak ikiye ayrılmaktadır. Bilgiselliğin dereceleri bulunmaktadır ve bu derecelendirme *düşük, orta, yüksek* derece kesinlik olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Düşük dereceli kesinlik hiçbir kanıt verilemeyen önermeleri, orta dereceli kesinlik kanıt gerektiren önermeleri, yüksek dereceli kesinlik ise kanıtlanmaya gereksinim bulunmayan önermeleri içermektedir (Ruhi; Zeyrek; Osam, 1995: 105-106). Modal anlam ise dilde çeşitli yollarla ifade edilmektedir. Morfolojik olarak kip, zaman ve şahıs ekleri, sentaktik olarak özel cümle yapıları, tekrar, tonlama ve leksikal olarak modal sözler ile ifade edilmektedir. Kesinlik bildiren modal sözler, düşüncenin açıklığını bildiren modal sözlerin alt grubu olarak ele alınmaktadır (Özcan, 2008: 448-450). Gencer (2019: 40-44) ise kesinliği, bilgi kipliği başlığı altında ele almıştır. Bilgi kipliği içerisinde yer alan kurgusal kiplik; olasılık, olabirlik ve kesinlik bildirmektedir. Kesinlik derecesi de bu eksen doğrultusunda hareket etmekte ve belirlenmektedir.

Türkiye Türkçesinde, dil ve dilbilim açısından bakıldığında kesinliğin varlığının ya da yokluğunun sorgulanmasından ziyade genellikle kesinliğin var olduğu kabul edilerek nasıl ifade edildiği üzerinde durulmuştur. Bu da varlık yokluk testi, derin yapı-yüzey yapı gibi yöntemlerle daha belirgin hale getirilmeye çalışılmıştır. Dilde kesinlik; eklerle, sözcükler, cümle kurulumlarıyla vb. ifade edilebilmektedir.

“Türkçede kesinlik semantiğini kodlayan oldukça geniş bir işaretleyici sistemi bulunmaktadır. Biçimsel işaretleyiciler arasında –DI, –mİş, –AcAk, –Ar/–Ir, –yor, –DIR, –sA(–yDI/–ymİş). . . –ArdI/IrdI, –AydI, –AcAğInA, . . . –AydI/–sAydI, –AcAktı yer almaktadır. Biçimbirimsel işaretleyicilerin haricinde sözlüksel olarak sözcede kesinliği kodlayan yüklem (belli ol-, bil- gör-, anla-), zarflar (kesinlikle, elbette, şüphesiz, kuşkusuz, muhakkak, imkansız, asla, katiyen, hiç, olanak dışı), bağlaçlar (ne. . . ne de), sözler (hayatta olmaz, nereden bilebilirdim, nasıl bildirdim, ne olursa olsun, her ne pahasına olursa olsun), isimler (var, yok, evet, hayır) ve söyleme dayalı pek çok kiplik bulunmaktadır.” (Hirik, 2014: 360)

6.1. Nesnel-Öznel Cümlelerde Kesinlik

Herkes tarafından her zaman her durumda bilinip kabul edilen ifadelere genelgeçer ifadeler denmektedir. Nesnel yargılar da genelgeçer yargılardır. Bilindiği gibi doğruluğu ya da yanlışlığı kanıtlanabilen yargılar nesnel, doğruluğu ya da yanlışlığı kanıtlanamayan yargılar öznel-dir. Bir ifadenin kesinliği ile bildirdiği yargı arasında ise doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Nitekim dildeki kesinlik inanmaya dayalı ya da bilgiye dayalı olabilmektedir. Bir bilginin doğru ya da yanlış olması ise ifadenin kesinliğini etkilememektedir. Nitekim,

- Türkiye'nin başkenti Eskişehir'dir.
- Su 105°C'de kaynar.
- Kaşığı, Namık Kemal'in bir eseridir.

gibi ifadeler yanlış bilgi içermelerine rağmen yanlışlığı kanıtlanabilen nesnel yargılardır. Bu nedenle de kesinlik bildirmektedirler.

- a. Köyümü çok seviyorum.
- b. Hayatımın en güzel dönemiydi.

gibi ifadeler ise her ne kadar konuşan için kesin gibi görünse de konuşan ile dinleyici arasında düşük güven bildirmesi ve herhangi bir şekilde doğruluğunun ya da yanlışlığının ispatlanamaması nedeniyle kesinlik bildirmeyen yargılardır.

6.2. Örtülü Anlamda Kesinlik

Cümlede doğrudan söylenmeyen ancak cümlenin akışından çıkarılabilen diğer anlamlara örtülü anlam denmektedir. Bu yargılardan çıkarılan diğer anlamların da hem konuşanın hem de dinleyenin çıkardığı ve şüphe duymadığı kesin yargılardır.

- a. Doğum gününe beni de çağırdı.
- b. Ahmet yine kaza yapmış.
- c. Akşam sinemaya gidecektik.

şeklindeki cümlelerde *a. doğum gününe en az bir kişiyi daha çağırmış, b. önceden de kaza yapmış c. gidememişiz* yargılarını çıkarabiliriz. Bu yargılar her iki taraf için de şüphe barındırmadığı için kesinlik bildiren yargılardır.

6.3. Kesinlik Bildiren Sözcükler

Bilindiği gibi zarflar; eylemleri, eylemsileri, ön adları ve zarfları niteleyen sözcüklerdir. Kesinlik bildiren ifadeler; kesinlik zarfları, gerçekleşme zarfları, durum bildirme zarfları vb. başlıklar altına alınmaktadır. Bu durumda istisnalar olmakla birlikte kesinlik bildiren ifadelerin genel olarak zarf başlığı altına alındığı görülmektedir.

Kesinlik bildiren zarflar arasında ise *elbette, mutlaka, şüphesiz, behamahal, asla, hiç, bir türlü (asla), elbet, doğrudan doğruya, gerçekten, er geç, hiç mi hiç, iyice, kat'iyen, kesin, kesinlikle, ne olursa olsun, ne derlerse desinler, tamamen, tamamıyla, zaten, eminim* vb. sözcükler sayılmaktadır. (Özcan, 2008: 448-450).

Elbette, mutlaka, şüphesiz, behamahal, asla, hiç, bir türlü (asla), elbet vb. ifadelerin kesin olarak kesinlik bildirdiği ise tartışmalıdır.

- a. Kesin/kesinlikle derslerine çalışmamıştır.
- b. Kesin/kesinlikle yorgunluğu anlaşılmıyordu.
- c. Beni anlamamıştır kesin.
- d. Beni kesin/kesinlikle anlamamıştır.

şeklinde verilen örneklerin kesinlik bildirip bildirmediği konusunda bir yargıya varmak gerekmemektedir.

Bu noktada devreye güven kipliği girmektedir. Yani konuşucunun cümlesindeki önermenin doğruluğuna güvendiğini ifade etmesi, onun bilgi ve inancına dayalı olmasıdır. Bu ayrımı yansıtan dilbilgisel ulam veya sözcükler, önermenin doğruluğuna değil konuşucunun önermeye takındığı tavra bağlıdır. Konuşucunun ifade ettiği olay, olgu veya durumu bilgiye dayanıyorsa bunu bilinen gerçeklerle destekleyebilmelidir. Konuşucunun inançlarına dayanan bir önermenin ise desteklenmesi gerekmektedir (Ruhi; Zeyrek; Osam, 1995: 105-107).

Kesinlik bildiren ifadelerin her birinin anlamsal yönünü ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Nitekim sözcükler cümlede anlam kazanır. Kesinlik bildiren ifadelerin her birini ayrı ayrı ele almak çalışmanın sınırını aşacağından burada birkaçına yer vermek uygun görülmüştür.

Kesinlik denilince akla ilk gelen ifadeler arasında *kesinlikle* ve *mutlaka* gelmektedir. İkisinin ortak noktası güven bildirmesidir. “Mutlaka konuşanın bir olay, olgu ya da durumu bilinen gerçeklere dayanarak söylediğini, kesinlikle ise söylediklerinin öyle olduğuna inandığını belirtir.” Bu nedenle mutlaka nesnel kiplik belirtirken, kesinlikle ise öznel kiplik ifade etmektedir. “Bu ifadeler konuşanın ifade ettiği önermeye tümüyle katıldığını ve doğruluğunu yükümlendiğini göstermektedir. Mutlaka ve kesinlikle güçlü yükümlenme ve güven belirtirken herhalde, galiba gibi belirteçlerle ise daha az güçlü ve zayıf yükümlenme kipliğini belirtirler. Bu belirteçlerin kiplik değerini aşağıdaki sürerlilik çizelgesinde görebiliriz.”(Ruhi; Zeyrek; Osam, 1995: 109-110).

Tablo 1. Belirteçlerin Kiplik Değeri Sürerlilik Tablosu

	<i>Yükümlenme (Güven)</i>		<i>Yükümlenmeme (Zayıf güven/güven yokluğu)</i>
Bilmeye dayalı yargı	MUTLAKA	HERHALDE	BELKİ
İnanmaya dayalı yargı	KESİNLİKLE		GALİBA

Kaynak 2. Ruhi; Zeyrek; Osam, 1995: 110

Tabloda görüldüğü gibi mutlaka bilmeye dayalı, nesnel kiplik bildirirken; kesinlikle inanmaya dayalı, öznel bir kiplik bildirmektedir.

Ayrıca bilgiye dayalı güven bildiren mutlaka belirtecinin olumsuz yapılarla sık kullanılmadığı, inanca dayalı ve öznel kesinlik belirtecinin olumsuz yapılarla daha sık kullanıldığı görülmektedir. Emir kipi söz konusu olduğunda ise olumlu tümcelerin yükümlenmesinde kesinlikle belirteci değil mutlaka belirteci kullanılmaktadır (Başoğlu; Aksu, 2015: 18).

6.4. Kesinlik ve Olumsuzluk İlişkisi

Bugüne kadar yapılan çalışmalarda kesinlik ve olumsuzluk arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. “Kesinliği olumsuzluğa yaklaştıran ise gerçek dünyada (henüz) karşılığını bulmamış/ bulamamış bir durum ya da olayla ilgili olarak konuşurun kesin bir bilgiye sahip olmasıdır. Bu nedenle bahsedilen bilgi konuşur açısından kesinlik taşımaktadır.” *Ali içeri geldi*, ifadesi de *Ali içeri gelmedi*, ifadesinde de içeri gelme durumuyla ilgili her iki taraf için de herhangi bir şüphe olmadığı için kesinlik bildirmektedir. Burada kesinlik belirtilirken göz önünde bulundurulmuş durum konuşurun bilgisinin gerçek dünyayla ne kadar örtüştüğü, tereddütten, şüpheden ne kadar uzak olduğu, görsel, işitsel, duyuşsal veya çıkarımsal/algısal olarak ne kadar kanıtlanabilir olduğudur (Hirik, 2014: 349-367).

Olumsuzluğu ve kesinliği cümlede kodlayan işaretleyiciler üç grupta toplanmaktadır.

1. Olumsuz görünümde olup olumsuzluk ve kesinlik bildirenler: -mA, yok, değil, -slz yapılarıyla; asla, hiç, katiyen, maalesef gibi sözcüklerle; ne... ne de bağlacıyla yapılmaktadır.
2. Olumsuz görünümde olup olumluluk ve kesinlik bildirenler: Bu durumun gerçekleşebilmesi için iki olumsuz işaretleyicisinin art arda gelmesi veya aynı cümlede kullanılması gerekmektedir.
3. Olumlu görünümde olup olumsuzluk ve kesinlik bildirenler: -mI soru edatıyla, -AcAktı, -sAyDI, -yordu gibi bazı eklerle, sözde soru cümleleriyle oluşturulmaktadır. (Hirik, 2014: 349-367)

Bu bağlamda “Bu yıl kar yağmadı.” cümlesi hem biçim olarak hem de anlam olarak olumsuzluk ve kesinlik bildiren bir cümledir. “Seni sevmiyor değilim.” cümlesi biçim olarak olumsuz olmasına karşın anlamı olumlu olan bir kesinlik bildirmektedir. “Yalan söylediğini inkar etti, bu yaz tatile gidecektik.” cümleleri ise biçim olarak olumlu olsalar da olumsuz kesinlik bildiren cümlelerdir.

6.5. +Dİr/+DUr Bildirme Ekiyle Yapılan Kesinlik

3. teklik kişi bildirme +Dİr/+DUr, Eski Türkçede tur- fiilinin geniş zamanının (turur) eklenmesiyle oluşmuş bir ektir. Bildirme eki, bildirme koşacı, koşaç gibi terimlerle ifade edilmektedir (Torun, 2003: 111). Eski Türkçeden bugüne çeşitli yapılarda ve şekillerde kullanılmıştır. Harezmi Türkçesi, Çağatay Türkçesi ve daha çok Kıpçak Türkçesinde *zarf-fil+turur*, *Dİr* (sonraları turur’suz da olabilmiş), +kişi ekiyle oluşmuştur ve başlangıçta bildirme değil yardımcı eylem görevinde kullanılmış, sonraları kalıplaşmıştır. Harezmi Türkçesinde *-A turur*, *-(Ip turur erdi)*, *(Ip turur)* şeklinde kullanılmıştır. Bu çekimin ifade ettiği anlam ise neticeleri devam etmekte olan tamamlanmış bir eylemi ve başlamış ve hâlâ devam etmekte olan bir eylemi ifade etmektedir (Savran, 2008: 167). Eski Anadolu Türkçesinde +dUr eki ile yapılan genişletilmelerde ilgili zaman içinde yapılan eylemin ‘belirliliği’ kaybolur ve iki ayrı ihtimal ortaya çıkar. Eylemin ilgili zaman içinde “kesin olarak işlendiği” de “belki işlenmiş olabileceği” de ifade edilebilir (Gülsevin; Boz, 2010: 67). “{dUr(Ur)} biçimindeki yapıların işletimindeki

‘zaman, görünüş ve kiplik’ işlevlerine gelince; $-{mI\dot{s}+ dUr(Ur)}$ ve $-{(y)Up+dUr(Ur)}$ yapıları, tümcede zaman (geçmiş zaman), görünüş (bitmişlik) ve kiplik (kesinlik) işaretleyicisi olarak eylemin geçmiş zamanda kesin olarak gerçekleştiğini ifade eder.” (Boz, 2023: 296).

Bilindiği gibi $+DIr/+DUr$ eki hem isimlere hem de eylemlere gelebilen bir ektir. İsimleri yüklemleştirirken kesinlik anlamı vermekte; eylemlere de ihtimal, kesinlik, sürerlik gibi anlamlar katmaktadır.

- Toplantı burada bitmiştir.
- O çocuk doktordur.
- Divan Edebiyatı’nın en büyük şairi Fuzulî’dir.
- Her şeyin başı sağlıktır.
- Ünlü şair yaşadığı dönemde büyük eserler vermiştir.

şeklinde verilen örneklerin kesinlik bildirdiği görülmektedir.

7. Sonuç

Bu çalışmada felsefe, din, matematik, hukuk ve dilbilim alanlarından hareketle kesinlik kavramı ele alınmaya çalışılmıştır. Kesinliği ortaya koymaya çalışan tanımların, kesinliğin kesinliğine doğal olarak set vurduğu gözlemlenmiştir. Çünkü her bir kesinlik tanımı birbirinden farklıdır. Dolayısıyla kesinliğin kesin bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak yukarıda bahsi geçen disiplinlerin konuya bakış açıları kesinlik hakkında bilgi vermekte ve belirli sınırlar, belirli kabuller ortaya koymaktadır.

Felsefe kesinliği; adın nedir, yeryüzü önceden var mıydı, bu el midir, gibi sorulardan hareketle dil oyunları ile açıklamaya çalışmaktadır. Aynı zamanda “bir kol kesildiğinde yerine yenisi çıkmaz, su dolu bir tencere ateşe konulduğunda donmaya değil de kaynamaya başlar, otomobiller bitkiler gibi yerden bitmez” şeklindeki önermelerde yer alan kuşkunun yersiz olduğunu savunur. Kesinliğe deney, akıl ve sezgiyle ulaşılabileceği düşüncesi hakimdir. Bir de felsefeye göre insanın varlığı sezgisel olarak, vasıtasız ve zorunlu bir şekilde bilinmektedir. “Düşünüyorum, öylese varım.” ifadesi bunun en net örneklerinden biridir.

Dinde kesinliği iki şekilde değerlendirmek mümkün inançta kesinlik ve dini öğretilerin dilinde kesinlik. Dinde nasla belirtilen ifadelerin mutlak olarak kesinlik bildirdiğine inanılırken diğer durumlarda kesinliğe karineyle ulaşılabileceği inancı hakimdir.

Matematiğin her ne kadar kesin bir bilim olduğu düşünülse de matematikte kesinlik üzerine çalışan araştırmacılar matematiğin kesin olmadığını, göreceli olduğunu, basit tanımlardan hareketle karmaşık yapılar ortaya konulduğunu dolayısıyla matematikte kesinlik olmadığını iddia etmektedirler.

Hukukta ise kesinlik olabilmesi için yasal düzenlemelerin *açık, net, anlaşılır ve öngörülebilir* olması gerekmektedir. Nasıl olacağı ise maddeler halinde verilmiştir.

Dilbilimde kesinlik *cümle*, *sözcük* ve *ek* boyutunda ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda nesnel cümlelerin, örtülü anlam barındıran cümlelerin kesinlik bildirdiği; kesinliğin *bilgi kipliği*, *bilgisel kiplik*, *modal* gibi başlıklarla ele alındığı; *kesinlikle*, *mutlaka*, *asla* gibi genelleme zarflarla ifade edildiği; olumsuzluk ekiyle bir ilişki içinde olduğu ve +DİR ekinin de kesinlik bildirdiği tespit edilmiştir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Atış, N. (2008). Locke Felsefinde Kesinlik Sorunu. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 71-83.
- Bal, H. S.; Suri, G. (çev. Akçasoy, G.). (2015). *Kesin Belirsizlik*, İstanbul: Doruk Yayınları.
- Başoğlu, D. A.; Aksu, C. (2015). Türkçe Sözlü Söylemde ‘Kesin, Kesinlikle ve Mutlaka’ Kiplik Belirteçlerinin Dilbilgisel Sıklık ve Kullanımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 38, 7-20.
- Boz, E. (2023). +{dUr(Ur)} Biçimbirimli Yapıların Eylem İşletimindeki ‘Zaman, Görünüş ve Kiplik’ İşlevleri Üzerine; Yunus Emre Divanı Örneği. *Doğumunun 80. Yılında Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Cengiz, M. (2021). *Dilde Kesinlik Sorunu*, İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Cengiz, M. (2021). Dilde Kesinlik Konusunda Molla Gürânî’nin Birleştirici Yorumu ve Bunun Eleştirisi. *Trabzon İlahiyat Dergisi*, 8, 139-153.
- Cengiz, M. (2022). Şemseddin es-Semerkindî’de Lafzî Delillerin Kesinliği Problemi. *Nazariyat*, 8/2, 33-49.
- Cevizci, Ahmet (2002). *Felsefeye Giriş*, İstanbul: Say Yayınları.
- Descartes, (çev. Karasan, M.). (1942). *Metafizik Düşünceler*, Maarif Matbaası.

- Gencer, D. K. (2019). Dede Korkut Kitabı'nda Bilgi Kipliği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi (TEKE)*, 8, 38-52.
- Gülçür, A. (2018). AİHM ve Türk Anayasa Mahkemesi'nin Kararları Işığında Hukuki Kesinlik (Belirlilik) İlkesinin İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 1, 197-214.
- Gülensoy, T. (2018). *Türkiye Türkçesinde Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Güney, Z.; Özkoç, M.; Korkmaz, N. (2016). Matematik Felsefesi ve Eğitime Dair. *Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 54-72.
- Gülsevin, G.; Boz, E. (2010). *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Hirik, S. (2014). Kesinlik ve Olumsuzluk İlişisine Kipsel Yaklaşım. *Turkish Studies*, 9/12, 349-367.
- Locke, J. (çev. Topçu, M. D.), (1999). *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme*, Ankara: Öteki Yayınevi.
- Özcan, A. Ö. (2008). Özbek ve Türkiye Türkçesinde 'Kesinlik' Bildiren Modal Sözcükler. *Türkiyat Araştırmaları*, 9, 447-458.
- Özcan, H. (2012). *Epistemolojik Açıdan İman*, İstanbul: İfav. Yayınları.
- Peker, H. (2015). Felsefe ve Dinde Tanrı'yı İdrak İmkânı Bağlamında Şüphenin Varlık İmkânı Sorununa Bir Giriş. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 67-86.
- Ruhi, Ş.; Zeyrek, D.; Osam N. (1995). Türkçede Kiplik Belirteçleri ve Çekim Ekleri İlişkisi Üzerine Bazı Gözlemler, *IX. Dilbilim Kurultayı*, Bolu: Abant İzzet Baykal Üniversitesi.
- Savran, H. (2008). Türk Dilinde 'Dir' Bildirme Eki ve 'Dir' Bildirme Ekiyle Yapılan Belirsizlik Kelimeleri. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 163-188.
- Şaman, B. (2018). İbn Sînâ ve Descartes'ta Ben Bilgisi ve Kesinlik. *Felsefi Düşün*, 10, 294-317.
- Torun, Y. (2003). +Dir, +DUr Bildirme Ekiyle Oluşturulan Bazı Yapılan Cümledeki Kullanımları Üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 2003/1, 111-122.
- Wittgenstein, L. (çev. Özcan, Z.), (2022). *Kesinlik Üzerine*, Ankara: Ayrıntı Basım Yayınları.

İnternet Kaynakları

- Türk Dil Kurumu. (2023). Türk Dil Kurumu web sitesinden 12 Temmuz 2023 tarihinde Güncel Türkçe Sözlük <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.

- Türk Dil Kurumu. (2023). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu web sitesinden 12 Temmuz 2023 tarihinde Güncel Türkçe Sözlük <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Matematik Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu web sitesinden 12 Temmuz 2023 tarihinde Güncel Türkçe Sözlük <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu. (2023). *İstatistik Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu web sitesinden 12 Temmuz 2023 tarihinde Güncel Türkçe Sözlük <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Gökbilim Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu web sitesinden 12 Temmuz 2023 tarihinde Güncel Türkçe Sözlük <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Fizik Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu web sitesinden 12 Temmuz 2023 tarihinde Güncel Türkçe Sözlük <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Yöntembilim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu web sitesinden 12 Temmuz 2023 tarihinde Güncel Türkçe Sözlük <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Yıldırım, Cemal. (2023). Matematiksel Önermelerin Niteliği ve Matematiğin Bilimdeki Yeri. 25 Temmuz 2023 tarihinde <https://services.tubitak.gov.tr/edergi/yazi.pdf;jsessionid=gK0ufxYJ5QWjD26x+UFdJ3f?dergiKodu=4&cilt=15&sayi=176&sayfa=36&yaziid=2789> adresinden erişildi.

Extended Summary

The concept of certainty; It is a remarkable concept that is discussed with different perspectives in terms of the meaning and scope area it expresses, from the formation of the universe to daily works, from the past to the present, which has been taken to the center of thought by many people in order to fully understand. Precision has been handled in different ways in various disciplines, and different perspectives have been developed on the subject. Within the framework of many researches and information carried out to date, it is seen that no definite data on precision can be obtained. Considering the definitions made and the contents of the definitions, of course, a limit is drawn, but there are various doubts about the completeness or accuracy of the definitions.

Based on the definitions of precision made in different disciplines, it is possible to say that each science's view of precision is different from the other. Some disciplines define precision by knowledge, some by measure, some by inference, some by accuracy, etc. relates. In this context, if we consider the approaches of different disciplines to the subject:

The universe and all living and non-living beings in the universe have a purpose for life. In order for this purpose to be known and implemented, individuals need to know the universe starting from themselves or themselves starting from the universe. In order to know, it is aimed to ask, question, research and learn, ultimately reaching absolute and non-absolute knowledge.

There have been many studies on precision in philosophy. A few of these studies will be mentioned here. Wittgenstein (2022) has discussed the issue in detail in his work on Certainty.

Another philosopher who thinks about certainty is Locke. Atış (2008: 71-82) discussed Locke's approach to certainty in detail in his work. In this context, according to Locke, knowledge is certainty. As a matter of fact, in order for something to be defined as knowledge, it must contain unshakable and certain

trust. From this point of view, Locke's definition of certainty and definition of knowledge are the same: "For me, knowing and being certain are the same thing. What I know is what I am sure of, and what I know is what I know. I think what acquires knowledge is called certainty."

Şaman (2018), in his work titled *Self Knowledge and Certainty in Avicenna and Descartes*, comparatively discussed Avicenna's and Descartes' reaching certainty through self-perception.

Based on the thoughts of Avicenna and Descartes, he tries to reveal that there is a knowledge that does not need judgment. Except for this view, which is determined through self-perception, all information needs a combination or a confirmation in the form of "is or not" (Şaman, 2018: 314).

It is stated that the certainty in religious texts can be reached within the limits of language by hinting or induction. However, it is controversial whether hint and induction will be sufficient to reach certainty. Based on the whole table, it is possible to talk about basically four theories.

- a. Linguistic signs express absolute certainty.
- b. Precision in language is unattainable.
- c. Certainty can be reached with judgment.
- d. Certainty can be reached by induction (Cengiz, 2021: 51)

While dealing with the precision of language in religious texts, it is expressed how certainty can be possible. Nas is a word that cannot have any other meaning.

1. Certainty in Mathematics

Although mathematics is the science of certainties, "voicing an opinion" about mathematics is considered its full course. As a matter of fact, mathematical concepts are the imagination of mathematicians, and they generally do not have a real-world counterpart. One of the most important points of mathematics is that it is an organized discipline that accustoms people to think correctly, consistently and punctually. Although there are a number of triumphs of mathematics, such as Thales calculating and predicting the solar eclipse 600 years ago, or Einstein's putting forward his theory of relativism only by mathematical methods without experimentation, mathematical models are seen as the most valuable assistants of science. On the other hand, the mathematical world and the real world are treated as separate worlds. (Güney; Özkoç; Korkmaz, 2016: 55-57) As a matter of fact, Albert Einstein (1879-1955) said, "Mathematical principles are not as far from certainty as they are about the world, and they are not about the real world as much as they are certain." This statement supports the above conclusion.

The certainty of the law is very important for both individuals and society to live in a more reliable and comfortable environment. The law must be a structure that cannot be interpreted differently by everyone, that includes and protects each individual.

In Turkey Turkish, certainty is evaluated under the headings of modal meaning or informational modality. Although the cognitive modality is defined as the attitude of the speaker towards a truth, it is divided into two as evidence-based modality and judgment modality. There are degrees of knowledge and this rating is divided into three as low, medium and high precision. Low degree of certainty includes propositions for which no proof can be given, moderate certainty includes propositions that require proof, and high degree of certainty includes propositions that do not need proof (Ruhi; Zeyrek; Osam, 1995: 105-106). Modal meaning is expressed in various ways in the language. Morphologically it is expressed with modal, tense and person suffixes, syntactically special sentence structures, repetition, intonation and lexically modal words. (Ozcan, 2008: 448-450). Gencer (2019: 40-44), on the other hand, discussed precision under the title of modality of knowledge. The fictional modality within the knowledge modality; probability, probability, and certainty. The degree of precision also moves and is determined in the direction of this axis.

Atıf (cite): Ceylan Phiri, Sakine ve Özçelik, Nurten (2023). Fransızca öğretimi/öğreniminde web 2.0 teknolojisi ve sosyal-yapılandırmacı kuram, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, 7, 22-38. doi: 10.48147/dada.1327173.

Fransızca Öğretimi/Öğreniminde Web 2.0 Teknolojisi ve Sosyal-Yapılandırmacı Kuram

Sakine CEYLAN PHİRİ¹, Nurten ÖZÇELİK²

Fransızca Öğretimi/Öğreniminde Web 2.0 Teknolojisi ve Sosyal-Yapılandırmacı Kuram

Özet

Çalışmamızın amacı Web 2.0 teknolojisinin sosyal-yapılandırmacı öğrenme kuramında Fransızca öğretme ve öğrenmeye katkısını incelemek ve bu teknolojinin temellerini inceleyerek sosyal-yapılandırmacı öğrenme kuramında Fransızca öğretimi ve öğrenimi ile olan bağımlı ortaya koymaktır. Sonuç olarak Web 2.0 teknolojisinin getirdiği tüm yeniliklerin Vygotsky'nin öne sürdüğü sosyal-yapılandırmacı öğrenme kuramında dil öğrenme ve Fransızca öğretimi/öğrenimini destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Web 2.0 teknolojilerindeki site, araç ve uygulamaların öğrenciyi gerek sınıf ortamında gerekse sınıf dışında sosyalleşmesini, çevresiyle iletişim ve etkileşim halinde olmasını sağlamış ve öğrencinin bu öğrenme kuramını temel alan bir öğrenme modelinde ilerlediğini göstermektedir. Dil eğitimi ve Fransızca öğretimi/öğrenimi açısından bakıldığında ise öğrencinin Fransızcanın dil yapısını sosyo-kültürel çerçevede öğrenmesine önayak olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Web 2.0 Teknolojileri; Sosyal-yapılandırmacı Öğrenme Kuramı; Yabancı Dil Eğitimi; Fransızca öğretimi/öğrenimi; Sosyal Medya

Web 2.0 Technology and Social-Constructivist Learning Theory in French Teaching/Learning

Abstract

Our study aims to examine the contribution of Web 2.0 technology to teaching and learning French in social-constructivist learning theory, and by examining the foundations of this technology to reveal its link with French teaching/learning in social-constructivist learning theory. As a result, all the innovations brought by Web 2.0 technology have been seen to support language learning and French teaching/learning in the social-constructivist learning theory proposed by Vygotsky. The site, tools, and applications in Web 2.0 technologies have enabled the student to socialize both in and outside the classroom, communicate and interact with his environment, and show that the student progresses in a learning model based on this learning theory. In terms of language education and French teaching/learning, it shows that the student is encouraged to learn the language structure of French within the socio-cultural framework.

Key Words: Web 2.0 Technologies; Social-Constructivist Learning Theory; Foreign language Education; French teaching/learning; Social Media

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

1. Giriş

Bilim ve teknolojinin karşılıklı etkileşim ve iletişim halinde olması 19. yüzyıla dayanmaktadır. Bilişim teknolojileriyle başlayan ve zamanla kendini yenileyen, geliştiren teknoloji ya-

1 Öğretim Görevlisi Dr, Kırıkkale Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, sakina.ceylanp@gmail.com, 0000-0002-5309-9564.

2 Prof. Dr, Gazi Üniversitesi, Fransız Dili Eğitimi, nurtenk@gazi.edu.tr, 0000-0002-5743-7604.

Makale Geliş Tarihi (Received): 13.07.2023 Makale Kabul Tarihi (Accepted): 14.10.2023

şamın her noktasında yerini almaktadır. Alanını genişlettikçe kullanımını da geliştiren teknoloji iş, sağlık, politika, ekonomi ve eğitimde yer etmeye devam etmektedir. İletişimde mesafesiz kolaylığı sağlaması, her alana özgü yenilikler sunması, ortak çözümler üretebilme imkânı vermesi teknolojinin bu alanlardaki yerini giderek sağlamlaştırdığı anlamına gelmektedir. Böylece denilebilir ki, insanlık tarihinde internet ve bilgisayarın çok yakın zamanda yer almasına rağmen etkileri yaşantının her alanını etkileyecek boyuta geldiği açıktır.

Günümüz teknolojisinin geldiği boyutlar sadece video, kasetler ve TV kullanımı ile sınırlı kalmamış kişiye özel bilgisayarlar, akıllı telefonlar yönünde gelişimini sürdürmektedir. Özellikle bilgisayarların ev, iş yerleri hatta kişinin cebinde dahi olması teknolojiye yönelimi artırmaktadır. Nitekim teknolojilerin kullanımı bir lüks olmaktan çıkmış zorunlu ihtiyaç halini almıştır. Teknoloji tüm bu gelişimlerini sosyal hayatta sürdürür iken eğitimde de bu yeniliklere yer verme zorunluğu doğmuştur. Bilgisayar destekli eğitimler, akıllı tahtalar eğitim jargonuna girmiştir. Öğrenci gelişimini destekleyen, öğretmen materyalini geliştiren öğrenim ve öğretimde hedefleri genişleten yeni teknolojiler özellikle dil öğretim ve öğreniminde yadsınamaz etkileri fark edilmiştir. Durmuş'un (2019, s.101) belirttiği gibi *“teknolojik araçların insan hayatındaki yeri ve işlevleri bu derecede hızlı bir biçimde artarken, dil öğretim faaliyetlerinin bu araçlardan etkin bir biçimde yararlanmaması söz konusu olmamalıdır”*.

1960'larda ilk olarak Amerika'da ortaya atılan ve 1970'lerde önemi vurgulanan Bilgisayar Destekli Dil Öğrenim (BDDÖ) öncelikle bilgisayarların maliyet kaygısıyla sekteye uğramıştır. Ancak kişiye özel bilgisayarların üretilmesi ve maliyetlerin düşüşü bu kaygıyı ortadan kaldırmış ve gelişimini sürdürmüştür. İnternet ve sosyal ağların ortaya çıkışı ile öğrencinin dil öğrenimini destekleyen, kolaylaştıran bilgisayar destekli öğrenim birçok araştırmanın konusu olmuştur (Alkan, 1997; Avent, 1994; Aytürk, 1999; Fox, 1992; Kennedy, 1989; Kurt, 2002; Tuzcuoğlu, 2000; Uzunboylu, 1995). Yapılan araştırmalardan Yılmaz'a (1996) göre bilgisayar destekli öğrenim öğrencinin farkındalığını artırmış, öğrenimindeki gereksinimlerini hızlı bir şekilde sağlayarak öğrenimini desteklemiş, vakit kazanmasını ve etkin çalışmasını sağlamıştır.

ABD'de Apple destekli başlayan, Portekiz'de Macellan projesiyle devam eden ve Güney Kore'de de hayat bulan “Her Öğrenciye Bir Tablet” projesi Türkiye'de ilk önce BİT (Bilgisayar İletişim Teknolojileri) ile projeye kök verilmiştir. BİT projesi 2007 yılında sınıflarda projeksiyon ve çoklu ortam cihazları yanında bilgisayarlara da yer verilmesiyle başlamıştır. Bu gelişmelerin akabinde akıllı telefonların, tabletlerin ve e-okuyucuların gelişi ile “Mobil Destekli” öğrenimden söz edilmeye başlanmıştır. “Mobil Öğrenme” şeklinde ifade edilen bu öğrenme mobil teknolojileri ve internetin kullanılması yoluyla dijital, eğitsel destekli içerik oluşturma ve bunların paylaşılmasına dayanmaktadır (Hockly, 2013; Sharples, Amedillo-Sanchez, Milrad, & Vavoula, 2009). “Mobil Öğrenme” kişinin öğrenme özgürlüğünü genişleten yapıya sahiptir. Zira kişi her an her yerde bu desteğe sahip olma olanağına kavuşmuştur. Öğrencide özgüveni oluşturmakta özerk-öğrenme kavramını geliştirmesini sağlamaktadır.

Yabancı dil öğrenimine adapte edilen mobil öğrenme yabancı dilin öğrenimini destekleyen uygulamalar ve dijital ortama aktarılmış ders kitapları ile başlamıştır. Mobil destekli uygulamalar sayesinde öğrenci elde ettiği interaktif alıştırmalar, dinleme metinleri, filmler ve videolar ile dildeki dört yetiyi geliştirme imkânı bulmaktadır. Öğrenci için öğrenme imkânlarını genişletirken bu teknolojiler öğretmen için de aynı doğrultuda imkânlar sunmaktadır. Öğretmenin öğrenci ile olan iletişimini geliştirmiş ona daha hızlı ve etkin dönüt vermesini sağlamıştır (Adıgüzel, Gürbulak, & Sarçayır, 2011). Türkiye’de mobil öğrenme 2012 yılında FATİH projesi ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Projenin içeriğini sınıflarda akıllı tahta kurulumu her öğrenci ve öğretmene bir tablet sağlama düşüncesi oluşturmaktadır. FATİH projesinde temel amaç öğrenci ve öğretmenin 21. yüzyıl dünyasını yakalamasını sağlamaktır. Bu doğrultuda öğretmene BİT kullanımı ve akıllı tahtaların kullanım eğitimleri verilmiş, sınıflara akıllı tahtalar kurulmuş, sınıflarda internet erişimi sağlanmış ve öğrencilere tablet dağıtılmıştır (MEB, 2012; Çelen, Çelik, & Seferoğlu, 2011).

Türkiye’de mobil öğrenmeyi destekleyen gelişmeler sadece bununla sınırlı kalmamıştır. Sınıf ortamlarını sanallaştıran eğitim-öğretim içerikli uygulamalar geliştirilmiştir. İlköğretim sınıflarında EBA (Eğitim Bilişim Ağı) kurulmuştur. EBA “*eğitim-öğretim sürecinde bilişim teknolojisi donanımlarını kullanarak etkin materyaller kullanmak amacıyla tasarlanan, sınıf seviyelerine uygun, güvenilir ve incelemeyen geçmiş doğru e-içeriklerin bulunabileceği sosyal bir platform*” olarak tanımlanmaktadır (EBA, 2012). Bu platform öğrenci ve öğretmenin etkileşimli bir şekilde eğitim ve öğretimi aktif hale getirmesini sağlarken diğer yandan öğrencinin öğrenimde daha yaratıcı olmasını öğretmenin ise bu gelişimde daha etkin rol almasının önünü açmaktadır. İlköğretim gruplarında gerçekleştirilen bu proje özellikle dil eğitiminde katkıda bulunan diğer eğitim projeleri ile devam etmektedir. İngilizce eğitimi için geliştirilen DynEd İngilizce eğitim yazılımı bu projelere bir örnektir.

Türkiye’de üniversite ortamlarında geliştirilen BİT veya mobil destekli projelere bakıldığında ise aklı ilk gelen Anadolu Üniversitesinin 1981’de geliştirdiği uzaktan eğitim teknolojisi gelmektedir. Derslerin ulusal kanallar üzerinden yayımlandığı öğrencinin uzaktan bu dersleri takip etmesi ile gerçekleştiği eğitim modelidir. O yıllarda büyük yankı yaratmış öğrencinin fiili katılımına gerek duymadan ve böylece öğrencinin iş hayatına devam ederek öğrenim durumunun ilerlemesine olanak vermiştir. Zamanla gelişen teknolojiler internetin kendini göstermesi ile yeni öğretim platformları eklenmiştir. Talebin artması ile Milli Eğitim Bakanlığı <http://www.egitim.gov.tr/> sitesini oluşturmuş ve eğitim kurumlarına tanıtmıştır. İlköğretim gruplarında olsun üniversite kurumlarında olsun gerçekleştirilmeye çalışılan projelerin temelleri eğitim ve öğretimde eşitsizliği ortadan kaldırmak ve daha fazla öğrenci sayısı elde ederek eğitim/öğretim hakkını kişilere sunarak öğrencinin öğretimde daha çok söz hakkı olmasını sağlamaktır. Öğretmene ise öğretim hedeflerini yeni teknolojilerle genişletmesini ve hedeflerini aktif bir şekilde sunmasını olanak vermektedir.

Geliştirilen teknolojiler dil öğrenimi ve öğretimini olumlu bir şekilde etkilemiş dilin öğretimi/öğreniminin dayandığı yaklaşımları takip edebilmesinin önünü açmıştır. Özellikle çalış-

mamıza konu olan Fransızcanın öğrenimi ve öğretimini desteklemiştir. Fransızca öğrenimi/öğretimini daha aktif hale getirmeye çalışan ilk proje Galatasaray Üniversitesinin ortaya koyduğu bir öğretme/öğrenme platformu olan *Moodle*'dir. Öncelikle Teknoloji ve Mühendislik bölümü 1. ve 2. sınıfları için oluşturulan projenin dayandığı nokta Fransızcanın bu bölümde daha aktif olmasını sağlamaktır. Platform üzerine Pdf formatında Fransızca alıştırmalar ve bu alıştırmaların cevap anahtarları, sınav örnekleri yüklenmesi ile öğrencinin bu alıştırmalardan yararlanması sağlanmıştır. 2006 yılından itibaren alanı genişletilmiş ve birçok üniversitenin bu platformu kullanmasına izin verilmiştir.

Böylece ülkemizde Fransızcanın öğretimi/öğrenimi yeni teknolojilerle geliştirilmeye çalışılmaktadır. Teknolojilerin dil öğretimine her geçen gün artan katkıları yanı sıra aynı zamanda öğretmen ve öğrenci rollerinde de etkisi olduğu tespit edilmiştir. Öğrencinin dil öğrenme sınıflarındaki pasif öğrenimini geride bırakmış, öğretmenin öğrencisine etkili rehberlik etmesini sağlamıştır. Ayrıca öğretmenin kendini bu alanda da geliştirmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Nitekim teknolojik gelişmeler hızını giderek artırırken, her gün yeni bir teknolojik araç, site, uygulama ile karşılaşmak olağan hale gelmiştir. BİT ile başlamış bu gelişmeler mobil öğrenmeyi sağlayan Web 2.0 teknolojisiyle devam etmektedir. Hatta son zamanlarda Web 3.0 ve Web 4.0'dan bahsedilmektedir. Ancak hâlihazırda en gelişmiş, en çok kullanılan Web tabanlı Web 2.0 olmuştur. Öğretmenin bu geniş platformla kendisini yenilemesi çağı yakalaması açısından önem arz etmektedir.

Alan yazında Fransızcanın öğretimi/öğreniminde Web 2.0 teknolojisinin kullanımı ve sosyal-yapılandırmacı Kuramı ile ilgili araştırmalar incelendiğinde; “Web 2.0 Araçlarının Yabancı Dil Öğretiminde Kullanımı” (Kaynar, 2019), “Yabancı Dil Öğretiminde Sosyal Öğrenme Modeli” (Yalçın, 2014) “Açık ve Uzaktan Öğretim: Web 2.0 ve Sosyal Ağların Etkileri” (Bozkurt, 2013), “Üniversite Öğrencilerinin Web 2.0 Teknolojilerini Kullanma Durumları, Beceri Düzeyleri ve Eğitsel Olarak Faydalanma durumları” (Baran & Ata, 2013), “Yabancı Dil Derslerinde Motivasyon Öğrenme Stilleri ve Medya Kullanımı Konularında Akıllı Tahtaların Yeri” (Göçerler & Çoraklı, 2019), “Yabancı Dil Öğretiminde Teknoloji Tabanlı Etkileşim: Seconde Life” (Kazazoğlu, 2014) gibi çalışmalar daha çok Web 2.0 teknolojisinin dil öğretimindeki etkileri ya da sosyal-yapılandırmacı kuramının dil öğretiminde etkisi ayrı ayrı olmak üzere ele alınmıştır. Ancak Fransızcanın öğretimi/ öğreniminde Web 2.0 teknolojisinin kullanımı ve sosyal-yapılandırmacı kuramı bağlamında herhangi bir incelemeye rastlanmamıştır. Çalışmanın amacı yeni, en gelişmiş, en çok kullanılan Web 2.0 teknolojisinin sosyal-yapılandırmacı öğrenme kuramı ile bağıntı ortaya koyarak bu bağıntı Fransızca öğretim ve öğrenimine olan katkısını incelemektir. Çalışmanın ana hatlarını aşağıdaki başlıklar oluşturacaktır.

1. Web 2.0 teknolojisi,
2. Web 2.0 teknolojisinde yabancı dil Fransızca öğretimi/öğrenimi,
3. Sosyal-yapılandırmacı öğrenme kuramı,

4. Web 2.0 teknolojileri ile sosyal-yapılandırıcı öğrenme kuramında yabancı dil ve Fransızca öğretimi/öğrenimi.

2. Web 2.0 Teknolojisi

2000’li yıllar ile gelişen ve sonrasında eğitim/öğretim ortamına girmesi ile adından söz ettiren BİT teknolojisinin ardından gelişim gösteren Web 2.0 teknolojisi ilk olarak Web 1.0 olarak ortaya çıkmıştır. 2001 yılında Web kullanımının atak yaptığı ve hızlı gelişmelerin gerçekleştiği bir yıl olarak kaydedilmiştir (Képéklian & Lequeux, 2009). İsviçre’de Avrupa Nükleer araştırma ekibi Tim Berner-Lee ve Robert Cailliau Web 1.0 tabanlı HTML ağ protokolünü oluşturmuş ve dünyaya tanıtmıştır. Bu protokolün amacı internet aracılığı ile bilimsel dokümanlara ulaşmaktır. Teknik yapısı sadece bilimsel dokümanlara ve veri alımına dayanan Web 1.0 daha çok durağan, karşılıklı iletişime izin vermeyen bir yapıya sahiptir. Ayrıca kullanıcılarının teknik bilgi ve deneyimine sahip olmaları gerekmektedir.

Zamanla bu statik yapıya resim, ses ve metin eklemek amacıyla HTTP protokolü oluşturulmuş ve HTML ile birleştirilmiştir. Böylece, aktif bir yapıya sahip olan Web 2.0 teknolojisine geçiş yapılmıştır. Web 2.0 kavramı 2004 yılında *Media Live International* grubunun organize ettiği ve Google, Yahoo, Msn, Amazon, eBay gibi Web dünyasının önde gelen şirketlerinin de katıldığı Web konferansında, Web alanında yaşanan gelişmeler ve Web dünyasının geleceği konusunda tartışılırken Tim O’Reilly ve Dale Dougherty tarafından ortaya atılmıştır (Genç, 2010).

2005 yılında ise Tim O’Reilly Web 2.0 teknolojisini kaleme aldığı bir makaleyle dünyaya tanıtmış ve popüler hale getirmiştir. Bilim dünyası yeni bir teknolojiyle karşı karşıya kalmış, bilim adamları bu teknolojiyi keşfetmeye, kendince tanımlamaya çalışmıştır. Bu tanımlar incelendiğinde genel olarak Web 2.0 kavramı sosyal medya kavramı ile eş anlamlı olarak tanıtıldığı görülmektedir (Lenhart, Purcell, Smith, & Zickuhr, 2010). O’Reilly (2005) ise Web 2.0 teknolojisinin paket bir yazılım olmadığı ve gelişimini, içerik zenginliğini kullanıcılarının sağladığı, kapsamlı ve güvenli bir teknoloji olarak tanıtmıştır.

Nitekim yapılan araştırmalar da göstermiştir ki Web 2.0 teknolojisi interaktif yapıda bir teknolojidir. Katılımcıların içeriğini oluşturduğu, paylaştığı ve geliştirdiği veriler sayesinde kendini geliştiren bir yapıya sahiptir. Bu doğrultuda kullanıcılarını aktif katılımcı haline getiren, yaratıcı bireyler meydana getiren bir teknolojidir. Kullanıcılarını sosyalleşmesi ile işbirlikçi çalışma ortamı oluşturmalarını sağlamaktadır (CEFRIO, 2011). Bundan dolayı denilebilir ki Web 2.0 teknolojisi ortak zekânın ürünüdür.

Taban yapısında sosyal ağların varlığı ve kullanıcıların bu ağlardan yararlanması ile karşılıklı iletişime izin vermesinden dolayı Web 2.0 teknolojisi aynı zamanda “Sosyal Web” ya da “Sosyal Medya” olarak adlandırılmıştır. (Goarin, Rostaing & Valérie, 2015). Web 2.0 teknolojileri blog, wiki, podcast, video paylaşım siteleri, sosyal ağlar ve anlık mesajlaşma araçlarından oluşmaktadır. Kullanıcılarının bu araçlar üzerinden paylaşımlarıyla gelişimini günümüzde de

sürdürmekte ve gittikçe sınırları aşan kullanıcı sayısına ulaşmasını sağlamaktadır. Diğer yandan, Web 2.0 teknolojisi bilgisayar, tablet, akıllı telefon gibi birçok teknolojik araçta gelişimine ön ayak olmuştur. Araç üretimlerinin çoğalması ve artan talepler Web 2.0 teknolojileri ile farklı hizmetler sunan *Canva, Kahoot, Google Apps* gibi yenilikçi uygulamalar ortaya konmuştur.

Peki, bu teknolojinin araçları olan wiki, blog, podcast, video paylaşım siteleri, sosyal ağlar ve anlık mesajlaşma araçlarının işlevleri nedir? Wiki geçmişi 1900'lere dayanan kökü hawaii diline ait "wiki wiki: çabuk" anlamında kullanılan kelimedenden türemiştir. Kökü ne kadar eskide olsa popülerliğini 1995'te kazanmıştır. Wiki kullanıcılarının üyeliği olmadan içerik oluşturma, silme, ekleme, değiştirmesine izin veren Web sitesidir. Verilerin karşılıklı iletişim ile tartışılması, değiştirilmesi ve kaydedilebilmesi sayesinde işbirlikçi bir ortam sunmaktadır.

Bloglar ise en son başvuru tarihi göre sıralanan, bu sayede içeriklerinin güncelliğini koruyan ve sunan Web sayfalarıdır. Kullanıcılarının *blogger, blogcu, blog yazılımcısı* olarak adlandırıldığı blog yazarı kolay bir şekilde kendine ait içerikler oluşturup tüm internet kullanıcıları ile paylaşabilmektedir. Paylaşımlara yapılan yorumlara karşılık vererek kullanıcılarla iletişim kurmaktadır. Blog yazarlığında paylaşımlar sadece metin şeklinde değil video, ses kayıtları, kullanıcı anketleri ile yapılabilmektedir. Paylaşımlardaki çeşitliliği onu wikilerden ayırmakta ve kullanıcılarını daha aktif hale getirmektedir. Wordpress, Tumblr en çok bilinen blog sistemlerindedir (Tavluoğlu, 2013).

Diğer yandan blog içerikleri tek kişi tarafından gerçekleştirilmesi, en son kullanımdaki sürümünü göstermesi, daha güncel yapıya sahip olması ile de wikilerden ayrıldığı görülmektedir. Zira wiki içerikleri birçok kişi tarafından gerçekleştirilmektedir ancak yorumlar kronolojik sırayı izlememektedir.

Podcast ise 2004 yılında Apple'ın iPod isimli taşınabilir oynatıcısından gelen podcast terimi başka bir deyişle taşınabilir ses dosyalarını temsil etmektedir (Karaman, Yıldırım, Kaban, 2008). Müzik ve ses dosyaları ile başlayan podcast zamanla kendini geliştirmiş görüntülü ses paylaşımı da yapılmaya başlanmıştır. Podcast bu şekilde yeni kayıtlar oluşturulmasına, yapılan kayıtların dinlenmesi ve izlenmesine olanak sağlamaktadır. Videolara gelindiğinde kişinin tek veya gruplar halinde yapabildiği görüntülerin Youtube, Dailymotion gibi siteler üzerinde paylaşılmasıdır. Görüntülere yapılan yorumlar ve bu yorumlara dönütler sayesinde interaktif ortam oluşmaktadır.

Sosyal ağlar, internet aracılığıyla sanal ortamda kullanıcıların içerik oluşturduğu, karşılıklı iletişim, etkileşim ve paylaşımaya dayanan ortamlar olarak tanımlanmaktadır (Stephens ve Collins, 2007; Kroski, 2007). Facebook, Twitter, Myspace, LinkedIn en çok bilinen ve kullanılan sosyal ağ siteleridir. Kullanıcıların sosyal ağ sitelerinde profil oluşturması gerekmektedir. Sosyal ağlar üzerinde kullanıcıların paylaşımları ve kimlerle iletişimde oldukları görülmektedir (Boyd ve Ellison, 2007). Anlık mesajlaşma araçlarına gelindiğinde ise, iki veya daha fazla kişinin eş zamanlı konuşmasına izin veren "WhatsApp, Bip, Skype" ve benzeri sistemlerdir.

Böylece Web 2.0 teknolojisi sunduğu birçok yeni araç, site ve uygulamalar ile internetin yeni yüzü olarak ifade edilebilir. Kullanıcıların ortak zekâsı, iş birliği ve paylaşımları sayesinde gelişimini sürdürmekte, insanlar arasındaki iletişim olanaklarını en üst düzeye taşımaktadır. Genç'in de ifade ettiği gibi "*Web 2.0 kullanıcı merkezli ve kullanıcıların içeriğine katkıda bulunduğu, onlara hareket özgürlüğü ve kullanım kolaylığı sunduğu yeni nesil internet platformu olarak tanımlanabilir*" (2010: 237). Peki, büyük bir iletişim potansiyeline sahip olan bu teknoloji yabancı dil öğretim/öğrenimdeki ve özellikle Fransızcanın öğretim/öğrenimindeki yeri nedir? Aynı bir başlık altında incelediğimiz bu konu çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır.

3. Web 2.0 Teknolojisinde Yabancı Dil Fransızca Öğretimi ve Öğrenimi

Bilgi ve teknoloji çağını yaşayan dünyamızda çağı yakalamanın ve gelişmenin en önemli yolu dildir. Okuma, yazma, anlama, sorgulama, düşünme, sorun çözme gibi işlemleri gerçekleştirdiğimiz, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimimizi sağlayan araç dildir (Güneş, 2011).

Karşılıklı iletişime, etkileşime izin veren, duygu ve düşünceleri ifade etmemizi sağlayan, kültürel bağlar kurmamıza ön ayak olan dilin önemi yadsınmaz. Dil, insanın bireysel gelişiminde büyük rol oynamaktadır. Kişinin kendini geliştirme, sorun çözebilme, bilimsel düşünme, kültürel değerleri edinme ve dünya görüşüne sahip olmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, dil öğrenme ve öğretme, dil becerilerini edinme bilim dünyasının yüzyıllardır konusu olmuş ve bu becerilerin gelişiminin sadece okuldaki eğitimle sınırlı kalamayacağı ortaya konmuştur. Böylece gelişimi sağlayacak her türlü bilgi ve teknolojik yenilikler dil öğretme/öğrenme çabasına dâhil edilmiştir.

Toplum ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda gelişen teknolojiler eğitim sektöründe gittikçe daha da kendini göstermektedir. Özellikle, yabancı dil öğretim ve öğreniminde dili daha hızlı, daha etkin, daha aktif bir şekilde öğretmek ve öğrenebilmek için teknolojiye büyük sorumluluklar düşmektedir. Dil eğitiminin kalitesini artırmak, geleneksel dil sınıf ortamlarından ve yöntemlerinden uzaklaşmak için yeni teknolojilerle bütünleşmek gerekmektedir. Ayrıca dil öğretimi ve öğrenimini sınıf ortamı dışına da taşıyabilmek için yeni teknolojilerden yararlanmak artık bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu bağlamda dil öğretme ve öğrenmeyi kolaylaştıran, sınırlar koymayan Web 2.0 teknolojisi dil eğitiminde önemli rol oynamaktadır.

Web 2.0 teknolojisi, sınıf ortamında, evde hatta işte sunduğu araç, site ve uygulamalar ile öğrencinin aktif katılımcı olması, içerik geliştirmesi, içerikleri değiştirmesi gibi özelliklere sahip olmasını sağlamaktadır. Öğrenci bu özellikler sayesinde sosyalleşme imkânı bulmaktadır (Horzum, 2007). Ayrıca bu teknoloji öğrencinin sınıf içindeki rolünü değiştirmiştir. Zira öğrenci sınıfta aldığı bilgiyi tüketen ya da bilgiyi olduğu gibi alan değil bilgiyi üreten, sorgulayan, değiştiren konumuna geçmiş aktif öğrenciye dönüşmüştür. Bu anlamda dil sınıflarındaki öğrenciye bu özellikleri kazandıran Web 2.0 teknolojilerinin yapılandırmacı öğrenme kuramını ve özellikle sosyal-yapılandırmacı kuramını destekler nitelikte olduğunu görmekteyiz (Conole & Alevizou, 2010).

Geleneksel dil sınıflarında dört dil becerisi olan okuma, yazma, anlama ve konuşma becerilerinin tam olarak kazandırılması mümkün değildir. Dil sınıflarının renkli, hareketli, görsel, işitsel, gerçekçi materyallere ihtiyaı vardır. Web 2.0 araç, site ve uygulamaların bu tür özellikleri taşıması kişilerin dil ğretim ve öğrenmede aktif rol almasını sağlamıştır. Kolay ulaşılabilirliği, video, animasyon içermesi dil öğretimindeki gereksinimleri karşılamıştır. Aynı zamanda içeriklerin ğrenci tarafından oluşturulması, çok geniş kitlelerle paylaşılması, öğrenilen dilin ulusuyla karşılaşma, konuşma, paylaşım imknı vermesi ve hedef dilde gerçekçi materyaller sunması dil ğretim/ğreniminde Web 2.0 teknolojilerine haklı bir yönelim sağlamıştır. Gerçekleşen bu üretim ve paylaşımlar sayesinde dil sınıflarındaki hedef ve amaçlar genişlemiş, kaliteli ürünler ortaya çıkmıştır (Lu, Lai, & Law, 2010).

Türkiye’de nc dil konumunda olan Fransızcanın ğretim ve öğrenimine bu bağlamda büyük katkıları olmuştur. İngilizce karşısında kan kaybeden Fransızcanın özellikle materyal eksikliği yeni teknolojilerin keşfine kadar güncelliğini korumuştur. Ancak yeni teknolojilerin ortaya çıkması ve özellikle Web 2.0 teknolojilerinin ne çıkmasıyla bu eksikliği önemli ölçüde gidermiştir. Fransızca videolar, podcastlar, wikiler yanı sıra kurulan bloglar, paylaşım siteleri, uygulamalar Fransızcanın ğretimi ve öğrenimine canlılık katmıştır. Bu alandaki girişimlere bakıldığında Facebook, Twitter üzerinden arkadaşlıklar kurulmuş, Dailymotion, Youtube üzerinden videolar seyredilmiş, Skype, MSN üzerinden sohbet imknı bulunmuştur. Diğer yandan, italki.com, Babbel, friends abroad.com gibi siteler öğrenciyi daha fazla Fransızca ortamına dhil etmiştir. Öğrenci Palabea, Speakmania, Livemocha gibi uygulamalar sayesinde Fransızca pratik yapma olanağı yakalamıştır.

Bu gelişme ğrenci için öğrenme materyalleri sağladığı kadar ğretmen için de aynı doğrultuda öğretme materyalleri bulmasını sağlamıştır. Öğretmenler kurulan siteler üzerinden Fransızca materyal elde etmiş ve bu materyalleri sınıfta sunma imknı bulmuştur. Örneğin <https://nathaliefle.com> sitesi üzerinden öğretmenler bir yandan sınıfa Fransızca alıştırmalar sunarken aynı zamanda kendi alıştırmalarını yayınlamaktadır. Bu Şekilde ğretmenler ile ortak payda da buluşma ve üretimlerini paylaşma, tartışma imknı bulmuştur. Öğretmen Web 2.0 teknolojisinin anlık mesajlaşma aracı olan Instagram ile gruplar kurma, gruplara alıştırmalar, ödevler sunma ve sorulara her an cevap verebilme olanağı yakalamıştır.

Böylece Fransızca ğretim/öğrenim sınıflarında diğer dil ğretim/öğrenim sınıfları için de gerekli olan hareketliliği, akıcılığı, renkliliği, geniş materyal ile çalışma olanağı yakalanmıştır. Web 2.0 teknolojilerinin sağladığı karşılıklı iletişim, interaktif yapı içinde ortak çalışma olanakları Fransızca ğretim ve öğrenim sınıflarına sunulmuştur. Bu katkılar sayesinde Fransızca dil yapısı, Fransız toplumu hakkında daha fazla bilgi edinilmiştir. ğrencide motivasyonu artırmış, öğrenimde özerk-öğrenme kavramını geliştirmiş ve öğrencinin kendini Fransızcaya adapte edebilmesini sağlamıştır.

4. Sosyal-Yapılandırmacı Öğrenme Kuramı

Öte yandan Yalın, “*öğrenme işlemine katılan duyu organlarımızın sayısı ne kadar fazla ise o kadar iyi öğrenir ve o kadar geç unuturuz*” (2010, s.20) diyerek öğrenci üzerinde etkili olabilecek unsurlara atıfta bulunmuştur. Çünkü ona göre dil öğrenimi duyu organlarımızın uyarılması ile gerçekleşmektedir. Böylece dil öğretim ve öğreniminde belirlenen hedeflerin uygulanması aşamasında duyu organlarının rolü unutulmamalıdır. Öğrenci olabildiğince her duyu organına hitap eden alıştırmaya ve etkinliklere başvurmalıdır.

Ayrıca öğrencinin öğrenme farklılıkları ya da öğrencinin farklı ilgi alanlarının olduğu göz önüne alınmalıdır. Web 2.0 teknolojisi öğrenciye sunduğu kolaylıklar içinde öğrencinin kendi ilgi alanlarına göre programlar bulması yer almaktadır. Öğrenci aynı zamanda kendi öğrenme kapasitesine göre öğrenme temposunu oluşturabilmektedir. Öğretmen de materyal arayışını bu yönde yapabilmektedir. Böylece, teknolojik gelişmeler geleneksel dil öğretim/öğrenim yaklaşımlarından, klasik yöntemlerden giderek uzaklaşan yeni yöntemleri gündeme getirmektedir. Bu nedenle dilbilimcilerin yeni arayışları bu gelişmeleri ders ortamında en etkili şekilde nasıl kullanılabilir kaygısı veya ortaya konulan eğitim-öğretim programlarının uygunluğu olmuştur.

Teknolojik gelişmelerin dilbilimine uyarlanmasında özellikle Vygotsky'nin sosyal- yapılandırmacı yaklaşımının büyük katkısı olduğu görülmektedir. Zira Vygotsky (1998), öğrenmenin kişinin aktif bir şekilde rol alması ile dil ve düşüncenin birlikte gelişmesi sonucunda gerçekleştiğini savunmaktadır. Aynı zamanda kişideki bilişsel gelişimin sosyo-kültürel faktörlere bağlı olduğunu belirtmiştir. Bu anlamda bilişsel gelişimin çevreden uzak ya da bağımsız bir şekilde gelişmesinin mümkün olmadığını altını çizmiştir (Topbaş & Güven 2011). Vygotsky'nin günümüzde yapılan çalışmaların bilişsel gelişimin dile somut etkilerini destekler nitelikte olduğunu görmekteyiz. Hatta Piaget'nin aksine çalışmalar daha çok dilsel ve dilbilimsel olmayan belirtilerin eş zamanlı görülme eğiliminin olduğu bildirilmektedir (Power, Hubbard & Shagoury, 1996).

Gelişim ve öğrenme psikolojisinin öncüsü olan Vygotsky için öğrenme sosyalden bireye doğru gelişir. Böylece bireyin gelişimi çevresel faktörlere bağlıdır.”*Vygotsky, zekâ gelişiminin bireyin büyüdüğü kültürel ortamlara ve gelişimin bireylerin gelişimlerini sağlayan sembol sistemlerine bağlı olduğunu savunmuştur. Bu sistemler, dil, yazı sistemi ve matematiksel sistemler gibi insanların düşüncelerini, iletişim kurmalarını ve problem çözmelerini sağlayan sembol sistemleridir*” (Slavin, 2013, s.41)

Bu bağlamda davranışçı yaklaşımın öncüsü olan Piaget ile birçok savunmada ters düşüncelere sahip oldukları açıktır. Zira Piaget bireyde var olan özellikler sonucu öğrenmenin gerçekleştiğini savunurken Vygotsky bunu tamamen çevresel faktörlere bağlamıştır. Hatta ona göre bireyde bahsedilen sembol sistemlerin dahi çevre yoluyla meydana geldiğini savunmuştur. Bu yaklaşımıyla Vygotsky Piaget'in savunduğu bireyin doğuştan sahip oldukları dilsel ve bilişsel özellikleri reddettiği açıktır. Ona göre birey kendi kendine yapabildikleri ve çevredeki kişilerin yardımları ile öğrenmeyi gerçekleştirmektedir. Böylece Vygotsky “*proximal zone*

(yakınsal gelişim alanı) 'dan söz etmektedir ve öğrenmenin bu alanda gerçekleştiğini bildir-mektedir' (Selçuk, 2012, s.108). Rus bilim adamı öğretmenlerin dikkatini daha çok bu alana çekmeye çalışmıştır.

Vygotsky öğrenmede "bilişsel destek" ten bahsetmektedir. Öğrenme aşamasında birey özerk-öğrenme modelini gerçekleştirebilmesi için bu bilişsel desteğe ihtiyacı vardır. Bireyin bilişsel öğrenme desteğinin içeriği ipucular, hatırlatmalar, teşvikler, örnekler sunma gibi yardımcı unsurlardan oluşmaktadır (Slavin, 2013). Bu unsurları okul çerçevesinde aldığımızda öğretmen ve öğrenci arasındaki iş birliğine dayanan bir öğrenme modeli ortaya çıkmaktadır. Böylece çevredeki yetişkinler, okuldaki öğretmen, arkadaş kısacası her birey eğitimde diğer bir bireyin öğrenmesinde rol üstlenmektedir.

Bu bağlamda, Web 2.0 teknolojisi sosyal-yapılandırmacı öğrenme yaklaşımını tamamen destekler niteliktedir. Sosyal Web olarak da bilinen Web 2.0 teknolojisi adından da anlaşıldığı gibi öğrencinin sosyal ortamda öğrenme sürecini tamamlamasını sağlamaktadır. Ayrıca Vygotsky'nin önemle vurguladığı bilişsel desteği sağlamaktadır. Öğrenciye sunduğu araç, site ya da uygulamalar ile öğrenciyi öğrenmeye teşvik etmekte, bu sistemler üzerinden yapılabilecek tekrarlarla hatırlatmalarını gerçekleştirmektedir. Öğrenci sosyal medya aracılığıyla edindiği arkadaşlar, dâhil olduğu gruplar sayesinde sosyal çevresini genişletir. Anlık mesajlaşma araçları ile öğretmen ve arkadaşlarıyla istenilen zamanda iletişim kurarak sosyalleşir. Sonuç olarak öğrenci sosyal-yapılandırmacı öğrenme kuramının savunduğu gibi çevresiyle iletişim içinde öğrenimini tamamlamaktadır.

5. Web 2.0 teknolojisi ile Sosyal-Yapılandırmacı Öğrenme Kuramında Yabancı Dil ve Fransızca Öğretimi/Öğrenimi

Öğrenciyi öğrenme merkezine alan yöntemlere bakıldığında ilk olarak öğrencinin sosyalleşerek öğrenmeyi iş birliği içinde gerçekleştirdiği sosyal-yapılandırmacı öğrenme kuramı akla gelmektedir. Zira sosyal öğrenme modeli olarak adlandırılan bu kuramın dayandığı nokta kişinin kendi öz ve iç disiplinini çevresel faktörlerden beslenerek öğrenmeyi gerçekleştirmesidir. Dil öğrenimi açısından gözlemlendiğinde bir çocuğun ilk olarak iletişim ve etkileşim kurduğu annesinden ana dilini öğrenmesi ve büyüdükçe çevresiyle iletişim kurması sonucunda dili geliştirmesi örneklendirilebilir. Bu nedenle çocuğun çevresi ve diğer kişilerle olan iletişimi dilin gelişimini sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Bir yabancı dilin öğrenimi için de aynı doğrultuda öğrencinin çevresi ve diğer kişilerle iletişime geçmesi gerekmektedir. İletişim, etkileşim, motivasyon yabancı dil öğretimi ve öğreniminde büyük etkene sahiptir. Öğrenci güdülenmeye, iş birliği içinde olacağı öğreticiye veya arkadaşlara ihtiyaç duyar. Bu faktörlerin dil öğreniminde pekiştirici ve olumlu etkileri vardır.

Sosyal öğrenme modelinin öne çıkardığı iş birliği içinde çalışma, öğrencinin ilgi, yetenek ve öğrenme biçimlerindeki farklılıklara bakıldığında bu çalışma modelinin bir avantaj olduğu söylenebilir. Nitekim iş birliği içinde çalışma sırasında iletişim, etkileşim ve paylaşımların bu farklılıklar sayesinde daha renkli ve daha hareketli olduğu görülmektedir. Cyr'e (1998) göre,

grup halinde çalışmalar bireye ayrı bir sorumluluk bilinci aşılar. Birey, grup halinde çalıştığında diğer grup arkadaşlarına karşı sergilediği davranışları ölçer, çalışma sırasında arkadaşlarından cesaret alır. Bu tür sorumluluklar öğrenme sürecini olumlu etkiler. Böylece sosyal-yapılandırmacı öğrenme kuramında öğrenci aktif katılımcı, iş birliği çalışmalarıyla bilgi ve becerilerini geliştiren sosyal bir varlık olma yolunda kendini geliştirir.

Yabancı dil eğitiminde gözetilmesi gereken unsurlardan biri; dilin öğrenilmesi sadece dile ilişkin salt yapıların edilmesinden ibaret olmadığıdır. Zira yabancı dil edinimi farklı bir uygarlık, farklı bir kültür ve farklı bir mantığı kapsar. Bu nedenle yabancı dil eğitimi farklı yaklaşımları gerektirmektedir. Nitekim her yabancı dil, başka bir kültürün, başka bir uygarlığın ürünü olduğundan, o dili konuşan topluluğun mantık ve ses örgüsüne göre yapılandığından bu yapılanmanın öğrenilmesi ya da öğretilmesi dilde var olan farklılıkları gözeterek yapılmalıdır (Aydoğdu, 2001, s.27). Sosyal farklılıklara dayanan bu yapıların öğrenilmesi öğrencinin yabancı dildeki sosyo-kültürel gelişimine bağlıdır.

Her yabancı dil eğitiminde olduğu gibi Fransızca öğretim/öğreniminde de bu farklılıklar kendini gösterir. Öğrenci ne kadar Fransızca konuşan toplum ile karşılaşır ve bu toplum ile iletişim halinde olur ise o kadar Fransızcanın mantık ve ses örgüsünü edinir. Ayrıca bu sayede öğrenci toplumsal farklılıkların dilsel yapılarıdaki inceliklerin farkında olur. Ancak öğrencinin Fransızlarla iletişim halinde olması sunulan imkânlar doğrultusundadır. Öğretim/öğrenim ortamının fiziki koşullarının yeterli olması, teknolojik gelişmelerle desteklenir nitelikte olması yabancı dil eğitimi için önem arz eder. Bu bağlamda Sosyal Web olarak da adlandırılan Web 2.0 teknolojisi yabancı dil eğitiminin temelini oluşturan sosyo-kültürel yapıyı sunarak sosyal-yapılandırmacı öğrenme kuramını desteklemektedir.

Gelişen teknolojilerin öğrenme kuramları ile birleşmeleri sonucunda geleneksel sınıf modeli, öğretmen ve öğrenci rolleri kendi içerisinde yenilenmiştir. Artık, “...*günümüzde öğrencilere ders anlatmak, öğrencilerle ders anlatmak biçimine bürünmüştür*” (Akt. Akpınar Dellal & Çınar 2011, s.27). Web 2.0 teknolojisinin sunduğu imkânlar doğrultusunda öğrenci öğrenimde üretken bir rol üstlenmektedir. Öğretmen ise öğrencilerle birlikte öğrendiği, yeni teknolojilerle desteklediği rehber görevini geliştirmektedir. Öğretmen sınıftaki iletişim, etkileşim ağı Web 2.0 teknolojileri sayesinde öğretim ortamını sınıf dışına da taşıyabilmektedir.

Özetle, Web 2.0 teknolojisi sosyal-yapılandırmacı öğrenme kuramını destekler nitelikte olduğu açıktır. Bu sosyal ağ üzerinden öğrenci tarafından kurulan bir blog ile Fransız toplumu ile iletişime geçilmesi, Wiki üzerinden Fransız toplumu hakkında araştırma yapılması ya da yapılan yorumlara yenilerini ekleyebilmesi, bilirkişiler tarafından oluşturulan site ile Fransızca alıştırmalara ulaşılması ya da WhatsApp, Bip gibi ağlar üzerinden grup oluşturulması ve gruplar üzerinden iletişime geçilmesi Web 2.0 teknolojilerinin sosyal-yapılandırmacı öğrenme kuramını temel aldığı göstermektedir.

6. Sonuç ve neriler

Bu alışmada, Web 2.0 teknolojilerinin Fransızca ğretim/öğrenimi sınıflarında kullanımının sosyal-yapılandırıcı öğrenme kuramı ile olan bağı, bu öğrenme kuramına katkısı ve önemi araştırılmıştır. Araştırmamızda sosyal-yapılandırıcı öğrenme kuramının temellerinin Web 2.0 teknolojisi tarafından ne kadar desteklendiği ortaya konulmuştur ve bu destek dil eğitimi ve özellikle Fransızca ğretim/öğrenimi bağlamında incelenmiştir.

Öncelikle Web 2.0 teknolojisinin ana hatları, oluşumu, ortaya konuluşu, eğitimdeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Bir sonraki aşamada ise sosyal-yapılandırıcı öğrenme kuramının temellerine, eğitim ve yabancı dil eğitimindeki katkısına yer verilmiştir. Son olarak ise sosyal-yapılandırıcı öğrenme kuramı modelinde Web 2.0 teknolojisinin Fransızca sınıflarında kullanımını incelenmiştir.

Sonuç olarak sosyal çevreyi temel alan sosyal-yapılandırıcı öğrenme modelinde Web 2.0 teknolojilerinin kullanımı yabancı dil Fransızca ğretimi/öğreniminde ğrenci ve öğretmene yadsınamaz katkıları olduğu görülmüştür. Bu teknolojilerin kullanılması öğrenciyi aktif hale getirmiş, vresiyile her an her yerde iletişim, etkileşim halinde olmasını sağlamış ve ğrenciyi Fransızca öğrenimine karşı motive etmiştir. Gruplar halinde çalışma imkânının olması öğrenciye sorumluluk bilinci yanında, işbirlikçi ortamda üretken olmasına n ayak olmuştur. Web 2.0 teknolojilerinin yabancı dil sınıflarında kullanımı dildeki yapısal farklılıkları ve kültürel yapıları gerçekçi ortamlarda öğretme ve öğrenme imkânı vermiştir.

Böylece yabancı dil öğrenimi için gerekli olan ses, görüntü ve kültürel farklılıklara ulaşmak Web 2.0 teknolojileri sayesinde artık çok kolaylaşmıştır. Yabancı dil Fransızca ğretim/öğrenimi sınıflarında bu kolaylık ğrenci ve ğretmen için büyük avantajdır. Aktif, ğrenci merkezli bir sınıf ortamı sunan bu teknolojilerin sosyal-yapılandırıcı öğrenme modeline yönlendirdiği görülmüştür. Ancak bu aşamada ğretmen ve öğrencinin sorumluluklarını yerine getirerek olabileceği tespit edilmiştir. Öğretmenin ğrenciyi sosyal çevrede Fransızca öğrenmesini sağlayan site, araç ve uygulamaları sınıfa sunması gereklidir. Öğrencinin de bu doğrutuda motive olup dönüt vermesi sağlanmalıdır. Bu bağlamda sosyal- yapılandırıcı öğrenme kuramını model alması gerekli olan özellikle Fransızca ğretim/öğrenimi sınıflarında Web 2.0 teknolojilerinin kullanımını önerilmektedir.

Bu alışma en çok kullanıldığı için Web 2.0 teknolojisi üzerine odaklanmış ve bu teknolojinin sosyal-yapılandırıcı öğrenme kuramı ile bağını ortaya koyarak Fransızca ğretimi/öğrenimine olan katkısı incelenmiştir. Ancak gelişen teknolojilerin hızlı gelişimi ile Web 3.0 hatta Web 4.0 teknolojilerini gündeme getirmektedir. Çalışmadaki bakış açısının bu gelişmelere n ayak olması beklenmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Yazar 1'in makaleye katkısı %90, Yazar 2'nin makaleye katkısı %10'dur.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makalenin yazarları arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Adıgüzel, T., Gürbulak, N., & Sarıçayır, H. (2011). Akıllı Tahtalar ve Öğretim Uygulamaları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8(15), 457-471
- Akpınar Dellal N.& Çınar, S. (2011). Yabancı Dil Eğitiminde İletişimsel Yararcı Yaklaşım Öğretmen Roller, Davranışları ve Sınıf İçi İletişim. *Dil Dergisi* • Sayı: 154 • Ekim-Kasım-Aralık 2011
- Alkan, C. (1997). *Eğitim teknolojisi (5. b.)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aydoğdu, Ş. (2001). Çağdaş Eğitimde Etkileşim Kavramı ve Yabancı Dil Öğretiminde Etkileşim Biçimleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi Yıl: 2001, Sayı 13, Sayfa: 23-36*
- Aytürk, N. (1999). Bilgisayar Destekli Öğretimin Öğrencilerin İngilizce Başarısına; İngilizce ve Bilgisayara Yönelik Tutumlarına Olan Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avent, J. (1994). A Study of Language Learning Achievement Differences Between Students Using The Traditional Language Laboratory and Students Using Computer- Assisted Language, *Learning Courseware*. USA: University of Georgia.
- Baran, B. & Ata, F. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Web 2.0 Teknolojileri Kullanma Durumları, Beceri Düzeyleri ve Eğitsel Olarak Faydalanma Durumları. *Eğitim ve Bilim 2013, Cilt 38, Sayı 169. Education and Science 2013, Vol. 38, No 169. University Students' Web 2.0 Technologies Usage, Skill Levels and Educational Usage, Dokuz Eylül Üniversitesi*.
- Boyd, D. M. & Ellison, N.B. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1). Erişim: 25 Aralık 2010, <http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/boyd.ellison.html>
- Bozkurt, A. (2013). Açık ve Uzaktan Öğretim: Web 2.0 ve Sosyal Ağların Etkileri. *Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri 23-25 Ocak 2013 – Akdeniz Üniversitesi*.

- CEFRIQ, (2011). Livre Blanc sur Les Nouveaux Usages du Web 2.0 Pour Les Organisations. *Le CEFRIQ*, http://www.cefrio.qc.ca/projet/web_2_0.html projet de CEFRIQ.
- Çelen, F. K., Çelik, A. & Seferoğlu, S.S. (2011).Türkiye'deki E-devlet Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Akademik Bilişim Dergisi, İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye 9-1.Türk Eğitim Sistemi ve PISA Sonuçları, Akademik Bilişim Sempozyumu'nda sunulan bildiri, İnönü Üniversitesi, Malatya.*
- Conole, G., & Alevizou, P. (2010). A Literature Review of the Use of Web 2.0 Tools in Higher Education. *A report commissioned by the Higher Education Academy.*
- Cyr, P. (1998). Les Stratégies d'apprentissage Didactique des Langues Etrangères. *ISSN 0184-1882 CLE International, 1998 ISBN 209033326X, 9782090333268*
- Durmuş, M. (2019). *Dil Öğretiminde Öğretici Yeterlilikleri ve Pedagojik Muhakeme Becerisi.* Ankara: Grafiker Yayınları.
- EBA, (2012). Eğitim Bilişim Ağı (EBA). <http://www.egitim.gov.tr>.
- Fox, J. (1992). A History of Computer-Assisted Language Learning From 1960 to 1990 in Relation to Education, Linguistics and Applied Linguistics. *Learning Languages with Computers. University of Anglia*
- Genç, Y. Z. (2010). Web 2.0 Yeniliklerinin Eğitimde Kullanımı: Bir Facebook Eğitim Uygulama Örneği. *Akademik Bilişim'10 - XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, Muğla. R&S – Research Studies Anatolia Journal www.dergipark.gov.tr/rs Vol: 2, Issue: 4 pp: 72-82*
- Goarin, C.D., Rostaing, H. Delaforge, N.& Valérie, L. (2015). Les Effets du Web 2.0 sur Les Pratiques et Les Dispositifs de Veille. *Editions L'Harmattan, pp.93-120, 2015, 978-2-336-30737-4. (hal-01552251)*
- Göçerler H., Çoraklı, ř. (2019).Yabancı Dil Derslerinde Motivasyon, Öğrenme Stilleri ve Medya Konularında Akıllı Tahtaların Yeri. *R&S – Research Studies Anatolia Journal. Vol: 2 Issue: 4; pp: 72-82*
- Güneş, F. (2011).Dil Öğretim Yaklaşımları ve Türkçe Öğretimindeki Uygulamalar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2011 Cilt: 8 Sayı: 15 Sayfa Aralığı: 123 - 148*
- Horzum, M.B. (2007). Web Tabanlı Yeni Öğretim Teknolojileri: Web 2.0 Araçları. *Journal of Educational Sciences & Practices, 6(12), 99-121.*
- Hockly, N. (2013). *Mobile Learning.* 67(1), 80-84. *ELT Journal.*

- Kartal, E. (2005). Bilişim-İletişim Teknolojileri ve Dil öğretim Endüstrisi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET*, 4(4), 82-87.
- Karaman, S., Yıldırım, S.& Kaban, A., (2008). Öğrenme 2.0 Yaygınlaşıyor: Web 2.0 Uygulamalarının Eğitimde Kullanımına İlişkin Araştırmalar ve Sonuçları. *inet-tr'08 - XIII. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri 22-23 Aralık 2008 Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara*
- Kaynar, T. (2019). Web 2.0 Araçlarının Yabancı Dil Öğretiminde Kullanımı Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul – 2019.
- Kazazoğlu, S. (2014).Yabancı Dil Öğretiminde Teknoloji Tabanlı Etkileşim: Second Life Örneği. *January 2014 Dil Dergisi DOI:10.1501/Dilder_0000000210 Authors: Yildiz Technical University*
- Kennedy, G. (1989). *Computers in Language Teaching*. (No.ED349749.). Ireland: ERIC Document Reproduction Service
- Képéklian, J-L. & Lequeux, J-L.(2009). *Déployer Un Projet Web 2.0*. Éditeur: Organisation; Collection: Gestion de Projets; Sujet: Internet - Mise-en-page; ISBN: 9782212542493
- Kurt, M. (2002).İngilizce Okuma Becerilerinin Kazandırılmasında Derinlemesine Düşünme Stratejisinin Uygulanması. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Lenhart, A., Purcell, K., Smith, A., & Zickuhr, K. (2010). Social Media & Mobile Internet Use Among Teens and Young Adults. *Millennials. Pew internet & American life project. Published on O'Reilly (http://www.oreilly.com/) http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html*
- Lu, J., Lai, M., & Law, N. (2010). Knowledge Building in Society 2.0: Challenges and Opportunities. In M. S. Khine & I. M. Saleh (Eds) *New science of learning: Computers, cognition and collaboration in Education* (pp. 553-567). Newyork, Springer.
- Moodle . *Mobile Docs*.Web sitesi <https://docs.moodle.org/dev/Moodle> şubat 2016 tarihinde adresinden erişildi.
- <https://nathaliefle.com>. *Web sitesi*. Mayıs 2022 tarihinde erişildi.
- O'Reilly, T. (2005). What is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the next generation of software?. *Erişim: Mart 2021, O'Reilly Media Ağ sitesi: http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html*.
- Power, Miller, B., Hubbard & Shagoury, R. (1996). *Language Development: A Reader for Teachers*. Prentice Hall, New Jersey, 1996.

- Tavluoğlu, C. (2013). Üniöersite Kütüphanelerinde Web 2.0 Araçlarının Kullanımı. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tuzcuoğlu, Ü. (2000). Teachers' Attitudes Towards Using Computer Assisted Language Learning (CALL) in the Foreign Languages Department at Osmangazi University. Unpublished Master's Thesis. Ankara: Bilkent University, The Institute of Economics and Social.
- Uzunboyulu, H. (1995). Bilgisayar Öğrenme Düzeyi İle Bilgisayara Yönelik Tutumlar Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 727-733. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Selçuk Z. (2012). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Slavin, R.E. (2013). *Eğitim Psikolojisi: Kuram Ve Uygulama*. Çev: Galip Yüksel, Educational Psychology:theory and practice, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sharples, M., Amedillo-Sanchez, I., Milrad, M., & Vavoula, G. (2009). Mobile Learning: Small Devices, Big Issues. *S. Balacheff, T. d. Ludvigsen, & S. Barnes içinde, Technology enhanced learning: Principles and products (s. 233-249). Germany: Heidelberg.*
- Stephens, M. ve Collins, M. (2007). Web 2.0, Library 2.0, and The Hyperlinked Library. *Serials Review, 33 (4), 253-56.*
- Topbaş, S. ve Güven, S. (2011). *Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi (TEDİL)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Vygotsky, L. S. (1998). *Düşünce ve Dil*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Yalın, H. İ. (2010). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Yalçın, C. (2014) Yabancı Dil Öğretiminde Sosyal Öğrenme Modeli. DOI: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7262> Sayfa Sayısı: 699-710 Yıl-Sayı: 2014-Volume 9 Issue 12. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, V. (1996). *Okullarda Bilgisayar Kullanımının Uzun Vadeli Planlanması*. Boğaziçi Beyaz Nokta, s. 22

Extended Summary

Science and technology, which were encountered in the 19th century, continue their development today and are at all points in life. The subject of this study is to examine the most advanced, most used Web 2.0 technology of new technologies in language learning and teaching in social-constructivist theory.

The study aims to examine the contribution of Web 2.0 technology to French teaching/ learning and the social-constructivist learning theory in this context. Outlines of work; Web 2.0 technology creates foreign language French teaching/ learning in Web 2.0 technology, social-constructivist learning theory,

Web 2.0 technologies, and foreign language and French teaching/ learning in social-constructivist learning theory.

The first part of the study examined the development process of Web 2.0 technology. It is seen that the process started with Web 1.0 technology first. Web 1.0 technology with static structure HTTP protocol has been created and combined with HTML to add images, sounds, and text. Thus, the transition to Web 2.0 technology, which has an active structure, was made. Web 2.0 concept at the Web conference organized by *Media Live International* group in 2004 and attended by leading companies in the Web world such as Google, Yahoo, Msn, Amazon, and eBay, It was put forward by Tim O'Reilly and Dale Dougherty while discussing the developments in the Web and the future of the Web world (Genç, 2010). Examining the development of Web 2.0 technology called "Social Web" and "Social Media" and especially its contributions to language education, is seen as the foundations of the social-constructivist theory proposed by Vygotsky.

The third section includes the social-constructivist theory and foundations. Web 2.0 technology, also known as the "Social Web", enables the student to complete the learning process in the social environment. It provides the cognitive support that Vygotsky emphasizes in the social-constructivist theory. It encourages the student to learn with the tools, sites, or applications. It offers to the student, and the student socializes by communicating through these systems. Thus, the student completes his learning in communication with his environment, as the social-constructivist learning theory advocates.

The last part of our study constitutes foreign language and French teaching/ learning in social-constructivist learning theory with Web 2.0 technologies. It is clear that Web 2.0 technology supports the social-constructivist learning theory. As a result of the communication and interaction established by the student over social networks, the research on the French community and the ability to add new ones to the comments about them, the site created by the experts and the French exercises or WhatsApp, grouping and communication over groups such as Bip shows that Web 2.0 technologies are based on social-constructivist learning theory.

As a result, the socialization of sites, tools, and applications in Web 2.0 technologies both in and outside the classroom ensures communication and interaction with the environment and shows that the student is advancing in a learning model based on the social-constructivist learning theory proposed by Vygotsky. In terms of language education and French teaching/ learning, it shows that the student is a preface to learning the language structure of French in the socio-cultural framework.

When the research on the use of Web 2.0 technology and social-constructivist Theory in teaching/learning of French in the summer of the field is examined; "Use of Web 2.0 Tools in Foreign Language Teaching" (Kaynar, 2019). "Social Learning Model in Foreign Language Teaching" (Yalçın, 2014) "Open and Distance Teaching: Web 2.0 And Effects of Social Networks" (Bozkurt, 2013), "Location of Smart Boards on Motivation Learning Styles and Media Use in Foreign Language Courses" (Göçerler & Çoraklı, 2019), "Technology-Based Interaction in Foreign Language Teaching: Seconde Life" (Kazazoğlu, 2014) studies such as have been addressed to be more about the effects of Web 2.0 technology on language teaching or the effect of social-constructivist theory on language teaching. However, this study is thought to contribute to the literature, as there is no study on the use of Web 2.0 technology and social-constructivist theory in teaching/learning French.

Atf (cite): Erdoğan, Songül (2023). Türkçedeki “su” ve suyun terim olarak örme, dokuma ve işleme sanatlarına yansımaları, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, 7, 39-59. doi: 10.48147/dada.1368005.

Türkçedeki “Su” ve Suyun Terim Olarak Örme, Dokuma ve İşleme Sanatlarına Yansımaları

Songül ERDOĞAN¹

Türkçedeki “Su” ve Suyun Terim Olarak Örme, Dokuma ve İşleme Sanatlarına Yansımaları

Özet

Su olmadan hayatın devam ettirilmesi düşünülemez. Bu sebeple su, insanlığın her döneminde temel ihtiyacı olmuş, insanı maddi ve manevi yönden beslemiştir. Su ve insanlığın ayrılmaz birlikteliği, ortaya çıkarılan sanat eserlerine de yansımıştır. Dokuma, örme, işleme gibi el sanatlarında da bu birlikteliğin izlerini görmek mümkündür. Özellikle dokumacılıkta birçok su motifi bulunmaktadır. Bu motifler çeşitli nitelikleri dikkate alınarak adlandırılmış, bu adlandırmalar da Türkçenin söz varlığında önemli bir yer tutmuştur. Bu çalışmada Türklerde suyun önemine, “su” ile ilgili tanımlamalara ve dönemlere göre kullanımına değinildikten sonra bir terim olarak el sanatlarında kullanımına yer verilmiştir. Kaynaklarda geçen su ve su yolu motifi adları tablo ile gösterilerek günümüzde en çok kullanılan Derleme Sözlüğü, Tarama Sözlüğü ve Güncel Türkçe Sözlüğe yansımaları açısından değerlendirilmiştir. Göstergibilim ve yapı bakımından değerlendirilen su ve su yolu adlarının Türk dilinin söz varlığında önemli bir yere sahip olduğu, su ve su yolu ile adlandırmalar yapılırken su ile ilgili inanmaların da etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Su, Su yolu motifleri, Söz varlığı, Türk dili, Dokuma

"Water" in Turkish and Its Reflection on Knitting, Weaving and Processing Arts as a Term

Abstract

It is unthinkable to sustain life without water. For this reason, water has been the basic need of mankind in every period and has fed people materially and spiritually. The inseparable unity of water and human beings is also reflected in the works of art created. It is possible to see traces of this unity in handicrafts such as weaving, knitting and embroidery. There are many water motifs especially in weaving. These motifs have been named by taking into account their various qualities, and these names have an important place in the Turkish vocabulary. In this study, the importance of water in Turks, definitions related to "water" and its use according to periods are mentioned, and then its use in handicrafts as a term is given. The names of water and waterway motifs mentioned in the sources are shown in a table and evaluated in terms of their reflection in the Compilation Dictionary, Scanning Dictionary and Current Turkish Dictionary, which are the most widely used dictionaries today. It has been seen that the names of water and waterway, which are evaluated in terms of semiotics and structure, have an important place in the vocabulary of Turkish language, and that beliefs about water are also effective when naming water and waterway.

Key Words: Water, Waterway motif, Vocabulary, Turkish language, Weaving

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

1. Giriş

Evrende hayatın esaslarını oluşturan, canlılar için vazgeçilmez unsurlar vardır. Bunlar genellikle toprak, su, hava ve ateş şeklinde dört element olarak bilinmektedir. Bu elementler birçok medeniyette kutsal sayıldığı gibi Türkler arasında da kutsal sayılmıştır.

¹ Doç. Dr. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, songultanboga@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-5355-9399

Makale Geliş Tarihi (Received): 28.09.2023 Makale Kabul Tarihi (Accepted): 03.11.2023

Batı Göktürkler, dört unsur olan ateş, su ve havayı takdis edip toprağa büyük önem vermişlerdir. Bu bazen toprak, su, ateş, ağaç şeklinde dörtlü, bazen de toprak, su, ağaç, ateş ve demir veya toprak, su, ateş ağaç ve rüzgâr şeklinde beşli olarak telakki edilmiştir (Ocak, 1983: 183). İnsanoğlunun yaşam döngüsünde etkili olan bu elementler, onların ruhuna da yansiyarak inanç sistemlerinde de etkin bir rol oynamışlardır. Bu elementler içerisinde su, diğer elementlere göre insan hayatında daha çok yer edinmiş, dinden, güzel sanatlara, ziraattan mimariye birçok alan için de araştırma sahası ortaya çıkarmıştır.

Suyun canlılarının temel yaşam kaynağı olduğunu, fark eden insanoğlu, suya birtakım mitolojik özellikler yüklemiş ve onu yaşamın sembolü olarak görmüştür. Su kaynakları kutsal yerler olarak algılanmış, ırmaklar, göller ve denizler tanrıların yaşadığı özel alanlar olarak görülmüştür (Ulutürk, 2010: 1). Ulutürk, dinler tarihinde de suyun doğumun ve yeniden doğuşun kaynağı olduğunu dile getirmektedir (2010:1). Doğumda bebekten önce gelen “amniyon sıvısı” görüldüğü zaman Anadolu insanının “*suyu geldi, bebek geliyor.*” şeklinde bir beklentiye girmesi de suyun doğumun müjdecisi olduğu yönünde bir delil olabilir.

Su, çok tanrılı inançlarda olduğu gibi tek tanrılı dinlerde de hayatın başlangıcı ve kaynağıdır. Dolayısıyla kutsaldır. Örneğin İncil’de “*Yaratılış*” ve “*Levetikus*” bölümlerinde su, “*Tanrı’nın lütfü*” olarak ifade edilmiştir (Demir, 2019: 28). Anadolu’da “*Su gibi aziz ol.*” şekline yapılan iyi niyet temennilerinde de suyun kutsallığına dikkat çekilmektedir.

Su ve su kaynakları geçmişte ve günümüzde birçok mucizenin de gerçekleştiği yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. Musa’nın, Hz. Muhammed’in, Hz. Nuh’un göstermiş olduğu mucizelerde su ve su kaynaklarını görmek mümkündür.

Musikî ve su arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışan Akpınar, suyun sakinleştirici, mutluluk verici, sevgi ile ilgili düşünceleri temsil eden, sempati ve duygudaşlık yayan, tedavi edici ve şifa verici özelliğe sahip olduğunu, su elementi ile su niteliği taşıyan insan sesi ve Uşşâk makamı arasında bir ilişki kurulduğunu da belirtmiştir (Akpınar, 2021: 165). Bu bağlamda ruhu kulakla beslenen ve bedeninin büyük bir bölümü sudan oluşan insanın su kenarlarında daha huzurlu olması, banyo sonrası duyduğu rahatlama, “*içine su serpilmek*” deyimini de su ve insan ilişkisini yansıtmaya açısından değerlendirilebilir.

Türkler arasında yer gök tanrılarının dışında, vatani temsil eden birtakım yer-sular vardır. Türklerin yaşadığı coğrafyalarda dağlar, sular, nehirler ve kaynaklar birer tanrı adını taşırlar. Yer-sular, ülkelere göre değişir. Bunlar insanlara en yakın olan tanrılardır. İnsanlar bunlarla aracısız münasebette bulunabilirler. Bu tanrılar, oymakların ve boyların ataları gibi önemlidir. Bu yüzden Türklerde tabiatın güzellikleri, tepeler, su kaynakları kutsallaştırılmış ve bu suretle Türk, vatanına ilahi bağ ile bağlanmıştır (Oymak, 2010: 38).

Türkler, yüksek dağları ve pınarları iyi ruhların makamı saymışlar, bunlara yer-sub deyip, bu mekânlarda tanrıya dua ederek kurbanlar kesmişlerdir (Turan, 1994: 51). Bugün Anadolu’da görülen yağmur duası için yükseklere çıkma, “*dede*” adı verilen yüksek yerlerde bulunan ziyaret yerlerine gitme bu inanın bir devamı olarak sürdürülmektedir.

Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri su kültü ritüelleri, Anadolu'da da devam etmiştir. Örneğin Başkurtlar bir gölde veya ırmakta ilk kez yıkandıklarında suya kıyafetlerinden bir parça atarlardı. Düğünlerde gelinler, düğünün ilk gününde “*hu köründürü/su gösterme*” denilen bir törenle bir göl ya da nehir kenarına götürülür, gelinin üzerinden bir eşya suya atılır ve yaşlı bir kadın; “*ataylardan kalgan hu, ineylerden kalgan hu/babalardan kalan su analardan kalan su*” diyerek tören tamamlanırdı. Bu âdet günümüzde hâlen Hıdırellez günlerinde dileklerin kâğıtlara yazılıp suya bırakılması ile devam etmektedir (Demir, 2019: 31).

Türk halk kültüründe birçok alanda “su” motifine rastlamak mümkündür. Bu alanla ilgili olarak Nagihan Baysal'ın “Türk Halk Kültüründe Su” başlıklı çalışması araştırmacılara birçok açıdan yardımcı olabilecek nitelikte bir kaynaktır. Fakat bu çalışmada el sanatları ile ilgili bölümde kısmen su motifine yer verilse de su ve suyolu motif adlarına ve bunlarla ilgili değerlendirmelere yer verilmemiştir.

Terim; bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uğraşı alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel biçim ve anlamları ifade eder (Karaağaç, 2013:798). Her alanın ve meslek grubunun kendine özgü terimleri vardır. Terimlerin birçoğu günlük hayatta kullandığımız sözcüklere yeni anlamların yüklenmesi ile ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda terim olarak ortaya çıkan ve kendi içerisinde yeni sözcüklerin türetilmesine zemin hazırlayan kelimelerden birisi de “su”dur. Bu çalışmada halı, kilim, oya, nakış gibi el sanatlarında ana desenin bir parçası olan kenar suları ve bu kenar sularında kullanılan motif adlarına yer verilecektir.

Su sözcüğü ile ilgili kullanıldığı alanlara bağlı olarak farklı tanımlamaları görmek mümkündür. Bu tanımlamalar içerisinde bizim üzerinde durmak istediğimiz konuya en yakın tanımlama, Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü kategorisinde, *Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü*'nde “Şerit biçiminde kenar süslemesi” olarak tanımlamadır (<https://sozluk.gov.tr/>). Orhan Acıpayamlı'nın hazırlamış olduğu *Zanaat Terimleri Sözlüğü*'nde “su” kavramı yerine “suyolu” kavramına yer verilmiş “Örme fanila ya da süvetere yapılan derin çizgi biçiminde motif” olarak tanımlanmıştır (Acıpayamlı, 1976: 176).

Türk dilinin metinle takip edilebilen her döneminde “su” kelimesini karşılığını görmek mümkündür. Eski Türkçe döneminde, “su, sub, suv” biçiminde farklı kullanımlara sahiptir (Bayat ve Çınar, 2008: 202).

Derleme Sözlüğü'nde farklı anlamları da olmakla birlikte su, “1. Halı, perde, örtü vb. eşyaların dört kıyasına konulan çizgiler ya da çiçek biçiminde süsler 2. Kumaşlarda kenar çizgisi” olarak tanımlanmıştır (DS, 1993: 3686). Bir şerit şeklinde devam eden bu görünüme karşılık olarak “suyolu” ifadesi de kullanılmıştır.

Tarama Sözlüğü'nde su kelimesi “1. Tarz, yol, hâl, durum 2. Vakit, zaman” anlamlarında kullanılmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Tietze'nin *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*'nde "sutaşı" maddesi "giysilerin yaka, kol, gibi yerlerini süslemekte kullanılan işlemeli şerit, su yolu" şeklinde tanımlanmıştır (C6, 2021: 388)

Oya el sanatında da su ve suyla ilgili kavramları görmek mümkündür. *Türkiye Türkçesinde Oya ve Dantel El Sanatları ile İlgili Söz Varlığı* adlı çalışmada su; "1. Oyanın yazmaya veya tülbende dikilmesini kolaylaştırmak için yapılan düz zincir ya da ince bordür, dikim zinciri, gaytan, kemer, kenarlık 2. Uzun salkım şeklinde olan" ifadeleri ile tanımlanmıştır. Çalışmada su ile ilgili "suyunu çek-, suyunu git-" fiillerinin yanı sıra "sutaşı, su oyası, suyolu" gibi oya ve dantel adlarına da yer verilmiştir (Erdoğan, 2022: 110-111).

Antalya ili Manavgat ilçesinde ise "su" karşılığı olarak "dikme" sözcüğü kullanılmaktadır (Görgeç, 2021:77). Eskişehir ili Mihalıççık ilçesinde ise "su" karşılığı olarak "yolak" sözcüğüne yer verildiği görülmektedir (İleri, 2008: 299).

Dokumalarla ilgili yapılan yayınlarda "su" yerine "bordür" kullanımının da yaygın olduğu görülmektedir. Halılarla ilgili sınıflandırma yapılırken "bordürlü halılar" ve "bordürsüz halılar" olarak halılar sınıflandırılmaktadır (Yarmacı, Başaran, 2019: 152). Teknik terim olarak bordürlü ve bordürsüz halı sınıflandırmalarına yer verilse de "su" terimi ile böyle bir sınıflandırmaya literatürde yer verilmemiştir.

Dokuma, işleme, oya ve örgü gibi el sanatlarında yaygın olarak kullanılan "su" teriminin kullanım alanları incelendiğinde "kenar çizgisi, şerit" anlamında kullanıldığı görülmektedir. Bir kenar motifi olarak kullanılan su, diğer motiflerle birleşerek yeni suyolu motifleri oluşturmaktadır.

Hayattaki bütün canlıların yaşama kaynağı olan su birçok kültürde kutsal sayılmıştır. Kutsal sayılmasının yanında doğurganlığı, ilk madde olma özelliği, yol göstericiliği, canlılığı ve sürekliliği ifade etmesi, bereket sembolü olması gibi dünya mitleri için geçerli olan simgesel özelliklere sahiptir. Bu özelliklerin neredeyse hepsini Türk mitoloji anlatılarında ve Eski Türk dininin çeşitli uygulamalarında görmek mümkündür (Uçar, 2020: 27). Kişinin ve ait olduğu toplumun aynası olan halı, kilim, nakış, oya vb. el sanatlarında da "su" ve "suyun simgesel özelliklerini" çok canlı bir şekilde görebiliriz.

Türk el sanatları binlerce yıllık geçmişe sahiptir. Türkler, nakış, dantel gibi bazı sanat dallarında başka milletlerden etkilenmiş olsalar da oya ve dokuma gibi sanatlara kendi imzalarını atmayı başarılabilmişlerdir. Binlerce yıllık birikimleri, farklı coğrafyalarda eserlere dönüşmüş ve bu eserlere doğrudan veya dolaylı olarak kendi kimliklerini ve ruh dünyalarını yansıtmışlardır. Mevcut bir motif veya örnek de ustası gibi tek bir zaman ve mekânla sınırlı kalmamış, çağlar ve mesafeler aşarak farklı bölgelere ulaşabilmeyi başarılabilmektedir. Bu sebeple bir motifin veya örneğin kaynağını bulabilmek için onun gelişim sürecine tanıklık etmek veya bu sürecin izini çok iyi sürebilmek gerekir. Motifleri anlamsal olarak değerlendirebilmek için bu iz sürmeyi çok yönlü yapmak gerekir. Ortaya konan bir eserde toplumun sosyolojik yapısını, dokuyanın ruh dünyasını, yörenin bitki örtüsünü, koruyucu ruhları vb. birçok unsuru görmek mümkündür.

Bu çalışmada canlı yaşamının temel kaynağı olan suya, suyun el sanatlarındaki kullanımına ve su ile ilgili motif adlarına yer verilmiştir. Türk dilinde motif adlarının tespitinde farklı kaynaklar incelenmiş olsa da bu alanla en kapsamlı çalışma olması sebebiyle Mustafa Karataş'ın "*Türk Dilinde Yanış (Motif) Adları –Anadolu Sahası*" adlı çalışması suyla ilgili motif adlarına ulaştığımız temel kaynak olmuştur. Bu kaynakta olmayan taradığımız diğer eserlerde çıkan su ve suyolu ile ilgili adlandırmalar da kaynak verilerek gösterilmiştir. Bu alışma ile Türk dilinin bu alandaki söz varlığı ortaya konulmaya ve el sanatlarındaki adlandırmalarda da kültürel yapının ve inanmaların etkili olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

2. Göstergebilim Açısından Su ve Suyolu Motifleri

Özellikle halı ve kilim dokumalarında su ve suyolu motifleri kendine has anlamlar taşımaktadır. Toplumun bilinçaltını yansıtan bu göstergeler yaşanılan bölge ve kültür hakkında ipuçları vermektedirler. Burada verdiğimiz su ve suyolu motiflerinin ne kadarının gösterge olarak kullanıldığı bilinmemekle beraber bazı suyolu motifleri ve bunlarla verilmek istenen mesajlar şu şekilde verilebilir:

2.1. Deveboynu (Devetabanı): Deveboynu kenar sularında kullanılan bir suyolu motifi- dir. Develerin ağır aksak yürümelerini temsil eder. Anadolu'da yaygın olarak kullanılan bu motif, beylik ve hükümdarlığı sembolize etmektedir. Bağımsız ya da birbirini takip eder şekilde görülür (Kaplanoğlu, 2010: 66).

2.2. Yedisulu motifi: Halı kenarlarını kaplayan yedi şeritten oluşan motif kümesine "Yedisu" adı verilmektedir. Yağcıbedir halılarında sık görülmele beraber farklı bölge halılarında da görebildiğimiz bu yedisu motifi, arınma, bilgelik, erdem, yaşam, nazardan korunma, yedi kat gökyüzünün simgesi olma gibi anlamlar taşımaktadır (Bozkurt, 2020:715). Bugün Bingöl iline bağlı Yedisu ilçesinin bulunması, Orta Asya'da "Yedisu" bölgesinde Türklerin geçmişte ve günümüzde faaliyet göstermiş olmaları da Türklerin yer adları vermedeki tutumlarının dokuma sanatına yansımaları olarak değerlendirilebilir.

2.3. Heybesulu motifi: Yağcıbedir yörüklerinin atlarının sırtındaki heybelerde bulunan, köylülerin "*am kobağı*" olarak da ifade ettikleri '*heybesulu*' motifi, halılardaki kenar desenlerini oluşurmaktadır. Görünümü itibarıyla am kozası, çift taraflı tarak ve ok biçiminde olan bu motif mavi, beyaz gibi renklerde işlenmektedir. Erkek evi çeyiz halılarında görülen motifin, erkeğin gücünü, yiğitliğini, yürekliliğini ve üstünlüğünü gösterdiği ifade edilebilir. Kenar motifi olarak kullanılmasının bir diğer anlamı da; erkeğin her zaman ailesini koruyabileceğinin, sorumluluğunu devam ettirebileceğinin göstergesi olmasıdır (Bozkurt, 2020:715).

2.4. Köpekdişi motifi: Köpekdişi motifinin Yağcıbedir yörükleri arasında bir diğer adı "*Küçük Su*"dur. İnsan yaşamının 30 ve 40 yaşları arasındaki olgunluk dönemini sembolize etmektedir (Bozkurt, 2020:717).

2.5. Küpeli su: Hatay, Afyon, Aydın, Balıkesir, Eskişehir, Gümüşhane, Adana, Kars, Konya, Kütahya, Sivas, İçel, Ardahan vb. birçok yörenin kilim ve halı motiflerinde görülen

küpe motifi genç kızın evlenme isteğini belirtir. Ailesine doğrudan evlenme isteğini söyleyemeyen genç kız dokuduğu veya işlediği el işlerine küpe motifi yaparak bu isteğini estetik bir şekilde dile getirmiştir. Günlük hayatta küpe türlerinde görülen zenginlik küpe motiflerine de yansımıştır. Küpenin Kırgız, Kazak, Özbek Türklerinde evlilik veya nişanlılık göstergesi olarak kullanıyor olması da ortak mirasımızın motifler yoluyla bilinçaltımızda devam ettirildiğinin bir göstergesidir (Erdoğan, 2022: 261).

2.6. Suyolu motifi: Su, insanlar için en önemli ihtiyaçtır. Bu motifi insanlar her zaman kullanmışlardır. Kurak bölgelerdeki türbelerin birçoğunun kubbesinde suyolu motifi görülür. Bu motifler yapıldıkları veya üretildikleri malzemenin türüne göre değişiklik gösterirler (Ergüder, 2009:159). Hakkâri, Hatay, Kayseri, Konya, Sivas, Adıyaman, Aydın, Erzurum, Gümüşhane, Bayburt gibi birçok yörenin kilimlerinde görülen suyolu motifi bereket ve bolluk sembolüdür.

Bu göstergeleri doğru okumak için kültüre yabancı olmamak, motifin yaşadığı dönemin sosyolojisine de hâkim olmak gerekir.

3. Yapılarına Göre Su ve Suyolu Motif Adları

3.1. Tek Sözcükten Oluşan Su ve Suyolu Motif Adları

Su ve suyolu motifleri ile ilgili adlandırmalar genellikle kelime grupları yapısıyla kurulmuş olsa da tek sözcükten oluşan adlandırmalar da vardır. “*dırnak, elek, eğrimce, gelebere, kozalak, muska,*” buna örnek olarak verilebilir.

3.2. Kelime Gruplarından Oluşan Su ve Suyolu Motif Adları

3.2.1. Belirtisiz İsim Tamlaması Yapısıyla Kurulmuş Su ve Suyolu Adları

Albay suyu, anahtar suyu, avasallı suyu, boncuk suyu, Cafer suyu, çakmak suyu, çingen suyu, çitme suyu, çorap suyu, çubuk suyu, deve suyu, diş suyu, eğrice suyu, eğrim su, elma suyu, etem suyu, gavur suyu, gelinağlatan suyu, gemi suyu, gemici suyu, goldür suyu, Hacı Recep suyu, Hayta Mehmet suyu, heybe suyu, hocalar suyu, imam suyu, kadın kaşı, kanaviçe suyu, kenar suyu, kıyı suyu, Koca Mustafa suyu, kocagöt suyu, kutu suyu, küçük albay suyu, makas suyu, motorizi suyu, muallim suyu, Payam suyu, peşkir suyu, sandıksili suyu, sarmaşık suyu, Sille suyu, şamar suyu, torba suyu, tutkaç suyu, tutmaç suyu, yılan suyu, yıldız suyu.

3.2.2. Belirtili İsim Tamlaması Yapısıyla Kurulmuş Su ve Suyolu Adları

Belirtili isim tamlaması yapısıyla kurulan su motifleri ile ilgili adlandırmaların genellikle özel isimlerle kurulmuştur.

Abbasın suyu, altınbaşın suyu, Haççanın suyu, Hüsnünün suyu, kilimin suyu.

3.2.3. Sıfat Tamlaması Yapısıyla Kurulmuş Su ve Suyolu Adları

Acılı su, ak su, akli su, anahtarlı su, atlı su, aykırı su, baklava su, beş su, bıçaklı su, bıçıklı su, kilitli su, boncuk su, boncuklu su, bölüklü su, bulanık su, büyük su, cücükli su, çakmaklı su, çengelli su, çengelli sarı su, çıntıklı su, çiçek su, çiçekli su, çiçekli dar su, çöreklı su, çolak su, dalgalı su, dar su, tanalı su, dikmeli su, eğri su, eğrili su, ekmekli su, elli su, elma su, elmalı su, erik su, gara su, gedirgeli su, gen su, geniş su, goca su, güllü su, sümbüllü su, iç su, ince su, incili su, incirli su, kâğıt su, kara su, karışık su, kaydırmalı su, kırmızı toplu su, kilitli su, kuş su, küçük su, küçük toplu su, küpeli su, küreklı su, ladik su, laleli su, leblebili su, mavi su, minareli su, nacaklı su, papatyalı su, paralı su, renkli su, çakmaklı su, saksılı imam suyu, sarılı su, sülük- lü su, süpürgeli su, şeker su, şaşırtmaca su, tanalı su, taraklı su, testereli su, top su, toplu su, üzüm su, yabalı su, yangaşı su, yarıkukan su, yarımgagak su, yazılı su, yılanlı su, yıldız su, yıldızlı dar su, z su, zeki su, zikzaklı su, zülüf su.

Tablo 1: Su ve Suyolu İle İlgili Adlandırmalar ve Bunların DS, TS ve GTS'ye Yansıması

Sıra No	Motif Adı	Yöresi	Tarandığı Kaynak	Sözlüklere Yansıması		
				DS	TS	GTS
1	Abbasın suyu	Ladik/Konya	Karataş, 2013:222	(-)	(-)	(-)
2	acılı su	Eskibirecik, Yük- selen/ Konya	Karataş, 2013:222	(-)	(-)	(-)
3	Akarsu	Silifke/Mersin	Karataş, 2013:223	(-)	(-)	(-)
4	aklı su (koca emine suyu)	Yağcıbedir/ Balıkesir	Karataş, 2013:224	(-)	(-)	(-)
5	Aksu	Döşemealtı/ Antalya, Yuntdağı/ Manisa	Karataş, 2013:225	(-)	(-)	(-)
6	albay suyu	Döşemealtı/ Antalya	Karataş, 2013:225	(-)	(-)	(-)
7	altınbaşın suyu	Eşme/Uşak	Karataş, 2013:226	(-)	(-)	(-)
8	anahtar suyu	Döşemealtı/ Antalya	Karataş, 2013:227	(-)	(-)	(-)
9	anahtarlı su	Milas/Muğla	Karataş, 2013:227	(-)	(-)	(-)
10	atlı su	Döşemealtı/ Antalya	Karataş, 2013:229	(-)	(-)	(-)
11	Avsallı suyu	Antalya	Karataş, 2013:229	(-)	(-)	(-)

Songül ERDOĞAN

12	aykırı su	Yuntdağı/ Manisa	Karataş, 2013:230	(-)	(-)	(-)
13	baklava su	Ayvacık/ Çanakkale	Karataş, 2013:233	(-)	(-)	(-)
14	belinden tutmalı (kilitli su)	Ayvacık/ Çanakkale	Karataş, 2013:233	(-)	(-)	(-)
15	beşsu (beşin suyu)	Kırşehir	(Erdoğan, 2021: 79)	(-)	(-)	(-)
16	bıçaklı su (bakla- va kesim, almalı su)	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:238	(-)	(-)	(-)
17	bıçkılısu	Kırşehir	Erdoğan, 2021: 79	(-)	(-)	(-)
18	boncuk su	Karaman	Karataş, 2013:240	(-)	(-)	(-)
19	boncuk suyu	Yuntdağı/ Manisa	Karataş, 2013:241	(-)	(-)	(-)
20	boncuklu su	Yağcıbedir/ Balıkesir	Karataş, 2013:241	(-)	(-)	(-)
21	bölüklü su (kes- tane yapra- ğı, çınar yaprağı, ta- rak su)	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:241	(-)	(-)	(-)
22	bulanık su	Döşemealtı/ Antalya	Karataş, 2013:243	(-)	(-)	(-)
23	büyük su	Dazkırı/ Afyonka- rahisar	Karataş, 2013:244	(-)	(-)	(-)
24	Cafer suyu	Milas/Muğla	Karataş, 2013:244	(-)	(-)	(-)
25	cücüklüsü	Kırşehir	Erdoğan, 2021: 79	(-)	(-)	(-)
26	çakmak suyu	Yuntdağı/ Manisa	Karataş, 2013:244	(-)	(-)	(-)
27	çakmaklı su	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:244	(-)	(-)	(-)
28	Çapraz	Manavgat/ Antalya	Görgeç, 2021:58	(-)	(-)	(-)
29	çengelli sarı su	Senirkent/ Antalya	Karataş, 2013:253	(-)	(-)	(-)

Isparta						
30	engelli su	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:253	(-)	(-)	(-)
31	ıntıklı su	Emirdağ/ Afyonkara- hisar	Karataş, 2013:255	(-)	(-)	(-)
32	iek su	Karaman	Karataş, 2013:257	(-)	(-)	(-)
33	iekli dar su	Mersin	Karataş, 2013:257	(-)	(-)	(-)
34	iekli su	Milas/Muğla	Karataş, 2013:257	(-)	(-)	(-)
35	ingen suyu	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:259	(-)	(-)	(-)
36	itme suyu	Yağıbedir/ Balıkesir	Karataş, 2013:259	(-)	(-)	(-)
37	olak su	Dursunbey/ Balıkesir	Karataş, 2013:260	(-)	(-)	(-)
38	orapsuyu (so- lakkıvrım, kaynak	Kırşehir	Erdoğan, 2021:79	(-)	(-)	(-)
39	örekli su	Kırşehir	Erdoğan, 2021: 80	(-)	(-)	(-)
40	ubuk suyu	Avanos/ Nevşehir	Karataş, 2013:260	(-)	(-)	(-)
41	dalgalı su	Bodrum/Muğla	Karataş, 2013:261	(-)	(-)	(-)
42	darsu	Kırşehir	Erdoğan, 2021: 80	(-)	(-)	(-)
43	deve suyu	Döşemealtı/ Antalya	Karataş, 2013:264	(-)	(-)	(-)
44	develi su	Döşemealtı/ Antalya	Karataş, 2013:264	(-)	(-)	(-)
45	dırmak (tanalı su)	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:265	(-)	(-)	(-)
46	dikmeli su	Emirdağ/ Afyonkara- hisar	Karataş, 2013:265	(-)	(-)	(-)
47	diş suyu	Antalya	Karataş, 2013:267	(-)	(-)	(-)
48	eğri su	Antalya	Karataş, 2013:270	(-)	(-)	(-)
49	eğrice suyu	Alanya/Antalya	Karataş, 2013:270	(-)	(-)	(-)
50	eğrili su (yangaş-	Ayvacic/ hisar	Karataş, 2013:270	(-)	(-)	(-)

Songül ERDOĞAN

	lı su, yarı- kukan su)	Çanakkale				
51	eğrim su	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:270	(-)	(-)	(-)
52	eğrimce (sarılı su)	Yağcıbedir/ Balıkesir	Karataş, 2013:270	(-)	(-)	(-)
53	ekmekli su	Ayvacık/ Çanakkale	Karataş, 2013:271	(-)	(-)	(-)
54	elek (makas suyu)	Yağcıbedir/ Balıkesir	Karataş, 2013:273	(-)	(-)	(-)
55	elli su (yabalı su, yangaşlı su)	Ayvacık/ Çanakkale	Karataş, 2013:275	(-)	(-)	(-)
56	elma su	Taşkale/ Karaman	Karataş, 2013:276	(-)	(-)	(-)
57	elma suyu	Ayvacık/ Çanakkale, Yahyalı/ Kayseri	Karataş, 2013:276	(-)	(-)	(-)
58	elmalı su	Kırşehir	Karataş, 2013:276	(-)	(-)	(-)
59	erik su	Hereke/Kocaeli	Karataş, 2013:277	(-)	(-)	(-)
60	ethem suyu	Konya	Karataş, 2013:277	(-)	(-)	(-)
61	gara su	Fethiye/Muğla	Karataş, 2013:279	(-)	(-)	(-)
62	gara sulu	Kula/Manisa	Karataş, 2013:271	(-)	(-)	(-)
63	gavursuyu	Kırşehir	Erdoğan, 2021: 80	(-)	(-)	(-)
64	gedirgeli su	Eskibirecik, Yük- selen/ Konya	Karataş, 2013:280	(-)	(-)	(-)
65	gelebere (başlı su)	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:280	(-)	(-)	(-)
66	gelinağlatan suyu	Kırşehir	Erdoğan, 2021:80	(-)	(-)	(-)
67	gemi suyu	Döşemealtı/ Antalya, Ku- la/ Manisa, Mi- las/ Muğla	Karataş, 2013:281	(-)	(-)	(-)

68	gemici suyu	Toros Yörükleri/ Antalya	Karataş, 2013:281	(-)	(-)	(-)
69	gen su	Gördes/Manisa	Karataş, 2013:281	(-)	(-)	(-)
70	geniş su	Kırşehir	Erdoğan, 2021:81	(-)	(-)	(-)
71	goca su	Ayvacık/ Çanakkale	Karataş, 2013:283	(-)	(-)	(-)
72	goldür suyu (çengelli su, kocagöt su)	Ayvacık/ Çanakkale	Karataş, 2013:288	(-)	(-)	(-)
73	güllü su	Milas/Muğla	Karataş, 2013:290	(-)	(-)	(-)
74	güllü (sümbüllü su)	Ayvacık/ Çanakkale	Karataş, 2013:290	(-)	(-)	(-)
75	Hacı Recep suyu	Kula/Manisa	Karataş, 2013:291	(-)	(-)	(-)
76	Haççanın suyu	Küçükmuhsine/ Konya	Karataş, 2013:290	(-)	(-)	(-)
77	Hayta Mehmet suyu	Eskibirecik, Yük- selen/ Konya	Karataş, 2013:290	(-)	(-)	(-)
78	heybe suyu (çam kozalağı, koca su, ko- zalak)	Yağcıbedir/ Balıkesir Döşemealtı/ Antalya	Karataş, 2013:294	(-)	(-)	(-)
79	hocalar suyu	Fethiye/Muğla	Karataş, 2013:294	(-)	(-)	(-)
80	Hüsnünün suyu	Ladik/Konya	Karataş, 2013:294	(-)	(-)	(-)
81	iç su	Bodrum/Muğla	Karataş, 2013:294	(-)	(-)	(-)
82	ince su	Çanakkale	Karataş, 2013:294	(-)	(-)	(-)
83	incili su	Aydın, Yağcıbe- dir/ Balıkesir, Berga- ma/İzmir	Karataş, 2013:294	(-)	(-)	(-)
84	incirli su	Kula/Manisa	Karataş, 2013:294	(-)	(-)	(-)
85	Kadınkaşı	Yuntdağı/ Konya	Karataş, 2013:294	(-)	(-)	(-)

Songül ERDOĞAN

	(yılan suyu)	Manisa				
86	kâğıt su	Karaman	Karataş, 2013:299	(-)	(-)	(-)
87	kara su	Ilgın/Konya	Karataş, 2013:301	(-)	(-)	(-)
88	karadaş suyu	Alanya/Antalya	Karataş, 2013:301	(-)	(-)	(-)
89	kanaviçe suyu	Kırşehir	Erdoğan, 2021: 81	(-)	(-)	(-)
90	karanfil suyu	Bodrum/Muğla	Karataş, 2013:303	(-)	(-)	(-)
91	karanfilli su	Milas/Muğla	Karataş, 2013:303	(-)	(-)	(-)
92	Karasu	Kemalpaşa/ İzmir	Karataş, 2013:303	(-)	(-)	(-)
93	Karasulu	Kula/Manisa	Karataş, 2013:303	(-)	(-)	(-)
94	karınca suyu (goldür su- yu)	Milas/Muğla	Görgeç,2021:638	(-)	(-)	(-)
95	karışık su	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:303	(-)	(-)	(-)
96	kaydırmalı su	Milas/Muğla	Karataş, 2013:306	(-)	(-)	(-)
97	kenar suyu	Hakkari, Tarsus/ Mersin, Van	Karataş, 2013:309	(-)	(-)	(+)
98	kırmızı toplu su	Döşemealtı/ Antalya	Karataş, 2013:309	(-)	(-)	(-)
99	kıyı suyu	Yağcıbedir/ Balıkesir, Yuntdağı/ Manisa	Karataş, 2013:313	(-)	(-)	(-)
100	kilim suyu	Kula/Manisa	Karataş, 2013:314	(-)	(-)	(-)
101	kilitli su (belin- den tutmalı)	Tarsus/Mersin, Sarayönü/ Konya,	Karataş, 2013:314	(-)	(-)	(-)
102	Koca Mustafa suyu	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:315	(-)	(-)	(-)
103	koca su	Döşemealtı/ Antalya, Ye- nice/ Çanakkale	Karataş, 2013:315	(-)	(-)	(-)
104	kocagöt suyu	Ayvacicak/	Karataş, 2013:315	(-)	(-)	(-)

Çanakkale							
105	kozalak (heybe suyu)	Yağcıbedir/ Balıkesir	Karataş, 2013:320	(-)	(-)	(-)	
106	kuş su	Karaman	Karataş, 2013:325	(-)	(-)	(-)	
107	kutu suyu	Mut, Silifke/ Mersin	Karataş, 2013:326	(-)	(-)	(-)	
108	küçük albay suyu	Döşemealtı/ Antalya	Karataş, 2013:326	(-)	(-)	(-)	
109	küçük su (küçük nakış)	Ayvacı/ Çanakkale, Dazkırı/ Afyonkara- hisar	Karataş, 2013:327	(-)	(-)	(-)	
110	küçük toplu su	Döşemealtı/ Antalya	Karataş, 2013:327	(-)	(-)	(-)	
111	küpeli su	Tarsus/Mersin	Karataş, 2013:328	(-)	(-)	(-)	
112	kürekli su (mekik)	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:328	(-)	(-)	(-)	
113	Ladik su	Karaman	Karataş, 2013:328	(-)	(-)	(-)	
114	laleli su	Antalya	Karataş, 2013:329	(-)	(-)	(-)	
115	leblebili su	Avanos/ Nevşehir, Kırşehir	Karataş, 2013:329 Erdoğan, 2021: 83	(-)	(-)	(-)	
116	makas suyu	Ayvacı/ Çanakkale	Karataş, 2013:330	(-)	(-)	(-)	
117	mavi su	Küçükmuhsine/ Konya	Karataş, 2013:331	(-)	(-)	(-)	
118	mekik (kürekli su)	Ankara	Karataş, 2013:331	(-)	(-)	(-)	
119	mekik (makas suyu)	Ayvacı/ Çanakkale	Karataş, 2013:332	(-)	(-)	(-)	
120	minareli su	Milas/Muğla	Karataş, 2013:334	(-)	(-)	(-)	
121	motorizi suyu	Döşemealtı/ Antalya	Karataş, 2013:335	(-)	(-)	(-)	
122	muallim suyu	Kırşehir	Erdoğan, 2021: 83	(-)	(-)	(-)	

Songül ERDOĞAN

123	muska (tutmaç suyu)	Yağcıbedir/ Balıkesir	Karataş, 2013:336	(-)	(-)	(-)
124	nacaklı su	Döşemealtı/ Antalya	Karataş, 2013:336	(-)	(-)	(-)
125	papatyalı su	Milas/Muğla	Karataş, 2013:340	(-)	(-)	(-)
126	paralı su	Milas/Muğla	Karataş, 2013:341	(-)	(-)	(-)
127	Payam suyu	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:342	(-)	(-)	(-)
128	peşkil suyu	Milas/Muğla	Karataş, 2013:343	(-)	(-)	(-)
129	renkli su	Yağcıbedir/ Balıkesir	Karataş, 2013:345	(-)	(-)	(-)
130	S (çakmaklı su)	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:346	(-)	(-)	(-)
131	saksılı imam suyu	Çanakkale	Yarmacı, Başaran, 2019: 155	(-)	(-)	(-)
132	sandıksili suyu	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:349	(-)	(-)	(-)
133	sarı su	Yağcıbedir/ Balıkesir	Karataş, 2013:350	(-)	(-)	(-)
134	sarmaşık suyu	Karapınar/ Konya	Karataş, 2013:350	(-)	(-)	(-)
135	Sille suyu	Konya	Karataş, 2013:355	(-)	(-)	(-)
136	Su	Döşemealtı/ Antalya, Kır- şehir, Silifke/ Mersin, Ereğli/ Konya, Ava- nos/ Nevşehir, Taşpınar/ Niğde	Karataş, 2013:356	(+)	(-)	(-)
137	su yolu	Afyonkarahisar, Ankara, An- talya, Eş- me/Uşak, Hakkari, Gülnar/ Mersin, Van	Karataş, 2013:357	(+)	(-)	(-)

138	sülüklü su	Bodrum, Milas/ Muğla	Karataş, 2013:357	(-)	(-)	(-)
139	süpürgeli su	Kırşehir	Erdoğan, 2021: 84	(-)	(-)	(-)
140	şeker su	Karaman	Karataş, 2013:359	(-)	(-)	(-)
141	şamar suyu	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:358	(-)	(-)	(-)
142	şarırtmaca su (tavşan tepmesi)	Ayvacic/ Çanakkale	Karataş, 2013:358	(-)	(-)	(-)
143	taraklı su	Bergama/İzmir, Eşme/Uşak	Karataş, 2013:362	(-)	(-)	(-)
144	testereli su	Bodrum, Milas/ Muğla	Karataş, 2013:365	(-)	(-)	(-)
145	top su	Eskibirecik, Yüksek- selen/ Konya, Karaman	Karataş, 2013:367	(-)	(-)	(-)
146	toplu su (çilekli su)	Konya	Karataş, 2013:368	(-)	(-)	(-)
147	torba suyu	Ayvacic/ Çanakkale	Karataş, 2013:368	(-)	(-)	(-)
148	tutkaç suyu	Döşemealtı/ Antalya	Karataş, 2013:370	(-)	(-)	(-)
149	tutmaç suyu	Döşemealtı/ Antalya	Karataş, 2013:370	(-)	(-)	(-)
150	üzüm su	Bergama/İzmir	Karataş, 2013:373	(-)	(-)	(-)
151	yabalı su	Ayvacic/ Çanakkale	Karataş, 2013:374	(-)	(-)	(-)
152	yarım gagak su	Sivrihisar/ Eskişehir	Karataş, 2013:377	(-)	(-)	(-)
153	yarım makas suyu	Ayvacic/ Çanakkale	Karataş, 2013:377	(-)	(-)	(-)
154	imam suyu	Çanakkale	Yarmacı, Başaran, 2019: 155	(-)	(-)	(-)
155	yazılı su	Milas/Muğla	Karataş, 2013:378	(-)	(-)	(-)

Songül ERDOĞAN

156	yılanlı su	Yeşilova/Burdur	Karataş, 2013:381	(-)	(-)	(-)
157	yılan suyu (kadın kaşı)	Yuntdağı/Manisa	Karataş, 2013:381	(-)	(-)	(-)
158	yıldız su	Karaman	Karataş, 2013:382	(-)	(-)	(-)
159	yıldız suyu	Yuntdağı/Manisa	Karataş, 2013:382	(-)	(-)	(-)
160	yıldızlı dar su	Mersin	Karataş, 2013:383	(-)	(-)	(-)
161	Z su (sirkeli su)	Yağcıbedir/Balıkesir	Karataş, 2013:385	(-)	(-)	(-)
162	zeki su	Yuntdağı/Manisa	Karataş, 2013:382	(-)	(-)	(-)
163	zizaklı su	Kırşehir	Karataş, 2013:386	(-)	(-)	(-)
164	zülûf su	Ayvacık/Çanakkale	Karataş, 2013:387	(-)	(-)	(-)

4. Sonuç

Halı dokuma, oya, örgü gibi birçok el sanatında “su ve suyolu” ifadeleri kullanılmıştır. Bütün el sanatlarında kullanımına bakıldığı zaman su ve suyolu motiflerinin bir şerit gibi ortaya konulan sanat eserinin kenar kısmında kullanıldığı görülmektedir. Ana motiflere geçmeden kullanılan su ve suyolu motifleri halı, kilim gibi dokumalarda dokunan eserin etrafını çeviren bir kale gibi ana motifleri kuşatmaktadır. Bu kuşatmanın hem görsel bütünlüğü sağlamak hem de suyun koruyucu gücünden faydalanmak amacıyla yapıldığını düşünmek gerekebilir.

Birçok kültürde olduğu gibi dört elementten biri olan suyun el sanatlarında kullanılması ve buna çeşitli anlamlar yüklenmesi tesadüf değildir. İnsanlar yaşamlarını devam ettirmek için yerleşim alanlarını suya yakın bölgelere kurarlar. Hatta suyla çevrili alanları tercih ederek korunma açısından kendilerine bir kalkan da oluşturmaktadırlar. Su ve suyolu olarak kullanılan farklı renk ve genişliklerde olan bu kenar bordürleri kullanılan motiflerle birleşerek doğumu, yaşamı, korunmayı, ölümü ve bazı duyguları aktaran semboller hâline dönüşmüşlerdir. Su ve suyolu motifleri doğrudan söylemeye cesaret edilemeyen sözlerin sessiz lisanı olmuşlardır.

Genellikle kullanılan motifin adına, rengine, büyüklüğüne, bulunduğu yere göre adlandırılan su ve suyolu motifleri sadece el sanatları açısından değil Türk dilinin söz varlığı açısından da büyük önem arz etmektedir. Burada verdiğimiz su ve suyolu ile ilgili 164 adlandırmanın sadece ikisinin *Derleme Sözlüğü*'ne yansıdığı, *Güncel Türkçe Sözlük* ve *Tarama Sözlüğü*'ne ise hiç yansımadığı görülmektedir. Hazır makine işi ürünlerin el emeği ürünlere galebe çaldığı günümüzde, kaybolan sadece el emeği ürünler değil dilden sosyolojiye, güzel sanatlardan felsefeye birçok alanın da veri kaynaklarıdır.

Su ve suyolu ile adlandırmalar yapılırken tek sözcükten oluşan su adları sınırlı sayıdadır. Türk dilinde su ve suyolu ile ilgili adlandırmaların genellikle sıfat tamlaması ya da belirtisiz isim tamlaması kalıbında oluşturulduğu görülmektedir. Bu bağlamda dokuma, oya, nakış gibi el sanatlarında terim türetirken birleşik sözcüklerden daha çok faydalandığı söylenebilir.

Sınırlı sayıda da olsa “su” yerine bordür kelimesinin tercih edildiği yayınlar görülebilmektedir. Türkçe bir sözcük yerine Fransızca olan “bordür” kelimesinin kullanılması Türk dili açısından olumsuz bir durumdur. Bu noktada bu alanda çalışan kişilerin “bordür” kelimesini kullanmadan önce “su” kelimesinin kavram alanlarına dikkat etmesi ve bu yönde bir tercih yapması daha doğru olacaktır.

Terim olarak “su” kelimesinin kullanıldığı illere baktığımızı zaman Ege, Akdeniz, Marmara ve İç Anadolu bölgelerindeki illerde bu kullanımın daha yaygın olduğu görülür. Bunun sebebi olarak bu bölgelerde “su” ifadesinin kullanılmamasından ziyade bölgesel çalışmaların daha az yapılmış olması gösterilebilir.

Su, mevcut gücü ile hayatın kaynağı olabileceği gibi hayatın sonunu belirleyen ezici güç de olabilmektedir. Bu yönleriyle ilahi bir niteliğe sahiptir. Bu özelliği ile su; hem yaratılışı hem de sonu belirler. Suyun ilahi boyutunu halı, kilim, oya, nakış gibi el sanatlarında da görmek mümkündür. Su ve suyolu motiflerinin eserin sadece giriş bölümünde olmayıp tamamını kuşatması suyun koruyucu yönünün el sanatlarına yansımadır. “Yer gök hiçbir şey yokken dünya ıssız bucaksız sulardan ibaretti.” diye başlayan yaratılış destanında olduğu gibi el sanatlarında da ana motiflere geçilmeden önce “su motifleri” nin yer alması, “yedi su” motifinin kullanılarak yedi kat göğün temsil edilmesi tesadüf olmasa gerekir. Özellikle halıya başlamadan önce dokunan kilim kısmına “topraklı” adı verilmesi toprak, hava ve su üçlemesinin bir parçası olarak düşünülebilir.

Göstergebilim açısından bakıldığında sınırlı sayıda su motifinin anlamına değinilmiştir. Diğer su ve suyolu motifleri ile ilgili herhangi bir açıklamaya gidilmemiş olması bunların gösterge değeri olmadığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Bu bağlamda alan araştırması yaparken kaynak kişilere motiflerin ne anlama geldiği ile ilgili soruların sorulması ve bunların kaydedilmesi anlam bilim açısından yeni kapılar açılmasına sebep olabilir.

Dokuma, nakış, oya vb. el sanatlarında da eserin etrafında su ve suyolu motiflerini görmek mümkündür. Bu motifler kendi içerisinde farklı anlamlar taşımakta ve ait olduğu toplumun hafızasını da yansıtmaktadır. Malzemesi ip, kumaş ve emek olan el emeği göz nuru eserleri değerlendirirken bunları bir ürün olarak değil, ait olduğu toplumun kimliği, farklı kültürlerin sentezi olarak da değerlendirmek gerekir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Acıpayamlı, O. (1976). *Zanaat Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akpınar, H. (2021). Musikî ve Su Arasındaki İlişkinin Çeşitli Boyutları. *İstem*, 19(38), 155-168.
- Bayat, F.; Çınar, M. A. (2008). *Eski Türkçe Sözlük*, İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- Baysal, N. (2019). Türk Halk Kültüründe Su. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir.
- Bozkurt, S. (2020). Geleneksel Türk Halı Sanatında Kullanılan Motiflerin Anlamları: Sındırgı- Yağcıbedir Halıları Üzerine Göstergibilimsel Bir Analiz. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(1), 697-731.
- Demir, H. (2019). Eski Türklerde Su Kültü ve Anadolu Selçuklu Mimarisi Üzerindeki Etkileri. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 23-46.
- Derleme Sözlüğü*, (1993), 10.Cilt, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erbek, M. (2002). *Çatalhöyükten Günümüze Anadolu Motifleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erdoğan, S. (2021). Kırşehir Yöresinden Tespit Edilen Dokumacılık Terimleri (İsimler). *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 50, 69-93.
- Erdoğan, S. (2022). *Türkiye Türkçesinde Oya ve Dantel El Sanatları ile İlgili Söz Varlığı*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Erdoğan, S. (2022). Türk Dünyasında Unutulmuş Bir Gösterge Olarak “Küpe” ve “Küpe Motifi”, 9. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu (7-10 Haziran 2022/Niğde) Bildiriler Kitabı*, Cilt 1,s. 253-264. İstanbul: Çizgi Kitabevi.

- Ergüder, A. A. (2009), Kars Yöresi Düz Dokumaları, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- Görgeç, C. (2021). *Açıklamalı Manavgat Ağzı Sözlüğü*, Konya: Palet Yayınları.
(<https://sozluk.gov.tr/>).
- İleri, C. (2008). *Eskişehir İli Mihalıççık İlçesi ve Yöresi Ağzıları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaplanoğlu, M. (2010). Ardahan Yöresi Düz Dokumaları, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karataş, M. (2013). *Türk Dilinde Yanış (Motif) Adları, Anadolu Sahası*, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1993). *Bektaşı Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul: Enderun Yayınevi.
- Oymak, İskender (2010). Anadolu'da Su Kültünün İzleri. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 35-55.
- Tietze, A. (2021). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, (Ed. Emine Yılmaz, Nurettin Demir), Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Turan, O. (1994). *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Türkyılmaz, A. (2013). İslamiyet Öncesi Türklerde Su Kültü ve Günümüzdeki Yansımaları. *Bilim ve Kültür- Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 83-100.
- Uçar, H. (2020). Bir Kültürün Özellikleri: Türklerde Su Kültü, *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 7, 24-47.
- Ulutürk, M. (2010). Dinlerde Su Tasavvurları. *Su Medeniyeti Sempozyumu*, Konya Büyükşehir Belediyesi.
- (https://www.academia.edu/2426028/Dinlerde_Su_Tasavvurlar%C4%B1 21.09.2023)
- Yarmacı, H. ve F. N. Başaran (2019). Çanakkale İli Çan Halıları, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 149-163.

Extended Summary

Water is of great importance for the continuation of living life. It is unthinkable to sustain life without water. For this reason, water has been the basic need of mankind in every period and has fed people materially and spiritually. In many societies, beliefs about water, which is considered sacred, have emerged and it is believed that water has protective power. People have continued their living spaces close to water. The inseparable unity of water and human beings is also reflected in the works of art created. It is possible to see traces of this unity in handicrafts such as weaving, knitting and embroidery.

The word "water" is found in every period of the Turkish language that can be followed by texts. Apart from its use in daily life, the word "water", which is also used in different fields, has been used as a term in handicrafts. Although the words "border", "dikme" and "yolak" are also used in the same sense, the word "water" is preferred in the naming of motifs.

As in many cultures, it is no coincidence that water, one of the four elements, is used in handicrafts and various meanings are attributed to it. People build their settlements close to water in order to continue their lives. They even create a shield for themselves in terms of protection by preferring areas surrounded by water. These borders in different colors and widths, which are used as water and waterways, have become symbols that convey birth, life, protection, death and some emotions by combining with the motifs used. Water and waterway motifs have become the silent language of words that dare not be spoken directly.

There are many water motifs especially in weaving. These motifs are named according to their various qualities, and these names have an important place in the vocabulary of Turkish. In this study, water, which is the main source of living life, the use of water in handicrafts and motif names related to water are included. Although different sources were examined in the determination of motif names in Turkish language, Mustafa Karataş's work titled "Türk Dilinde Yanış (Motif) Adları -Anadolu Sahası" has been the main source from which we reached the motif names related to water because it is the most comprehensive study in this field. The names related to water and waterway in other works that we scanned, which are not included in this source, are also shown by giving the source. With this study, it has been tried to reveal the vocabulary of the Turkish language in this field and to reveal that cultural structure and beliefs are effective in the naming of handicrafts.

When we look at the use of water and waterway motifs in all handicrafts, it is seen that they are used on the edge of the artwork like a strip. Water and waterway motifs, which are used without passing to the main motifs, surround the main motifs like a castle by surrounding the woven work in weavings such as carpets and rugs. It may be necessary to think that this encirclement was done both to ensure visual integrity and to benefit from the protective power of water.

Water and waterway motifs, which are usually named according to the name, color, size and location of the motif used, are of great importance not only in terms of handicrafts but also in terms of the vocabulary of the Turkish language. It is seen that only two of the 164 names related to water and waterway that we have given here are reflected in the Compilation Dictionary, and none are reflected in the Current Turkish Dictionary and the Tarama Dictionary. It is possible that there are other names besides these. In today's world where ready-made machine-made products dominate handcrafted products, it is not only the handcrafted products that are lost, but also the data sources of many fields from language to sociology, from fine arts to philosophy.

While naming water and waterways, water names consisting of a single word are limited in number. It is seen that the names related to water and waterway in Turkish language are generally formed in the

form of adjective phrase or unspecified noun phrase. In this context, it can be said that compound words are utilized more when deriving terms in handicrafts such as weaving, needlework and embroidery.

When I look at the provinces where the word "water" is used as a term, it is seen that this usage is more common in the provinces in the Aegean, Mediterranean, Marmara and Central Anatolia regions. The reason for this may be that regional studies have been carried out less in these regions rather than the fact that the term "water" is not used in these regions.

In terms of semiotics, the meaning of a limited number of water motifs was mentioned. The fact that there is no explanation about the other water and waterway motifs should not be interpreted that they have no semiotic value. In this context, while conducting field research, asking questions to the informants about the meaning of the motifs and recording them may open new doors in terms of semiotics.

Water can be the source of life with its existing power, or it can be the overwhelming force that determines the end of life. In these aspects, it has a divine quality. With this feature, water determines both the creation and the end. It is possible to see the divine dimension of water in handicrafts such as carpets, rugs, needlepoint and embroidery. The fact that water and waterway motifs are not only in the introduction part of the work, but also encompass the entire work is a reflection of the protective aspect of water in handicrafts. It should not be a coincidence that "water motifs" are included before the main motifs in handicrafts, as in the creation epic that begins with "When there was nothing in the sky and earth, the world consisted of desolate waters." It should not be a coincidence that the "seven waters" motif is used to represent the seven layers of heaven. In particular, the fact that the part of the rug woven before starting the carpet is called "earthy" can be considered as the trinity of earth, air and water.

In handicrafts such as weaving, embroidery, needlepoint, etc., it is possible to see water and waterway motifs around the work. These motifs carry different meanings within themselves and reflect the memory of the society to which they belong. When evaluating handcrafted works of art, the materials of which are rope, fabric and labor, it is necessary to evaluate them not only as a product, but also as the identity of the society to which they belong and the synthesis of different cultures.

Atıf (cite): Orta, Nejla (2023). Folk tales as a tool of cultural transmission in the native linguistic development of bilingual students: the case of Sweden, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, 7, 60-79. doi: 10.48147/dada.1362239.

Folk Tales as a Tool of Cultural Transmission in the Native Linguistic Development of Bilingual Students: The Case of Sweden¹

Nejla ORTA²

Folk Tales as a Tool of Cultural Transmission in the Native Linguistic Development of Bilingual Students: The Case of Sweden

Abstract

Folk tales contain the subtleties of language and cultural codes in a simple yet functional way. Based on this fact, a tale activity was carried out with bilingual children living in Sweden whose native language is Turkish. The aim of this study was to evaluate the students' awareness of tales, their language development through tales, and to emphasize the importance of this awareness in the transfer of cultural values. This research was designed with questionnaire and interview methods within the framework of a descriptive study, which is one of the qualitative research methods. In the research process, twenty students between the ages of 8-13 who participated in the activity "We Speak Turkish with Anatolian Tales" were interviewed as a sample. Open-ended questionnaires and semi-structured interviews at the beginning and end of the activity were used as data collection tools. Analyses and inferences were made based on the answers given. How folk tales can be used as an effective tool in achieving cultural, individual and social gains has been observed through the activities and seen with the outputs of the activity.

Key Words: Bilingualism, Cultural transmission, Folk tale, Sweden, Turkish teaching

İki Dilli Öğrencilerin Ana Dil Eğitiminde Kültür Aktarım Aracı Olarak Masallar: İsveç Örneği

Özet

Halk masalları dilin inceliklerini ve kültürel kodlarını basit ama işlevsel bir biçimde içermektedir. Bu olgudan hareketle, İsveç'te yaşayan ve ana dili Türkçe olan iki dilli çocuklarla bir masal etkinliği gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin masal farkındalığını, masallarla dil gelişimini değerlendirmek ve bu farkındalığın kültürel değerlerin aktarılmasındaki önemine değinmek amaçlanmıştır. Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel bir çalışma çerçevesinde görüşme, anket ve mülakat yöntemleriyle tasarlanmıştır. Araştırma sürecinde örneklem olarak "Anadolu Masallarıyla Türkçe Konuşuyoruz" etkinliğine katılan 8-13 yaş aralığındaki yirmi öğrenciyle görüşme yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak etkinliğin başında ve sonunda açık uçlu soruların yer aldığı anketlerle yan yapılandırılmış görüşme uygulanmıştır. Verilen cevaplara dayalı olarak analiz ve çıkarımlarda bulunulmuştur. Kültürel, bireysel ve sosyal kazanımlar elde etmekte halk masallarının etkin bir araç olarak nasıl kullanılabileceği yapılan etkinliklerle gözlemlenmiş ve etkinliğin çıktılarıyla da görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: İki dillilik, Kültürel aktarım, Halk masalları, İsveç, Türkçe öğretimi

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

1. Introduction

With the multicultural education process in Europe, bilingualism and bilingual education are becoming more and more important. Considering that language and culture are a whole,

1 This study is the revised and expanded full text of the oral presentation titled "Tales as a Tool of Cultural Transmission in Native Language Education of Bilingual Students: The Case of Sweden" at the III. International Congress of Bilingualism Studies and European held in Stockholm on 28-29 May 2021.

2 Ph.D., Lecturer, Uppsala University, Department of Linguistics and Philology; Mersin Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, nejla.orta@lingfil.uu.se / nejla.kayali@gmail.com, ORCID No 0000-0002-5183-5994.

tales and rhymes, which are one of the sources of language, which is the carrier and transmitter of culture, are oral culture products that support linguistic development. They contain the subtleties of language and cultural codes in a simple but functional way. Tales can be shown to be one of the tools that ensure children's acculturation along with language learning. In this context, a 4-week, 320-minute folk tale activity was carried out with bilingual children aged 8-13 living in Sweden whose mother tongue is Turkish. The aim of this study was to evaluate the students' tale awareness and language development with folk tales and to emphasize the importance of this awareness in the transfer of cultural values. The importance of Anatolian folk tales for the transmission of Turkish culture was emphasized.

When we look at the previous literature on the subject of the study, apart from the studies on bilingualism mentioned below in the theoretical framework, "A Case Study of Bilingual Language Use: An Account of Discursive and Literacy Practices in Swedish and Turkish by a Young Person" by Eija Kuyumcu; "İki Dilli Türk Çocuklarının Avrupa'daki Ülkelere Göre Türkçe Eğitimleriyle İlgili Bir Literatür Değerlendirmesi" by Hülya Sönmez; "İki Dilli Türk Çocuklarının Ana Dil Öğretimine İlişkin Aile Görüşleri" by Dilek Baştuğ and Şeref Kara; "Yabancılara Türkçe Öğretim Kitaplarında Kültür Aktarımı İle Metin ve Görsel Bütünlüğünün İncelenmesi" by Esra Özenç; "İsveç'te Yaşayan İki Dilli Türk Çocuklarının Türkçe Öğrenme ve Kullanımına İlişkin Veli Görüşleri"; by Kübra Şengül and Yusufhan Yokuş; "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Bir Masal Uyarlama Örneği: Ağlayan Narla Gülen Ayva Masalı" by Haktan Kaplan and Meral Doğru. In addition, in Türkiye, the Ministry of National Education's "Anatolian Tales" for Turkish and World Children project is one of the projects in this area. Although there are some studies on cultural transfer, teaching Turkish to foreigners and the use of folk tales in these areas, there is no study on Sweden or other countries that use folk tales in cultural transmission.

This study focuses on how folk-scientific literary genres such as tales and rhymes can be used as effective tools to support and raise awareness in the transmission of cultural codes such as material and spiritual values, traditions, beliefs, lifestyles, art, food and drink, as well as to achieve individual and social benefits. Before moving on to the content of the study in this context, it is necessary to touch upon issues such as bilingualism in the theoretical and conceptual framework, the educational system in Sweden, and folk tales in terms of cultural content.

2. Theoretical and Conceptual Framework

Bilingualism is increasing in countries as a result of forced or non-compulsory migration, world events, or individual preferences. According to UNESCO, more than half of the world's population is bilingual. Studies on bilingualism, which have been shown to have positive effects on human development, have increased in recent years.

Bilingualism, which has different types and definitions with traditional and modern approaches, is defined as the ability to use two languages in its simplest definition (Luchtenberg, 2002). Another definition is, "Bilingualism is the psychological or social state of individuals or

groups resulting from the interaction of two or more linguistic codes used for communication through language, including dialects.” (Butler & Hakuta, 2006: 115). The formation of a ‘language awareness’ in the bilingual individual at an early age and the support of this language awareness in both language acquisition and foreign language learning are also counted among the benefits of bilingualism (Baker, 2001; Günay, 2015).

Sönmez’s (2020) study “A Literature Review on the Turkish Education of Bilingual Turkish Children by Countries in Europe” explains how the identified needs and problems of bilingual children living in Europe regarding their Turkish education are according to countries. The results show that the problems and needs are generally similar.

The educational background of Turkish immigrants differs between generations, between urban and rural immigrants, and between men and women, especially among the first generation of immigrants. The first immigrants from rural areas, especially women, had limited opportunities for formal education in their village and it is likely that they did not have any formal education at all. Regardless of their level of education, most of these men and women found employment almost immediately upon arrival. Examples of jobs available in the 1960s and 1970s included hospital and office cleaning, restaurant dishwashing and kitchen help, and industrial work. Immigrants also work in pizza and kebab restaurants, fruit and vegetable shops and markets, greengrocers specializing in Turkish products, car and TV repair, carpentry, etc. They have started to establish their own businesses in the service sector. Those with academic education work as translators, teachers, social aid workers, psychologists and social service specialists, which is a growing sector (Kuyumcu, 2014: 186).

A common model for Turkish families is the use of Turkish as the family language, which is also supported by the common model of marriage within the group. In 2012, Turkish citizenship was one of the most common reasons for family-related migration, making newly established family relationships the main reason for family-related migration (Statistical Yearbook of Sweden, 2013). Turkish immigrants in Sweden are well aware of the importance of learning to speak and use the language of the host country. Swedish society also encourages immigrants to take free Swedish courses and work for free through adult education (e.g. Swedish for immigrants) (cited by Kuyumcu, 2014: 186-187).

2.1. Language and Education Policy in the Swedish School System

All of the students participating in the event have taken or are taking Turkish lessons within the scope of native language education at school. Students who are in regular education are exposed to both languages. It has been observed that the students participating in the activity have similar developments and difficulties with the example given by Kuyumcu (2014). According to the data, the alternating use of Turkish and Swedish is largely bound to the two main domains: Turkish at home and Swedish at school. Each language has a slightly different social and cultural purpose. Turkish is the language of solidarity and intimacy, used in close social relations with family members and in the Turkish community. Swedish, on the other hand, is

the main language of schooling, as prescribed by the language ideology at work in the school and more generally (Kuyumcu, 2014: 200).

According to Farouky (Time Magazine, February 15, 2007) “Sweden is top of the class when it comes to bridging the learning gap between its immigrants and native Swedes, and some of the reason for that turns on how it handles language.” The article continues by describing the Swedish law concerning the possibility for bilingual immigrant students to get mother tongue instruction within the Swedish school system. “By law, if there are at least five students from the same country in one district, they have the right to be taught in their native language” (ibid). This article idealizes the minority children’s rights to native language instruction in Swedish schools, omitting some key facts, e.g. that the hours for such instruction are limited to 1,5 hours per week per group, and that these hours are often scheduled to the early morning hours or after school. The students participating in this instruction generally come from different grade levels in the same group and sometimes also from several schools (Kuyumcu, 2014: 188).

The lack of hours, the problems created by different classes and levels were also expressed by the students participating in the event. In addition to social and cultural differences, the expectations of the family and the school also shape students’ language use skills and school success.

Outside the school, one could observe the student and the other Turkish children speaking their heritage language in personal interactions with each other. They were thereby constructing socially the value and recognition attached to the heritage language in the horizontal direction, i.e. between peers in the Turkish community (cited by Gee 1996; Kuyumcu, 2014: 200).

There are similarities between the students in the activity in terms of the cultural orientations of the bilingual student in the above example and the child’s language experience as both Swedish and Turkish. The students stated that, due to their lifestyle, they are more comfortable with their social environment that speaks the language of their cultural heritage among their peers.

The main focus of native language education in Europe is the Turkish and Turkish Culture Lesson and educational activities that support it. Despite this importance, it is seen that very few Turkish students in Europe attend these courses (Yıldız & Çakır, 2016). In this respect, when we look at the language skills of the students, it is seen that there are some deficiencies. It has been observed that the Turkish vocabulary of the students in Sweden is insufficient. In addition, according to the results of a limited number of studies conducted in Sweden, it has been observed that there are problems in the area of book, curriculum and material deficiencies. At the same time, it has been stated by parents that there are problems in the area of teachers’ lack of professional knowledge, equipment and experience and the limited opportunities for professional development to overcome them, the lack of financial-institutional support and

opportunities, the lack of tools and equipment in schools, and the lack of creating classes according to age and level.

It has been seen that using the functions of tales in order to enable students to participate more actively in Turkish lessons as a helpful element in eliminating the above-mentioned problems is effective in line with the results stated below.

2.2. The Functions of Tales in Education and Using the Functions of Tales in Native Language Education of Bilingual Children

Tales are oral folk products that are kneaded with the traditions and customs of the society from which they come, and also carry the moral and cultural codes of that society. Tales have an important role in keeping Turkish culture alive and passing it to future generations. Considering that language and culture are a whole, tales and rhymes, which are one of the sources of language, which is the carrier and transmitter of culture, are oral culture products that support language development and have some functions.

One of the first functions of a tale in education is that it is one of the first to teach the native language and show the ease of use and richness of that language. There are lullabies, rhymes and folk songs that bring people closer to those who speak their own language, but tales are the first to instill the native language more broadly (Boratav, 1998: 14-15). We consider the rhymes that are a part of the tale as well as within this situation.

The functions of folklore elements include: entertaining and having a good time; supporting values, community institutions and customs; educational transfer of culture to future generations; as an escape and escape mechanism to get rid of social and personal pressures; one's compliance with the accepted values in a society, serving to accept them and pass them on to future generations (Bascom, 1963; Başgöz, 1996: 1-4). In addition, these functions include "protest", "criticism" and "opinion support" functions (Başgöz, 1996: 1-4; Çobanoğlu, 1999: 226; Ekici, 2004: 119-121; Eker, 2004: 316). In this sense, it is necessary to mention the functions of tales, which are one of the folk products.

Tales, which have an important place in children's literature, have many functions in education, entertainment, improvement of imagination, promotion of mental development, and transmission of culture. Therefore, it is important to use the functions of tales in the native language education of bilingual children. In addition, when teaching a child, it can be more effective to tell indirectly what is wanted in a context rather than direct discourses such as "Do this, don't do that...".

Tales can be seen as one of the tools that allow children to be cultured along with language learning. Tales, as one of the means of meaning and content of a language, convey the cultural codes of the language in a simple but functional way. Of course, functionality alone is not enough. Today, content and meaning are as important as function. "No clothes, goods, structures, institutions or tools are of high quality and different without content. Even nature gains

meaning and originality with human content. A legend or story can make an ordinary mountain unique. The age of functionality is long gone. In summary, meaning or content is everything” (Özdemir, 2012: 373). With the world of meaning and content, tales also gain a function. They are important cultural elements that determine the individual's world of meaning, especially in childhood.

2.3. Tales as a Cultural Transfer Tool in Bilingual Education

Bilingualism and bilingual education have become more and more important with the process of multicultural education in Europe. Considering that language and culture are a whole, tales and rhymes, which are one of the sources of language, which is the carrier and transmitter of culture, are oral cultural products that support linguistic development. They are genres that contain the subtleties of language and cultural codes in a simple but functional way. Tales can be seen as one of the tools that allow children to be cultured along with language learning.

Where there is bilingualism, it is possible to talk about biculturalism. A person may have more identification in one, although not always at the same level. Balanced/equal bilingualism is much less common in bilingual individuals than when one language is dominant, and a balanced/equal bilingualism situation is not frequently observed in bilingual individuals. Just as there can be no perfect bilingualism, there is no perfect biculturalism. In addition, just like bilingualism, biculturalism is a dynamic process. An individual's balance of languages and cultures can change according to the different experiences he or she has at different times in his or her life. When the conditions change, the dominant language and/or culture of an individual whose language and/or culture is dominant at some point in his or her life may also change (Süverdem & Ertek, 2020: 196). In the case of change or dominance, it is necessary to provide students with knowledge of their culture as well as education in their native language.

Cultural transfer in bilingual education is one of the most difficult areas and requires experience. For example, allusions, which contain many cultural elements, are like the key to cultural codes. In the past, many references were made to stories and tales, i.e. “allegory, parable, allusion”. However, the tales that are now alluded to are mostly tales of Western culture rather than Turkish culture. To give examples from our activity, the students said that they knew tales such as Little Red Riding Hood, Cinderella, Maleficent, Hansel and Gretel, Snow White and the Seven Dwarfs, Rapunzel beforehand. Although genres such as Peter Pan, Alice in Wonderland, Oz the Great Wizard were fictional stories, they were listed in the traditional tale category by students. Among the Turkish traditional stories, only Keloğlan was told. On the other hand, cultural content such as stories provide many references to language. A word or phrase that provides an allusion also presents many cultural backgrounds behind it. When words and phrases containing such cultural codes are learned with their context and cultural content, language use becomes more effective. A word or phrase that provides an allusion also presents many cultural backgrounds behind it. When words and phrases that contain such cultural codes are learned with their context and cultural content, language use becomes more effective.

“The allusion was a reference to a common culture. It was a reference to its cultural background. It was not just activating the codes of common culture and summarizing a big world with the preposition ‘like...’. In order to make an allegation, it was necessary to both know the subject and to know that the other person knew it too. In other words, in order to be able to make an allusion, it was necessary that common cultural codes had already been formed between the two speakers. There were common cultural codes, epics, stories, legends, tales, anecdotes, which were acquired in the oral culture environments, schools, madrasahs or lodges of the old city and became the property of the society. These were repeated in word assemblies, and when appropriate in poetry, literature, speech and conversation, they were transmitted from generation to generation through allusion” (Oğuz, 2019: 117). In today’s life, such word collections are not as active as they used to be. There have also been changes in the medium and quality of oral cultural environments. Therefore, “epics, stories, legends, tales were limited as texts of in-class and note-based communication of language and literature teachers and students in the relevant departments of universities and could not take place in the world of the rest of the society. Neither science nor art was aware of them and benefited from them” (Oğuz, 2019: 118). Recently, the number of studies on the functional use of these oral and written cultural products in the fields of science and art began to increase (see also Karatay, 2007; Oğuz, et al., 2019; Sharipova, 2021; Simon, 2022; Wangid, 2018). In particular, tales began to be used more effectively.

The function of the tale in the development of creativity and mind with the transfer of culture was also seen in the activities and practices done with the students during the event. It was observed that the students used the language more effectively and wrote creative things when they were asked to write tales on the subject based on the tales told.

The importance of cultural studies in creativity and innovation is increasing (see also Westwood & Low, 2003; Kwan, Leung, Liou, 2018). It is important to use language effectively for mental development and creativity. At this point, learning the language with its culture comes to the fore again. As Özdemir said, “The basic function of culture is creativity. Culture serves as the necessary resource and context for creative individuals and societies. Cultural creativity constitutes the essence of expanding, enriching, making sense of, and making life attractive” (2017: 8).

Fiction is a product that expresses cultural creativity in an aesthetic and artistic way. It contributes to the realization of the formation of the mind by expanding the individual's imagination with its own motives, values and sense of cultural belonging, by offering an unlimited field of thought in the world with its extraordinary features.

3. Method and Data Collection Tool

In this study, two folk tale activities were performed for 320 minutes during 4 weeks in with bilingual children living in Sweden whose native language is Turkish. The aim of the study is to evaluate the students’ awareness of tales, their language development with tales and to mention the importance of this awareness in the transfer of cultural values.

The study was conducted using qualitative research methods and was designed as a descriptive study. Qualitative research is a study that follows a qualitative process is followed to reveal perceptions and events in their natural environment in a realistic and holistic way by using qualitative data collection methods such as observation, interviews and document analysis (Yıldırım & Şimşek, 2013: 45). At the end of the process, qualitative analysis is the process of transforming data into findings (Patton, 2014: 432). For this reason, questionnaire and interview methods were used in a descriptive study of qualitative research method was preferred according to the subject and scope of the study.

As a data collection tool, semi-structured interview method was used with questionnaires with open-ended questions at the beginning and end of the activity, which are detailed in the following sections. The data were collected in 2019-2020. Before the activity, the tales to be told were determined. Questions were prepared according to the tales and cultural content. The event was announced on the Embassy's website and applications were received. The parents of the students were informed about the study and their consent was obtained for the questionnaires and questions within the study. Twenty bilingual students aged 8-13 who participated in the online activity "We Speak Turkish with Anatolian Tales" from different provinces in Sweden were interviewed as a sample in the research process.

10 questions were prepared before and after the activity to collect data for this study. Four of the questions were about the students' native language, second language, the foreign language they were learning, and how often they used these languages. The other 6 were about the tales. In addition, after the tales were told each week, they were asked about the cultural expressions in the tale. 30 minutes were allotted for answering the questions. A questionnaire with open-ended questions was used at the beginning and end of the activity by taking the opinions of the students in the focus group. Assistance was obtained from an expert in the field. The results were analyzed using SPSS Statistics with frequency analysis. In light of the data, the students' language use was evaluated in terms of language skills and cultural codes related to tale awareness.

3.1. Sample Group: Bilingual Turkish Children Living in Sweden

During the study process, twenty students between the ages of 8-13 who participated in the "We Speak Turkish with Anatolian Tales" activities were interviewed as a sample group (see Table 1). Students aged 8-13 were included in the sample because of the importance of learning a language at an early age, the students' ability to express themselves to a certain extent, and their greater interest in the genre of tales. As Table 2 shows, there are 13 female students and 7 male students in the study group.

Table 1. “We Speak Turkish with Anatolian Tales” Events Participant Information

Rank	Participants	Age	Gender	Is Turkish spoken at home?		Did you or do you take Turkish lessons at school?		Do you speak Turkish outside the home?		
				Yes	No	Yes	No	Yes	No	Sometimes
1	N.S.	11	F		X	X			X	
2	A.E	9	F		X	X			X	
3	D.E	11	F	X		X				X
4	O.M.	9	M	X		X			X	
5	N.Ş.	10	F	X		X		X		
6	F.Ş.	9	F	X		X		X		
7	H.K.	12	F	X		X		X		
8	E.C.	8	M	X		X		X		
9	B.R.	8	F	X		X				X
10	R.R.	10	F	X		X				X
11	N.B.	11	F	X		X				X
12	E.K.	9	M	X		X		X		
13	K.P.	8	M	X		X		X		
14	B.Y.	11	F	X		X				X
15	A.K.	12	F	X		X				X
16	F.N.	8	F		X	X			X	
17	A.D.	9	M	X		X			X	
18	B.C.	11	M	X		X				X
19	K.A.	11	M		X	X				X
20	A.Y.	10	F	X		X				X

Table 2. Distribution of the Students by Gender

Groups	F	Percent
Female	13	35,00
Male	7	65,00
Total	20	% 100

As Table 3 shows, Turkish is spoken at home by 80% of the students. All of them have taken or are taking Turkish lessons at school. All students are taught in Swedish at school. They learn English as a foreign language at school. 20% of the students do not speak Turkish at all outside the home. 50% of them stated that if they have Turkish friends or acquaintances outside the home, at school or outside, they sometimes speak Turkish with them. 30% stated that they speak Turkish outside the home as well (see Table 4). Of course, with these data, we can only get a general assessment and do not know how much and at what level children are exposed to Turkish at home and outside the home.

Table 3. Distribution of the Students According to Turkish Spoken at Home

Groups	F	Percent
Students who speak Turkish at home	16	80,00
Students who do not speak Turkish at home	4	20,00
Total	20	% 100

Table 4. Distribution of Bilingual Children by Language Spoken Outside the Home

Groups	F	Percent
Students who speak Turkish	10	50,00
Students who speak sometimes	4	20,00
Students who do not speak Turkish	6	30,00
Total	20	% 100

4. Activity Process and Findings

In this study, a tale was told to the students each week. A questionnaire was applied at the beginning and end of the activity (see Table 5 and Table 6). In addition, questions about the tale and the subject were asked at the beginning and end of the activity. Keloğlan ve Nasreddin Hoca, Nohut Oğlan, Anka Kuşu Masalı, Limon Kız, Beyaz Yılan, Mercan Kız, Sabır Taşı and Küllü Fatma folk tales were told. Every week, after the tale, some cultural expressions in the tale were asked and it was evaluated what they knew or did not know. First of all, the general information about the tale was evaluated, and then it was evaluated whether the students knew which cultural contents and expressions at the basic level about the holiday when the feast took place, about marriage when there was a wedding, about the birth when a baby was born, about being a guest when visiting a place or being invited.

Questions asked at the beginning of the event:

1. Do you know what a tale is?

2. Have you ever heard or read tales?
3. Do you like tales?
4. List 5 tales that come to your mind.
5. Do you know any Turkish tales?
6. Who is your favorite tale hero?

Table 5. Distribution of The Students According to Their Liking of Tales

Groups	F	Percent
Students who like tale genre	17	85,00
Students who do not like tale genre	3	15,00
Total	20	%100

Table 6. Distribution of The Students According to Their Knowledge of Tale Genre

Groups	F	Percent
Students who know the tale genre	9	45,00
Students who know a little	5	25,00
Students who do not know tale genre	6	30,00
Total	20	%100

According to their age level, the rate of those who really know about the tale is 45%, the rate of those who know nothing is 30%, and the rate of those who know a little bit or confuse it with similar genres is 25% (see Table 6).

“Have you ever listened to or read tales? Do you like tales?”, 80% of the respondents stated that they had listened to or read tales and liked them. When asked to rank the first 5 tales that came to mind, they all gave examples from world tales.

Table 7. Distribution by Whether the Students Have Ever Listened to Tales or Not.

Groups	F	Percent
Students who listen to the tale genre	16	80,00
Students who do not listen to the tale genre	4	20,00
Total	20	%100

When asked “Do you know any Anatolian tales?”, 45% could only name the Keloğlan tale as an example. When their favorite tale hero was asked, their favorites were Western tale heroes.

At the beginning of the study, it was determined that the students did not have sufficient knowledge and cultural codes about the content of the tale genre. The same questions were asked at the end of the event. By the end of the event, they all knew the tale genre in general. Different from the beginning of the event, 90% of the students gave examples of various tales from Anatolian tales, such as Mercan Kız, Nohut Oğlan, Limon Kız, except Keloğlan.

After the tales told every week during the event, word patterns and behavioral patterns that express cultural values were emphasized. For example, in the tale of Nasreddin Hoca ve Keloğlan, food and table culture are mentioned. Emphasis was placed on expressions such as “Eline sağlık!” (God bless your hands!), “Afiyet olsun!” (Enjoy your meal!). In folk tales such as Külle Fatma, Nohut Oğlan and Limon Kız, we talked about respect for elders and how to address them. In the tale Ak Yılan, expressions such as making a promise and keeping one’s word were discussed. In all of the tales, themes such as protecting nature and loving animals were also discussed from a cultural perspective. Questions about the tale were used to determine whether the children had listened to the tale and how much they had understood. Word-based games appropriate to the tale were played.

The cultural contents and expressions within the scope of this study were asked and discussed according to age of students. For example, cultural contents such as welcoming and saying goodbye to guests, transition periods, celebrations, holidays and what was said and done during these times were asked, but it was found that the students did not have any knowledge about what is said or should be said.

It is seen that the students do not have the following cultural codes and expressions related to them. For example, the cultural codes of transition periods such as birth, marriage, death, celebrations or holidays are not known, and it has been observed that in such cases, what to do or what to say or how the individual can express himself/herself or not knows little or does not know.

Nine students were able to say cultural word patterns such as “Hoş gel-din(iz)!”(Welcome!), “Güle güle!” (Goodbye!), “Yine bekleriz!”(“We are waiting for you again!). Others stated that they did not know.

When the students were asked what we would say during the holiday celebrations, 10 students were able to say expressions such as “Bayramınız kutlu olsun”, “Bayramınız mübarek olsun”, “İyi bayramlar!”, “Mutlu bayramlar!” (Their meaning is ‘Happy holidays!’).

Considering the age of the students, it was observed that they had less knowledge about cultural expressions about what to say in transition periods such as birth-marriage-death. It was observed that they did not know that congratulatory expressions such as “Tebrikler!”,

“Hayırlı olsun!”, “Ömrü uzun olsun!” (Congratulations! ; May it have a long life!) to people who have a new baby, “Tebrik ederim.”, “Mutluluklar!”, “Mutluluklar dilerim.” (Congratulations!; Happiness!) to newlyweds.

For example, in the tale of Keloğlan ve Nasreddin Hoca, Nasreddin Hodja was invited to the wedding of Keloğlan and Menekşe Sultan, and he received gifts, congratulations and good wishes. It has been observed that they do not know the behavior and spoken word patterns related to welcoming and sending off guests.

In addition, it was also observed that the students had little or no knowledge of rhymes, idioms and proverbs in tales.

Questions asked at the end of the event:

1. What did you like most about the event?
2. What would be better?
3. How was the narrator?
4. Would you recommend this event to a friend?
5. Has your interest in Anatolian tales increased?
6. Were you interested in the cultural expressions and practices in the tale?

When the students were asked what they liked most about the activity, most of them (% 85) said that they liked talking and discussing the tale and that they liked constructing and telling a new tale together in class by using the motifs of the tale.

When asked what would have been better, 10% asked for a slightly shorter class time, 55% for more games (rhyming game, hero game, treasure hunt, rewriting a tale...), 10% for more writing, and 65% said they wanted the event to continue.

When asked if they were interested in the cultural expressions and practices in the tale, 85% said they found it interesting. When asked why they found it interesting, they said that the tales were fun and different. They also asked how the tale heroes dressed, how they ate, what they did in their daily lives, and what they were curious about.

It was discussed in class which events and situations in the tale were real or not. In addition, some family and friendship relationships were evaluated in class. For example, the students made evaluations for themselves as if I were Keloğlan, Mercan Kız, Limon Kız, Nohut Oğlan or Nasreddin Hoca, I would do this or that.

When asked about the narrator, 20% said that they sometimes did not understand some words and lost interest a little at that point, but they all said that they liked the narrator and found it good and entertaining. “Would you recommend this event to your friends?” They all said yes.

At the end of the activity, the students were asked, “Can you give an example from Turkish tales?” when asked, they were able to list most of the tales they heard in the activity. Also, when asked which tale hero they would like to be, 45% of them wanted to be a hero from Turkish tales, unlike at the beginning of the activity. For example, three of the students wanted to have long and beautiful hair like Mercan girl, one wanted to shrink and grow like Nohut boy, one wanted to be quick-witted like Keloğlan, one wanted to be a bird like Limon girl and fly...

As they see cultural expressions in their context in the tales, it has been observed that the literal and figurative meanings of some words in the students’ language usage are better perceived, used and reinforced in the context of the tale.

In addition, it was observed in this study that tales and rhymes can be used as a means of socialization in bilingualism and biculturalism. For example, at the beginning of the activity, it was observed that while the students were more shy when talking to each other, then they commented on each other’s answers in the questions about the tales. In one part of the lesson, when they were asked to bring and tell their own tales before telling the end of the tale, the students commented and discussed each other’s tales. “That’s so good!”, “I wouldn’t have thought of that.”, “That’s better.” were such evaluations. In addition, when they played word games and rhymed with each other, they found very beautiful words, and they also wrote rhymes and had fun with each other. It was observed that they became more socialized in this way.

It is possible to multiply the examples. As a result, it has been observed that the narratives develop positive attitudes and strengthen the students’ language acquisition, and significant progress has been observed in self-expression and socialization in the narrative language.

5. Transfer of Value with Tales and Other Gains

It has been seen that besides the main purpose of the activities, there are other benefits and learning behaviors are developed. Tales are a good and effective way to use as an alternative for language skills in terms of listening, reading, writing and speaking.

There are many studies on the fact that children today mostly do not speak or do not want to talk, do not want to listen, do not want to read. Often there are children at home who try to communicate in a room and in front of a screen (see also Baş, 2011; Belal, 2014; Mikšíková, 2019; Richtel, 2021; Rosin, 2013). Oral cultural environment can be an important alternative for children who speak, listen, explain and share instead of children who are developmentally uncommunicative and do not speak.

Because storytelling effectively uses imagination, it conveys the message it wants to convey in a creative and artistic way. Because storytelling effectively uses imagination, it conveys the message it wants to convey in a creative and artistic way. It also strengthens skills such as finding the truth, making decisions, thinking, discovering, and producing solutions. In fact, before the students were told about the problems in the tale, they were asked, “What would

you do if it were you?" It was found that creative and interesting answers came when asked. At the very least, the tale contributed to the child's mental development by practicing the ability to produce a solution to an imaginary problem.

6. Conclusion and Suggestion

Traditional narratives, which are products of culture and art, are important tools in the construction of social and cultural personality. Since the behavior of individuals is determined by cultural elements, traditional narratives and heroes continue their functions today, both in terms of national culture and universal culture, in terms of individual cultural belonging and language development.

It can be seen that the unity of language and culture relations is more disrupted in the children of families who go to Europe mostly as workers, especially in individuals after the second generation. This is also the case in Sweden. As a result, language is learned through culture, but the use of cultural content in language teaching is weaker for bilingual students. The fact that most of the students in the activity do not know some basic cultural expressions and word patterns also shows this situation.

At the beginning of the activity, students had less knowledge about rhymes, idioms, proverbs and cultural content in folk tales, while at the end of the activity they had more knowledge about cultural content and expressions. For example, while they did not know the cultural codes of transition periods such as birth, marriage, death or holidays were not known, it was observed that by the end of the activity, they had information about what to do, what to say or how to express themselves in such situations. This shows that the use of content such as folk tales in the transmission of culture was both found interesting by the students and enabled them to gain knowledge about such cultural content.

Today, the lack of some social and psychological values is emphasized. The use of such narratives and other folklore products in the language learning of bilingual people will allow the strengthening of the values envisaged in individuals and also a healthier cultural belonging. It has been observed that learning is more permanent when the word patterns and behavioral patterns that express cultural values are learned together with the context in stories and rhymes in language learning of younger individuals.

Folk-scientific literary genres such as tales and rhymes are an important means of supporting and raising awareness in the transmission of cultural codes such as material and spiritual values, traditions, beliefs, lifestyles, art, food and drink in the native language education of students. In addition, the importance of how it can be used as an effective tool in achieving individual and social gains was observed with the activities carried out and it was also seen with the outputs of the activity.

Tales are important in terms of realizing the usage areas of use of the language, making it easier to learn, evaluating the diversity and difference between two languages and cultures with

an objective eye, and enabling people in two cultures to feel empathy. Therefore, as a cultural element, tales are one of the tools that provide the transfer of culture, which is the greatest function of language, and such cultural elements can be included in Turkish language teaching. It is necessary to make more applications around the narrative tradition in order to benefit from the power of the tale, which comes from the oral tradition, that develops around the word, in the mind building of children and young people, both in the language development and in the positive development of culture building.

Although culture transfer is one of the most difficult issues in bilingual education, the use of cultural content such as folk tales facilitates and enriches the transfer. It is believed that the use and research of such cultural contents in bilingual education will contribute to the field not only in Türkiye but also abroad.

Statement of Publication Ethics

“There is no need to obtain ethics committee permission for this article. We acted in accordance with research and publication ethics.”

Authors' Contributions to the Article

“The article has a single author.”

Statement of Support

“This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.”

Conflict of Interest

“The article has a single author. There is no conflict of interest.”

References

- Baker, C. (2011). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Bristol, New York, Ontario: Multilingual Matters.
- Bascom, W. (1963). Four Functions of Folklore. *The Journal of American Folklore*, 67, 333-349.
- Baş, B. (2011). Sözlü ve Yazılı Kültür İlişkileri Çerçevesinde Konuşma ve Yazma Becerilerine Bir Bakış. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 109-117.
- Başgöz, İ. (1996). Protesto: Folklorun Beşinci İşlevi (Fonksiyonu). In Eds. Ö. Çobanoğlu & M. Özarslan, *Folkloristik Prof. Dr. Umay Günay Armağanı*. Ankara: Feryal Matbaacılık.
- Baştuğ, D. & Kara, Ş. (2018). İki Dilli Türk Çocuklarının Ana Dil Öğretimine İlişkin Aile Görüşleri . *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı*, 31-42 .

- Belal, A. (2014). Influence of Digital Social Media in Writing and Speaking of Tertiary Level Student. Thesis, B.A. (English), Department of English and Humanities, BRAC University. Available at: <https://dspace.bracu.ac.bd/xmlui/handle/10361/5557> (accessed 15 March 2022).
- Boratav, P. N. (1998). *Zaman Zaman İçinde*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Butler, Y.G. & Hakuta, K. (2006). Bilingualism and Second Language Acquisition. In Eds. T. K. Bhatia & W. C. Ritchie, *The Handbook of Bilingualism*. USA: Blackwell Publishing.
- Çobanoğlu, Ö. (1999). *Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eker, G. Ö. (2004). Gelenekten Geleceğe Halk Edebiyatı. In M. Ö. Oğuz (Ed.), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ekici, M. (2004). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Gee, James (1996). *Social Linguistics and Literacies: Ideology in Discourses*. London: Taylor and Francis.
- Günay, V. D. (2015). İki ya da Çok Dillilik ve Avrupa Toplumunu. Available at: <http://dergipark.gov.tr/download/articlefile/177709> (accessed 3 April 2020).
- Kaplan, H. & Doğru, M. (2022). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Bir Masal Uyarlama Örneği: Ağlayan Narla Gülen Ayva Masalı . *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31) , 30-46 .
- Karatay, H. (2007). Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Süresince Masalın Önemi ve İşlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477.
- Kuyumcu, E. (2014). A Case Study of Bilingual Language Use: An Account of Discursive and Literacy Practices in Swedish and Turkish by a Young Person. *Bitig*, 70, 181-210.
- Kwan, L. Y. Y.; Leung, A. K. ; Liou, S. (2018). Culture, Creativity, and Innovation. *Journal of Cross- Cultural Psychology*, 49(2), 165-170.
- Luchtenberg, S. (2002). Bilingualism and Bilingual Education and Their Relationship to Citizenship from a Comparative German–Australian Perspective. *Intercultural Education*, 13(1), 49-61.
- Mikšiková, V. (2019, July 1-3). Today's Student Do (Not) Read. 11th International Conference on Education and New Learning Technologies, Spain. Available at: <https://library.iated.org/view/MIKSIKOVA2019TOD> (accessed 2 March 2022).

- Oğuz, M.Ö., Ölçer Özünel, E., Takıl, B., Saltık, O., Çakır, E., Aral, A.E., Tekin, G., Özdemir, K., Yıldız, T., Baki Nalcıoğlu, Z. S. (2019). *Anadolu Masalları*. U. Kılıç (Ed.), Ankara: MEB Yayınları.
- Özdemir, N. (2017). *Kültür Bilimi ve Yönetimi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Özenç, E. (2020). Yabancılara Türkçe Öğretim Kitaplarında Kültür Aktarımı İle Metin ve Görsel Bütünlüğünün İncelenmesi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 207-229.
- Patton, M. Q. (2014). Nitel Analiz ve Yorumlama (Translators A. Çekiç & A. Bakla). In M. Bütün & S. B. Demir (Translator Eds.), *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (p. 431-539). Ankara: Pegem Akademi.
- Richtel, M. (2021). Children's Screen Time Has Soared in the Pandemic, *Alarming Parents and Researchers*. The New York Times, 17.
- Rosin, H. (2013). The Touch-screen Generation. *The Atlantic*, 20. Available at: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2013/04/the-touch-screen-generation/309250/> (accessed 2 April 2022)
- Sakaoğlu, S. & Karadavut, Z. (2013). *Halk Masalları*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Sharipova, C. A. (2021). The Role of Fairy Tales in Teaching English at Primary School Level. *Scientific Progress*, 2(6), 1175-1179.
- Simon, M. P. (2022). The Benefits of Using Fairy Tales in EFL Classrooms. *Asian Education Studies*, 7(3).
- Sönmez, H. (2020). İki Dilli Türk Çocuklarının Avrupa'daki Ülkelere Göre Türkçe Eğitimleriyle İlgili Bir Literatür Değerlendirmesi, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XIII /1, 12-33.
- Süverdem, F.B. & Ertek B. (2020). İki Dillilik ve İki Kültürlülük: Göç, Kimlik ve Aidiyet. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 6(2), 183-207.
- Şengül, K. & Yokuş, Y. (2021). İsvetç'te Yaşayan İki Dilli Türk Çocuklarının Türkçe Öğrenme ve Kullanma Durumlarına İlişkin Veli Görüşleri. *Asya Studies*, 5 (17) , 15-32 .
- Wangid, M. N. (2018). The Benefits of Educational Tales in Teacher and Student Perspective. *Jurnal Prima Edukasia*, 6(2), 196-202.
- Westwood, R. & Low, D. R. (2003). The Multicultural Muse: Culture, Creativity, and Innovation. *International Journal of Cross Cultural Management*, 3(2), 235-259.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, C. & Çakır, M. (2016). Almanya'daki Türk Öğretmenlerin Bu Ülkede Verdikleri Türkçe ve Türk Kültürü Dersinin Uygulanmasına İlişkin Görüşleri ve Karşılaştıkları Sorunlar. In Eds. Okur, B. İnce & İ. Güleç, *Yabancılara Türkçe Öğretimi Üzerine Araştırmalar*. Sakarya Üniversitesi Türk Dili Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.

Extended Summary (Geniş Türkçe Özet)

Avrupa'da çok kültürlü eğitim süreciyle beraber iki dillilik ve iki dilli eğitim giderek önem kazanmaktadır. Dil ve kültürün bir bütün olduğu düşünüldüğünde kültürün taşıyıcısı ve aktarıcısı olan dilin kaynaklarından biri olan masallar, tekerlemeler dilsel gelişimi destekleyen sözlü kültür ürünleridir. Dilin inceliklerini, kültürel kodlarını basit ama işlevsel bir biçimde içeren türlerdir. Çocukların dil öğrenimiyle beraber kültürlenmesini sağlayacak araçlardan biri olarak masallar gösterilebilir. Bu kapsamda İsveç'te yaşayan ana dili Türkçe olan iki dilli çocuklarla 4 haftalık 320 dakikalık bir masal etkinliği gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, öğrencilerin masal farkındalığını, masallarla dil gelişimini değerlendirmek ve bu farkındalığın kültürel değerlerin aktarılmasındaki önemine değinmek amaçlanmıştır. Anadolu masallarının Türk kültürünün aktarımı açısından önemi açıklanmıştır. Çalışma sürecinde örneklem olarak "Anadolu Masallarıyla Türkçe Konuşuyoruz" etkinliklerine katılan 8-13 yaş arası yirmi öğrenciyle görüşülmüştür. Etkinliğe katılan öğrencilerin %80'inin evinde Türkçe konuşulmaktadır. Hepsisi okulda Türkçe dersi almış ya da almaya devam ederken öğrencilerin hepsi okullarında eğitimlerini İsveççe almaktadır. Okulda yabancı dil olarak İngilizce öğrenmekte ve öğrencilerin %25'i ev dışında hiç Türkçe konuşmamaktadır. %45'i ev dışında okulda veya dışarıda Türk arkadaşları veya tanıdıkları varsa onlarla bazen Türkçe konuştuklarını dile getirmişlerdir. %30'u ise ev dışında da Türkçe konuştuğunu belirtmişlerdir. Türkçeye bu oranlarda maruz kalan katılımcılara etkinlik çerçevesinde her hafta bir masal anlatılmıştır. Keloğlan ve Nasreddin Hoca, Nohut Oğlan, Anka Kuşu Masalı, Limon Kız, Ak Yılan, Mercan Kız, Sabir Taşı ve Küllü Fatma masalları anlatılmıştır. Her hafta masaldan sonra masalda geçen bazı kültürel ifadeler sorulmuş ve neleri bilip bilmedikleri değerlendirilmiştir. Öncelikle masalla ilgili genel bilgileri değerlendirilip daha sonra masalda bayram geçtiğinde bayramla ilgili, düğün olduğunda evlenmeyle ilgili, bir bebek doğduğunda doğumla ilgili, bir yere gidildiğinde ya da davet edildiğinde misafirlikle ilgili temel düzeyde öğrencilerin hangi kültürel içerik ve ifadeleri bilip bilmediği değerlendirilmiştir. Nitel yöntem çerçevesinde konuyla ilgili odak grubundaki öğrencilerin görüşleri alınarak etkinliğin başında ve sonunda açık uçlu sorularla anket uygulanmış ve gözlem yapılmıştır. Verilen cevaplara ve edinilen gözlemlere göre değerlendirmelerde bulunulmuştur. Çalışmanın başlangıcında, öğrencilerin masal türünün içeriğine dair yeterli bilgiye ve kültürel kodlara sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Bunun yanında doğum, evlenme, ölüm gibi geçiş dönemlerine veya bayramlara ait kültürel kodlar bilinmemekte ve bu tür durumlarda neler yapılmakta ya da nelerin söylenmesi gerektiği ya da bireyin kendini nasıl ifade edeceğini ya az bildiği ya da bilmediği gözlemlenmiştir. Öğrencilerin çok azı kültürel önemi olan misafir karşılama ve uğurlamada temel ifadeler olan "Hoş geldin(iz)!", "Güle güle!", "Yine bekleriz!" gibi kültürel söz kalıplarını söyleyebilmiştir. Diğerleri bilmediklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilere yine bayram kutlamalarında neler söyleriz diye sorulduğunda "Bayramınız kutlu olsun", "Bayramınız mübarek olsun!", "İyi bayramlar!", "Mutlu bayramlar!" gibi ifadeleri öğrencilerin yarısı söyleyebilmiştir. Her hafta dinlenen masallarla birlikte bu tür kültürel ifadeler üzerinde durulmuştur. Örneğin, Keloğlan ve Nasreddin Hoca masalında Keloğlan ve Menekşe Sultan evlenirken Nasreddin Hoca'nın davet edilmesi, davete icabet ederken hediyeler götürmesi, tebrik etmesi ve iyi dileklerde bulunması üzerine öğrencilerle misafirlikle ilgili konuşulup tartışılmıştır. Etkinliğin başında misafir karşılama ve uğurlamayla ilgili davranışları ve söylenen söz kalıplarını

bilmedikleri gözlemlenmiştir. Ancak etkinlik sırasında masalarda geçen ve konuşulup tartışılan kültürel ifadeler ve ilgili söz kalıpları zaman içerisinde kazanılmıştır. Etkinliklerde ana amacın yanında diğer kazanımların da olduğu ve öğrenme davranışlarının geliştiği görülmüştür. Öğrencilerin dil kullanımlarında bazı sözcüklerin gerçek ve mecaz anlamlarının da anlatının bağlamı içerisinde daha iyi algılandığı, kullanıldığı ve pekiştiği gözlemlenmiştir. Etkinliğin sonunda ise anlatılan masalarla çocukların dil ediniminde masaların öğrencilerde olumlu tutum geliştirdiği, ana dilde kendini ifade etmede ve sosyalleşmede önemli ilerlemeler olduğu görülmüştür. Bu kapsamda eksikliklerin giderilmesi için öneriler de sunulmuştur. Masal, tekerleme gibi halk bilimsel edebî türlerin öğrencinin ana dil eğitiminde maddi ve manevi değerler, gelenekler, inançlar, yaşam biçimleri, sanat, yeme-içme gibi kültürel kodların aktarımında önemli bir destekleme ve farkındalık yaratma, ayrıca bireysel ve sosyal kazanımlar elde etmekte etkin bir araç olarak nasıl kullanılabilceğine dair önerilerde bulunulmuştur. Avrupa'ya çoğunlukla işçi olarak giden ailelerin çocuklarında özellikle ikinci kuşaktan sonraki bireylerinde dil kültür ilişkisi bütünlüğünün daha kopuk olduğu görülmektedir. Bu durum İsveç için de söz konusudur. Sonuçta dil, kültürle öğrenilmekte ancak iki dilli öğrencilerde dil öğretiminde kültürel içeriklerin kullanımı daha zayıf kalmaktadır. Etkinlikteki öğrencilerin çoğunun bazı temel kültürel ifadeleri ve söz kalıplarını bilmemeleri de bu durumu göstermektedir. İki dilli bireylerde dil öğreniminde bu tür anlatıların ve diğer halk bilimi türlerinin kullanılması bireylerde sosyal ve psikolojik değerlerin pekişmesinin yanında kültürel aidiyetin daha sağlıklı oluşmasına imkân sağlayacaktır. Kültürel değerleri ifade eden sözcük kalıpları, davranış kalıpları daha küçük yaşta iki dilli bireylerin dil öğreniminde masalarda ve tekerlemelerde bağlamıyla beraber öğrenildiğinde öğrenimin daha kalıcı olduğu gözlemlenmiştir. Masallar, dilin kullanım alanlarının farkına varılması, daha kolay öğrenilmesi, iki dil ve kültür arasındaki çeşitlilik ve farklılığın objektif bir gözle değerlendirilmesi, iki kültürdeki insanlara empati duymalarını sağlamak bakımından hem işlevsel hem önemlidir. Bu açıdan bir kültür ögesi olarak masallar, dilin en büyük işlevi olan kültür aktarımını sağlayan araçlardan biridir ve iki dilli çocukların Türkçe öğretiminde bu tür kültürel unsurlara yer vermek önemlidir.

Dil ve Bulanıklık İlişkisi Yusuf Atılğan - Aylak Adam Örneği

Şerife SAZAK İBİŞ¹

Dil ve Bulanıklık İlişkisi Yusuf Atılğan - Aylak Adam Örneği

The Relationship Between Language and Fuzziness Yusuf Atılğan – The Idle Man Example

Özet

Abstract

Sayısal bilim dallarında yaygın olarak kullanılan bulanıklık kavramı, disiplinler arası çalışmaların önem kazanmasıyla birlikte dil bilimi alanında da işlenmeye başlanmıştır. Daha çok mantık alanında kullanılan bulanıklık kavramı, ilk olarak asıl uzmanlık alanı matematik olan Lütfi Ali Askerzade tarafından bilgisayar biliminde kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Askerzade tarafından geliştirilen bulanık küme teorileri birçok araştırmacı tarafından çalışılmıştır. Bu çalışmada bulanıklık kavramı, farklı alanların yaptığı tanımlamalardan yola çıkılarak ele alınmış ve bu kavramın dil bilimi alanında nasıl bir görünüm sergileyebileceği aktarılma-ya çalışılmıştır. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, yerli ve yabancı alan yazını temel alınarak bulanıklık kavramının tanımı, özellikleri ve çalışıldığı alanlar hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Yusuf Atılğan'ın Aylak Adam adlı eserinde bulanıklığı içeren tümceler numaralandırılarak sıralanmış ve bu tümcelerde geçen sözcük türleri; ad, adıl, sıfat ve belirteç olarak ayrı başlıklarda incelenmiştir. Son bölümde ise bulgular, sayısal bir şekilde yorumlanarak bulanıklığın hangi sözcük türünde yoğunlaştığı ve bunun sebepleri hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

The concept of fuzziness, which is widely used in numerical sciences, has started to be used in the field of linguistics as interdisciplinary studies have gained importance. The concept of fuzziness, which is mostly used in the field of logic, was first discussed comprehensively in computer science by Lütfi Ali Askerzade, whose main area of expertise is mathematics. Fuzzy set theories developed by Askerzade have been studied by many researchers. In this study, the concept of fuzziness is discussed based on the definitions made by different fields and it is tried to convey how this concept may appear in the field of linguistics. The study consists of three main parts. In the first chapter, information is given about the definition of the concept of fuzziness, its characteristics and the fields in which it is studied, based on domestic and foreign literature. In the second part, the sentences containing fuzziness in Yusuf Atılğan's work *Aylak Adam* are numbered and listed and the types of words used in these sentences are; they were examined under separate headings as noun, pronoun, adjective and determiner. In the last section, the findings were interpreted numerically and evaluations were made about which word type the fuzziness was concentrated in and the reasons for this.

Anahtar Sözcükler: Bulanıklık, bulanık sözcük, dil ve bulanıklık, dil bilimsel bulanıklık, sözlüksel bulanıklık

Key Words: Fuzziness, fuzzy word, language and blur, grammatical blur, lexical blur

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

1. Giriş

Bulanık kavramı; insan zihninin karmaşıklığını simgeleyen, günlük yaşamımızda rastladığımız birtakım durumlara karşı ne tepki vereceğimizi öngörülemez bir noktaya getiren

¹ Öğr. Gör. Dr., Başkent Üniversitesi Anadolu OSB Meslek Yüksekokulu, Makine Bölümü, ssazak@baskent.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9537-2103.

aynı zamanda da karar verme mekanizmamızda önemli rol oynayan bir unsurdur. Bulanık kelimesi kendi içinde belirsizlik, anlamsızlık, sınırların net çizilememesi vb. manalar taşır.

Bulanıklık, yapay zekânın alt dallarından biri olarak kabul edilir. Bulanık mantık uygulamaları; elektronik, makine, yazılım vb. mühendislik bilimlerinin yanında ekonomi, iktisat, matematik vb. alanlarda da sıklıkla kullanılır. Matematiğin ön planda olduğu bu bilimlerde, kullanılan aletlere talimat verilirken sözel ifadelerden yararlanılır. Örneğin, cam üretiminde kullanılan fırınların yıpranma oranları, yapılan ölçümlerle net olarak tespit edilebilirken, bu yıpranmaya neden olan etkenlerin analizinde birden fazla olasılık ortaya çıktığı için durum bulanıklaşır. Bu yıpranmaya neden olan faktörlerden biri, fırında kullanılan malzemenin miktarı ise bu miktarın sözel ifadesinde az, çok, birden fazla vb. sözcükler kullanılabilir. Böylelikle kullanılan dilsel birimler ile yeni bir komut sistemi modellenerek kurulmuş olur. Bu noktada matematik ve dil ilişkisi ortaya çıkar.

Bugüne kadar sayısal bilimlerde ele alınan bulanıklık, dil bilimi alanındaki disiplinler arası uygulamaların gelişim göstermesiyle birlikte sosyal bilimlerde de işlenmeye başlanan bir kavram haline gelmiştir. Dolayısıyla her iki bilim alanı arasında bilgi alışverişi ihtiyacı doğmuştur. Bu sayede geleneksel bakış açısından uzaklaşarak farklı bir bakış açısıyla her alana yeni bir yöntem geliştirilebilir.

Bu çalışmada söz varlığı açısından zengin olması dolayısıyla Yusuf Atılgan'ın Aylak Adam adlı romanı, kullanılan bulanık sözcükler açısından incelenerek bulanıklığın hangi yapılarla yoğunlaştığı ve bu yapıyı meydana getiren sözcük türlerinin neler olduğu ortaya konulacaktır.

Bir tümcede birden fazla bulanık ifade varsa sınıflandırmaya göre her başlık altında aynı tümceye yer verilmiştir. Tümcelerdeki bulanık ifadeler, koyu yazı tipi ile işaretlenmiştir. Ayrıca her tümcenin sonunda eserdeki sayfa sayısı bilgisi verilerek bulanık ifade oluşturan örnekler tanıklanmıştır.

2. Bulanıklık Kavramı

Bulanıklık kavramını felsefe açısından ele aldığımızda Cevizci (1999: 163) tarafından “*Kavramsal düzeyde, açık ve anlaşılır; net ve kesin olmama durumu. Bir şeyin belirgin özelliklerinin iyi seçilememesi hali.*” olarak tanımlandığını görüyoruz. Mantık alanı ile ilişkili olarak ise bulanıklık, Russell ve Norvig (2020: 477) tarafından “*bulanık kümelerdeki üyeliği açıklayan mantıksal ifadelerle akıl yürütme yöntemi*” biçiminde açıklanırken Grünberg ve Onart (1976: 93) tarafından “*Önermelerin tutarlılığı ile çıkarımların geçerliliğini belirleyen kuralları konu edinen bilim.*” olarak tanımlanmıştır.

Modern dil bilimi ve yapay zekânın aynı zamanlarda ortaya çıkıp birlikte geliştiklerini aktaran Russell ve Norvig (2020: 34-35), dili anlamak için sadece cümle yapıları değil konu ve

Şerife SAZAK İBİŞ

içeriklerin de kavranmasının gerekliliğinden bahsetmişlerdir. Bilgiyi kalıplara sokarak onu bilgisayarın anlayacağı biçime dönüştürme düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Fuzzy sözcüğü, bulanık anlamına geldiği için “puslu mantık”, “bulanık mantık” ya da doğru yanlış arasına düşüncüyü sıkıştırmadığından, doğruluğu derecelere ayırdığından dolayı “sacıklı mantık” olarak isimlendirilmiştir (Eryılmaz, 2015: 1).

Yapay zekâ tekniklerinden biri olarak kabul edilen bulanık mantık, Allahverdi (2002: 157) tarafından “*Tam ve kesin olmayan bilgilere dayanarak tutarlı ve doğru kararlar vermeyi sağlayan düşünme ve karar verme mekanizması.*” şeklinde açıklanmıştır.

Bulanık mantığın kurucusu olarak kabul edilen Lütfi Ali Askerzade (1965: 338) (bilinen ismiyle Lütfi Zadeh)², bulanık mantığın temeli olarak kabul edilen bulanık kümeyi “*süreklili üyelik derecelerine sahip bir nesne sınıfı*” olarak tanımlar ve böyle bir kümenin her nesneye 0 ile 1 arasında değişen bir üyelik derecesi atadığını ifade eder. Ayrıca fiziksel dünyada karşılaştığımız nesne sınıflarının kesin olarak tanımlanmış üyelik kriterlerine sahip olmadığını belirtir. Bu duruma, köpek, at, kuş vb. hayvan sınıfı üyeleri olmasını buna karşılık denizyıldızı, bakteri vb. nesnelere belirsiz bir statüye sahip olduğunu örnek verir.

Bulanık mantığı *kısmi küme üyeliğinin olduğu hâllerde, kural şartlarının kısmen tatmin olduğu ve sistem çıktılarının tahminleme ile hesaplandığı, bundan dolayı eşit [0]-[1] değerli kural tabanında çıktı düzgünlüğünün arttığı klâsik mantığın genişletilmesi* olarak açıklayan Vural (2002: 187), bulanık mantığın Aristoteles mantığı ile benzerlik gösterdiğini vurgulamıştır.

Klasik mantık anlayışı açısından konuya yaklaşan Ural (2004: 44), şu açıklamalarda bulunur:

Bir eleman A kümesine ait değilse onun değillesmesi olan \bar{A} kümesine ait olacaktır. Mesela bir elma kırmızı değilse (yani kırmızı elmalar kümesine ait değilse) \bar{A} kümesinin bir elemanı olacaktır. Fakat puslu mantığa göre kırmızı olmayan bir elma, eğer tam olarak yeşil de değilse belli bir yüzdeyle kırmızı olarak kabul edilebilir. Bu durumda en fazla kırmızı olan elmanın değeri 1 olarak en az kırmızı olan elmanın (yeşil elmanın) değeri 0 olarak kabul edilebilir.

Kati tanım ve sınırları bulunan terimler ifade eden klasik kümelerden farklı olarak, belirsiz ya da kesin olmayan, dolayısıyla dereceli olan terimleri ifade eden kümeler “puslu küme” olarak adlandırılırlar (Yüksel, 2006: 29). Ural (2004: 45), puslu mantıkta 1 ve 0 arasındaki değerlerin ifadesinde “*daha çok, en çok*” gibi kullanımların ara değer ifadelerinin ortaya çıkmasına yol açtığını ifade etmektedir. Dolayısıyla metinlerde kullanılan derecelendirme görevli yapılar, bulanık mantığın dildeki göstergelerine örnek teşkil edebilir.

² Keskenler, M. F. ve Keskenler, E. F. (2017). “Bulanık Mantığın Tarihi Gelişimi”, *Takvim-i Vekayi*, C. 5, No. 1, ss. 1-10.

Makine öğrenmesi ve doğal dil işlemedeki gelişmeler; gelişmiş algoritmalar, güçlü bilgisayarlar ve birçok uygulamanın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bulanık mantık yaklaşımı; araştırmacıların belirsiz ve kesin olmayan birçok kavram, değişken ve sistemi kurallar yardımıyla ifade etmesini sağlamaktadır. Bu şekilde, belirsiz koşullarda kontrol ve karar verme için bir alan sağlamaktadır. Bulanık mantık teorisi, gerçek dünyadaki problemlerin ölçülmesinde veya değerlendirilmesinde kullanılmaktadır. Bayrakdar ve Yücedağ, yaptıkları çalışmada sosyal ağ kullanıcılarının yorum analizlerini olumlu ve olumsuzluk değerleriyle bulanık mantık yöntemi aracılığıyla tespit etmişlerdir (Bayrakdar ve Yücedağ, 2020: 709).

Dil bilimi açısından incelendiğinde İmer, Kocaman ve Özsoy (2011: 64)'un eserlerinde *bulanıklık (ambiguity)*, şu şekilde tarif edilmiştir:

Soyutlamada, bir söz dizimi yapısının birden çok anlambilimsel yorumunun bulunması özelliği; örn. "Ali annesini sever." tümcesinde anne Ali'ye ait olabileceği gibi bir başkasına da ait olabilir, başka bir deyişle tümce bulanıktır. Bulanık nitelmesi 'anlamı anlaşılmaz, bozuk veya dilbilgisi – dışı' nitelmelerinden farklıdır. Bir bulanık tümcenin her birinin kendi içinde yorumlanabilir birden fazla okuması vardır.

Crystal (2008: 204), sözlüğünde *fuzzy* madde başında, bu terimin matematikten türetilen ve bazı dil bilimciler tarafından kullanılan, bir dilsel birimin analizinde yer alan belirsizliğe atıfta bulunduğuna işaret etmiştir. Ayrıca sözlüksel öğelerin değişmeyen bir çekirdeğe sahip anlam bilimsel kategorileri temsil ettikleri için *fuzzy* teriminin değişken sınırları olması dolayısıyla birtakım anlam esnekliklerine izin verdiğini aktarmıştır. Dile bulanıklık katan öğeler olarak *biraz, oldukça, epey* sözcüklerini örnek olarak vermiştir.

İmrağ ve Toksöz Hozatlıoğlu (2020: 72), konuyla ilgili şu açıklamayı yapmıştır:

"Dersimiz bitti gibi." tümcesinden dersin henüz bitmediği ama bitmesine az kaldığı sonucu çıkmaktadır. İmrağ (2018: 63-65) tümcelerdeki bu tür olumsuzluğu bulanık olumsuzluk olarak terimlendirmiştir. Yazar, "gibi" ve "üzere" edatlarının, "neredeysel", "az kalsın", "az daha" gibi bazı zarfların ve "sayılmak" eyleminin tümcelerde bulanık olumsuzluk oluşturduğunu ifade etmiştir.

Olumluluğun net olmadığı yüklemeleri bulanık yüklem olarak açıklayan Terricabras (2015: 24), bulanık yüklem 0 ile 1 arasında sonsuz olarak bölünebilen bir aralığı belirttiğini ifade etmiştir. Terricabras'a göre bulanık yüklem, doğru bir şekilde derecelendiğinde matematiksel olarak ifade edilebilirler.

Doğal dilin söz dizimine bakıldığında en belirgin unsurların nesnelere atıfta bulunan adlar ve ad öbekleri (kareler, çukurlar) ve nesnelere arasındaki ilişkilere atıfta bulunan sıfatlar ve zarflarla birlikte eylemler ve eylem öbekleri olduğunu belirten Russell ve Norvig (2020: 272), *kırmızı, yuvarlak, sahte, başlangıç, çok katlı, en iyi arkadaş, birden fazla* gibi sözcükleri bulanık ifadelerle örnek olarak vermişlerdir. (s. 272).

Şerife SAZAK İBİŞ

Russell ve Norvig (2020: 273)'e göre “*Viyana geniş bir şehirdir.*” bulanık mantık yaklaşımıyla ele alındığında 0.8 derecesinde doğru olabilir. “*Paris, büyük bir şehirdir*” cümlesi 0.9 derecesinde doğru olabilir. Onlara göre cümlelerdeki her kavramı, çok boyutlu uzayda bir noktaya atamak ve ardından *büyük şehir* kavramı ile Viyana ve Paris arasındaki mesafeyi ölçmek, cümleleri bulanık ifadeden kurtaracaktır. Ayrıca bu cümleleri yorumlamanın bizim sezgisel dünya anlayışımıza karşılık geldiğini ancak çıkarım yapmayı zorlaştırdığını, bulanık mantığın alana bağlı olarak farklı kurallara ihtiyaç duyduğunu ifade etmişlerdir.

Kelime atomlarının başlarına ilave edilen ön sıfatlarla onların anlamları biraz daha daraltılır veya genişletilir. Bu ön kelimeler arasında —çok, —aşağı yukarı, —takriben, —yaklaşık, —oldukça, —biraz, —sıklıkla, —kabaca ve burada listesinin yapılamayacağı kadar çok kelime bulunur. Bir kelimeye verilen ön sıfatlarla bir bulanık küme oluşturulur. Mesela —kırmızı kelimesinin bir frekans aralığı vardır ki, bunlardan bir tanesi gerçek kırmızı diğerleri kırmızı tonlardır. Kırmızının tonları da böylece ön sıfatlarla belirtilebilir (Şen'den aktaran Eryılmaz, 2015: 49-50).

Her yüklem herhangi bir zarf aracılığıyla puslu kılınabilir. Esasen Askerzade, önermelerin doğruluk değerlerini sayılarla değil kelimeler ile ilişkilendirmiştir. Bir yüklem farklı doğruluk değerleri almasını sağlayan zarflar bu amaca hizmet eden yardımcı unsurlardır (Ural, 2004: 56). Bulanık mantığın uzman tahminlerini ya da yaklaşımlarını kullandığına dikkat çeken Ertuğrul (1996: 4), bu kavramın ayrıca *hızlı, geniş, biraz* ya da *yeşile bakan mavi* gibi öznel ya da bulanık unsurları içerme kapasitesine sahip olduğunu belirtir.

Bulanık mantık, modelleme ve hesap yaparken günlük konuşma dilinde geçen sözel belirsizlikleri işin içine katma imkânı sağlar (Karakaşoğlu, 2008: 55). Bulanık küme teorisi *az, sık, orta, düşük, çok, birçok* gibi dilbilimsel yapılar aracılığıyla dereceli veri modellemesini ortaya koymaktadır. (Nabiyev, 2003: 640).

Konusal roller açısından bulanıklık kavramını ele alan Sebzecioğlu (2022: 230-231), çalyleminin birçok anlamı ifade edebileceğini aktararak konuyu şu şekilde örneklendirmiştir:

a. çal- {Kılıcı, Konu, Araç}

[Ali] KILICI [türküyü] KONU [kırık bir sazla] ARAÇ çal-dı.

b. çal- {Kılıcı, Konu, Kaynak}

[John] KILICI [benzin istasyonundan] KAYNAK [100 litre benzin] KONU çal-dı.

c. çal- {Kılıcı, Konu, Hedef}

[Can] KILICI [kabuk bağlamaya yüz tutmuş kızarık yarasına] HEDEF [bir kova çamur] KONU çal-dı.

3. Aylak Adam Eserindeki Bulanık İfadeler

Bulanık ifadeler, Erdoğan Boz'un eseri³ temel alınarak sınıflandırılmıştır. Bu bağlamda adlar, *sözlüksel anlamlı birimler*; adılar, sıfatlar ve belirteçler ise *dil bilgisel anlamlı birimler* başlığına dâhil edilerek incelenmiştir.

3.1. Sözlüksel Anlamlı Birimler

3.1.1. Adların Oluşturduğu Bulanık İfadeler

3.1.1.1. Bungun

Hava sıcaktır; **bungundu** (s. 82).

Tümcede yüklem görevinde kullanılan *bungun* adı sıcaklığın hangi boyutta olduğuna dair net bir bilgi taşımadığı için tümceyi bulanıklaştırmıştır.

3.1.1.2. Genç

Parlak saçlı, ince bıyıklı bir **genç** geldi yakınına oturdu (s. 15).

Tümcede sıfat öbeğinde kullanılan *genç* adı, hangi yaş aralığına gönderme yapıldığının bilinmemesi nedeniyle tümceyi bulanıklaştırmıştır. Örneğin, 18-30 yaş arası insanlar genç kabul edilebilirken 18-35 yaş arasında olan insanlar da genç olarak değerlendirilebilir. Genç ve yaşlı sözcükleri arasındaki sınırı belirleyen net bir aralık mevcut değildir.

3.1.1.3. Ilık

Güneşliydi, **ılıktı** (s. 35).

Tümcede yüklem görevinde kullanılan *ılık* adı, dereceli olma ve bu derecelerin hangi terime karşılık geldiğinin belirsizliği nedeniyle tümceyi bulanıklaştırmıştır. Örneğin, havanın ılık olma kriterini hangi değerler arasındaki sıcaklığın sağladığına dair kesin bir bilgi yoktur.

3.1.1.4. Serin

i. İçerisi **serindi** (s. 73).

ii. Su **serindi** (s. 77).

Yukarıdaki tümcelerde yüklem görevinde kullanılan *serin* adı, bulanıklık meydana getirmiştir. Çünkü serin olma ölçütünün hangi derecelere tekabül ettiği ile ilgili kesin bir kural söz konusu değildir.

³ Boz, Erdoğan (2020). "Türkiye Türkçesinde Sözcük Türleri Üzerine Bir Tasnif Denemesi", Uluslararası Yunus Emre Sosyal Bilimler Dergisi, S.1, s.1-10.

3.1.1.5. Sıcak

- i. Hol **sıcaktı** (s. 4).
- ii. Öf, **sıcak** burası (s. 50).
- iii. Hava **sıcaktı**; bungundu (s. 82).
- iv. **Sıcaktı**, kuruydu (s. 59).

Puslu ifadeler, örneğin “sıcak oluş”, bir olasılık durumundan ötürü değil, bu ifadenin içerdiği “sıcaklık” kavramının tanımındaki eksikliklerden kaynaklanan bir belirsizlik taşımaktadır. Nitekim bir Eskimo’nun “havanın sıcak oluşu”ndan kastettiği şey ile bir Arap’ın kastettiği şey birbirinden farklıdır. Bunun sebebi, her ikisinde de “havanın sıcak oluşu” gibi ortak bir nosyon bulunmasına karşın, bu nosyonun, yaşadıkları coğrafyanın iklim koşullarına bağlı olarak farklı bir biçimde ortaya çıkması; dolayısıyla her insan için ortak bir tanımının bulunmuyor olmasıdır (Yüksel, 2006: 24-25). Yukarıda sıcak sözcüğünün kullanıldığı tümceler göreceli olma durumları dolayısıyla bulanık ifade olarak kabul edilebilir.

3.1.1.6. Soğuk

- i. **Soğuk** (s. 6).
- ii. Dışarı **soğuktu** (s. 122).
- iii. Buna verilecek karşılık belliydi: “Öyleyse tanışalım.” deyip kadının koluna girmesi, “Ne **soğuk**. Sıcak bir yere girip bir şeyler içsek.” demesi gerekiyordu (s. 29).
- iv. Dışarının **soğduğundan** sonra burası ona sıcak geliyordu (s. 15).
- v. Su **soğuk** (s. 87).

Yukarıdaki tümcelerde bulunan *soğuk* sözcüğü, göreceli olma özelliği gösterdiği için tümcelere bulanıklık katmıştır.

3.1.1.7. Uzun

Uzunlar ahmak olur, derler (s. 64).

Tümcedeki *uzun* adı, bulanıklık ifadesi oluşturmuştur. Çünkü bir insanın uzun olarak değerlendirilmesi için boyunun kaç cm olması gerektiğiyle ilgili bir bilgi yoktur. Kimisi 1.70 cm boyundaki bir insanı uzun olarak kabul ederken kimisi de 1.80 cm ölçüsünü uzunluk kavramının sınırı olarak kabul edebilir. Ya da 1.90 cm uzunluğundaki bir insan, 2.00 cm olan birine göre kısadır. Dolayısıyla bu konuyla ilgili net bir kural koymak mümkün değildir.

3.1.1.8. Yakın

Sami kendininkini getirdi, onun **yakınna** yerleştirdi (s. 8).

Bu tümcede *yakın* adı, bulanıklık ifadesi meydana getirmiştir. Çünkü yakınlık kavramını oluşturan ölçü biriminin net olarak kaç olduğu ile ilgili bir kesinlik söz konusu değildir. İnsanların algısına, deneyimlerine göre bu ölçütler değişiklik gösterebilir.

3.1.1.9. Zayıf

Bizlerden çok yedikleri halde böyle **zayıf** oluşlarına şaşıyorum (s. 93).

İnsanların zayıf olarak değerlendirilebilmeleri için kaç kilonun altında olmaları gerektiği konusunda ilgili netlik bulunmamaktadır. Yaş, cinsiyet, metabolizma hızı gibi birden fazla faktörün insan kilosuyla ilgili değişkeni belirlediği bilinmektedir. Dolayısıyla tümcede geçen *zayıf* sözcüğü tümceyi bulanıklaştırmıştır.

3.2. Dil Bilgisel Anlamlı Birimler

3.2.1. Adılların Oluşturduğu Bulanık İfadeler

3.2.1.1. Bazı

Çoğu ayakta duruyor, **bazıları** oturup bekliyorlardı (s. 15).

Yukarıdaki tümcede geçen *bazı* belirsizlik adılı, kaç insanı ifade ettiğinin belirsizliği sebebiyle tümcede bulanıklık meydana getirmiştir.

3.2.1.2. Biri

Birisi bekleyecek beni (s. 9).

Tümcede bulunan *birisi* belirsizlik adılı kimi ifade ettiğinin bilinmezliği nedeniyle tümcede bulanık bir ifade oluşturmuştur.

3.2.1.3. Çoğu

i. Gelenlerin **oğu** kadın (s. 10).

ii. **oğu** ayakta duruyor, bazıları oturup bekliyorlardı (s. 15).

iii. Masaların **oğu** boştu (s. 65).

iv. **oğu** yalandı ama, onu dinlemek hoşuma gidiyordu (s. 101).

Yukarıdaki tümcelerde geçen *oğu* adılı belirsiz bir miktar ifade etmesi sebebiyle tümcede bulanıklık oluşturmuştur.

3.2.2. Sıfatların Oluşturduğu Bulanık İfadeler

3.2.2.1. Açık

i. **Açık** mavili B. idi (s. 36).

ii. Devety Yksekaldırım'dan, **açık** mavi Tophane'den yana yürüyordu (s. 35).

iii. Donu **açık** pembedir (s. 52).

iv. Birinin yağmurluğu devetüyü, öbürününki **açık** maviydi (s. 35).

v. Güler, bir **açık** mavi ile kara uyuşması içinde ona doğru geliyordu (s. 64).

vi. Kapıdan hızla çıkıp **açık** mavi yağmurluğu görünce yavaşladı (s. 125).

Yukarıdaki tümcelerde geçen *açık* sıfatı, tümcelerde bulanık bir ifade meydana getirmiştir.

3.2.2.2. Alaca

i. Ortada **alaca** örtülü bir masa vardı (s. 73).

ii. **Alaca** örtünün üstüne bir onluk koydu (s. 79).

iii. Ayşe'nin odasına doğru yürürken masanın **alaca** örtüsü üstünde duran kâğıdı gördü (s. 106).

Alaca sözcüğü, Türk Dil Kurumu tarafından “*İki veya daha çok renkli.*”⁴ şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere *alaca* adı kendi içinde birden fazla renk içerebilir ve bu renklerin hangi renkler olduğu belli değildir. Bu durum da tümceye bulanık bir ifade katmıştır.

3.2.2.3. Az

Az kıllı bacaklar (s. 45).

Miktar ifade eden *az* sözcüğü, belirli bir sınır (sayı, nitelik vb.) ifade etmemesi dolayısıyla tümceye bulanıklık katmıştır.

3.2.2.4. Bazı

Bazı geceler kesiliveren bağırılmalar, fısıltılar, somya gıcırıtları duyardı (s. 5).

Bazı sözcüğü *gece* sözcüğünü nitelemiş ve hangi gecelere işaret ettiğinin belirsizliği sebebiyle tümceye bulanık bir ifade katmıştır.

3.2.2.5. Belli Belirsiz

Kıyıdan, yaşayanların **belli belirsiz** sesleri geliyordu (s. 110).

Belli belirsiz ikilemesi bu tümcede sıfat görevinde kullanılmış ve tümceye bulanık bir ifade kazandırmıştır.

⁴ <https://sozluk.gov.tr/> (18.07.2023).

3.2.2.6. Bir

i. Çabucak atölyemde daha bir yığın resmi olduğunu, isterse **bir** gün uğrayıp görebileceğini söyledim (s. 18).

ii. Sinemaya gitse, biliyordu, başının ağrısı artacak, içinde hep o **bir** yere geç kaldığı duygusu olacaktı (s. 124).

iii. Yağlıboya kokan, bildik, ılık **bir** yel çarptı yüzüne (s. 27).

iv. Düşünde, Güler’le ılık **bir** denizde yüzdüler (s. 75).

Yukarıdaki tümcelerde kullanılan *bir* sözcüğü, kendi içinde belirsiz bir anlam taşımaya dayısıyla kendisinden sonra gelen ifadeyi bulanıklaştırmıştır.

3.2.2.7. Birkaç

i. Birkaç tanıdık aile gelecek (s. 20)

ii. Burun kanatlarını gerip **birkaç** kere kokladı (s. 114).

iii. Birden büyük dişli kadın, Sacide, gişeden bilet alan **birkaç** kişi kafasından silindiler (s. 113).

Birkaç sözcüğü, iki sayısına işaret edebileceği gibi beş sayısına da gönderim yapabilir. Dayısıyla sayı olarak net bir ifade taşımaz. Yukarıdaki tümcelerde kullanılan birkaç sözcüğü tümcelere bulanıklık ifadesi katmıştır.

3.2.2.8. Bol

i. Bir ‘Aslan Yatağı Sokağı’ var, **bol** dönemeçli (s. 7).

ii. Dese, Güler’le beş sefer de bu aynı yerde değil, gene buna benzer, gireni çıkkanı **bol** bir başka pastanede buluşurlardı (s. 55).

Bol sıfatı, belirli bir rakamı göstermemesi sebebiyle tümcelere bulanık bir anlam yüklemiştir.

3.2.2.9. Boz

i. İşte şu durgun, **bozumsu** deniz! (s. 109)

ii. İçlerinden en anlayışlıları bile ‘Bu deniz.’ derler, yeşilimsi maviyle açık mavi **boz** renkle iyi uyuşmuş (s. 91).

Boz sözcüğü Türk Dil Kurumu tarafından “açık toprak rengi, kül rengi”⁵ şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan hareketle sözcüğün işaret edebileceği renkler; kahverengi, gri vb. renk-

⁵ <https://sozluk.gov.tr/> (21.07.2023).

lerdir. Dolayısıyla boz rengi akılda net bir rengi oluşturmayacağı için kullanıldığı tümcelere bulanık bir ifade katmış olur.

3.2.2.10. Büyük

i. **Büyük** caddeye girdi (s. 22).

ii. Daldı mı, **büyük** şehir insanı kornalar, çanlar, küfürler, gıcırtilar, çarpmalarla kendine geliyordu (s. 48).

iii. On gündür beş kere bu **büyük**, çok masalı, kişiliksiz pastanede buluşmuşlar; hep vaktinden önce gelmişti (s. 54).

iv. Ya bu geniş kalçalı, **büyük** butlu çocuk? (s. 79)

v. **Büyük** butlu çocuk... (s. 79)

vi. Birden **büyük** dişli kadın, Sacide, gişeden bilet alan birkaç kişi kafasından silindiler (s. 113).

Yukarıdaki tümcelerde kullanılan *büyük* sözcüğü; *cadde*, *şehir*, *pastane*, *but*, *diş* sözcüklerini nitelemiştir. Bu sözcüklerin hangi orandaki büyüklüğü ifade ettikleri ise belirsizdir. Örneğin büyük bir şehir ibaresi, yüz ölçümü 2.000 km² olan şehir için kullanılırken 38.000 km² yüz ölçümlü bir şehir hakkında da kullanılabilir.

3.2.2.11. Çoğu

i. **Çoğu** geceler adam ya öğrencilerin yazılı ödevlerini düzeltir ya da gazete okur (s. 61).

ii. Neden **çoğu** geceler içtiğini söylemekten utanıyordu (s. 119).

iii. **Çoğu** geceler burada birlikte okurduk (s. 105).

iv. Ben **çoğu** geceler içiyorum, dedi (s. 120).

v. **Çoğu** günler işleri olduğu için, mühendisle müdür öğle yemeklerinde bulunmazlardı (s. 84).

vi. **Çoğu** zaman bunun ya mevsimi geçmiş ya gelecek bir yemek oluşu tuhaftı (s. 116).

vii. **Çoğu** geceler, o gün üstünde en uzun durduğu cümle gelip onu bulurdu (s. 31).

Yukarıdaki tümcelerde geçen *çoğu* sıfatı belirsiz bir miktar ifade etmesi sebebiyle tümcelerde bulanıklık oluşturmuştur.

3.2.2.12. Çok

i. Yol **çok** kısa geldi ona (s. 13).

ii. On gündür beş kere bu büyük, **çok** masalı, kişiliksiz pastanede buluşmuşlar; hep vaktinden önce gelmişti (s. 54).

Tümcelerdeki *çok* sıfatı, miktarın belirsiz olmasından dolayı tümcelerde bulanıklık meydana getirmiştir.

3.2.2.13. Daracak

O **daracak** kumsala çabuk varmak istiyordu (s. 109).

Tümcedeki *dar* sıfatı, küçük, yetersiz bir alanı belirtmiştir. Ancak bu alanın boyutu belirsiz olduğu için tümce bulanıklaşmıştır.

3.2.2.14. Dolgun

Çıkarlarken **dolgun** bahşişler bırakmış, ona bir “Güle güle.” dedirtememişti (s. 118).

Tümcedeki *dolgun* sıfatı, bahşişin fazlalığını belirtmek için kullanılmıştır. Ancak bahşiş oranı tam olarak belli olmadığı için tümce bulanıklaşmıştır.

3.2.2.15. Fazla

Fazla param yok (s. 50).

Fazla sıfatı paranın az olmasını belirtmiş ve bu miktarın sınırının olmamasından dolayı tümce bulanıklaşmıştır.

3.2.2.16. Genç

Kılıksız bir **genç** adam koca koca yapılara girip çıkarak büyük şehirde iş arıyordu (s. 16).

(bk. 3. 1.1. 2.)

3.2.2.17. Geniş

i. **Geniş** caddede ondan başka kimse yoktu (s. 62).

ii. **Geniş** karyolanın üstüne oturup kalktı (s. 74).

iii. Ya bu **geniş** kalçalı, büyük butlu çocuk? (s. 79)

iv. İki haftadır **geniş** salondaki yemek masasında, Naciye ablanın “misafir”leri arasında - artık Ayşe gibi Naciye abla diyordu - onun da bir “yer”i vardı (s. 84).

v. Anahtar deliğine de benziyordu; acayıp, **geniş** bir anahtar deliğine (s. 106).

Ölçü birimi olarak kullanılan geniş sözcüğü, belirttiği ölçünün belirsiz olması sebebiyle tümcelere bulanık bir ifade katmıştır. Örneğin bir salonun geniş olarak nitelenmesi için kaç metrekaresi olmasının gerekliliği belirsizdir.

3.2.2.18. İlk

i. Yağlı boya kokan, bildik, **ilk** bir yel çarptı yüzüne (s. 27).

ii. Düşünde, Güler’le **ilk** bir denizde yüzdüler (s. 75).

(bk. 3. 1. 1. 3.)

3.2.2.19. İnce

İnce uzun çocukla birlikte gelip birlikte giderlerdi (s. 41).

Tümcede geçen ince sözcüğü, zayıflığı belirtmek için kullanılmıştır. Ancak bir insanın zayıf olarak değerlendirilmesi için kaç kilonun altında olması gerektiği belirsiz olduğu için tümce bulanıklaşmıştır.

3.2.2.20. İri

Bu kır saçlı, orta yaşlı, **iri** burunlu adamın Eleni'yi sıkıştırdığını bilmek neşesini artırıyor (s. 20).

Tümcede burnu niteleyen iri sıfatı, tam bir ölçü ifadesi belirtmemesi sebebiyle tümceye bulanıklık katmıştır.

3.2.2.21. Kalın

O gün bu **kalın** kaşlı manav bana kocaman kese kâğıdını uzatıp, “— Razakı seversiniz siz.” (s. 109)

Tümcede kaş sözcüğünü niteleyen *kalın* sıfatı, kaşın *gür* olduğunu ifade etmiştir. Gür olma durumunun belirli bir sınırı olmaması dolayısıyla tümcede bulanıklık hâkimdir.

3.2.2.22. Kısa

i. Düşünüyordu: “Çağımızda geçmiş yüzyılların bilmediği, **kısa** ömürlü bir yaratık yaşıyor.” (s. 10).

ii. **Kısa** boyluydu, çevikti (s. 102).

Kısa sıfatı; ilk tümcede ömür, ikinci tümcede ise boy sözcüğünü nitelemiştir. Örneğin, kısa ömür ifadesinde ortalama bir insan ömrünün kaç yıl olduğu sürekli değişiklik gösterebilen bir durumdur. Dolayısıyla tümcelerde bulanıklık mevcuttur.

3.2.2.23. Kimi

i. **Kimi** geceler düşümde babamı korkunç ölümlerle birkaç kere öldürürdüm (s. 101).

ii. **Kimi** geceler komşu kadınlar olurdu (s. 114).

iii. **Kimi** gece odama girip cebimdeki ufak paraları çalıyordu (s. 103).

Kimi sıfatı, tümcelerde *bazı geceler* anlamında kullanılmış ve tümcelere bulanıklık katmıştır.

3.2.2.24. Koyu

i. **Koyu** mavi miydi, yoksa yeşil mi? (s. 37)

ii. **Koyu** mavi mi? (s. 39)

iii. **Koyu** maviydi (s. 46).

iv. **Koyu** mavi (s. 48).

Tümcelerde mavi sözcüğünü niteleyen koyu sıfatı, mavinin tam olarak hangi tonuna gönderme yapıldığının belirsizliği sebebiyle tümceye bulanık bir ifade katmıştır.

3.2.2.25. **Kötü**

Kötü yazarın yasak bölgesi (s. 6).

Kötü sözcüğü, yazarın olumsuz özellikleriyle ön plana çıkan biri olduğunu belirtmiştir. Ancak bir insanın kötü olarak kabul edilmesi için hangi özelliklerde olması gerektiğiyle ilgili bir kural yoktur. Dolayısıyla tümcede bulanıklık mevcuttur.

3.2.2.26. **Kuru**

i. Pansiyonun bütün işi üç **kuru** kadının elinden çıkıyor (s. 93).

ii. Dünyada bu kadar **kuru** bir kadın olacağını sanmazdı (s. 78).

Tümcelerde kullanılan kuru sıfatı, zayıflık kavramına işaret etmiştir. Zayıf olarak değerlendirilebilmek için kaç kilogram altında olmak gerektiğinin bir kuralı olmadığı için tümcelerde bulanık bir ifade hâkimdir.

3.2.2.27. **Küçük**

i. Bilgiç, **küçük** erkekler vardı (s. 100).

ii. Üstüne **küçük**, beyaz bir giysi atılmış (s. 107).

Yukarıdaki tümcelerde kullanılan *küçük* sözcüğü; *erkek ve giysi* sözcüklerini nitelemiştir. İlk tümcede yaş, ikinci tümcede ise boyut anlamında kullanılan küçük sözcüğü tümcelere bulanık bir ifade katmıştır.

3.2.2.28. **Morumsu**

Dudaklarının solgun, **morumsu** kırmızılığında yer yer ince çatlaklar vardı (s. 113).

Tümcede kullanılan *morumsu* sözcüğü; mora benzeyen, moru andıran gibi anlamları içerir. Dolayısıyla morumsu sözcüğü; mor, kırmızı, mavi gibi renkleri barındırabilir. Ama bu renkte hangisinin ağır bastığı belirsizdir.

3.2.2.29. **Orta**

i. Bu kır saçlı, **orta** yaşlı, iri burunlu adamın Eleni'yi sıkıştırdığını bilmek neşesini artırıyor (s. 20).

Şerife SAZAK İBİŞ

Yukarıdaki tümcede geçen orta yaş ifadesi, hangi yaş aralığına gönderim yapıldığının belirsizliği nedeniyle tümcede bulanıklık meydana getirmiştir. Ortalama bir insan ömrünün 100 yıl olduğu kabul edilirse orta yaş, 40-50 yıllık bir zamana işaret edebilir ancak ortalama değiştiğinde durum yine değişiklik gösterecektir.

ii. Kahve, orta şekerli olsun, diyeli beri ağzını açmamıştı da ondan mıydı? (s. 46)

Bu tümcede orta sıfatı, şeker oranının belirsiz olmasına yol açmıştır. Örneğin 1 fincan kahveye atılan 1 çay kaşığı şeker, kahveyi orta hale getirebileceği gibi 1 buçuk çay kaşığı şeker de orta şekerli kriterine uygun olabilir.

3.2.2.30. Sayısız

i. Ona teyzesinin gözleriyle bakan bu kadının, etinin değişik ücretinden söz edişi belki buldukları yerde sayısız erkeklerle yaptığı pazarlıkların alışkanlığındandı (s. 113).

ii. Bu şehirde onun sayısız anıları vardı (s. 111).

Sayıtı tam olarak belli olmayan ve sonsuz bir varlığı işaret eden sayısız sıfatı, tümceleri bulanıklaştırmıştır.

3.2.2.31. Sıcak

(bk. 3. 1. 1. 5.)

i. Buna verilecek karşılık belliydi: “Öyleyse tanışalım.” deyip kadının koluna girmesi, “Ne soğuk. Sıcak bir yere girip bir şeyler içsek.” demesi gerekiyordu (s. 29).

ii. Sigarasından düşen sıcak külün yanağında yaktığı yeri oğuşturdu (s. 93).

iii. Bütün sıkıntım tez geçen bu sıcak kül yanığı diye düşündü (s. 93).

iv. Oysa en hoşlandığı, bir çöl bitkisi gibi rahat, sıcak kumdaki bu yatıştı (s. 77).

v. Kıydan gelen kadın sesinin ahengi, insana bulanık havada sıcak, geniş yataklı bir odanın özlemine duyuyordu (s. 78).

3.2.2.32. Soğuk

(bk. 3. 1. 1. 6.)

i. Garsonu çağırıp içtiği soğuk sütün parasını verdi (s. 38).

ii. Sokakta, ciğerleri soğuk havayla dolup boşaldıkça içinde korkunç bir güç duyuyordu (s. 21).

iii. Ancak banyoda, soğuk suya girince rahatlayabildi (s. 82).

3.2.2.33. Süreksiz

Kulağının değdiği karından yavaş, süreksiz bir gurultu duydu (s. 114).

Tümcede belirli olmayan bir sürenin ifadesi kullanılmış ve tümce bulanıklaşmıştır.

3.2.2.34. Ufak

Bir saat sonra gazino dolmağa, gülüşmeler artmağa başladığı zaman bir **ufak** şişeyle bir cacık daha istedi (s. 107).

Ufaklık kavramı tümcede boyut olarak kullanılmıştır. Bir eşyanın boyutunun küçük ya da büyük olması tamamen görecelidir. Bu durum da tümceyi bulanıklaştırmıştır.

3.2.2.35. Uzak

Beni **uzak** bir yere götür (s. 65).

Uzaklık kavramını belirleyen net bir uzaklık birimi bulunmamaktadır. 200 km uzaklıktaki bir yer de uzak sayılabileceği gibi 500 km de uzak olarak addedilebilir.

3.2.2.36. Uzun

(bk. 3. 1. 1. 7)

i. İstemiyordum; bunu kazıyan salt karşı evde oturması mümkün **uzun** tırnaklı bir kız yüzünden kazımış olsun (s. 7).

ii. Çantasının üstünde **uzun** tırnaklı uzun parmakları vardı (s. 10).

iii. Çantasının üstünde uzun tırnaklı **uzun** parmakları vardı (s. 10).

iv. Artık **uzun** zaman buraya gelemeyecekti (s. 30).

v. Bir ara uzaklardan gelen bir gök gürültüsü, gittikçe azala azala **uzun** zaman sürdü, sonra bitti (s. 84).

vi. Açılınca **uzun** boylu bir kadın girdi (s. 64).

vii. Bu kadın **uzun** topuk modasını kısıların çıkardığını bilmiyor mu (s. 64)

viii. Oyma tahtadan, **uzun** saçaklıydı (s. 74).

ix. Çıkarlarken baktı o **uzun** boylu, uzun topuklu kadın yoktu (s. 65).

x. Çıkarlarken baktı o uzun boylu, **uzun** topuklu kadın yoktu (s. 65).

xi. **Uzun** zaman bırakmadı (s. 59).

xii. İnce **uzun** çocukla birlikte gelip birlikte giderlerdi (s. 41).

xiii. Bir ara uzaklardan gelen bir gök gürültüsü, gittikçe azala azala **uzun** zaman sürdü, sonra bitti (s. 84).

xiv. **Uzun** zaman arada içerek onun anlattıklarını dinledi (s. 119).

xv. **Uzun** zaman kaldı (s. 82).

3.2.2.37. Yarı

Bu kere, **yarı** karanlıkta da olsa, salt ona bir yabancıymış gibi gelen kendi şişkin yüzünü göstermemek için öptüğünü sanıyordu (s. 59).

Yarı sıfatı, tam olmama anlamını karşıladığı için tümcede bulanık bir ifade meydana getirmiştir.

3.2.2.38. Yaşlı

i. Başıyla karşıdan gelen bir **yaşlı** kadını gösterdi (s. 90).

ii. **Yaşlı** kadın yanlarından geçti (s. 90).

iii. Acaba o **yaşlı** hoca daha sağ mıydı? (s. 37)

iv. Yanına oturduğu **yaşlı** adamın burnunun tepesinde ucu sivri bir ben vardı (s. 76).

v. Sağındaki **yaşlı** adam çocuklara bir şeyler söylüyordu (s. 81).

vi. Bu ince, kıpırdak, **yaşlı kadını** ilk gördüğünde nasıl şaşırmişti! (s. 85).

İnsanların genç ya da yaşlı olmasını belirleyen yaş sınırları belirsizdir. Örneğin geçmiş zamanlarda 50 yaşındaki biri yaşlı olarak değerlendirilirken günümüzde bu yaş grubundaki insanlar orta yaşlı olarak değerlendirilir. Bu belirsizlik ise bulanıklığı meydana getirir.

3.2.2.39. Yeşilimsi

İçlerinden en anlayışlıları bile ‘Bu deniz.’ derler, **yeşilimsi** maviyle açık mavi boz renkle iyi uyuşmuş (s. 91).

Yeşilimsi ifadesi içinde yeşili, maviyi, turkuaz gibi renkleri barındırır. Dolayısıyla ifade edilen rengin belirsiz olması sebebiyle tümce bulanıklaşmıştır.

3.2.2.40. Yüksek

i. Bu önüne üç ayaklı **yüksek** iskemleler sıralanmış temiz çinko tezgâhlı, küçük yere ilk giren oydu (s. 11).

ii. Filiz yeşiline boyalı tahta yapı, çevresindeki **yüksek** ağaçların altında, olduğundan daha küçük görünüyordu (s. 73).

iii. **Yüksek** pencerelerin birinden bir kadın, karşı kaldırımdaki eli paketli kocakarıya bir şeyler anlatıyordu (s. 36).

Tümcelerde kullanılan *yüksek* sözcüğü, ölçünün belirsizliği sebebiyle bulanık bir ifade meydana getirmiştir.

3.2.3. Belirteçlerin Oluşturduğu Bulanık İfadeler

3.2.3.1. Ağır ağır

Merdivenleri **ağır ağır** indi (s. 28).

Ağır ağır ikilemesi eylemin ne kadar yavaşlıkta yapıldığını net olarak ifade etmediği için tümcede bulanıklık oluşturmuştur.

3.2.3.2. Arada

i. **Arada**, “Bu yıl kömür kıtlığı olacakmış!” diye mırıldanır (s. 61).

ii. Oysa bir kere daha onun dostluğundan şüphelenecek, “**Arada** resim satın aldığım için mi...” diye düşünenecek (s. 9).

Arada sözcüğu, tümcelerde zaman açısından belirsizliğe gönderim yaptığı için bulanıklığa yol açmıştır.

3.2.3.3. Ara sıra

i. **Ara sıra** benden yana da bakarsın elbet abi, dedi (s. 8).

ii. **Ara sıra** mutfakta ağız dalaşları oluyor (s. 94).

iii. **Ara sıra** bacakları birbirine değiyor mu diye masanın altına kaçamak bakıyorum (s. 86).

Nadiren, bazen gibi anlamlara gelen *ara sıra* sözcüğu, tümcelerde zamandan dolayı bir belirsizliğe yol açmıştır.

3.2.3.4. Aylardır

Burası **aylardır** hiç değişmemişti (s. 119).

Bu tümcede geçen *aylardır* zarfı, bu ibarenin kaç ayı kapsadığının bilinmemesi sebebiyle bir bulanıklık oluşturmaktadır. Örneğin üç ay ve altı ay ifadelerinin ikisi de aylar ibaresine işaret edebilir ancak arada zaman açısından bir belirsizlik mevcuttur.

3.2.3.5. Az

Az durun (s. 12).

Biraz anlamında kullanılan *az* sözcüğu zaman açısından belirsizliğe işaret ettiği için tümceye bulanık bir ifade katmıştır.

3.2.3.6. Az önce

Birden **az önce** kararsız sokağa ıkalıberi duymak istediğinin hep bu koku olduğunu anladı (s. 6).

Tümcede geçen *az önce* ibaresi zaman bakımından netlik belirtmediği için tümceye bulanıklık katmıştır.

3.2.3.7. Az sonra

Az sonra kadın dönüp ona baktı (s. 22).

Az sonra belirteci, zaman açısından belirsizlik taşıdığı için tümceye bulanık bir ifade katmıştır.

3.2.3.8. Bazen

Bazen insanı bir yangın kulesi de çağırır (s. 111).

Bazen sözcüğü, zaman bakımından netlik ifadesi taşımadığı için tümceye bulanıklık katmıştır.

3.2.3.9. Bir akşam

Bir akşam onu yemeğe götürmek isteyince, “— Evde yiyemem sonra. Anlarlar.” demişti (s. 64).

Tümcedeki *bir akşam* belirteci, herhangi bir zamanı aktardığı için tümcede bulanıklığa yol açmıştır.

3.2.3.10. Bir ara

i. *Bir ara* kalkar dolaptan buğulu üzümler getirirdim (s. 105).

ii. *Bir ara* uzaklardan gelen bir gök gürültüsü, gittikçe azala azala uzun zaman sürdü, sonra bitti (s. 84).

Bir ara belirteci, belirsiz bir zaman dilimine işaret ettiği için tümcelerde bulanıklık meydana getirmiştir.

3.2.3.11. Biraz

i. Bayan, çıkınca *biraz* dolaşır mıyız? (s. 17)

ii. Haydi, *biraz* çabuk ol canım (s. 22).

Crystal (2008: 204), sözlüğünde biraz sözcüğünü anlama bulanıklık katan birim olarak değerlendirmiştir. Miktar açısından belirsiz bir ifade olan biraz sözcüğü, tümcelerde bulanıklığa yol açmıştır.

3.2.3.12. Bir gün

i. *Bir gün* geleceğini, resimlerimi merak ettiğimi, yalnız belki kötü bir huyu olduğunu, ikinci görüşünde konuştuğu kimselere ‘siz’ diyemediğini söyledi (s. 18).

ii. *Bir gün* atölyeye uğrarım (s. 78).

Bir gün belirteci, kesin bir zamanı belirtmediği için tümcelerde bulanık bir ifade oluşturmuştur.

3.2.3.13. Bir zaman

Bir zaman okudu (s. 16).

Bir zaman belirteci, kesin olmayan bir zamana işaret ettiği için tümceyi bulanıklaştırmıştır.

3.2.3.14. Böyle

Böylesi değildi (s. 114).

Bu tümcede geçen *böyle* belirteci, tümcede bulanıklık oluşturmuştur.

3.2.3.15. Çok

i. Çok mu durmuştu kapıda? (s. 6)

ii. Daha beş saatten çok beklemesi gerek (s. 15).

Çok sözcüğü tümcelerde belirteç görevinde kullanılmış ve zaman ifadesiyle ilgili bir belirsizlik oluşturduğu için tümceler bulanıklaşmıştır.

3.2.3.16. Çok kere

Yağmursuz sabahlar bu bir damla gökyüzü onu şehrın havasını tahminde **ok kere** yanılır (s. 5).

Çok kere belirteci, tümcede eylemin belirsiz bir sayıda yapıldığını ifade etmiş ve bulanıklık oluşturmuştur.

3.2.3.17. Eskiden

Eskiden burada adamın ne bokun soyu olduğunu anlayan bir garson vardı (s. 119).

Tümcede kullanılan *eskiden* belirteci, süre olarak ne kadar geçtiğini tam olarak belirtmediği için tümcede bulanıklık meydana getirmiştir.

3.2.3.18. Geç

i. Kahvaltıda babam dn gece geç geldiğimi söyledi (s. 19).

ii. Artık sabahları geç kalkıyordu (s. 31).

iii. Sabahları geç kalkmaya alışmış bir insan, bir gece yatarken, ‘‘Yarın erken kalkmam gerek’’ diye düşünüp ertesi sabah istediği vakitte uyanınca nasıl şaşarsa o da saatine bakınca oyle şaştı (s. 46).

Geç belirteci, tümcelerde net olmayan bir zaman ifadesi oluşturduğu için bulanıklık meydana getirmiştir.

3.2.3.19. Geçen

Geçen de doktora sordum (s. 9).

Geçen belirteci zaman tanımı açısından tümcede bulanıklık oluşturmuştur.

3.2.3.20. Hafiften

i. Başında **hafiften** bir ağrı vardı (s. 110).

Tümcedeki *hafiften* belirteci, ağrının ölçüsünü net olarak belirtmemesi nedeniyle tümcede bulanıklık meydana getirmiştir.

3.2.3.21. Hızlı

i. **Hızlı** yürüyordu (s. 109).

ii. Artık **hızlı** yürüyordu (s. 41).

Tümcelerde geçen *hızlı* sözcüğü, gerçekleştirilen eylemin hızını tam olarak belirtmemesi sebebiyle tümcede bulanıklık oluşturmuştur.

3.2.3.22. İleri

Gitti **ileride** boş bir yere oturdu (s. 10).

Öte anlamında kullanılan *ileri* belirteci, uzaklık kavramı açısından belirsizlik oluşturduğu için tümcede bulanıklık meydana getirmiştir.

3.2.3.23. İrili ufaklı

Kiracılar **irili ufaklı** on kişiydiler (s. 84).

Tümcede kullanılan *irili ufaklı* belirteci, karşıtlık ilişkisi oluşturan ikileme olarak tümcede bulanık bir ifade meydana getirmiştir.

3.2.3.24. Pek

Salon **pek** kalabalık değildi (s. 10).

Pek belirteci, tümcede bulanık bir ifade oluşturmuştur.

3.2.3.25. Serin

Gece **serin** olacak gibiydi (s. 37).

(bk. 3.1.1.4.)

3.2.3.26. Seyrek

Oysa onu bu caddeye pek **seyrek** gönderirdim: Binde bir, güzel bir filmi görsün diye (s. 3).

Nadiren anlamında kullanılan *seyrek* belirteci, eylemin sıklığını tam olarak belirtmediği için tümcede bulanıklığa yol açmıştır.

3.2.3.27. Sıcak

i. Dışarının soğuğundan sonra burası ona **sıcak** geliyordu (s. 15).

ii. Artık **sıcak** değildi ama ağır, ezici bir havaydı (s. 82).

(bk. 3.1.1.5.)

3.2.3.28. Sık sık

i. Çocukluğunda, eski evde **sık sık** hizmetçi değışirdi (s. 5).

ii. **Sık sık** bacaklarını okşayıp öpmem korkmadığıma kendimi inandırmak için mi? (s. 91).

iii. **Sık sık** burnunu çekiyor diye kadını bıraktı (s. 29).

iv. Kadının çocuk gibi **sık sık** burnunu çekişi onu daha kadınlştırıyor, hoşuna gidiyordu (s. 29).

v. Pilav yerken **sık sık** su içerdi (s. 86).

Tümcelerde kullanılan *sık sık* belirteci, tam olarak hangi aralıkla eylem tekrarının gerçekleştiiğinin belirsiz olması nedeniyle tümcelerde bulanık bir ifade meydana getirmiştir.

3.2.3.29. Yaşlı

i. Ama daha **yaşlı** gösteriyordu (s. 42).

(bk. 3. 2. 2. 38.)

3.2.3.30. Yaşlıca

i. **Yaşlıca**, yüzü türtük bir kadındı (s. 78).

Yaşlıca sözcüğü Türk Dil Kurumu tarafından “*biraz yaşlı olan*”⁶ şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan yola çıkıldığında kaç yaş üstü insanların yaşlı olarak adlandırılabilceğinin belirsizliği, “biraz” ibaresinin kavrama katmış olduğu belirsizlik ile birleşir ve ifade daha da bulanıklaşır.

3.2.3.31. Yavaş

Yavaş yürüyordu (s. 72).

Yavaş sözcüğü tümcede eylemin hızının belirsiz olması sebebiyle bulanıklık ifadesi oluşturmuştur.

⁶ <https://sozluk.gov.tr/> (14.07.2023).

3.2.3.32. Yıllardır

Yıllardır aradığını bulur bulmaz yitirmesine sebep olan bu saçma, alaycı düzene boyun eğmiş gibi kendini koyverdi (s. 126).

Tümcede kullanılan *yıllardır* sözcüğü, kaç yılı kapsayan bir ifade olmasının belirsizliği sebebiyle tümcede bulanıklığa yol açmıştır.

4. Sonuç

Tablo 1: Eserdeki Bulanık İfade Dağılımları

Aylak Adam Eserindeki Bulanık İfadeler		
Sözlüksel Anlamalı Birimler	Adlar	17
Dil Bilgisel Anlamalı Birimler	Adıl	3
	Sıfat	40
	Belirteç	32
	TOPLAM	92

Tümcelerde kullanılan 9 ad, toplam 17 farklı tümcede bulanıklık meydana getirmiştir. 3 adıl, toplam 6 kez bulanıklık işaretlemiştir. Tümcelerde kullanılan 40 sıfat, toplam 108 farklı tümcede, 32 belirteç ise 47 tümcede bulanıklık yapısını oluşturmuştur. Bu sonuca göre tümcelerde bulanıklığı oluşturan sözcük türlerinden en az kullanılanı adılar, en fazla kullanılanı ise sıfatlardır. Bu sıfatlar arasında en fazla kullanılan *uzun* sıfatı, 15 farklı tümcede görülmüştür. Eserdeki tümcelerde bulanıklığı meydana getiren yapıların çoğunun belirteç ve sıfat olması, bu yapıların *en, çok, daha* vb. derecelendirme ifadelerini üzerine alabiliyor olmasıdır. Çünkü bu tarz ifadeler, bir araya geldikleri sözcüklerde miktar bakımından belirsizlik ve bulanıklığa yol açarlar.

Dil ile ilgili metinlerde bulanıklık hakkında sayısal analizler yapılarak metinlerin bulanıklık yüzdeleri saptanabilir. Böylece metinlerde netlik, kesinlik, olumluluk, olumsuzluk vb. bulanıklıkla ilişkili ögeler kapsamında anlam bilimsel düzeydeki oranlar belirlenerek yeni bir sonuca ulaşılabilir. Bu tarz çalışmalar, gerek geleneksel yöntemle gerekse yapay zekânın sunmuş olduğu programlar ile birlikte analiz edildiğinde disiplinler arası yapılmış çalışmaların sayısı artacak ve dil bilimi konusuna yeni bir bakış açısı kazandırılmış olacaktır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Atılgan, Y. (1959). *Aylak Adam*, İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Bayrakdar, S. ve Yücedağ, İ. (2020). Sosyal Ağlarda Yorum İçerik Tahmini İçin Bulanık Mantık Tabanlı Metinsel Anlam Çıkarım Yaklaşımının Analizi. *Politeknik Dergisi*, 23(3), 707-711.
- Boz, E. (2020). Türkiye Türkçesinde Sözcük Türleri Üzerine Bir Tasnif Denemesi. *Uluslararası Yunus Emre Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 1-10.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Crystal, D. (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, USA: Blackwell Publishing.
- Eryılmaz, H. E. (2015). *Fuzzy (Bulanık) Mantık Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Grünberg, T. ve Onart, A. (1976). *Mantık Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.
- İmer, K.; Kocaman, A. ve Özsoy, S. A. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- İmrağ, Ö. S. ve Toksöz Hozathoğlu, D. (2020). Olumluluğun Biçimsel Dillerdeki Sembolik Gösteriminde Bulanık Mantık Yaklaşımı. *Diyalog / Sonderausgabe: 85. Jahre Germanistik in der Türkei*, 66-77.
- Karakaşoğlu, N. (2008). *Bulanık Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ve Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keskenler, M. F. ve Keskenler, E. F. (2017). Bulanık Mantığın Tarihi Gelişimi. *Takvim-i Vekayi*, 5(1), 1-10.
- Nabiyev, V. V. (2003). *Yapay Zekâ – Problemler – Yöntemler – Algoritmalar*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Russell, S. ve Norvig, P. (2020). *Artificial Intelligence A Modern Approach*, USA: Pearson Global Edition.
- Sebzecioğlu, T. (2022). *Rol Kuramı ve Türkçede Konusal Roller*, Ankara: Sonçağ Yayıncılık.

Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi, 14.07.2023)

Terricabras, J. M. (2015). Language, Fuzzy Logic, Metalogic, (Ed. R. Seising, E. Trillas ve J. Kacprzyk), *Towards the Future of Fuzzy Logic*, Switzerland: Springer Cham.

Ural, Ş. (2004). Puslu (Fuzzy) Mantık. *Mantık, Matematik ve Felsefe I. Ulusal Sempozyumu* 26-28 Eylül 2004, 43-58, Çanakkale: Gamze Yayıncılık.

Vural, M. (2002). Düşünce Tarihinde Mantık: Aristoteles Mantığından Bulanık Mantığa. *Kutadgu Bilig: Felsefe – Bilim Araştırmaları*, 0(2), 179-192.

Yüksel, Y. (2006). *Puslu Mantık ve Felsefi Arka Planı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zadeh, L. A. (1965). Fuzzy Sets. *Information and Control*, 8, 338-353.

Extended Summary

Fuzziness, which is considered one of the sub-branches of artificial intelligence, has begun to be addressed in various subjects in the field of linguistics with the increase in interdisciplinary studies. Fuzzy logic, which has many different definitions by different researchers, is defined by Allahverdi (2002: 157) as “The thinking and decision-making mechanism that enables making consistent and correct decisions based on complete and imprecise information.” It is explained as follows. Lütfi Ali Askerzade (1965: 338), who is considered the founder of fuzzy logic, defines the fuzzy set, which is considered the basis of fuzzy logic, as “a class of objects with continuous membership degrees” and states that such a set assigns a membership degree varying between 0 and 1 to each object.

At the beginning of fuzzy, Crystal (2008: 204) pointed out that this term, derived from mathematics and used by some linguistics, refers to the ambiguity involved in the analysis of a linguistics of a linguistic unit. He also stated that since lexical items represent semantic categories with an unchanging core, the term fuzzy allows for some semantic flexibility due to its variable boundaries. He gave as examples the words a little, quite a bit, as elements that add ambiguity to the language.

Fuzzy expressions were classified based on the work of Erdoğan Boz (2020). In this context, nouns are lexical meaningful units; pronouns, adjectives and determiners were examined by including them under the heading of grammatical meaningful units.

i. Hot

An example of fuzziness created by nouns from lexical meaningful units is given below.

1. The holl was hot (s. 4).
2. Ugh, it's hot in here (s. 50).
3. The weather was hot; it was soupy (s. 82).
4. It was hot, it was dry (s. 59).

Fuzzy expressions, such as “being hot” carry an ambiguity not due to a possibility, but due to the deficiencies in the definition of the concept of “temperature” contained in this expression. As a matter of fact, what an Eskimo means by “the weather being hot” and what an Arab means are different from each other. The reason for this is that although they both have a common notion of “the weather being hot”, this notion emerges differently depending on the climatic conditions of the geography they live in; therefore it does not have a common definition for every person (Yüksel, 2006: 24-25). The sentences above in which the word hot is used can be considered as fuzzy expressions due to their relative nature.

ii. Some

Below is an example of a fuzzy expression formed by pronouns from grammatical meaningful units. Most were standing, some were sitting and waiting (s. 15).

Some of the indefinite pronouns in the sentence above have created ambiguity in the sentence due to the uncertainty of how many people they refer to.

iii. Grizzly

An example of a fuzzy expression formed by adjectives from grammatical meaningful units is explained below.

1. Here is this calm, grizzly sea! (s. 109)

2. Even the most understanding among them say, "This is the sea." grizzly blue and light blue match well with the dun color. (s. 91).

The Word grizzly is defined by the Türk Dil Kurumu as "light earth color, ash color. Based on this definition, the colors that the word can refer to are; brown, gray etc. are colors. Dolayısıyla boz rengi akılda net bir rengi oluşturmayacağı için kullanıldığı tümcelere bulanık bir ifade katmış olur.

iv. Little

1. Miss, can we take a walk around when we get out? (s. 17)

2. Come on, hurry up, dear (s. 22).

Crystal (2008: 204), evaluated the word "a little" in his dictionary as a unit that adds ambiguity to the meaning. The word "a little", which is an ambiguous expression in terms of quantity, caused ambiguity in the sentences.

As a result of the study, it was determined that 3 of the structures that create ambiguity in sentences are pronouns, 9 are nouns, 32 are determiners and 40 are adjectives. According to this result, the least used word types that create ambiguity in sentences are pronouns, and the most used are adjectives.

Most of the structures that create ambiguity in the sentences in the work are determiners and adjectives and these structures can take on rating expressions.

Words such as hot, long, weak, close used in sentences are words that can establish a relationship of opposition as well as adding ambiguity to the sentence.

Engineering, nature etc. fuzzy logic system, machinery, etc. in sciences. While they are largely successful in their use, it has been determined that the use of fuzzy words in the field of linguistics causes ambiguity.

While numerical analysis of texts is carried out, the fuzziness issue can be examined in more detail and the blur percentages of the desired text can be determined.

Atıf (cite): Demetler, Hamdiye (2023), Kutadgu Bilig ve indeksi üzerine Türkiye’de yapılmış düzeltme teklifleri (1981-2019), *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, 7, 106-134. doi: 10.48147/dada.1328806.

Kutadgu Bilig ve İndeksi Üzerine Türkiye’de Yapılmış Düzeltme Teklifleri (1981-2019)

Hamdiye DEMETLER¹

Kutadgu Bilig ve İndeksi Üzerine Türkiye’de Yapılmış Düzeltme Teklifleri (1981-2019)

Correction Proposals Made in Turkey on the Kutadgu Bilig and İndeks (1981-2019)

Özet

Kutadgu Bilig, İslamiyet dönemi Türk edebiyatının ve Karahanlı Türkçesinin en önemli eserlerinden biridir. Karahanlı Türkçesinin 11. yüzyıldaki özelliklerini oldukça iyi yansıtan Kutadgu Bilig, günümüze kadar Türk dili ile ilgili çeşitli konuları aydınlatmak için başvurulabilecek önemli bir kaynak olmuştur. Kutadgu Bilig üzerine günümüze kadar birçok çalışma ve düzeltme teklifi yapılmıştır. Bu çalışmada, Kutadgu Bilig ve indeksi üzerine Türkiye’de yapılmış düzeltme teklifleri’nden bahsedilmiştir. Bu makalede yapılacak olan çalışmalara bir anahtar niteliğinde hareket noktası ve yardımcı olması düşüncesiyle Kutadgu Bilig metni ve indeksi üzerine yapılmış düzeltme teklifleri dizini hazırlanmıştır. Çalışma, Türkiye’de 1981’den 2019’a kadar Kutadgu Bilig üzerine yapılmış düzeltme teklifleri ile sınırlı tutulmuştur. Makale, Kutadgu Bilig’de Anlam ve Okuma Teklifleri, Köken Teklifleri, İndeks İle İlgili Düzeltme Teklifleri olmak üzere üç ana başlıktan oluşmakta ve düzeltme teklifi yapılan sözcükler alfabetik olarak sıralanmıştır.

Abstract

Kutadgu Bilig is one of the most important works of Islamic period Turkish literature and Karakhanid Turkish. Kutadgu Bilig, quite good reflects features of Karakhanid Turkish in 11th century, has been an important resource to apply for various issues related to Turkish language until today. Many studies and correction proposals have been made on Kutadgu Bilig until today. In this study, correction proposals made in Turkey on Kutadgu Bilig and index are mentioned. In this article, index of correction proposals on the Kutadgu Bilig text and index has been prepared with idea being a key starting point and helpful for studies to made. Study is limited to correction proposals made on Kutadgu Bilig from 1981 to 2019 in Turkey. The article consists of three main titles Meaning and Reading Proposals in Kutadgu Bilig, Origin Proposals, Correction Proposals Regarding Index, and words made on correction proposal are made are listed alphabetically.

Anahtar Sözcükler: Kutadgu Bilig, Anlam ve Okuma, Köken, İndeks, Düzeltme Teklifleri

Key Words: Russian, Kutadgu Bilig, Meaning and Reading, Origin, İndeks, Correction Proposals

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

1. Giriş

11. Yüzyılda yazılmış olan Kutadgu Bilig, Türk dilinin ve kültürünün ilk ve en önemli eserlerinden biridir. Türk dili içerisinde oldukça önemli bir yere sahip olan ve Karahanlılar devrinde yazılmış olan Kutadgu Bilig üzerine Reşit Rahmeti Arat tarafından üç kitap hâlinde

¹ Doktora Öğrencisi, Dicle Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hamdiye.demet96@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4677-7566.

çalışma yayımlanmıştır. Özcan Tabaklar, Kutadgu Bilig metninin hazırlanışı ile ilgili şunları belirtir:

Arat, önce Kutadgu Bilig'in mevcut üç nüshasına dayanan edisyon kritiğini yaparak metni hazırlamış, daha sonra da bu metnin Türkiye Türkçesine çevirisini tamamlamıştır. Son olarak Arat, hazırlamış olduğu metnin indeksini yapma çalışmalarına başlamış ancak bu çalışmayı tamamlayamadan vefat etmiştir. Onun ölümünden sonra hazırlamış olduğu fişler O. Fikri Sertkaya, Kemal Eraslan ve Nuri Yüce tarafından kontrol edilmiş ve Kutadgu Bilig indeksi bu şekilde yayımlanmıştır (2009: 485).

Kutadgu Bilig metni ve dizini üzerine günümüze kadar pek çok çalışma ve düzeltme teklifi yapılmıştır. R. R. Arat'tan sonra S. Tezcan'ın Kutadgu Bilig üzerine düzeltme amacıyla hazırlamış olduğu Kutadgu Bilig Dizini Üzerine ve R. Dankoff'un R. R. Arat'ın metin neşrinde yanlış okuma ve tercümelemleri düzelttiği Wisdom of Royal Glory adlı çalışmalarda bu konu üzerinde durulmaktadır (Ata, 1993: 301).

Kutadgu Bilig üzerine yapılan bu tür çalışmalar arttığı için veriler de artmış ve artan bu veriler üzerine, araştırmacılara anahtar niteliğinde hareket noktası ve yardımcı olması amacıyla Kutadgu Bilig üzerine yapılmış düzeltme teklifleri dizini oluşturmak amaçlanmıştır. Türkiye'de 1981-2019 yılları arasında Kutadgu Bilig üzerine çok fazla düzeltme teklifi yapıldığı için bu çalışma, 1981-2019 yılları arasında yapılmış düzeltme teklifleri ile sınırlı tutulmuştur. Bu çalışma *Kutadgu Bilig'de Anlam ve Okuma Teklifleri, Köken Teklifleri, İndeks İle İlgili Düzeltme Teklifleri* olmak üzere üç ana başlıktan oluşmaktadır. Çalışmamızda, araştırmacılar tarafından düzeltme teklifi yapılmış olan sözcükler alfabetik olarak sıralanıp karşısına düzeltme teklifleri ve kaynak araştırmalarının dipnotları verilmiştir.

2. Kutadgu Bilig Metni Üzerine Yapılmış Düzeltme Teklifleri

2.1. Kutadgu Bilig'de Anlam ve Okuma Teklifleri

Kutadgu Bilig'de anlam ve okuma ile ilgili en kapsamlı çalışma Semih Tezcan'a aittir. Ancak, Tezcan dışında pek çok araştırmacı Kutadgu Bilig metninde anlam ve okuma ile ilgili gördüğü aksaklıkları dile getirmiş ve düzeltmeler teklif etmiştir. Söz konusu teklifler aşağıda sunulmuştur:

R.R. Arat Okuyuşu	Düzeltilme Teklifleri
açı 'Ey baba, peder' (5147, 5249).	'sonsuz, ebedi' (ST, 1981: 27).
adaş- 'arkadaş olmak, ahbab olmak' (501).	adaş tut- 'arkadaş olmak, ahbab olmak' (ST, 1981: 27).
adaşşu 'bir arada' (2936).	adaşşu yatur (< adakış- 'ayaklarını birbirine dayamak) 'ayaklarını birbirine dayayarak yatar' (İT, 2015: 95).
adığla- 'aylaşmak, ayı gibi olmak'	adığlayu 'ayı gibi' (ST, 1981: 28).

Hamdiye DEMETLER

(2311).	
adır- ‘ayırmak’ (797, 6031).	‘elemek, incelemek, üzerinde düşünerek yorumlamak’ (ÖT, 2009: 487).
ağı ‘altın ve gümüşle işlenmiş ipek kumaş; hazine’ (3416, 4228, 5422, 3181).	‘altın ve gümüşle işlenmiş ipek kumaş, hazine, akıllı’ (GÖ, 2015: 270).
ağı kıznak ‘hazine’ (2822).	‘kıymetli, değerli, ağır hazine’ (GÖ, 2015: 269).
ağına- ‘debelenmek’ (79).	<i>ağ(ı)na-</i> (ST, 1981: 28).
ağır kıl- (900, 906).	<i>ağır, kıl-</i> (ST, 1981: 28).
ākıl ‘sırmalı ipek gibi temiz ve kıymetli olan’ (3181).	‘akıllı’ (GÖ, 2015: 269).
al ‘al renk’ (6229).	‘al renk, pembe, soluk’ (ST, 1981: 28).
alğal- ‘almak’ (1472).	<i>al-ğalır</i> (ST, 1981: 28).
alıq ‘boş arzu, geçici arzu, heves, meziyet, taviz, fenalık’ (4757).	‘alışkanlık’ (ST, 1981: 28).
alın- ‘alınmak’ (<i>bk.</i> İndeks).	‘alınmak, almak, elde edilmek’ (ÖT, 2009: 487).
alış- ‘beraber etmek, beraberce yapmak, beraber paylaşmak’ (4305, 4421).	‘karşılıklı almak vermek, ticaret yapmak’ (ST, 1981: 29).
alsıq- ‘bir şeyden kurtulmak, kaybetmek’ (2726, 4119, 2803).	‘soyulmak, elindekini kaptırmak’ (ST, 1981: 29).
anada atada (717).	<i>anadan atadan</i> (GSY, 2016: 59).
ang- ‘anmak, anlamak, dikkat etmek’ (4057).	‘anmak, hatırlamak’ (ST, 1981: 29).
anğa ‘değersizce, kıymetsizce’ (4008).	<i>ang</i> ‘şaşkın’ (ST, 1981: 29).
ara ‘bâzan’ (6617).	<i>ar-a</i> (< ar- ‘aldatmak’ eyleminden ulaç) (ST, 1981: 29).
arbuz ‘karpuz’ (1900).	<i>erbüz</i> ‘Sibiryaya parısı’ (ST, 1981: 29).
arqa ‘arka, sırt’ (1387).	‘meni, sperma’ (ST, 1981: 30).
arkuq ‘inatçı’ (1668, 1983, 1984, 2064).	‘tamahkârlık, harislik’ (GÖ, 2015: 279).
arşıq- ‘aldanmak’ (3529, 3618, 2726, 3230, 2363, 2722, 2803).	<i>arsıq-</i> ‘aldanmak’ (ST, 1981: 30).
arşlanla- ‘arşlanlaşmak, arşlan gibi olmak’ (2314).	<i>arşlanlayu</i> ‘arşlan gibi’ (ST, 1981: 30).
art ‘dağ, tepe’ (1735).	‘dağ geçidi, boğaz’ (ST, 1981: 30).
artut ‘hediye’ (1769).	<i>ertüt</i> ‘hediye’ (ST, 1981: 31).
arzu ‘arzu, istek, dilek’ (752 A).	<i>emdi</i> ‘şimdi’ (GSY, 2016: 59).
asıl- ‘asılmak’ (221).	<i>es(i)l-</i> ‘azalmak, eksilmek’ (ST, 1981: 31).
aslır ‘asılır’ (221).	<i>eslır</i> ‘asılır’ (ST, 1981: 31).

asunğıl (595).	<i>aşunğıl</i> (< aşun- ‘aşmak, geçmek’) (ST, 1981: 31).
asun- ‘asılmak, asılı olmak’ (595).	‘hizmet etmek’ (ST, 1981: 31).
aş ‘kenet, bağ’ (<i>bk.</i> İndeks).	<i>aşlığ</i> ‘düzenli, birbirine sıkı sıkıya bağlı’ (ST, 1981: 31).
aşını ‘konu-komşu’ (4581, 6585).	<i>koşnu aşını</i> ‘konu-komşu’ (ST, 1981: 31).
aşu- ‘örtmek’ (6530).	<i>eşü-</i> ‘örtmek’ (ST, 1981: 31).
aşun- ‘örtünmek’ (4848).	<i>eşün-</i> ‘örtünmek’ (ST, 1981: 31).
aşundur- ‘selâma cevap vermek’ (5060).	‘önceden davranmak’ (ST, 1981: 32).
at ‘at (hayvan)’ (2285, 2386, 2542, 2583).	<i>er at</i> ‘adam ve at, ordu’ (ST, 1981: 32).
atağ ‘lakab, unvan’ (3357).	<i>ayağ</i> ‘unvan’ (ST, 1981: 32).
atçı ‘süvari’ (6035, 6054, 6055, 6056).	<i>etçi</i> ‘kasap, Azrail’ (ST, 1981: 32).
ayıngla- ‘kötülemek, küçük düşürmek, mahcup etmek’ (4463).	‘iflira etmek’ (ST, 1981: 33).
ayıtmazda (< ayıt- ‘sormak, söylemek, demek’) (962).	<i>ayıtmasda</i> (GSY, 2016: 217).
azğan ‘yaban çiçeği’ (439).	‘kuşburnu, yabangülü’ (ST, 1981: 33).
barğal- ‘gitmek üzere olmak’ (5976).	<i>bar-ğalır</i> (ST, 1981: 33).
barkın ‘yolcu, gidişat’ (817, 4727, 4326).	‘yolcu’ (ST, 1981: 33).
baru arta- (< bar- ‘varmak, gitmek’, arta- ‘bozulmak’) (736, 5757, 6490).	<i>baru art-</i> ‘çoğalmak’ (ST, 1981: 33).
basut ‘yardım, arka’ (428, 2502, 5612).	‘yardım, arka, danışman, fayda, bilgi, bilgi yardımı’ (GÖ, 2015: 281).
basutçı ‘yardımcı’ (428, 5612).	‘danışman’ (GÖ, 2015: 283).
başa kötür- (3682, 3838).	<i>baş kötür-</i> (ST, 1981: 33).
başa yasta- (5953).	<i>baş yasta-</i> (ST, 1981: 33).
başlar (< başla- ‘başlamak’) (<i>bk.</i> İndeks).	‘yönetir’ (< başla- ‘yönet-’) (ST, 1981: 33).
bat- ‘batmak, sinmek, gözden kaybolmak, saklanmak, gizlenmek’ (4017, 4835, 6303).	<i>yat-</i> (ST, 1981: 33).
bata ‘derhal, çabuk’ (3293).	<i>bat</i> (ST, 1981: 34).
batğal- ‘batmak üzere olmak’ (1072).	<i>bat-ğalır</i> (ST, 1981: 34).
batğ ‘derin’ (<i>bk.</i> İndeks).	‘derin, çukur’ (ST, 1981: 34).
bedizçi ‘ressam, boyacı, süslemeci’ (4458).	‘nakkaş’ (ST, 1981: 34).
beg ‘bey’ (809).	<i>begsig</i> ‘bey soylu, asil’ (ST, 1981: 34).
bek ‘pek, sağlam’ (<i>bk.</i> İndeks).	<i>beg</i> ‘bey’ (ST, 1981: 34).
bekim (686).	<i>begim</i> (ST, 1981: 34).

Hamdiye DEMETLER

beklen- ‘kilitlemek, kapatmak’ (2050).	‘korunmak, koruma altına alınmak’ (ST, 1981: 34).
beküt- ‘pekiştirmek, sağlamlaştırmak’ (2571, 956, 6497, 2183, 5172).	<i>til beküt-</i> ‘susmak, sessiz kalmak’, ul beküt- ‘temel tutmak’ (ÖT, 2009: 487).
belgülık (1841, 1873, 3499).	<i>belgülık</i> (İT, 2015: 50).
berk ‘sağlam, kuvvetli mahfuz, bağ’ (721).	<i>bek</i> ‘pek, sağlam, muhkem; çâre, tedbir, kilit’ (GSY, 2016: 59).
bert- ‘berelenmek, yaralanmak’ (4902, 6238, 6327, 3042, 6181).	‘berelemek, yaralamak’ (ST, 1981: 34).
bıçış ‘hediye’ (4661).	‘büyüklerin konukluğuna, düğününe, davetine gidenlere verilen ipekli kumaş’ (ST, 1981: 34).
bil- ‘bilmek’ (<i>bk.</i> İndeks).	<i>kıl-</i> ‘kılmak, etmek, yapmak’ (ST, 1981: 35).
bilse (337).	<i>kalsa</i> (ST, 1981: 35).
bir (23, 1532).	<i>yir</i> ‘yer, yemektir’ (ST, 1981: 35).
bire, sira (392).	<i>seza</i> ‘yaraşır, uygun, layık’ (ST, 2009: 530).
bir ıçar (1532).	<i>bir ıçer</i> (ST, 1981: 40).
biriktür- ‘biriktirmek’ (4280).	‘birleştirmek, birbirine uygun duruma getirmek’ (ST, 1981: 35).
bod ‘boy, kamet’ (<i>bk.</i> İndeks).	1. boy, kamet, 2. boy, halk (1614, 1622, 3718, 5095) (SÖ, 2019: 967).
bod ‘boy, kamet’ (1618, 1849, 2663, 6596).	<i>bod sın</i> ‘boy, pos’ (SÖ, 2019: 968).
boguzung (< boguz ‘boğaz’) (1312).	<i>boguznu</i> (GSY, 2016: 219).
bol-madı (< bol- ‘olmak’) (5969).	<i>bol-madı</i> (SÖ, 2019: 968).
bol-u (ulaç olarak gösterilmiş) (617).	<i>bolu</i> ‘yardım, destek’ (ST, 1981: 35).
bolun- ‘olmak’ (5058).	<i>bulun-</i> ‘bulunmak, olmak’ (ST, 1981: 36).
bolup (1114).	<i>yulup</i> ‘kurtulup’ (ST, 1981: 35).
bolup (1451).	<i>yulup</i> ‘yağma edip’ (ST, 1981: 35).
bolup kal- (3927).	<i>bulup kal-</i> (ST, 1981: 35).
botu / butu ‘çocuk, yavru, bebek’ (118).	<i>botu</i> ‘deve yavrusu, potuk’ (ST, 1981: 36).
buğday ‘buğday’ (140).	<i>buğday başı</i> ‘Başak burcu’ (ST, 1981: 36).
buğrağı ‘erkek deve gibi’ (1126, 6166, 6367).	‘saldırgan, vahşi’ (ST, 1981: 36).
bul- (1489, 1688, 3402, 3443).	<i>bol-</i> (SÖ, 2019: 968).
bulun ‘tutsak, esir’ (<i>bk.</i> İndeks).	<i>bolun</i> (ST, 2009: 530).
burun ‘burun, burç’ (66).	‘burun’ (ST, 1981: 36).
burunduğ ‘yular’ (206a).	‘burunsallık, deveyi sürmek için burnuna geçirilen halka’ (ST, 1981: 36).

buş (< buşı ‘hiddetli, sinirli, hırçın’) (906).	<i>kişi</i> ‘kişi, insan, adam, kimse’ (GSY, 2016: 59).
büg- ‘seddetmek, engel olmak’ (4294b).	<i>bök-</i> ‘doymak’ (ST, 1981: 37).
bügür / bügri ‘böğür’ (6157).	<i>bükri</i> (ST, 1981: 37).
bük ‘köşe, bucak’ (1286).	‘doy’ (ST, 1981: 37).
bük- ‘bükmek’ (4294).	<i>bök-</i> ‘doymak’ (ST, 1981: 37).
büke ‘ejderha’, böke ‘pehlivan’ (3264, 3545, 4920, 5043, 5105, 5373, 5375, 5523).	<i>büke</i> ‘ejderha, pehlivan’ (ST, 2009: 528).
cebir (<i>bk.</i> İndeks).	<i>cebr</i> (ST, 1981: 37).
çergüçi ‘kurtarıcı’ (373).	<i>çergüçi</i> ‘ağıt yakıcı, sığıtçı’, çergülemek ‘ağıt yakmak’ (ST, 2009: 528).
çergüçi ‘kurtarıcı’ (373).	<i>çezgüçi</i> (ST, 1981: 38).
çergüle- ‘kurtarmak’ (373).	<i>çezgüle-</i> (ST, 1981: 38).
çığ ‘memnuniyetsizlik, yüz ekşitme’ (292, 2577).	<i>açığ</i> ‘acı’ (ST, 1981: 38).
çıkış ‘menfaat, çıkar’ (<i>bk.</i> İndeks).	‘son, bitiş, çıkış, gider, masraf’ (ST, 1981: 38).
çumğuk ‘ayağı ve başı kızıl, kanadında ak tüy olan karga, ala karga’ (77a).	‘kara ve ötücü, sesi beğenilen bir kuş’ (ST, 1981: 38).
dal ‘dal, kol, şube’ (5311).	<i>dāl</i> (ST, 1981: 39).
ecelke (1232).	<i>acalka</i> (GSY, 2016: 219).
ekçek ‘damar açma kabı, kanı biriktirmek için kullanılan kap’ (1058).	‘damar’ (ST, 1981: 39).
ekçek ‘damar’ (1058).	<i>ekhel</i> (Önler, 1993: 342).
elig ‘el’ (30, 32, 48, 62, 388, 1176).	<i>elig tuttaçı</i> ‘şefaataçı’ (SÖ, 2019: 969). <i>el tüg-</i> ‘el düğümlemek, cimrilik’ (1673b) (ST, 1981: 39).
erdeş ‘arkadaş’ (<i>bk.</i> İndeks).	<i>ardaş</i> (< art+daş) (ST, 1981: 39).
erentir ‘terâzi burcu, müşteri (jüpiter) yıldızı’ (139).	<i>cevzâ</i> ‘İkizler burcu’ (ST, 1981: 39).
erk-ini (erk ‘kudret, güç’) (4752).	<i>erkin</i> ‘yüksek bir san’ (ST, 1981: 40).
erti ‘erte, erken, sabah’ (6254b).	<i>erki</i> ‘şüphe ve tereddüt edatı’ (ST, 1981: 40).
eştür- ‘ıştırtmek, haber ermek’ (5656).	‘danışmak’ (ÖT, 2009: 488).
evin ‘tane’ (2787).	<i>ağan</i> (ST, 2009: 529).
haşmet ‘haşmet’ (2303, 2460).	‘hiddet, kızgınlık, heybet’ (ST, 1981: 40).
haşmet ‘haşmet’ (2303, 2460).	<i>hışmet</i> (ST, 1981: 40).
iç- ‘kaybolmak, saklanmak, gizlenmek’ (1532).	<i>iç-</i> (ST, 1981: 40).

Hamdiye DEMETLER

ılık- ‘korumak’ (337b).	<i>alık</i> ‘iltihaplanmak, mikrop kapmak’ (ST, 1981: 41).
ısın- ‘ısınmak, sevmek’ (106).	<i>isin-</i> ‘ısınmak, sevmek, bağlamak’ (ST, 1981: 41).
ıç-i ‘ıçı’ (3784, 4215, 4425).	<i>ıçı</i> ‘ağabey’ (ST, 1981: 41).
ıç-gü (ortaç olarak gösterilmiş) (<i>bk.</i> İndeks).	<i>ıçgü</i> ‘ıçki’ (ST, 1981: 41).
ıç söz ‘ıç söz’ (2675, 2676).	‘sır’ (SÖ, 2019: 970).
ıgdiş ‘anaları bir olan (öğdeş)’ (1554, 2884, 5590).	1. besleme, 2. sürü, besi hayvanı (SÖ, 2019: 969).
ıl ‘il, memleket, ülke, halk, saltanat’ (2295, 2622, 4672, 264, 2555).	‘aşağılık, alçak, değersiz, eşik, avlu, kapı önu’ (ST, 1981: 41).
ıl- ‘ilişmek, düşmek, inmek, bağlamak, kurmak, indirmek’ (6116, 5536, 4114).	‘bağlamak, iliştmek, düşmek, aşağı inmek’ (ST, 1981: 43).
ıldür- ‘iliştirmek, indirmek’ (2647, 3081).	‘indirmek’ (ST, 1981: 43).
inçlig (5734).	<i>ençlik</i> ‘huzur’ (İT, 2015: 60).
irig ‘kaba, sert; haşın, gayretli’ (<i>bk.</i> İndeks).	<i>irig</i> ‘kaba, sert’, <i>érig</i> ‘gayretli’ (ST, 1981: 43).
irik- ‘toplamak, yalnız kalmak, sıkılmak’ (2278).	<i>irk-</i> ‘toplamak’ (ST, 1981: 44).
iril- ‘kaygıdan titremek, hiddetlenmek, kendi kendini yormak, küçülmek’ (5629, 5773).	<i>éiril-</i> ‘üzülmek’ (ST, 1981: 44).
is- ‘inmek, azalmak, hafiflemek, eksik etmek, bırakmak’ (5280).	<i>és-</i> ‘azalmak, eksilmek’ (ST, 1981: 44).
isiz ‘kötü, fena’ (<i>bk.</i> İndeks).	<i>esiz / essiz</i> ‘yazık’ (ST, 1981: 44).
iş ‘iş’ (5494)	‘eş, arkadaş’ (ÖT, 2009: 489).
iş okı- (4581).	<i>iş, okı-</i> (ST, 1981: 44).
kaçar (< kaç- ‘kaçmak, kaçınmak, sakınmak’) (3390).	<i>kaçan</i> ‘ne zaman’ (ST, 1981: 45).
kağ ‘kaz’ (5377).	‘bir kuş adı’ (ST, 1981: 45).
kağal-ır (< kağal- ‘bırakmak’) (1074).	<i>kağalır</i> (ST, 1981: 45).
kal ‘yaşlı adam, yaşlılık’ (4636b).	‘deli’ (ST, 1981: 45).
kala- ‘tutmak, saklamak’ (3127).	‘gark etmek, yığmak’ (ST, 1981: 45).
kama-r (< kama- ‘kamaşmak’) (464).	<i>kam-ar</i> (ST, 1981: 46).
kapuğ ‘kapı’ (<i>bk.</i> İndeks).	‘saray, padişah kapısı’ (ST, 1981: 46).
kara ‘kara’ (2715).	‘mürekkep’ (ST, 1981: 46).
karağur- ‘karartmak’ (6092).	‘körleşmek’ (ST, 1981: 46).

karanğku ‘karanlık’ (2530).	<i>kuranğku</i> (ST, 1981: 46).
karıg ‘yaşlı’ (2855).	‘engel’ (ST, 1981: 46).
karıg ‘yaşlı’ (4505).	<i>fāriğ</i> ‘rahat, huzurlu’ (ST, 1981: 46).
kaş ‘kaş’ (2217, 2298, 2299).	<i>kaşığ</i> ‘koru verici, görkemli, azametli’ (ST, 1981: 46).
kat ‘katmak, karıştırmak’ (1059).	‘sertleşmek, katlaşmak, kabız olmak’ (ST, 1981: 47).
kawrıl- / kavrıl- ‘kavrulmak’ (119).	‘sıkıştırılmak’ (ST, 1981: 47).
kayan ‘kayalar’ (2281).	‘kayada’ (ST, 1981: 47).
keçgü (ortaç olarak gösterilmiş) (4517).	‘ölçü, sınır’ (ST, 1981: 48).
keg ‘kin, öç, hınç’ (2312).	<i>kek</i> ‘kin, öç, hınç’ (ST, 1981: 48).
kelgel-ir (< kelgel- ‘gelmek üzere olmak’) (1074).	<i>kel-gelir</i> (ST, 1981: 49).
kese ‘kesin’ (4106, 4511).	‘kesin, açık ve kısa’ (ST, 1981: 49).
kılınç ‘iş, hareket’ (<i>bk.</i> İndeks).	‘davranış, huy, mizaç’ (EÇ; EÜ, 2019: 313).
kırım (6063, 659).	<i>karım</i> ‘hendek, mezar’ (ST, 1981: 49).
kır yağır ‘gizli düşman’ (641).	‘boz düşman, boz yılan gibi hemen fark edilemeyen düşman’ (ST, 1981: 49).
kıya bak- (< kıy- ‘kıymak, dönmek, süzmek’) (4059, 4095).	<i>kaya bak-</i> (ST, 1981: 49).
kız- ‘kızarmak, gülmek’ (<i>bk.</i> İndeks).	<i>kızgu en</i> ‘pembe yanaklı, mutlu’ (ST, 1981: 49).
kiç-e ‘geciktirerek’ (5995).	<i>kiçe</i> ‘gece’ (ST, 1981: 49).
kinge ‘geniş’ (4533, 4987, 5470, 5882).	<i>king-e!</i> (ST, 1981: 50).
kişçi ‘avcı’ (2558).	‘samur avcısı’ (ST, 1981: 50).
kol ‘kol, vadi’ (766, 4896).	‘kol’ (ST, 1981: 50).
kolmaz (< kol- ‘istemek, dilemek’) (858).	<i>kolmas</i> (GSY, 2016: 215).
koltğuç ‘muhtaç’ (2613, 2093).	‘dilenci’ (ST, 1981: 50).
konum ‘konak, yurt’ (1347).	‘birlikte yaşayan insanlar, akrabalar’ (ST, 1981: 50).
konınğa (< kon ‘koyun, bağır’) (1500).	<i>koyınğa</i> (< koy ‘koyun’) (ST, 1981: 50).
konut ‘konut’ (4471).	‘birlikte yaşayan insanlar’ (ST, 1981: 50).
kora ‘zarar’ (6627).	<i>kor a!</i> (ST, 1981: 50).
korday ‘kuğu kuşu’ (5377).	‘karabatak (Brockelman)’, ‘kuğu kuşu cinsinden bir kuş (Atalay)’, ‘pelikan (Clauson)’ (ST, 1981: 50).
korqu tur (656).	<i>korkutur / korkutur</i> (GSY, 2016: 58).
koyuğ ‘derin’ (273).	‘koyu, yoğun’ (ST, 1981: 52).

Hamdiye DEMETLER

kök ayuq ‘Türkmen büyüklerine verilen ad’ (2644, 4067, 4142).	‘sudan yararlanma işlerini düzenleyen kişi’ (ST, 1981: 51).
kökiş ‘kökiş (bir kuş çeşidi)’ (714).	‘mavimsi boz’ (ST, 1981: 51).
kökle- ‘bir işin esasına vâkıf olmak’ (1492).	‘saçı ağarmak’ (ST, 1981: 51).
kökçin ‘sakal’ (376, 667, 1798, 2818, 3074, 4636).	‘yaşlanmış, sakalı ağarmış’ (ST, 1981: 51).
kökre ‘gürlemek’ (86).	<i>kükre-</i> (İT, 2015: 21).
kökse- ‘göge yükselmek istemek’ (4830).	<i>kögse-</i> (< <i>kögüz+e-</i>) ‘kibirleşmek’ (ST, 1981: 51).
köksün ‘öfke, gazap’ (133, 1535).	<i>kögsün</i> (< <i>kögüz+ün</i>) ‘göğüs ile / kibirle’ (ST, 1981: 51).
köre (ulaç olarak gösterilmiş) (6640b).	<i>kör e!</i> ‘görsene’ (ST, 1981: 51).
körer (< <i>kör-</i> ‘görmek, bakmak’) (3391a).	<i>küder</i> (ST, 1981: 51).
köngel-ir (< <i>köngel-</i> ‘görünmek, belir-mek’) (5976).	<i>kön-gelir</i> (< <i>kön-</i> ‘doğrulmak, düzelmek, doğruyu söylemek, yola çıkmak’) (ST, 1981: 51).
körkittüküm (< <i>körkit-</i> ‘göstermek’) (659).	<i>körküttüküm</i> (GSY, 2016: 216).
külüg ‘kul’ (809).	‘kul soylu, kul soyundan’ (ST, 1981: 52).
kur ‘rütbe, derece, toy, maya’ (2373).	‘rütbe, derece’ (ST, 1981: 52).
kur ‘rütbe, derece, toy, maya’ (723b).	<i>kor</i> ‘maya’ (ST, 1981: 52).
kurugsak ‘gönül’ (375).	‘mide, karn’ (ST, 1981: 52).
kuu ‘sürü, zümre, nesil’ (<i>bk.</i> İndeks).	<i>kotu</i> (ST, 1981: 52).
kuyug ‘titiz’ (2900).	<i>koyug</i> ‘koyu, yoğun’ (ST, 1981: 52).
küced- ‘çoğalmak’ (6590).	‘(hastalık) acı vermek, eziyet etmek’ (ST, 1981: 52).
külük ‘ünlü, sanlı’ (5130, 5283).	<i>külüig</i> ‘ünlü, meşhur’ (İT, 2015: 52).
küyey erdi ‘doğru gitmezdi’ (2898).	<i>könmez erdi</i> (< <i>kön-</i> ‘doğrulmak, düzelmek, doğruyu söylemek, yola çıkmak’) (ST, 2009: 533).
küyür- ‘yakmak’ (653).	<i>köyür-</i> (İT, 2015: 21).
liw ‘tepsi, sofr’a’ (2549, 2551, 2553).	‘yemek, aş’ (ST, 1981: 52).
ma ‘dahi, da, de’ (735).	<i>men</i> ‘ben’ (GSY, 2016: 216).
mangıt- ‘adım atmak’ (1211).	‘adım attırmak’ (ST, 1981: 53).
men (809).	<i>ma</i> (GSY, 2016: 217).
minçe ‘kendime’ (6580).	‘itibaren, başlayarak’ (ST, 1981: 53).
ming ‘bir’ (349).	‘bin’ (ÖT, 2009: 487).

muning ‘bunun’ (754).	<i>munung</i> (GSY, 2016: 216).
muygak ‘dağ keçisi, geyik’ (79, 5374).	‘dişi geyik’ (ST, 1981: 53).
mün ‘kusur, sermaye’ (232, 1255, 2756, 2995, 3313, 5276).	‘sermaye, kusur’ (ST, 1981: 53).
mün ‘sermaye, anapara, kapital’ (232).	<i>mun</i> (ST, 2009: 530).
ne ‘ne, nasıl, vesaire’ (523).	<i>yā</i> (GSY, 2016: 56).
ni’metke ‘nimet’ (1269).	<i>ni’matka</i> (GSY, 2016: 219).
oğra- ‘uğramak’ (2364, 2386, 4583, 591, 559).	<i>uğra-</i> (İT, 2015: 21).
oğrn (< oğur+1+n) ‘gizlice’ (2192).	‘zaman, uygun zaman, sıra’ (ST, 1981: 53).
oqçı ‘okçu’ (2370, 4458).	‘ok atıcısı, ok yapan usta’ (ST, 1981: 54).
oqşadı (< okşa- ‘benzemek’) (746).	<i>oqşadı</i> (GSY, 2016: 57).
oqşar (784).	<i>oqşar / oqşayu</i> (GSY, 2016: 216).
ol ok (961).	<i>oluk</i> (GSY, 2016: 217).
ong ‘sağ, sağ taraf, doğru’ (4080, 4417, 5288, 6044, 5909).	‘pay, nasip, hak’ (ST, 1981: 54).
ongay ‘yumuşak’ (1907, 132).	‘yumuşak huylu, munis; kolay’ (1907) ‘Jüpiter (Müşteri) gezegeni’ (132) (ST, 1981: 54).
oprak ‘eskimiş, çürümüş, yıpranmış’ (2564).	‘giyecek’ (ÖT, 2009: 489).
orunçak ‘emanet’ (3781).	<i>urunçak</i> (< urun- ‘giymek, sarmak, örtmek’) ‘örtünen şey, sarılan nesne, gizli saklı olan (şey)’ (FB, 2019: 149).
otun ‘değersiz, alçak, küstah, ateşte’ (121).	‘ilaçla’ (ST, 1981: 54).
oyuğ ‘gölge, hayal’ (3382).	‘oyuntu, kazıntı, oyularak yapılan işaret’ (ST, 1981: 54).
ozun ‘iftira’ (4213).	‘çok konuşma, gevezelik’ (ST, 1981: 55).
ozunçı ‘iftira eden, müfteri’ (4212, 4213, 4272, 5863, 5303).	‘laf taşıyan, geveze, boşboğaz’ (ST, 1981: 55).
öçe- ‘yatışmak, sükûn bulmak’ (4651).	‘öç, kin bağlamak’ (ST, 1981: 55).
öçke ‘kin bağlama’ (3428, 369).	<i>öç kek</i> (ST, 1981: 48).
ögür- ‘oyalamak’ (5266).	<i>ögür-</i> ‘sevindirmek’ (ST, 1981: 55).
öng- ‘kassetmek’ (3341).	‘beklemek, gözetlemek, pusuya düşürmeye çalışmak’ (ST, 1981: 36).
öngdür- ‘kurmak’ (5971).	<i>ongdur-</i> ‘soldurmak’ (ST, 1981: 56).
önür (< ön- ‘bitmek, yetişmek’) (1680, 2451, 4022).	<i>unur</i> (< un-ur) ‘mümkün olur’ (ST, 1981: 55).
örk ‘yular’ (91, 722, 1988, 2009, 2504,	‘köstek, ayak bağı’ (ST, 1981: 56).

Hamdiye DEMETLER

2419).	
örlem ‘mesafe’ (3706).	<i>orlam</i> (orla- < orla- ‘bağrmak’) (ST, 1981: 56).
ötgür- ‘taklit etmek, benzemeye çalışmak’ (259, 398).	<i>ötgün-</i> (ÖT, 2009: 490).
ötnümes (791).	<i>ötnümez</i> (GSY, 2016: 58).
ötülgen (< ötü-’geçilmek’) (249b).	<i>öyülgen</i> ‘bataklık’ (ST, 1981: 56).
öz (2884).	<i>uz</i> ‘becerikli, usta’ (SÖ, 2019: 970).
özel- ‘ızdırıp çekmek’ (1096, 678).	<i>üzel-</i> ‘hastalık yinelenmek, yorulmak, ezilmek, zayıflamak, inme inmek’ (ST, 1981: 57).
özi ‘kabız’ (1059).	‘bağrsak, karın’ (ST, 1981: 56).
öz ülep (1485).	<i>öz ulap</i> (< öz ula- ‘bağlanmak, gönül bağlamak’) (ST, 1981: 68).
rumi (A.) ‘Rûmi’ (5368).	‘bir tür kumaş’ (ST, 1981: 57).
rüstemle- ‘Rüstem’e benzemek, Rüstem gibi olmak’ (6549).	<i>rüstemleyü</i> ‘Rüstem gibi’ (ST, 1981: 57).
saç- ‘uzaklaşmak’ (1313).	<i>seç-</i> ‘fark etmek, sezmek, ayırmak, seçmek’ (ST, 1981: 57).
saçu ‘istisna’ (10).	<i>seçü</i> (ST, 1981: 57).
sal- ‘atmak, bırakmak’ (4111).	‘sallamak’ (ST 1981: 58).
sap- ‘sarmak’ (1858, 4158).	‘birleştirmek, katılmak’ (ST, 1981: 58).
sap- ‘sarmak’ (4158).	‘yönelmek, bağlanmak’ (SÖ, 2019: 971).
sarığ ‘sarı’ (6010).	‘öd, safra’ (ST, 1981: 58).
sasıt- ‘berbat etmek’ (4756).	‘azarlamak’ (ST, 1981: 58).
satğag ‘müfteri’ (911, 919, 924, 6441, 6453, 912).	‘mağdur, düşkün, incitilmiş’ (ST, 1981: 58).
seçim ‘saçma tanesi’ (2787b).	<i>biçim</i> ‘dilim’ (ST, 1981: 58).
semürgük ‘serçe’ (6609).	‘bülbüle benzer bir kuş’ (ST, 1981: 58).
ser- ‘kızmak, çıkışmak’ (<i>bk.</i> İndeks).	<i>sar-</i> (ST, 1981: 58).
seril- ‘sarsılmak, gücenmek, hiddetlenmek, tahammül etmek’ (795, 1610, 4611, 5773).	‘gücenmek’ (ST, 1981: 59).
sevüg (537).	<i>sevlür</i> ‘sevilir’ (SÖ, 2019: 971).
sewinçin (892).	<i>sevinç çın / sewünçün</i> ‘sevinçle’ (GSY, 2016: 57).
sewindürgil (1367).	sewündürgil (GSY, 2016: 219).
sıgun ‘yaban sığırı, dağ keçisi’ (79, 5111, 5374, 6613).	‘erkek geyik’ (ST, 1981: 59).

sır ‘sır, kalıp’ (2452, 2798).	‘sır’ (ST, 1981: 59).
sıta ‘mızrak’ (77, 3840, 4892, 4895, 5679).	<i>sata</i> (ST, 1981: 59).
sikert- ‘saptırmak’ (2508).	<i>sikirt-</i> ‘kendini düzdürmek’ (ST, 1981: 59).
simiş ‘simiş, çekirdek’ (4660).	<i>simiş</i> ‘kırılmış, kırılacak şeyler, kabuklu çerez’ (GG, 2011: 469). ‘çerez’ (ST, 1981: 59).
singim ‘kabul’ (2661).	<i>singimli</i> ‘uyumlu, uyum sağlayabilir’ (ST, 1981: 59).
song yi-, iç- ‘çok fazla yemek, içmek’ (1302).	<i>songda-</i> ‘başkasını kıskanma ve çekiştirme’ (ST, 1981: 60).
sök- ‘söğmek’ (<i>bk.</i> İndeks).	<i>sög-</i> (ST, 1981: 60).
söki ‘eski’ (738).	<i>sö-ki</i> (< <i>sö</i> ‘geçmiş zaman, önce’) (ST, 1981: 60).
söndi ‘söndü, bitti, tükendi’ (< <i>sön-</i> ‘sönmek, bitmek, tükenmek’) (4711b).	<i>sundu</i> (ST, 1981: 60).
suw ‘su’ (<i>bk.</i> İndeks).	‘saygınlık, itibar’ (2639, 4332, 5436), tazelik (6628) (ST, 1981: 60).
sükiç ‘kuş’ (5677).	‘uzun gagalı, keklik büyüklüğünde bir çeşit kuş’ (ST, 1981: 60).
sülük ‘orduya ait’ (4441).	‘ordunun binek atı’ (ST, 1981: 60).
sürüندی ‘sürünen’ (5327).	‘serseri’ (ST, 1981: 61).
şaşur- ‘karıştırmak’ (6616b).	‘mücevheratı dizerken arasını ayırmak’ (ST, 1981: 61).
şaşut ‘kır, alaca’ (5639, 5697).	<i>şesüt</i> ‘dağımık, çözüük’ (< <i>şeş-</i> ‘çözmek’) (ST, 1981: 61).
şiş / şişi ‘şiş’ (295).	‘kan akçası’ (ST, 1981: 61).
tağı ‘yabani’ (5369, 5375, 6617).	‘yabani at, yaban eşiği’ (ST, 1981: 61).
tamuz- ‘damlamak’ (2715).	‘damlatmak’ (ST, 1981: 61).
tangıl- ‘şaşırmak’ (4595).	<i>yangıl-</i> ‘yanılmak’ (ST, 1981: 61).
tanğlur başı (478).	<i>yanğlur başı</i> (ST, 1981: 61).
tapğuçı (4014).	<i>tapuğçı</i> ‘hizmetçi’ (ÖT, 2009: 490).
tapın- (529).	<i>tapun-</i> (GSY, 2016: 57).
tapındı (763).	<i>tapındı</i> (GSY, 2016: 215).
tapınma tapınsa (948).	<i>tapınma tapınsa</i> (GSY, 2016: 215).
tapsula- ‘haset etmek’ (4250).	<i>tapsul-a</i> (ulaç olabilir) (ST, 1981: 61).
tedük ‘temiz, saf’ (58).	<i>tesük</i> (A), <i>bedük</i> (B), <i>tödük</i> (C) (ST, 1981: 62).
teğim ‘lâyük’ (3001).	<i>teğimlig</i> ‘lâyük’ (ST, 1981: 62).

Hamdiye DEMETLER

teke ‘geyik’ (5373, 5375).	‘erkek dağ keçisi’ (ST, 1981: 62).
telmir- ‘dilenmek’ (6634b).	‘çevreye bakmak, dört yanına bakmak’ (ST, 1981: 62).
teng ‘denk, benzer, akran’ (215).	<i>teng</i> ‘yüksele’ (ST, 1981: 63).
tengise (< tengi- ‘havaya yükselmek, gözden kaybolmak’) (1526).	<i>töngitse</i> ‘eğilse, aşağı meyletse’ (ST, 1981: 63).
tengrilik ‘Tanrılık’ (4202, 4204).	‘Allah rızası için, Allah için’ (ST, 1981: 63).
tengsiz (4069).	<i>teksin</i> ‘halktan olup handan üç kat aşağı bulunan kişi’ (ST, 1981: 63).
tetik ‘zeki, akıllı’ (297).	<i>tetig</i> ‘balçık’ (ST, 1981: 63).
tetrü (1902).	<i>tétrü</i> (İT, 2015: 176).
tilig (1020).	<i>tılıg</i> (GSY, 2016: 218).
tütür- ‘söyletmek, dedirtmek’ (1368a, 2353, 2320).	<i>yetür-</i> ‘yetirmek, yetiştirmek’ (ST, 1981: 64).
toğ ‘toz, duman’ (5426, 6535, 5834, 1773, 4426, 4884, 4893).	‘toz’ (ST, 1981: 64).
toğ ‘tok’ (801, 2690, 3057, 3872, 3466, 4794, 5093).	‘dayanak, destek’ (ST, 1981: 64).
tolu ‘dolu’ (<i>bk.</i> İndeks).	‘dolu, dolunay’ (ST, 1981: 64).
tozi ‘kasap, hayvan kesici’ (5368).	‘bir tür kumaş, toz kumaşı’ (ST, 1981: 64).
töri- ‘yaratılmak, türemek’ (15).	<i>törül-</i> (ST, 1981: 64).
törümüş (< töri- ‘yaratılmak, türemek’) (15b).	<i>törülmüş</i> ‘(Tanrının) yarattığı, yaratılmış olan’ (ST, 1981: 64).
tudaş ‘eş, birbirine benzeyen’ (3485, 4193, 4991, 5011, 5721, 6150).	<i>tüdeş</i> (ST, 1981: 65).
tul- ‘tıkanmak, kapanmak’ (171).	<i>bul-</i> (ST, 1981: 65).
tulup (4835).	<i>tolup</i> (ST, 1981: 65).
tulur (< tul- ‘tıkanmak, kapanmak’) (3611).	<i>tolur</i> ‘dolar’ (ST, 1981: 65).
tuma (< tu- ‘kapatmak, tıkanmak, kaplamak’ eyleminden olumsuz buyruk) (3288).	<i>tüm-e</i> (< tüm- ‘kabarmak, şişmek’ eyleminden ulaç) (ST, 1981: 64).
tun- ‘kapanmak, bulutlanmak, sönmek’ (3472).	‘düşünceli olmak’ (ST, 1981: 65).
tura ‘kalkan, kale’ (<i>bk.</i> İndeks).	‘kale, sığınak’ (ST, 1981: 65).
tura ‘kalkan, kale’ (6625b, 1496a, 3811a).	<i>türe</i> ‘dürerek’ (ST, 1981: 65).
tura (ulaç olarak gösterilmiş) (1296, 3937, 4323, 6643).	<i>tur a!</i> (ST, 1981: 65).

turguçı ‘durucu, duran’ (bk. İndeks).	<i>tutğuçı</i> (ST, 1981: 66).
turgur- ‘durdurmak, esirgememek’ (6644).	‘durdurmak’ (ST, 1981: 66).
toru (4770a).	<i>toru</i> (< tor- ‘zayıflamak’ eyleminden ulaç) (ST, 1981: 65).
toruğ ‘yer’ (1521, 2547, 2588, 3998, 4585).	‘duru, durulmuş, temiz, davranış, davranış adabı’ (ST, 1981: 66).
torur (< tur- ‘durmak’) (6073).	<i>törür</i> (< törü- ‘türemek’) (ST, 1981: 65).
tuşur- ‘kavuşturmak’ (2370b).	<i>tüşür-</i> ‘indirmek, attan indirmek’ (ST, 1981: 66).
tutuğlı (2054).	‘avcı’ (SÖ, 2019: 972).
tuyu- ‘bitmek’ (5362).	<i>yet-</i> ‘bitmek’ (ST, 1981: 66).
tuyumaz ‘arkası kesilmez’ (5362).	<i>yetimez</i> (ST, 1981: 66).
tügük ‘çatık’ (bk. İndeks).	‘kaşı çatık, üzüntülü, keyifsiz’ (ST, 1981: 66).
tügük ‘çatık’ (bk. İndeks).	1. <i>sakınçın tügük</i> “kaygılı üzgün / mahzun” (1111, 1563, 6198, 6612), 2. <i>tügük yüz</i> “asık yüz, asık surat” (2077, 2577) (SÖ, 2019: 972).
tügül- ‘dügümlenmek’ (795, 5064, 5860).	<i>yüz tügül-</i> “yüzü asılmak” (SÖ, 2019: 972).
tüplür (1734).	<i>toplur</i> (ST, 1981: 67).
tüpül- ‘dibine inmek’ (1734).	<i>topul-</i> ‘delmek’ (ST, 1981: 67).
tüş ‘düş, rüya’ (5177, 3571).	‘düş, rüya, konak yeri, menzil, karşılık, ürün, meyve’ (ST, 1981: 67).
tüze ‘düz ova’ (bk. İndeks).	‘düz, düzgün, doğru, uygun, aynı’ (ÖT, 2009: 491).
udit- ‘uyutmak’ (2373, 3107, 2396).	‘uyutmak, söndürmek, ateşi suyla söndürmek’ (ST, 1981: 67).
uditğay (udit- ‘uyutmak, söndürmek, ateşi suyla söndürmek’) (1424).	<i>udıngay</i> (ST, 1981: 67).
udla- ‘sığırlaşmak, sığır gibi olmak’ (4770, 5635).	<i>udlayu</i> ‘sığır gibi’ (ST, 1981: 67).
ulam ‘saygı’ (61, 6520).	‘sürekli, kesiksiz, ebediyen’ (ST, 1981: 67).
ulın- ‘usanmak’ (6602, 1510, 5243).	<i>olin-</i> ‘kıvrınmak’ (ST, 1981: 68).
uluğad- ‘yükselmek’ (4708).	<i>ulğad-</i> (ST, 1981: 68).
unur ‘insan, kudretli insan’ (2612).	‘muvaffak olur’ (ST, 1981: 68).
uşun ‘omuz başı’ (3288).	<i>öşün</i> (ST, 1981: 68).
u teg (1424b).	<i>ot teg</i> ‘ateş gibi’ (ST, 1981: 67).
üg- ‘yığmak’ (2935).	<i>ük-</i> (ST, 1981: 68).

Hamdiye DEMETLER

üle (< üle- ‘paylaştırmak’) (2322).	<i>üle</i> (ST, 1981: 68).
ümeg (495, 496, 4435, 4437, 4558, 5546).	<i>üme</i> ‘misafir’ (ST, 1981: 68).
üstigü ‘artan’ (4294).	<i>üstikü</i> (< üstik- ‘üstüne düşmek, istemek’ fiilinden ulaç) (ST, 1981: 69).
üyül- ‘batmak’ (3090).	<i>üyük-</i> ‘saplanmak, batmak’ (ST, 1981: 69).
ya ‘veya’ (140).	‘Yay burcu, Sagittarius’ (ST, 1981: 69).
yacı ‘yayçı’ (2558, 4026, 4458).	‘iyi yay kullanan, iyi ok atan, yay yapan usta’ (ST, 1981: 69).
yakın ‘yakın’ (3433, 4576).	‘akraba, dost’ (ST, 1981: 69).
yalın- ‘yanmak’ (121).	‘ışıklanmak, parlamak’ (ST, 1981: 69).
yalngu- ‘tutuşmak’ (5972).	<i>yilgü-</i> ‘çarpınmak’ (ST, 1981: 70).
yalnguk (682, 905).	<i>yangluk</i> (GSY, 2016: 58).
yangı ‘yeni’ (414, 1635, 3581, 6016).	<i>yanğı</i> ‘cevap, karşılık’ (ST, 1981: 70).
yangza- ‘ikrar etmek, beyan etmek, kabul ve ifade etmek’ (3815).	‘yansılanmak’ (ST, 1981: 70).
yangzat- ‘kastetmek, ikrar ettirmek, söyletmek’ (471, 485, 460, 1385, 5606).	‘yansılama, benzetmek, yakıştırmak’ (ST, 1981: 70).
yaşağucu ‘kiskanana’ [5799]	‘Dalkavuk’ (OÜ, 2010: 168).
yanur (< yan- ‘dönmek, geri dönmek, geri tepmek, tehdit etmek’) (1624).	<i>barur</i> (ST, 1981: 70).
yapçu- ‘yapışmak’ (401, 1409).	<i>yapuş-</i> (yapuş-ur > yapşur > yapçur) (ST, 1981: 71).
yap yaşıl ‘yemyeşil’ (2385).	‘mosmor’ (ST, 1981: 70).
yarağcı ‘usta, ehil’ (2315, 2316, 2372).	‘silahtan anlayan, iyi silah kullanan’ (ST, 1981: 71).
yarı ‘yardım’ (<i>bk.</i> İndeks).	<i>yari</i> ve <i>yariçi</i> ‘yardımcı’ (ST, 1981: 71).
yarşı ‘keser’ (5311).	‘ayrılmış, birbirine karşı’ (ST, 1981: 71).
yas- ‘dağıtıp yaymak, ifrata gitmek’ (3674b).	‘gevşetmek, azaltmak’ (ST, 1918: 71).
yaşıl ‘yeşil’ (67, 68, 120).	‘yeşil, mavi’ (ST, 1981: 71).
yatar (< yat- ‘yatmak’) (1528b).	<i>yiter</i> (< yit- ‘kaybolmak’) (ST, 1981: 71).
yaw-ar (< yaw- ‘yaklaştırmak, yakınlaştırmak, getirmek’) (2409).	<i>yawa-r</i> ‘yumuşatır, uysallaştırır’ (ST, 1981: 72).
yay- ‘yaymak’ (2744).	‘sarsmak, çalkalamak’ (ST, 1981: 72).
yaz- ‘çözmek’ (<i>bk.</i> İndeks).	<i>yazgu</i> ‘yanlış, hata’ (600), <i>elig yaz-</i> ‘cömert olmak / davranmak’ (5904), <i>kaş yaz-</i> ‘sevinmek, mutlu olmak’ (5010, 5015, 5668), <i>köñül yaz-</i> ‘rahatlatmak, ferahlatmak’ (3182),

	til yaz- ‘ağız açmak, konuşmak’ (791) (SÖ, 2019: 973).
yazuk ‘suç, günah’ (6114).	‘çözük, açılmış’ (ST, 1981:72).
yazuk ‘suç, günah’ (<i>bk.</i> İndeks).	<i>yazuk kul-</i> ‘yanlış yapmak, hata işlemek’ (SÖ, 2019: 974).
yel-, yıl- (1077, 1955, 2846, 5681).	<i>yel-</i> ‘koşmak’ (SÖ, 2019: 975).
yetgel-ir (< yet- ‘yetişmek üzere olmak’) (6167).	<i>yet-gelir</i> (ST, 1981: 73).
yetiz ‘geniş, enli’ (3416).	<i>yetiz</i> (ST, 1981: 73).
yetip (< yet- ‘yetişmek, erişmek, kâfi gelmek’) (4782).	<i>titip</i> (< tit- ‘vaz geçmek’) (ST, 1981: 73).
yig ‘yeğ, iyi, daha iyi’ (<i>bk.</i> İndeks).	‘çığ’ (ST, 1981: 73).
yiglik ‘iyilik’ (2848).	‘çığlık’ (ST, 1981: 73).
yiged- ‘artmak’ (4705).	‘üstünleşmek’ (ST, 1981: 73).
yigü (ortaç olarak gösterilmiş) (495, 3924, 3926, 3761).	‘yiyecek, yemek’ (ST, 1981: 73).
yilkit-, yilküt- ‘heyecanlandırmak’ (3104, 3540, 3567).	<i>yilgüt-</i> (ST, 1981: 74).
yilkür- ‘uçuşmak’ (74).	<i>yilgür-</i> ‘cırpınmak’ (ST, 1981: 73).
yirindi (< yirin- ‘iğrenmek’) (5327).	<i>yarındı</i> (ST, 1981: 75).
yiriş- ‘gülümsemek’ (3953, 5827).	<i>yırış-</i> (ST, 1981: 75).
yim ‘yemek’ (5600).	<i>yem</i> (ST, 1981: 74).
yişin ‘çökük, çökmüş’ (4675).	<i>yışın</i> (ST, 1981: 75).
yiş kıl- ‘gayret etmek’ (2959).	<i>tiş kıl-</i> (ST, 1981: 75).
yitim ‘tamam’ (4585).	‘kayba uğramış, eksilmiş’ (ST, 1981: 75).
yoduğ ‘iftira, iftira edilen’ (1400b, 1452b, 1956b).	‘felaket, zarar’ (ST, 1981: 76).
yolçı ‘yolcu, yoldaş’ (5209, 4454).	‘kılavuz, yol gösterici’ (ST, 1981: 76).
yolun- ‘sıyrılmak’ (662).	<i>yulun-</i> (ST, 1981: 76).
yolunur (662).	<i>yıwlnur</i> (GSY, 2016: 58).
yomkılarıg (1180).	<i>yungularıg</i> (GSY, 2016: 219).
yori- ‘yürüme, varmak’ (234).	‘yaşamak, ömür sürmek, davranmak’ (ST, 1981: 76).
yoriğa ‘yürüyen’ (1428).	‘rahvan, yorga’ (ST, 1981: 77).
yort- ‘bir işe başlamak üzere yürüme’ (2341, 2585, 5591, 2587).	‘at sürmek, atla gitmek, sefer etmek’ (ST, 1981: 77).
yul- ‘koparmak, kurtarmak, kurtulmak’ (3465b).	‘temizlenmek, yıkanmak, arınmak’ (ST, 1981: 77).

Hamdiye DEMETLER

yula ‘kandil’ (<i>bk.</i> İndeks).	‘meşale’ (ST, 1981: 77).
yula ‘kandil’ (1263, 5592).	<i>yul a!</i> (< <i>yul-</i> ‘kurtarmak’ eyleminden dize sonu ünlemesi) (ST, 1981: 77).
yuluğ ‘fidye, feda, kurban’ (1736).	‘ticaret, alış veriş’ (ST, 1981: 77).
yumdar- ‘toplamak’ (2996, 5315).	<i>yomdar-</i> (İT, 2015: 21).
yuwul- ‘akıtmak’ (4902, 6213, 6238, 6327).	‘(gözyaşı) yuvarlanmak’ (ST, 1981: 77).
yür ‘bir darı cinsi’ (3612).	‘darı’ (ST, 1981: 77).
yüz ‘yüz, çehre’ (270, 6623).	‘yüz (sayı)’ (ST, 1981: 78).
yüzsüzlük ‘yüzsüzlük’ (816).	‘asıf suratlılık’ (ST, 1981: 78).
ziyaret kıl- ‘ziyaret etmek’ (5023).	‘uğur sayma’ (ÖT, 2009: 491).

2.2. Kutadgu Bilig’de Köken Teklifleri

Kutadgu Bilig’de bazı kelimelerin kökenleri ile ilgili en kapsamlı çalışma Semih Tezcan’a aittir. Tezcan, Kutadgu Bilig metninde köken ile ilgili gördüğü aksaklıkları dile getirmiş ve düzeltmeler teklif etmiştir. Söz konusu düzeltme teklifleri aşağıda sunulmuştur:

R.R. Arat Okuyuşu	Düzeltilme Teklifleri
ajun ‘dünya’ (Fa.) (<i>bk.</i> İndeks).	Soğd. (ST, 1981: 28).
aķur ‘ahır’ (5369, 5370).	Fa. (ST, 1981: 28).
burhan ‘burkan, put’ (5486).	Çin. (ST, 1981: 36).
çurnı ‘müshil ilacı’ (1064, 2887).	Cürna [Sansk.] (ST, 1981: 38).
ķaznaķ ‘hazine’ (<i>bk.</i> İndeks).	ħazina [Ar.] (ST, 1981: 48).
kebit ‘dükkan’ (5108, 5497).	Soğd. (ST, 1981: 48).
kend ‘kent, şehir’ (<i>bk.</i> İndeks).	Soğd. (ST, 1981: 49).
ķulavuz ‘kılavuz’ (128, 129, 3730, 6519).	İran. (ST, 1981: 52).
liw ‘yemek, aş’ (2549, 2551, 2553).	Çin. (ST, 1981: 52).
muyan ‘sevap’ (<i>bk.</i> İndeks).	punya [Sans.] (ST, 1981: 53).
mün ‘sermaye’ (<i>bk.</i> İndeks).	pên [Çin.] (ST, 1981: 53).
saw ‘som’ (<i>bk.</i> İndeks).	şâf [Ar.] (ST, 1981: 58).
sekerçi ‘haydut’ (5571).	serkerde ‘elebaşı, çetebaşı’ [Fa.] (ST, 1981: 58).
sır ‘sır, kalıp’ (2452, 2798, 5112).	Çin. (ST, 1981: 59).
simiş ‘simiş, çekirdek’ (4660).	semečko [Rus.] (ST, 1981: 59).
şatu [Fa.] ‘merdiven’ (6033, 6043, 6072).	Türk. (ST, 1981: 61).
tağu ‘unsur, tıynet, tabiat’ (1054, 1055, 3579, 4621, 4637, 4673).	dhātu [Sansk.] (ST, 1981: 61).

tağı ‘yabani’ (5369, 5375, 6617).	Türk. ‘dişi yabaneşeği’ (ST, 1981: 61).
yang ‘merkez, âdet, kaide, tarz’ (bk. İndeks).	Çin. (ST, 1981: 70).
yarı ‘yardım’ (bk. İndeks).	yāri [Fa.] (ST, 1981: 71).
yawa ‘heder, boşu boşuna, lüzumsuz’ (bk. İndeks).	yāva [Fa.] (ST, 1981: 72).

2.3. Kutadgu Bilig’de İndeks ile İlgili Düzeltme Teklifleri

Kutadgu Bilig’in indeksi ile ilgili en kapsamlı çalışma Semih Tezcan’a aittir. Ancak Tezcan dışında birçok araştırmacı, metin üzerinde indeks ile ilgili gördüğü aksaklıkları dile getirmiş ve düzeltmeler teklif etmiştir. Söz konusu teklifler aşağıda sunulmuştur:

alın- ‘alınmak’ (bk. İndeks).	İndeks’te anlamın ‘almak, edinmek’ olarak düzeltilmesi gerekir (İT, 2015: 203).
ara ‘bâzan’ ve ara ‘ara, arasında’ (bk. İndeks).	Bu maddenin verileri arasında bulunan <i>arala</i> ayrı bir madde başı yapılmalıdır (ST, 1981: 29).
aşa- ‘yemek, aş yemek’ (bk. İndeks).	123, 836, 1350 ve 1553. beyitlerde ‘yemek, hükmetmek’ anlamı vardır. 1480. beyitteki <i>aşa</i> ise, <i>aş-</i> ‘aşmak, geçmek’ eyleminden ulaştır ve <i>aş-</i> ‘aşmak’ madde başına aktarılmalıdır (İT, 2015: 85).
at ‘ad, isim’ (bk. İndeks).	Bu maddenin verileri arasında bulunan <i>athğ</i> ‘paye sahibi, ulusun ileri geleni’ anlamında olduğuna dikkat edilmelidir. Gerçekte <i>athğ</i> ‘adlı, adlandırılan, ileri gelen’ gibi yapım ekleriyle türemiş sözcüklerin at’tan ayrılması, ayrı madde başları olarak farklı anlamlarıyla verilmesi gerekirdi (ST, 1981: 32).
ayağ ‘çanak, kâse, kadeh’ (2824, 2878, 4645).	Bu maddenin verileri arasında bulunan <i>ayağ başla-</i> deyimini 4645’te bulunmamaktadır. İndeks’te eksiklidir (ST, 1981: 33).
bar-ıp (489).	<i>tüşti bërîp</i> (< <i>tüşti</i> ‘konak, mola; <i>tüşti bër-</i> ‘konaklamak, mola vermek’). Bağlama göre beyitte geçen <i>tüşti</i> kelimesinin ‘konak, mola’ anlamında ve <i>tüşti bër-</i> deyiminin ‘konaklamak, mola vermek’ anlamındadır. Bu nedenle <i>tüşti bër-</i> deyimini ayrı madde başı yapılmalıdır (SÖ, 2019: 967).
başlar ‘yönetmek, önderlik etmek, ko-	Kutadgu Bilig’de geçen <i>başlar</i> kelimesinin

Hamdiye DEMETLER

muta etmek' (<i>bk.</i> İndeks).	örnekleri, sıfat olarak kullanılmıştır. İndekste <i>başlar</i> sıfat-fiilinin geçtiği 18 beyit numarasının <i>başla-</i> maddesinde geniş zaman çekimli fiil örnekleriyle bir arada <i>başla-r</i> şeklinde verilmiş olması yanlış olmuştur. Bu kelimenin ayrı bir madde başı yapılması veya aynı başlık altında madde yapılması, sıfat-fiil örneklerinin ayrıca belirtilmesi gerekir (SÖ, 2009: 430).
böz 'bez' (1238, 1420, 3616, 4700, 6374, 6443, 6552).	Bu maddedeki bütün verilerin <i>iki böz</i> 'kefen' deyimini içinde geçtiğini belirtmek gerekir (ST, 1981: 36).
buz- (<i>bk.</i> İndeks).	İndeks'te <i>buz-</i> maddesi altında yer alan <i>buz-du</i> ve <i>buz-uğlı</i> söz konusu beyitlerde bir değil iki kez geçmektedir. <i>buz-ma</i> verileri arasına 5537 de katılmalıdır (İT, 2015: 145).
bütünlük (4945, 4946).	Bu maddede verilen bütünlük'e ait verilerin hepsi <i>bütünlük</i> maddesine aktarılmalı, ya da ayrı bir madde başında toplanmalıdır (ST, 1981: 37).
çağrı-çavlı-tigin-manç 'doğan kuşu, çakır kuşu', 'şan, şöhret, ses', 'tigin, prens', 'güvenilen, inanılan, güvenme, inanma' (4068).	Çeviride 'beg kelimesi ile birer unvan grubu' oluşturmuştur (ÖT, 2009: 488).
ew 'ev' (2877, 3522a, 5365a).	Bu maddenin verileri arasına <i>ewin</i> 'tane' verileri karışmıştır, bunlar ayrı bir madde başında toplanmalıdır (ST, 1981: 40).
irte-megli (4340).	İndeks'te <i>irte-megli irteme-gil</i> yerine bir dizgi yanlışdır (İT, 2015: 93).
iwit 'evet', iwit kıl- 'karar vermek' (5872).	Bu madde çıkartılarak <i>iwit!</i> (2. kişiye buyruk) <i>iwit-</i> 'koşmak, acele etmek' maddesine eklenmelidir (ST, 1981: 45).
kaş 'ön, yamaç, tepe' (5668, 6340).	<i>kaş-a</i> verileri <i>kaş</i> 'kaş' maddesine geçirilmelidir (ST, 1981: 47).
katıg 'katı, sert, çok' (<i>bk.</i> İndeks).	'ağır, kesin, kat', <i>katıg tut-</i> 'sıkı tut-' (ÖT, 2009: 489).
kaysarı 'kayser'le ilgili kayserî (bir kuş çeşidi) (94).	94. beyitte geçen <i>ray-i hindi</i> de dizinde 'bir kuş adı' olarak verilmiştir. Oysa bu beyitte kuşlar, imparatorlara ve Hint racalarına benzetilmektedir, bunların 'bir kuş adı' olması gerekmemektedir (ST, 1981: 48).

ķıl ‘kalkuyruk kuşu’ (72).	Bunun K I 337’de verilen <i>ķıl kuř</i> , <i>ķıl ķudruk</i> iēin bir dūřım olduğu aēıktır (ST, 1981: 49).
ķonuk (817, 4415, 5844).	İndeks’te 817. beyitte <i>ķonuk</i> sōzcūęünün iki kez geētięi belirtiliyor; oysa bu beyitte <i>ķonuk bol-</i> birleřik eylemi bulunmamaktadır (İT, 2015: 147).
ķotur- ‘boşaltmak’ (117, 1455), ķotrul- ‘boşaltılmak’ (2812).	İndeks’te bu anlamlar, sırasıyla ‘bırakmak, terk etmek, uzaklaştırmak’ ve ‘bırakılmak, terk edilmek’ olarak dūzeltilmelidir (İT, 2015: 189).
ķuruę ‘kuru, boş, asılsız’ (4926).	Bu maddenin verileri arasında yer alan <i>ķuruęluę</i> ‘kurulmuş’ anlamındadır. Ayrı madde başı yapılmalıdır (ST, 1981: 52).
ķōęūz ‘gōęūz’ (bk. İndeks).	<i>ķōęūz</i> ‘gōęūz’ verileri arasında yer alan <i>ķōęūz-lūę</i> 2282’de ‘mert’ 4845, 5212’de ‘kibirli, gururlu’ anlamındadır. Ayrı madde bařı yapılmalıydı (ST, 1981: 50).
ķōni ‘dik, doğru, gerēek’ (6134).	‘‘sabit’’ (ōT, 2009: 489).
met ‘bōyle, oyle, artık’ (1795, 6578).	Arapēa olarak gōsterilmesi yanlıştır. 33b’deki <i>senmet</i> biēiminin de burada gōsterilmesi gerekirdi (ST, 1981: 53).
min ‘ben’ (6580).	min’in madde bařı yapılarak ‘ben’ anlamının verilmesi doęru deęildir. Sōz konusu biēim yalnızca <i>men</i> adılının ēekim kōkūdūr. Burada yer alan minēe’yi Arat ‘kendime’ diye ēevirmiřtir. Bunu <i>minēa</i> okumak ve ‘itibaren... bařlayarak’ anlamak gerekir (ST, 1981: 53).
mūne ‘‘kusurlu, māyup’ (5276).	<i>biēi mūne-</i> ‘kendi kusurunu bilmek, kendi ayıbından utanmak’ eyleminden 2. kişiye buyruktur. Ayrı madde başı yapılması gerekir (ST, 1981: 53).
oduğluğ ‘uyanıklık’ (bk. İndeks).	İndeks’te +rAk ekli biēim <i>oduğluğ</i> maddesinde gōsteriliyor; <i>oduğ</i> maddesine alınmalı (İT, 2015: 71).
oğurluğ ‘uğurlu’ (595).	uğurluğ ‘uygun zaman, fırsat’ (İT, 2015: 70).
ō- ‘dūřünmek’ (3142).	Bu maddenin verilerinden <i>ōęū</i> ‘ēare, önlem, tedbir’ anlamıyla ayrı bir madde başı yapılmalıdır (ST, 1981: 55).
ōdleک (bk. İndeks).	İndeks’te bu sōzcūęün geētięi veriler arasında geēen C 18, 647, 5328, 5331, 6101 ve 6132.

Hamdiye DEMETLER

	beyitlerde bu sözcük bulunmuyor. Buna karşılık şu beyitlerde geçtiği atlanmıştır: 4924, 5950, 6095, 6231, 6348 (İT, 2015: 47).
ögsüzün ‘öksüz olarak’ (1487, 5380).	İndeks’te <i>ög</i> ‘akıl, anlayış’ madde başı altında bulunuyor; oysa bu sözcük ET <i>ög</i> ‘anne’ sözcüğünden türemiştir. Buna göre <i>ögsüzün</i> yeni bir madde başı olmalıdır (İT, 2015: 81).
öñdür- ‘kurmak’ (5971).	İndeks’te bu madde <i>oñdur-</i> ‘soldurmak’ olarak düzeltilmelidir (İT, 2015: 182).
örüng ‘ak, beyaz’ (1319, 3010, 3011, 4199).	Bu maddenin verilerinden <i>örüng kuş</i> ‘akdoğan’ deyimi bulunmaktadır. Bunun ayrı madde başı yapılması gerekirdi (ST, 1981: 56).
özin (4968).	‘vadi, ırmak’ anlamındadır, ayrı madde başı yapılması gerekir (ST, 1981: 57).
sağal ‘sakal’ (667, 4636, 4277).	Maddenin verileri arasında dizinde belirtilmemiş iki deyim gösterebiliriz: <i>kökçin sağal</i> ‘orta yaşlı, sakalına kır düşmüş (kişi)’, <i>sağal tut-</i> ‘birisini kendine bağlı kılmak, ele geçirmek (kişi)’ (ST, 1981: 57).
sağlığ ‘böyle’ (4565).	İndekste bulunmamaktadır (ÖT, 2009: 489).
sır (4458).	Bu maddeden sonra <i>sırçı</i> ‘cilacı’ eklenmelidir (ST, 1981: 59).
-sün (3179, 4944).	-sü (3. Teklik Kişi Emir Eki) (ÖT, 2009: 488).
tawıg ‘alış-veriş’ (2803).	<i>tawıg</i> eksiktir. Kökeni <i>tawar</i> ‘mal, davar’ sözcüğünün bu kökten olduğu düşünülebilir (ST, 1981: 62).
telgü ‘gelişigüzel’, telgüüg (1777).	Arat bu biçimi ‘gelişi güzel kesilir’ diye çevirmiş, yani <i>tel-</i> ‘delmek’ eylemini düşünmüştür. Gerçekte <i>telgüüg</i> bir istinsah yanlış olabilir (ST, 1981: 62).
telim ‘çok, pek çok, bol, fazla’ (1374, 6344).	İndeks’te beyit numarası olarak düzeltilmeli (ÖT, 2009: 490).
tengrilik ‘tanrılık’ (4202, 4204, 4225, 4581, 6475, 6479).	ilahi (4202, 4204), ahiret (4581), din (4225), Allah rızası (6475, 6479) (ÖT, 2009: 491).
terk ‘kez, çabuk’ (bk. İndeks).	terkin ‘çabucak’ ayrı bir madde başı olmalıydı (ST, 1981: 63).
terk (bk. İndeks).	İndeks’te terk verilerinden, şu beyitlerde sözcüğün birer kez daha geçtiği atlanmıştır: 699, 745, 2805 (İT, 2015: 149).
tirilgü bër- ‘geçimlik vermek, rızık	İndeks’te <i>tirilgü</i> maddesi girmelidir (İT, 2015:

vermek ² (1344, 3191, 3718 ve 3902).	135).
toķım toķı- ‘kesimlik hayvan kesmek’ (4669).	İndeks’te eksiktir (ÖT, 2009: 492).
tözü (<i>bk.</i> İndeks).	İndeks’te tözü’nün 2020. beyitte iki kez geçtiği belirtiliyor, ancak bir kez geçmiştir. Ayrıca <i>tözü-g</i> verilerine 4901. beyit de eklenmelidir (İT, 2015: 176).
tuğ davul (86a).	İndeks’te eksiktir (ÖT, 2009: 492).
tura (1296, 3937, 4323, 6643).	Burada ulaç değil, dize sonu ünlemesidir (tura!) (ST, 1981: 65).
tura ‘kalkan, kale’ (6625).	<i>türe</i> ‘dürerek’ olarak anlaşılmalı, metin ve dizinde düzeltilmelidir (ST, 1981: 65).
turguçı ‘durucu, duran’ (<i>bk.</i> İndeks).	<i>tutguçı</i> ‘tutucu, tutan’(ÖT, 2009: 491).
tut- ‘tutmak’ (<i>bk.</i> İndeks).	İndeks’te <i>tut-</i> fiili, alfabetik olarak yanlış yerdedir (SÖ, 2019: 971).
tutğun ‘esir’ (373).	Bu maddede <i>tutğun-ı</i> eksiktir (ST, 1981: 66).
tügün ‘dügüm’ (<i>bk.</i> İndeks).	dügüm (ÖT, 2009: 491).
tünki (3633, 4347, 6558).	İndeks’te, bir dizgi yanlış sonucu <i>tünki</i> verileri arasında geçen 4347 ve 6558. beyitlerde <i>tünki</i> değil, <i>tünle</i> geçmektedir; ilgili bölüme aktarılmalıdır (İT, 2015: 44).
tüs ‘renk, güzel, koku, rayiha’ (829).	tüsüg (< tü+sig) ‘renkli’ ayrı madde başı yapılmalıdır (ST, 1981: 67).
ud- (<i>bk.</i> İndeks).	İndeks’teki <i>ud-</i> madde başıyla ilgili şu düzeltmeler yapılmalıdır, 1. <i>udu bar-</i> verileri, <i>ud-u</i> verileri arasında da tekrar edilmiştir; 2. <i>ud-up</i> verisi, gerçekte, <i>udu-p bar-</i> ‘uyuyup gitmek, uykuya dalmak’ biçiminde düşünülmemelidir. İndeks’teki <i>ud-</i> ‘uyumak’ madde başı yanında <i>udu-</i> değişken biçimi de yer almalıdır; 3. <i>ud-a bër-</i> verileri, <i>ud-u bër-</i> verileri arasında geçmektedir (İT, 2015: 195).
Uğrayu	Bu madde İndeks’te eksiktir (İT, 2015: 176).
ula- ‘bağlamak, eklemek, toplamak’ (75).	Bu maddenin verileri arasında bulunan <i>ular</i> ‘keklik’ anlamında olup tabii ayrı bir madde başı yapılması gerekirdi (ST, 1981: 68).
uluğ ‘ulu, büyük’ (6493).	uluğ kün ‘kıyamet günü’ (ÖT, 2009: 491).
uruğ ‘tohum, nesil, soy, sop’ (6033).	Bu maddenin verileri arasında yer alan <i>uruğluğ</i> ‘vurulmuş, konmuş’ anlamındadır,

Hamdiye DEMETLER

	ayrı madde başı yapılmalıydı (ST, 1981: 68).
uzluk ‘ustalık, maharet’ (<i>bk.</i> İndeks).	Kelime İndeks’in alfabetik sırasında yanlış yerdedir. Düzeltmesi gerekir (ÖT, 2009: 491).
üyür ‘darı’ (3612).	Bu maddenin aynı anlamdaki <i>yür</i> ile karşılaştırılması gerekir (ST, 1981: 69).
ya ‘yay’ (4926a).	Bu maddenin verileri arasına <i>ya+sı</i> da katılmalıdır (ST, 1981: 69).
yang ‘merkez, âdet, kaide tarz’ (414, 1635, 3581, 6016).	İndeks’te Çince den ödünçleme olduğu belirtilmeliydi. Bu madde verileri arasında yer alan <i>yang+ı yanğ+ı</i> ‘karşılığı’ biçiminden orta hece düşmesiyle ortaya çıkmıştır, bu verilerin <i>yanğ</i> ‘cevap, karşılık’ maddesine aktarılması gerekir (ST, 1981: 70).
yangı ‘yeni’ (6388).	<i>yang+ı</i> ‘yöntemi’ olup <i>yang</i> maddesine aktarılmalıdır (ST, 1981: 70).
yangıl- ‘yanılmak’ (<i>bk.</i> İndeks).	Bu maddenin verileri arasına <i>yanglur</i> eklenmelidir (ST, 1981: 70).
yarukluk (35, 734, 825, 6127).	İndeks’te <i>yarukluk</i> için verilen yalın durumlu on bir veriden dördü <i>yarukluk-ı</i> (3.kişi iyelik eki) olmalı (İT, 2015: 65).
yas ‘zarar’ (4926, 6033).	Bu maddenin verileri arasında yer alan <i>yası</i> ‘enli’ ayrı bir madde başı yapılmalıdır. Yine aynı maddede verilen <i>ya+sı</i> ‘yayıdır’ ve <i>ya</i> ‘yay’ maddesine aktarılmalıdır (ST, 1981: 71).
yaz- ‘çözmek’ (1809, 80).	<i>kaş köz yaz-</i> ‘kaşı gözü gevşetmek = yüzü gülmek’, <i>yüz yaz-</i> ‘yüz gevşetmek = sevinmek’ deyimlerinin geçtiğine dikkati çekmek gerekir (ST, 1981: 72).
yem ‘yem’ ile <i>yim</i> ‘yemek’ (5605).	Bu sözcükler birbiriyle karşılaştırılmıştır. Gerçekte bunlar iki ayrı sözcüktür (ST, 1981: 72). Dizinde gösterilen <i>yim</i> ise yanlıştır (ST, 1981: 74).
yet- ‘yetişmek, erişmek, kâfi gelmek’ (4782).	Bu maddenin verilerinden <i>yetip</i> metinde <i>titip</i> biçiminde düzeltilmeli ve dizine eklenmesi gereken <i>tit-</i> ‘vaz geçmek’ maddesine aktarılmalıdır. Aynı maddeye <i>yetimez</i> 5362’nin eklenmesi gerekir (ST, 1981: 73).
yıraş- (5659).	İndeks’te <i>yıraş-</i> için bir dizgi yanlış sonucu ‘uzlaşmak’ anlamı verilmiş; ‘uzaklaşmak’

	olacak (İT, 2015: 212).
yi- ‘yemek’ (bk. İndeks).	Bu maddenin verileri arasına <i>yir</i> 23 ve 1532 de katılmalıdır (ST, 1981: 73).
yil ‘yel, rüzgar’ (bk. İndeks).	2097’de <i>yil bol-</i> ‘heba olmak, yitip gitmek’ deyiminin bulunduğuna dikkati çekmek gerekir (ST, 1981: 73).
yilgü-di (5792).	İndeks’te <i>yilgü-di</i> biçimi eksiktir (İT, 2015: 206).
yit- ‘yitmek, kaybolmak’ (bk. İndeks).	Bu maddenin verileri arasına 1528 <i>yiter</i> de alınmalıdır (ST, 1981: 75).
yulduz-ın (127).	<i>yulduz-ı</i> (İT, 2015: 33).
yüz ‘yüz, çehre’ (bk. İndeks).	270, 6623’de ‘yüz (sayı)’ anlamındadır ve bu maddeye aktarılmalıdır. Aynı maddede şu deyimlerin gösterilmesi gerekirdi; <i>yüz aç-</i> ‘ilk kez yüzünü göstermek’, <i>yüz yaz-</i> ‘sevinmek’, <i>yüz ur-</i> ‘yönelmek’, <i>yüz açuk tut-</i> ‘güler yüz göstermek’, <i>yüz ewür-</i> ‘yüz çevirmek, ilgilenmez olmak’, <i>yüz kıl-</i> ‘yüz vermek, davranmak, muamele etmek’, <i>yüz kızıl kıl-</i> ‘başarı göstermek’, <i>yüz suvu</i> ‘saygınlık, itibarlı’, <i>yüz suvluğ tut-</i> ‘saygınlığını korumak’, <i>yüz utru</i> ‘karşı, katında, huzurunda’ (ST, 1981: 78).

Sonuç

İslami dönem Türk edebiyatının bilinen ilk eserlerinden biri olan Kutadgu Bilig, şimdiye kadar bilim dünyasında üzerinde birçok çalışma ve araştırma yapılmış olmasına rağmen birçok araştırmaya ışık tutmaktadır. Bu çalışmada, eser üzerinde yapılan çalışmalara yönelik düzeltme teklifleri sunulmaktadır.

Bu çalışmayla, Kutadgu Bilig metni üzerine okuma, anlam ve indeks ile ilgili çok fazla düzeltme teklifinin yapılmış olduğu tespit edilmiştir. Ancak köken ile ilgili yapılmış düzeltme tekliflerinin ise çok fazla olmadığı görölmüştür.

Yukarıda Kutadgu Bilig ve İndeksi ile ilgili yapılmış olan düzeltmelere başlıklar halinde dikkat çekilmiş olan bu düzeltme teklifleri, metin üzerine yalnızca yeni düzeltmelerin yapılabilceğini göstermektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kısaltmalar

Ar. : Arapça.

A: Kutadgu Bilig A Nüshası.

B : Kutadgu Bilig B Nüshası.

bk. : Bakınız.

C : Kutadgu Bilig C Nüshası.

Çin. : Çince.

EÇ: Engin Çetin.

ET: Eski Türkçe.

EÜ: Emre Üzer.

Fa. : Farsça.

FB: Fatih Bakırcı.

GG: Galip Güner.

GÖ: Gökhan Ölker.

GSY: Gülden Sağol Yüksekaya.

İran. : İrancı.

İT: İbrahim Taş.

ÖT: Özcan Tabaklar.

Rus. : Rusça.

Sans. : Sanskritçe.

Soğd. : Soğdca.

SÖ: Sadettin Özçelik.

ST: Semih Tezcan.

Türk. : Türkçe.

OÜ: Orçun Ünal.

ZÖ: Zafer Önler.

Kaynaklar

- Arat, R. R. (1991). Kutadgu Bilig I Metin, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2003). Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ata, A. (1993). Kutadgu Bilig Üzerinde Bir Düzenleme Denemesi, kör mü? kür mü?, Türkoloji Dergisi, 11 (1), 301-308.
- Bakırcı, F. (2019). Kutadgu Bilig’de Geçen ‘Urunçak’ Sözcüğü Üzerine, Uluslararası Kutadgu Bilig Kurultayı (26-28 Eylül 2019), Ankara, 144-150.
- Banguoğlu, T. (1974). Türkçenin Grameri. İstanbul: Baha Matbaası.
- Çetin, E. ve Üzer, E. (2019). Kutadgu Bilig’de “Kılık” ve “Kılınç” Sözlerinin Kullanım Özellikleri Üzerine, Uluslararası Kutadgu Bilig Kurultayı (26-28 Eylül 2019), Ankara, 299-316.
- Dilâçar, A. (2016). Kutadgu Bilig İncelemesi, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2014). Kâşgarlı Mahmud Dîvânü Lugâti’t-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2015). Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (2009). Türk Dil Bilgisi, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Güner, G. (2011). Kutadgu Bilig’de Geçen ‘Simiş’ Kelimesi Üzerine Düşünceler, Turkish Studies, 6 (2), 467-472.
- Hacıeminoğlu, N. (2003). Karahanlı Türkçesi Grameri, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1980). Kutadgu Bilig ve Kültür Tarihimizdeki Yeri, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Karahan, L. (2011). Kutadgu Bilig’in Fergana Nüshasındaki Satır Altı Notlara Dair, Doğumunun 900. Yılında Yusuf Has Hacib ve Eseri Kutadgu Bilig Bildirileri (26-27 Ekim 2009), Ankara, 285-296.
- Korkmaz, Z. (2009). Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Hamdiye DEMETLER

- Ölmez, M. (2011). Kutadgu Bilig'in Söz Varlığı ve adakşu "Birlikte, Beraber, Yanyana" Üzerine, Doğumunun 990. Yılında Yusuf Has Hacib ve Eseri Kutadgu Bilig Bildirileri (26-27 Ekim 2009), Ankara, 399-406.
- Ölker, G. (2015). Kutadgu Bilig'in Fergana Nüshasındaki Satır Altı Notlar Üzerine, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 37, 263-284.
- Önler, Z. (2004). Kutadgu Bilig Üzerine Notlar, Türk Dilleri Araştırmaları, 14, 79-94.
- Önler, Z. (1993). Kutadgu Bilig'de Ekçek Kelimesi Üzerine, Türk Dilleri Araştırmaları, 497, 342-344.
- Özçelik, S. (2009). Kutadgu Bilig ve Dede Korkut'ta Ortak Bir Kelime ve Dizinlerde İşlenişi Üzerine, Doğumunun 990. Yılında Yusuf Has Hacip ve Eseri Kutadgu Bilig Bildirileri (26-27 Ekim 2009), Ankara, 425-432.
- Özçelik, S. (2019). Kutadgu Bilig ve Dizini Üzerine Düzeltmeler, Uluslararası Kutadgu Bilig Kurultayı (26-28 Eylül 2019), Ankara, 966-976.
- Sağol Yüksekaya, G. (2016). Kutadgu Bilig'in Tenkitli Metni Üzerine Notlar I, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, 209, 52-62.
- Sağol Yüksekaya, G. (2016). Kutadgu Bilig'in Tenkitli Metni Üzerine Notlar II, Yûsuf Has Hâcib'in Doğumunun 1000. Yılında Kutadgu Bilig Türk Dünya Görüşünün Şâheseri Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, Ankara, 212-223.
- Sırasöğüt, M. (2020). Kutadgu Bilig'in Sıklık Sözlüğü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tabaklar, Ö. (2009). Kutadgu Bilig İndeksinde Bazı Düzeltme Önerileri, Doğumunun 990. Yılında Yusuf Has Hacip ve Eseri Kutadgu Bilig Bildirileri (26-27 Ekim 2009), Ankara, 485-492.
- Taş, İ. (2015). Kutadgu Bilig'de Söz Yapımı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tezcan, S. (1981). Kutadgu Bilig Dizini Üzerine, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 45(178), 23-78.
- Tezcan, S. (2009). Kutadgu Bilig'de Yeni Düzeltmeler, Doğumunun 990. Yılında Yusuf Has Hacip ve Eseri Kutadgu Bilig Bildirileri (26-27 Ekim 2009), Ankara, 523-534.
- Ünal, O. 2010. Kutadgu Bilig'de Geçen Yaşsağı Kelimesi Üzerine, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 28, 159-170.
- Von Gabain, A. (1988). Eski Türkçenin Grameri (Çev. Mehmet Akalın), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yusuf Has Hacip. (2019). Kutadgu Bilig-Tıpkıbasım I-III, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Extended Summary

Kutadgu Bilig, written in 11th century Karakhanid Turkish, is one of the richest literary works of historical Turkic languages. There are many studies on the Kutadgu Bilig text, which has an important place in Turkish language and culture. On the Kutadgu Bilig text, first of all, Reşit Rahmeti Arat attracted a great deal of attention. Arat has published three books on Kutadgu Bilig. First of all, Arat prepared the text by criticizing the edition based on three copies of the text, and then completed the translation of this text into Turkey Turkish. Arat started to work on the index of Kutadgu Bilig, but died before he could complete this work. After his death, this study was completed by O. Fikri Sertkaya, Kemal Eraslan and Nuri Yüce and published as Kutadgu Bilig index.

Kutadgu Bilig, one of the most important works of Karakhanid Turkish, has been an important source that can be used to enlighten various issues related to the Turkish language until today. There are many researches and studies on Kutadgu Bilig, which is one of the richest literary works of historical Turkish languages and reflects the features of Karakhanid Turkish in the 11th century very well. The work still sheds light on many researches, although many studies and researches have been done on it in the scientific world so far.

Kutadgu Bilig is perhaps the most valuable resource available to us in terms of illuminating the issues of justice and law, which are claimed to be the missing parts of Turkish culture. Probably because of this, Kutadgu Bilig has been one of the most discussed Turkish works since 1825, when it was recognized by the scientific world. Many local and foreign linguists, historians, lawyers, men of letters talked about this book and tried to evaluate it within their own field of specialization and knowledge (Kafesoğlu, 1980: 4-5). Many studies and correction proposals have been made on the Kutadgu Bilig text and index until today. Tezcan focuses on this subject in his studies on the Kutadgu Bilig Index and

This voluminous work of over 6600 couplets is naturally a very rich material for Turkish language research. The work has an important place in Turkish language studies in terms of grammar. It is an indispensable source for studies in the field of grammar, both in its subject and volume. The work has a unique quality in terms of its subject. It makes the work an important source in studies in the fields of history, cultural history and history of thought in terms of reflecting the individual and social value judgements, management understanding and worldview of the society in which it is formed (Önler, 2004: 79).

Balasagunlu Yusuf's Kutadgu Bilig work was chosen as the basis for this study. In the study, Revision Proposals Made in Turkey on the Kutadgu Bilig Text are mentioned. In recent years, correction proposals on the work have increased considerably. As the corrections on Kutadgu Bilig increased, so did the data. It has been prepared with the idea of creating an index of revision proposals made on the Kutadgu Bilig text in order to be a key starting point for the studies to be done with this study and to help the researchers. Our study is limited to the correction proposals made on Kutadgu Bilig from 1981 to 2019 in Turkey.

This study consists of three main titles, Meaning and Reading Proposals in Kutadgu Bilig, Origin Proposals and Index Related Correction Proposals. The most comprehensive study on the meaning and reading, origin and index correction proposals in Kutadgu Bilig belongs to Semih Tezcan. However, besides Tezcan, many researchers such as Sadettin Özçelik, İbrahim Taş, Gülden Sağol Yüksekaya, Özcan Tabaklar, Engin Çetin, Emre Üzer, Fatih Bakırcı, Galip Güner, Gökhan Ölker and Zafer Önler

Hamdiye DEMETLER

have also expressed the problems they see in the Kutadgu Bilig text regarding meaning and reading, origin and index, and suggested corrections. These proposals have been presented above.

In our study, the words for which correction proposals were made by the researchers were listed in alphabetical order and correction proposals were given against them. These corrections on Kutadgu Bilig, which have been noted in the titles, have been showed that new corrections can be made on the text.

TDK Güncel Türkçe Sözlükte ‘Nesnesiz’ Etiketlenen Birkaç Sözcük Üzerine¹

Selim ÖNLER²

TDK Güncel Türkçe Sözlükte ‘Nesnesiz’ Etiketlenen Birkaç Sözcük Üzerine

Özet

Diller, durağan varlıklar değildir; sürekli bir devinin içindedir. Teknolojinin ilerlemesi, sosyal medya platformlarının yaygınlık kazanması, iletişim araçlarının çeşitliliği bu devinimde hiç şüphesiz büyük bir rol oynamaktadır. Sosyal medyada meydana getirilen anlık oluşumlar, yabancı dillerden amatör ve profesyonel insanlar tarafından yapılan büyük-küçük metinlerin ve yazılı görsellerin çevirileri, bu değişim ve dönüşümde önemli bir etkidir. Sosyal medya, özellikle konuşma dilinin yazı diline yaklaştırılması, dilde yeni yapılar ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bunun bir sonucu olarak da tarihsel metinlerde görmediğimiz söz dizimsel yapıları son yıllarda daha fazla görmekteyiz. Arama motorlarında ve Türkçe Ulusal Derlem’de yapılan tarama sonucunda elde edilen bulgularda TDK Güncel Türkçe Sözlük’te nesnesiz etiketlenen koş-, yürü-, yüz-, yaşa-eylemlerinin, günümüzde, herhangi bir biçimbirim almadan nesnel kullanımları da görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Güncel Türkçe Sözlük, Geçişlilik, Geçişsizlik, Anlık Oluşum

Makale Türü: Araştırma

1. Giriş

Sözlükler, bir dilin sözcük envanterini ortaya koyan başlıca eserlerdendir. Bu yüzden bir sözlük hazırlanırken yazılı ve sözlü veriler titizlikle taranmalı, dilde var olan

On A Few Words Labeled ‘Objectless’ In TDK Online Turkish Dictionary

Abstract

Languages are not static entities. They are in constant motion. The advancement of technology, the widespread use of social media platforms and the diversity of communication tools undoubtedly play a major role in this movement. Instant formations on social media, translations of large and small texts and written visuals made by amateur and professional people from foreign languages are an important factor in this change and transformation. Social media, especially the approximation of spoken language to written language, paves the way for the emergence of new structures in language. As a result of this, we have seen more syntactic structures in recent years that we do not see in historical texts. In this study, the objected uses of intransitive verbs that occur especially in sports news and in sentences expressing an achievement will be discussed diachronically and synchronically. The findings of the searches in search engines and the Turkish National Corpus show that the verbs koş-, yürü-, yüz-, yaşa-, which are labeled as objectless in the TDK Online Turkish Dictionary, are nowadays also used with objects without taking any morpheme.

Key Words: Online Turkish Dictionary, Transitivity, Intransitivity, Nonce Formation

Paper Type: Research

1 Bu yazı Türkçe Sözlükte ‘Nesnesiz’ Etiketlenen Birkaç Sözcük Üzerine başlığıyla 21st International Conference on Turkish Linguistics’te sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

2 Dr. Öğr. Üyesi, Haliç Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, selimonler@halic.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4102-4511

bütün kullanımlar ve anlamlar gösterilmelidir. Özellikle genel kullanıcıya hitap etme amacı güden sözlüklerde bu, bir sözlük için olmazsa olmazdır. Dillerin sürekli olarak bir değişim ve dönüşüm içinde olduğu bilinen bir olgudur. Farklı dillerden yapılan çeviriler, bir yandan dildeki sözcük envanterini artırırken bir yandan da sözcüklerin kullanım alanlarını ve şekillerini değişime uğratmaktadır. Modern zamanlarda, özellikle 2000’li yıllarda teknolojinin hızla ilerlemesi, iletişimin ve haberleşmenin daha da hızlanmasıyla çevirilerde de belirgin bir hızda artış olmuştur. Gerek internet kullanıcılarının kendi çabalarıyla yaptığı çeviriler gerekse çevirmenler, haber editörleri gibi kimselerin yaptığı meslekî çeviriler, bu hızın önemli ölçüde ivme kazanmasına sebep olmuştur.

Sosyal medya kullanımıyla birlikte, yabancı dillerde üretilen *meme* yahut *caps*³ şeklinde adlandırılan yazılı görsellerin Türkçeye çevrilmeye çalışılması, sosyal medya fenomeni olarak nitelenen insanların yaptığı anlık oluşumların bir anda yüz binlerce kişiye ulaşabilmesi, dilin bu değişiminde çok büyük rol oynamakta. 90’lı yıllarda bir siyasetçi tarafından bilinçli ya da bilinçsiz şekilde kullanılan “yapacağımıdır, edeceğimdir” gibi kullanımlar alay konusu edilirken bugün, bu kullanımlar sosyal medya sayesinde dilde, neredeyse, kendine bir yer edinmiş ve geniş kitleler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Google arama motorunda yaptığımız kısa bir taramada “olacağımıdır” sözcüğü için 13.500, “yapacağımıdır” sözcüğü için 5.300 sonuç çıkmaktadır (Erişim tarihi: 26.07.2023). Bu bize bu tip dilbilgisine aykırı (agrammatical) kullanımların yaygınlık kazandığını göstermektedir.

Bu çalışmada internet arama motorlarında ve Türkçe Ulusal Derlem’de (TUD) ilgili sözcüklerin aranmasıyla bulunan örneklerden ve internet haber sitelerinden derlenen “bir yarışı-etabı tamamlamak, bir noktaya ulaşmayı başarmak” gibi durumlarda kullanılan *koş-*, *yürü-* ve *yüz-* ve bir deneyimi anlatan *yaşa-* eylemlerinin ölçünlü dilde tespit edilen nesneli kullanımları incelenecek, ardından İngilizce kaynaklardaki görünümleri ele alınacaktır.

³ Richard Dawkins tarafından Yunanca *mimeme* sözcüğünden kısaltılan *meme* (Türkçe mem), fotoğraf ve resim olabildiği gibi birkaç saniyelik videolar ve sesler de olabilirler (Daha fazla bilgi için bkz. <https://evrimagaci.org/kulturel-evrim-kulturel-cekiciler-ve-memler-mem-ve-memetik-nedir-mem-sozcugunun-kokeni-nedir-3353> Erişim tarihi: 29.10.2023). Caps ise capture sözcüğünün bir kısaltması olup İnci Sözlük tarafından yaygınlaştırılmış, yazılı görselleri ve birkaç saniyelik videoları ifade eden bir terimdir.

2. Eylemlerin İstemi

Eylemler, Türkçede genel olarak oluş, kılış ve durum eylemleri şeklinde sınıflandırılmakta ve bu eylemler de nesne alabilme-alamama durumlarına bağılı olarak geçişli ve geçişsiz şeklinde sınıflandırılmaktadır. Geleneksel dilbilgisinde nesne alabilen bir eylemin nesnesi, sözdizimde biçimbirimle kullanıma giriyor ise *belirtili nesne*, biçimbirimsiz kullanıma giriyor ise *belirtisiz nesne* olarak adlandırılmaktadır (Hatiboğlu, 1972: 132; Ergin, 1977: 387; Gencan, 1979: 96-97; Banguoğlu, 1995: 527; Atabay vd., 2003: 53; Karahan, 2004: 25; Korkmaz, 2010: 38; Karaağaç, 2012: 508;). Geçişsiz eylemler bir nesne aldıklarında ortaya dilbilgisine aykırı tümceler çıkmaktadır (Sebzecioğlu, 2016:369). Türkçe, eklemeli bir dil olmasından dolayı geçişsiz eylemleri geçişli yapabilmek için eylemlere {-r} {-t} {-Dir} gibi çeşitli biçimbirimler getirerek onları ettirgen duruma geçirip kullanıma sokmaktadır.

1(a) Annesi çocuğı yürüdü.

1(b) Annesi çocuğı yürüttü.

2(a) Çocuk köpeğı koştı.

2(b) Çocuk köpeğı koşturdu.

3(a) Babası kızını yüzdü.

3(b) Babası kızını yüzdürdü.

Yukarıdaki örneklerde 1(a), 2(a) ve 3(a) tümcelerinin yüklemeleri nesnesiz birer eylem olduğu için nesneli kullanımda ortaya dilbilgisel olmayan bir tümce çıkmaktadır. Ancak 1(b), 2(b) ve 3(b) cümlelerinde yüklem {-t} ve {-Dir} biçimbirimleriyle ettirgen duruma getirilip nesne alması sağlandığında ortaya dilbilgisel bir tümce ortaya çıkmaktadır.

TDK Türkçe Sözlük, eylemlerin anlamlarını verirken onları nesne alabilme-alamama durumlarına göre nesneli veya nesnesiz şeklinde etiketlemektedir. Ancak bu, dil kullanımındaki değişimlerin bu kadar hızlı yaşandığı bir çağda, günlük kullanımları tam olarak karşılayabilen bir yöntem değildir. Örneğin, kullanım alanına göre bir başarıml eylemi (Koşaner, 2009: 78) sayılan *koş-* eyleminin İngilizceki kullanımını ele alırsak;

a. "He will run the 100 meter." tümcesi Türkiye Türkçesine

a1. O, 100 metre ^{yanşında} koşacak.

a2. O, 100 metreyi koşacak.

şekillerinde aktarılabılır.

Dil, bir düşünceyi ya da hareketi en az çabayla ve mümkün olan en kısa sürede anlatmak ister. Bilinçli ya da bilinçsiz olarak tasarruf prensibiyle hareket edilerek (a) tümcesindeki gibi yapılar Türkiye Türkçesine aktarılmak istendiğinde ortaya nesne almayan geçişsiz fiillerin, herhangi bir çatı eki almadan, nesneli kullanımları ortaya çıkmaktadır. TDK sözlükte nesnesiz etiketlenen bu eylemin a2 örneğinde görülen nesneli kullanımı, dilin tasarruf ilkesine bağlı olarak günümüzde kullanımını daha da yaygınlaştırdığı görülmektedir. Bu durum akla, kimi nesneli kullanılan geçişsiz eylemlerin İngilizceden gramatikal kod kopyalama⁴ yoluyla Türkiye Türkçesinde ortaya çıktığı ihtimalini getirmektedir.

Kod kopyalamayı sözcük düzeyinde genel kopyalar, seçilmiş kopyalar ve karışık kopyalar olmak üzere üç başlıkta ele alan Johanson (2014), sürekli ve yoğun şekilde Hint-Avrupa dillerinin etkisinde kalan Türk dillerinde sözcük yapısı, söz dizimi ve tümce kalıplarının kimi genelleşmiş kopyalarının uzun zamandır mevcut olduğunu söyler. İngilizcenin de dünya çapındaki etkisi ve günümüzdeki iletişim hızı düşünüldüğünde Türkçenin İngilizceden kod kopyalamış olma ihtimali kuvvet kazanmaktadır.

3. Geçişli-Geçişsiz Değişkenliği

Tarihsel metinleri taradığımızda *koş-*, *yüz-*, *yürü-* eylemlerinin tümleçlere yönelme, bulunma, ayrılma ve yalın durumlarda bağlandıklarını görmekteyiz. Köktürkçede tanımlanmayan “koşmak” sözcüğü, Eski Uygur Türkçesinde “bağlamak, ayırmak; karıştırmak” (Caferoğlu, 1968: 183) anlamlarında, Karahanlı sahasında Divanü Lüğati’t-türk’te “koymak, katmak; türkü düzmek” (Ercilasun, 2014) ve Kutadgu Bilig’de *kitaplar olur hem bilir erse söz / ukar erse şî r hem koşar erse öz* beytinde “yazmak; şiir yazmak” anlamlarında, Eski Anadolu Türkçesinde “katmak, karıştırmak, ad koymak, şiir yazmak, birinin yanına arkadaş olarak vermek” anlamlarında tanımlanmaktadır (Dilçin, 2009). Oğuz Türkçesinin ilk örneklerinden olan Behçetü’l-hadaik’ta “cânı uçmağa koşdı.” tümcesinde eylemi, bugünkü temel anlamıyla görmekteyiz (Canpolat, 2018: 155).

Koş- eylemi için Güncel Türkçe Sözlük’te (GTS) karşımıza beş anlam çıkmaktadır ve bunların her biri *nesnesiz* olarak etiketlenmiştir (Erişim tarihi: 20.10.2023). Eylemin “Adım atışlarını artırarak ileri doğru hızla gitmek” temel anlamı, diğer anlamlarla

⁴ Detaylı bilgi için bkz. Johanson, L. (2014). *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler* (Çev. Nurettin Demir), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

rına göre çok daha yakın bir tarihte yaygınlık kazanmıştır. Tarihsel metinlerde eylemin tümleçlere yalın, yönelme, bulunma ve ayrılma durum biçimbirimleriyle bağlandığı görölmektedir. Günümüz Türkiye Türkçesinde ise temel anlamıyla kullanılan bu eylemin, özellikle spor haberlerinde, tümleçlere belirtme durum biçimbirimiyle de bağlandığı örnekleri karşımıza çıkmaktadır.

- (1) O, yüzlerce ve binlerce *metreyi koştu*. (http-1)
- (2) 4. Kütahya Dumlupınar 30 Ağustos Büyük Zafer Koşusu'nda 5 bin *metreyi koştu*. (http-2)
- (3) 21 yaşındaki Biel, Rio'da 800 *metreyi koşacak*. (http-3)
- (4) Antalya'da yapılan milli takım seçmelerinde ilk 4 kişi arasına giren Bitlisli atletler Yunus İnan ve Sadullah Ergün, Polonya'da yapılacak Dünya Gençler Dağ Koşusu Şampiyonası'nda, gençler kategorisinde 8 bin 200 *metreyi koşacak*. (http-4)
- (5) Bütün güzelliği ile *Kapadokya'yı koşmak* için yüksek platolar ve vadilerden geçen eşsiz bir Ultra-Trail yarışı olan 119 km'lik Salomon Cappadocia Ultra-Trail-CUT 119, bir kez daha organizasyonun ana yarışı olacak. (http-5)
- (6) İstanbul'da birçok kişi *en iyi derecesini koşmak* için yer ararken, önüne çıkan isimler arasında İstanbul Yarı Maratonu da giriyor. (http-6)
- (7) Tubay Erdal, Sofya'da kariyerinin *en iyisini koştu*. (http-7)
- (8) Jak bu sezonun *en iyisini koştu*. (http-8)
- (9) İki yıl sürecek bir dünya turu planlayan 43 yaşındaki Marie Leautey, macerasının 445. gününde İstanbul'da Avcılar - Fatih *güzergahını koştu*. (http-9)
- (10) 2 bin İstanbullu *Üsküdar'ı koştu*. (http-10)

Bu nesneli yapılarla İngilizce örneklerde şu şekilde rastlamaktayız:

- (11) Jak *ran second leg* for the U15/U17/U20 B team with a personal time of 10min36secs. (http-11)
- (12) I *ran a 100km ultramarathon*. (http-12)
- (13) David Gillick will *run the 400m* for Ireland in Turkey (http-13)

second leg, 100km ultramarathon, 400m, 2,000km vd. söz öbekleri, birer branşı ve yarışı terim olarak kullanılmaktadır. Buna benzer bir durum Türkçe örneklerdeki *800 metreyi koşacak, Kapadokya'yı koşmak, en iyi derecesini koşmak, 8 bin 200 met-*

reyi koşacak örneklerinde de görülmektedir. Bu da, İngilizce örneklerde de görüldüğü gibi, ilgeç (preposition) almayan İngilizce yapıların dönüşümlere uğratılmadan Türkçeye aktarımı sonucu ortaya Türkiye Türkçesinde pek rastlanmayan yapıları çıkardığı ihtimalini düşündürmektedir. Bunun bir sonucu olarak da geçişsiz “nesnesiz” eylemlerin kullanım alanlarını genişleterek geçişli “nesneli” kullanılması durumu ortaya çıkmaktadır.

Turgay Sebzecioğlu (2016: 205), bu tip kullanımlar için belirtme durumu almış nesne, yer veya konum bildiriyorsa eylemin nesnenin bütününe kapsayan bir etkisi vardır diyerek *merdiven-i çıktı, yol-u yürüdü* örneklerini verip bu tümcelerin, merdivenin tepesine kadar çıkıldığını ve yolun tamamının yüründüğünü anlattığını belirtir ve bunun bütünlük işlevi (function of completeness) olduğunu söyler.

Benzer durum da “adım atarak ilerlemek” anlamına gelen *yürü-* eyleminde görülmektedir. Tarihsel metinlerde de bugünkü temel anlamında kullanılan eylem için GTS’de bu anlamı karşılayan tanımlar nesnesiz olarak etiketlenmiştir (Erişim tarihi: 20.10.2023). Tümleçlere yalın, yönelme, bulunma ve ayrılma durum biçimbirimleriyle bağlanan bu eylemin,

(14) Amazon’u yürüdü. ([http-14](#))

(15) Bütün gün elindeki sarı şemsiye ile İstanbul’u yürüdü. ([http-15](#))

(16) Eşim de bu yaz *Norveç’i yürüyecek*. ([http-16](#))

(17) Sakarya’nın Karasu ilçesinden başlayıp *Karadeniz’i yürüdüm*. ([http-17](#))

(18) Rumca ve Türkçe şarkılar eşliğinde hep beraber *İstiklal’i yürüdük* ([http-18](#))

gibi birkaç örnekte belirtme ekiyle bağlandığı görülmektedir. Bu eylem de edatlar olmadan kullanıldığında ortaya ortaya şu tip cümleler çıkarmaktadır:

(19) The lion doesn't chase its prey. It's the prey that *walks the lion's path*. ([http-19](#))

(20) I *walked the Alps’ largest glacier*. ([http-29](#))

(21) Ex-paratrooper Chris has *walked the UK* ([http-21](#))

(22) This dinosaur last *walked the earth* 150 million years ago. ([http-22](#))

Yürü- eylemiyle ilgili verilen örneklerde görüldüğü kadarıyla bu eylem, bir başarımlı/tamamlamayı ifade ettiği zaman ortaya nesneli kullanımı çıkmaktadır.

Buna benzer bir durum *yüz-* eyleminde görülmektedir. GTS’de “su yüzeyinde veya su içinde ilerlemek” anlamındaki sözcük için verilen altı anlam da nesnesiz etiketlenmiştir. Bu eylem de *koş-* ve *yürü-* eylemleri gibi tümleçlere yalın, bulunma, yönelme ve ayrılma durum biçimbirimleriyle bağlanmaktadır. Ancak;

(23) Sonra 3 sene önce İzmir'den Bengüsu Avcı, *Manş'ı yüzdü.* (http-23)

(24) 3. köprüye karşı, *Boğaz'ı yüzdü.* (http-24)

(25) Aysu, bu ay *Manş Denizi'ni yüzecek.* (http-25)

(26) Leander *Hellespont'u yüzdü.* (http-26)

(27) Evlenebilmek için Atlantik'i *yüzdü.* (http-27)

(28) *Tiber'i* zarar görmeden *yüzdü* ve ekibine katıldı. (http-28)

(29) Ersin Aydın Yarık *Manş'ı yüzecek.* (http-29)

örneklerinde bu eylemin de nesne alarak kullanıldığı görülmektedir. *yüz-* eyleminin ilgeçsiz kullanımları İngilizce örneklerde şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

(30) I had *swum the English Channel* solo (http-30)

(31) Teacher *swims the Lake District* for charity that saved friend's life. (http-31)

(32) Simon Hill, President North America, *swims the English Channel* for YoungMinds(http-32)

(33) Lindsey Hervey will be *swimming the 200 & 500.* (http-33)

(34) Levent Aksut can barely walk, but *he swims the 6.5 kilometers* from Asia to Europe every year. (http-34)

Bu örneklerden de görüldüğü gibi *koş-*, *yürü-*, *yüz-* eylemleri, kullanıldıkları duruma göre birer başarıyı ya da tamamlamayı ifade eden eylemlerdir. Göksel ve Kerslake (2005: 127) birtakım geçişsiz eylemin geçişli olarak kullanılabilirdiğini söylemekte ve *koş-*, *yürü-*, *yüz-* gibi mesafe ifade eden hareket eylemlerini bu tip eylemlere örnek olarak vermektedir.

Bu eylemlerin dışında GTS’de göze çarpan bir diğer madde başı ise *yaşa-* eylemi. Bu madde başı için GTS’de “canlılığını, hayatını sürdürmek; sağ olmak, durmak; varlığını sürdürmek; bir yerde oturmak, kalmak; geçimini sağlamak; herhangi bir durumda bulunmak veya olmak; görüp geçirmek, başından geçmek; sürmek, devam etmek; varlıklı, endişesiz, sıkıntısız, hoş vakit geçirmek, keyif sürmek; keyfi yerine

gelmek, mutlu olmak, işleri yolunda olmak; bir durumu yaşar gibi olmak, bir durumla özdeşleşmek, duymak, hissetmek” şeklinde verilen toplam 11 anlamın tamamı nesnel etiketlenmiştir. Ancak Türkçe Ulusal Derlemi’nde (TUD) yaptığımız bir tarama, bize bu eylemin nesnel kullanımlarını sergilemektedir.

(35) 1914, mistik sayıklama *durumu yaşıyor*.

(36) Türkiye-ABD ilişkileri şu anda en güçlü *dönemini yaşıyor*.

(37) O bütün bağımlıların, bağımlı oldukları şeyden mahrum kaldıklarında yaşadıkları *krizi yaşıyor*.

(38) Varolan şubeler de bir kârlılık *sorunu yaşıyor*.

(39) Şu aralar 3 yıl *öncesini yaşıyor* gibiyim.

Üstelik GTS’de verilen tanımların örneklerinde de nesnel kullanımlar görülmektedir. Örneğin;

“Görüp geçirmek, başından geçmek” anlamı için verilen “Balkan Savaşı’nın bütün acılarını yaşamış bir ailenin kızıydı.” örneğinde de eylemin nesne ile kullanımı görülmektedir. Bu tümceyi;

i. Balkan Savaşı’nın bütün acılarını yaşamış [bir ailenin kızıydı].

ii. [Balkan Savaşı’nın bütün acılarını yaşamış] Bir ailenin kızıydı.

dilbilgisel ve anlamlı olacak şekilde ikiye böldüğümüzde ilk tümcede *yaşamış* yüklemine *Balkan Savaşı’nın bütün acılarını* öbeğini nesne olarak aldığı görülmektedir.

4. Sonuç

Yukarıda verilen *koş-*, *yürü-*, *üz-* eylemleri tümcelerin anlattığı olaylarda bir sonlanma noktası olduğu için etkinlik olmaktan çıkıp başarımı (Koşaner, 2009: 78), *yaşa-* eylemi ise bir deneyimi ifade eden eylemlerdir. Dolayısıyla bu geçişlilik-geçişsizliğin değişmesi daha çok bir başarımı anlatan cümlelerde meydana çıkmaktadır. Geçişsiz eylemlere bir nesne getirildiğinde dilbilgisel olmayan bir tümce ortaya çıkması beklenirken bu *koş-*, *yaşa-*, *yürü-*, *üz-* eylemlerinin nesne aldıklarında dilbilgisel bir tümce ortaya çıkardıkları görülmektedir. Bu eylemlerin bazı durumlardaki kullanımlarının kod kopyalama yoluyla Türkiye Türkçesinin söz dizimine girerek dilbilgiselleştiğini ve bunun sonucunda da geçişsizlik durumlarının değişkenlik gösterdiğini akla getirmektedir.

Çalışmanın konusunu oluşturan GTS’de nesnesiz etiketli geçişlilik-geçişsizlik konusunda değişkenlik gösteren eylemlerin tüm kullanımları titizlikle taranmalıdır. Dilin değişimini ve dönüşümünü durdurabilecek ya da buna müdahale edebilecek bir gücümüz yok; fakat sözlüklerin ve szlklğn -özellikle çevrim içi szlklğn- bu değişime ayak uydurması elzemdir. Günümüz Türkiye Türkçesinin söz varlığını sadece edeb eserlerden saptamak mümkün değildir. Dilin söz varlığının eksiksiz bir Şekilde ortaya koyulabilmesi için dijital platformlardaki anlık oluşumlar ve haber siteleri gibi ortamlar takip edilmeli, mevcut ve yeni sözcüklerin kullanım alanları genel kullanıcının yararlanabileceği Şekilde verilmeli, sözcüklerin sahip oldukları bütün anlamlar dikkate alınmalıdır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

ıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar atışması yoktur.

Kaynakça

- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig I Metin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atabay, N., zel, S., am, A., (2003). *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Banguoğlu, T. (1995). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Canpolat, M. (2018). *Behcetü’l-Hadik F Mev’izati’l-Halik*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilçin, C. (2009). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (1963). *Dede Korkut Kitabı II İndeks – Gramer*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Ergin, M. (1977). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Minnetoğlu Yayınları.
- Erol, H. A. (2018). *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gencan, T. N. (1979). *Dilbilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Göksel, A., Kerslake, C. (2005). *Turkish: A Comprehensive Grammar*. London and New York: Routledge.
- Hatiboğlu, V. (1972). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, S. (2019). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Johanson, L. (2007). *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler* (çev. Nurettin Demir). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2004). *Türkçede Söz Dizimi*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2010). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Koşaner, Ö. (2008). Türkçede Yükleleme, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Sebzecioğlu, T. (2016). *Dilbilim Kavramlarıyla Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul: Kesit.
- Şirin, H. (2016). *Eski Türk Yazıtları, Söz Varlığı İncelemesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, T. (2010). *Orhon Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Çevrim İçi Kaynakça

- http-1 <https://www.demokrathaber.org/o-yuzlerce-ve-binlerce-metre-yi-kostu> Erişim tarihi: 25.07.2023
- http-2 <https://www.haberler.com/guncel/70-yillik-gecikmeyle-kavustu-2219721-haberi/> Erişim tarihi: 25.07.2023
- http-3 <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/yazarlar/kenan-basaran/11-yili-2-dakikada-kosacak-40190168> Erişim tarihi: 26.07.2023
- http-4 <https://www.haberler.com/yemel/bitlisli-sporcular-polonya-da-turkiye-yi-temsil-5041392-haberi/> Erişim tarihi: 25.07.2023

- http-5 <https://www.dha.com.tr/yemel-haberler/istanbul/merkez/salomon-cappadocia-ultra-trail-patika-kosularin-2133058> Erişim tarihi: 25.07.2023
- http-6 <https://artiğercek.com/spor/istanbul-maratonu-43-yilinda-rekorlara-kosuyor-185239h> Erişim tarihi: 25.07.2023
- http-7 <https://www.fanatik.com.tr/atletizm/tubay-erdal-sofyada-kariyerinin-en-iyisini-kostu-2245645> Erişim tarihi: 25.07.2023
- http-8 <https://www.haberturk.com/ramil-guliyev-olimpiyatta-elimden-geleni-yaptim-3192145-spor> Erişim tarihi: 25.07.2023
- http-9 <https://www.aa.com.tr/tr/dunyadan-spor/dunyayi-kosarak-turlayan-fransiz-marie-leautey-avrupa-etabini-istanbulda-tamamladi/2285228> Erişim tarihi: 26.07.2023
- http-10 <https://www.karar.com/2-bin-istanbullu-uskudari-kostu-1282000> Erişim tarihi: 29.07.2023
- http-11 <https://www.sunderlandharriers.org.uk/Events/view/1361/birtley-young-athletes-cross-country-relays-u15-u17> Erişim tarihi: 24.07.2023
- http-12 <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2022/dec/11/a-new-start-after-60-iran-a-100km-ultramarathon-at-70-despite-my-arthritis> Erişim tarihi: 22.07.2023
- http-13 <https://www.bbc.com/sport/athletics/13814518> Erişim tarihi: 26.07.2023
- http-14 <https://www.mynet.com/amazonu-yurudu-110100526418> Erişim tarihi: 24.07.2023
- http-15 <https://www.wattpad.com/amp/138967946> Erişim tarihi: 26.07.2023
- http-16 <https://www.hayat40tansonra.com/2022/12/doga-yuruyusu-sr-outdoor-adventure.html> Erişim tarihi: 29.07.2023
- http-17 <https://www.voaturkce.com/a/abd-turkiye-hattinda-aile-ici-siddet-idiasi/6519552.html> Erişim tarihi: 28.07.2023
- http-18 <https://intermediateturkish.blogspot.com/2012/02/baklahorani-festivali.html> Erişim tarihi: 22.07.2023
- http-19 <https://twitter.com/Galatasaray/status/1612164733733588993?lang=tr> Erişim tarihi: 26.07.2023

http-20 <https://www.theguardian.com/travel/2023/jul/10/i-walked-the-alps-largest-glacier-it-felt-like-last-chance-tourism-> Erişim tarihi: 22.07.2023

http-21 <https://www.shetlandtimes.co.uk/2023/07/30/ex-paratrooper-chris-has-walked-the-uk> Erişim tarihi: 22.07.2023

http-22 <https://www.cbsnews.com/news/dinosaur-skeleton-thailand-scientists-minimocursor-phunoiensis-150-million-years/> Erişim tarihi: 23.07.2023

http-23 <https://www.iha.com.tr/mugla-haberleri/-3817516> Erişim tarihi: 19.07.2023

http-24 <https://benimarnavutkoyum.wordpress.com/2009/07/19/3-kopruye-karsi-bogazi-yuzdu/> Erişim tarihi: 19.07.2023

http-26 https://tr.wikipedia.org/wiki/Hero_ile_Leandros Erişim tarihi: 19.07.2023

http-27 <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/evlenebilmek-icin-atlantik-i-yuzdu-39040201> Erişim tarihi: 20.07.2023

http-28 <https://minikar.ru/tr/goroskopy/to-think-up-ales-about-roman-gods-myths-and-legends-of-ancient-rome/> Erişim tarihi: 25.07.2023

http-29 <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/1975/08/15> Erişim tarihi: 27.07.2023

http-30 <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/the-swimming-blog/2013/aug/09/how-i-swam-english-channel> Erişim tarihi: 27.07.2023

http-31 <https://news.knowledia.com/GB/en/articles/teacher-swimming-all-lake-district-lakes-for-charity-that-saved-friend-55ca9657992f3821de0b7e060ced1b3410b1ec01> Erişim tarihi: 22.07.2023

http-32 <https://www.futurebrand.com/news/simon-hill-president-north-america-swims-the-english-channel-for-youngminds> Erişim tarihi: 19.07.2023

http-33 <https://twitter.com/ToltonSwimming/status/1625595613805944841> Erişim tarihi: 20.07.2023

http-34 <https://twitter.com/trtworld/status/1298718885609271297> Erişim tarihi: 20.07.2023

Nişanyan Sözlük. Erişim adresi: <https://www.nisanyansozluk.com/>

Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>

Türk Dil Kurumu Metin Veri Tabanı. Erişim adresi: <https://metinveritabani.tdk.gov.tr/#/>

Türkçe Ulusal Derlemi. Erişim adresi: <https://v3.tnc.org.tr/>

Extended Summary

Dictionaries are among the main works that reveal the lexical inventory of a language. Therefore, while preparing a dictionary, written and spoken data should be meticulously scanned and all the uses and meanings existing in the language should be shown. This is a must for a dictionary, especially for dictionaries that aim to appeal to the general user. It is a well-known fact that languages are in a constant state of change and transformation. Translations from different languages, on the one hand, increase the inventory of words in the language and, on the other hand, change the uses and forms of words. With the use of social media, the attempt to translate written visuals produced in foreign languages, called meme or caps, into Turkish, and the fact that instant formations made by people described as social media influencers can reach hundreds of thousands of people in an instant play a major role in this change of language. In this study, the objectified uses of the verbs *koş-*, *yürü-* and *yüz-*, which are used in situations such as "to complete a race or event, to succeed in reaching a point" compiled from various internet and news sites, will be analyzed, and then their appearances in English sources will be discussed. In Turkish, actions are generally classified as action verbs, process verbs and state verbs. These verbs are also classified as transitive and intransitive depending on whether they can take objects or not. In traditional grammar, a transitive verb is called a definite object if it is used with the accusative morpheme $\{I\}$, and an indefinite object if it is used without the morpheme. Since Turkish is an agglutinative language, in order to make intransitive verbs transitive, it adds various affixes such as $\{-r\}$, $\{-t\}$, $\{-Dir\}$ to the verbs to make them causative.

1(a) Annesi çocuğu yürüdü.

1(b) Annesi çocuğu yürüttü.

2(a) Çocuk köpeği koştu.

2(b) Çocuk köpeği koşturdu.

3(a) Babası kızını yüzdü.

3(b) Babası kızını yüzdürdü.

The Turkish Language Association Dictionary labels the meanings of verbs by categorizing them as "nesnesiz" when they cannot take an object based on their meanings. However, in an era where linguistic changes occur rapidly, this method may not fully capture the nuances of everyday usage. For example, for the verb *koş-*, which is considered an achievement verb according to its field of use, we can translate the sentence "He will run the 100 meters." into Turkish

a1. O, 100 metre (yarışında) koşacak.

a2. O, 100 metreyi koşacak.

can be transferred in the form. When, consciously or unconsciously, acting on the principle of the economy of the language, structures like the one in sentence a1 are translated into Turkish, the result is the use of intransitive verbs with objects without taking any morpheme. This brings to mind the possibility that some intransitive verbs with objects emerged in Turkish through grammatical code copying from English. Considering the worldwide influence of English and the speed of communication today, it seems more likely that Turkish has copied codes from English.

When we analyze the historical texts, we see that the verbs *koş-*, *yürü-*, *yüz-* are attached to the verbs in the nominative case, the accusative case, the disjunctive case and the nominative case. In the TDK Online Turkish Dictionary, labels these verbs as objectless. This verbs, which is used in its basic meaning in modern Turkish, is connected to the complements with the accusative morpheme, especially in sports news.

- (1) O, yüzlerce ve binlerce metreyi koştu.
- (2) 4. Kütahya Dumlupınar 30 Ağustos Büyük Zafer Koşusu'nda 5 bin metreyi koştu.
- (3) 21 yaşındaki Biel, Rio'da 800 metreyi koşacak.
- (4) Amazon'u yürüdü.
- (5) Bütün gün elindeki sarı şemsiye ile İstanbul'u yürüdü.
- (6) Eşim de bu yaz Norveç'i yürüyecek.
- (7) Sonra 3 sene önce İzmir'den Bengüsü Avcı, Manş'ı yüzdü.
- (8) 3. köprüye karşı, Boğaz'ı yüzdü.
- (9) Aysu, bu ay Manş Denizi'ni yüzecek.

Göksel and Kerslake (2005: 127) state that some intransitive verbs can be used as transitive and give examples of such verbs such as *koş-*, *yürü-*, *yüz-* which express distance. Sebzecioğlu states that for this type of usage, if the object with the accusative reports location or position, the action has an effect that covers the whole object (2016: 205).

The change of transitivity-intransitivity occurs mostly in sentences describing an achievement. When an object is brought to intransitive verbs, an agrammatical sentence is expected to emerge, but it is seen that these *koş-*, *yaşa-*, *yürü-*, *yüz-* verbs produce a grammatical sentence when they get an object. It suggests that the use of these verbs in some situations is grammaticalized by entering the syntax of Turkish through code copying, and as a result, their intransitivity status varies.

The verbs *koş-*, *yürü-*, *yüz-* given above are actions that express achievement rather than activity since they are the end point of the events described by the sentences, and the verb *live-* expresses an experience. Therefore, this transitivity-intransitivity change occurs mostly in sentences describing an achievement. When an object is brought to intransitive verbs, an agrammatical sentence is expected to emerge, but it is seen that these *koş-*, *yaşa-*, *yürü-*, *yüz-* verbs produce a grammatical sentence when they take an object. This suggests that the use of these verbs in some situations is grammaticalized by entering the syntax of Turkish through code copying, and as a result, their intransitivity status varies.

It is not possible to determine the lexicon of today's Turkey Turkish only from literary works. In order to reveal the lexicon of the language in a complete way, environments such as instant formations and news sites on digital platforms should be followed, the usage areas of existing and new words should be given in a way that the general user can benefit from, and all the meanings of the words should be taken into account.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kurul Kararlarında Kurumsal Söylem Çözümlemesi

Songül İLBAŞ¹

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kurul Kararlarında Kurumsal Söylem Çözümlemesi

Corporate Discourse Analysis in the Board Decisions of the Human Rights and Equality Institution of Turkey

Özet

Abstract

Söylem ve söylem çözümlemesi dilbilim çalışmalarında çokça yer verilen konulardan biridir. “Kurumsal söylem (corporate discourse)” ise bugüne kadar dilbilimcilerden ziyade yönetim ve organizasyon, işletme ve reklamcılık gibi alanların araştırmacılarının ilgisini çekmiştir. Bununla birlikte bir söylem türü olarak kurumsal söylemin de dil araştırmalarının konuları arasında yerini alması beklenir. Kurumsal söylemi, kurumun her türlü yazılı ve sözlü iletişim faaliyetleri olarak özetleyebiliriz. Dolayısıyla kurumsal söylem için önemli kavramlardan biri “iletişim”dir. Bu konuda dikkat edilmesi gereken diğer kavram ise “kurumsal kültür”dür. Bu çalışmada kurumsal söylemle ilgili tanımlar ve görüşler açıklandıktan sonra Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu’nun kurul kararlarından seçilen örnekler söylem çözümleme yaklaşımları kapsamında çözümlenmiştir.

Discourse and discourse analysis is one of the subjects that are widely covered in linguistics studies. “Corporate discourse”, on the other hand, has attracted the attention of researchers from fields such as management and organization, business and advertising, rather than linguists. However corporate discourse as a type of discourse is expected to take its place among the subjects of language studies. We can summarize the corporate discourse as all kinds of written and verbal communication activities of the institution. Therefore, one of the important concepts for corporate discourse is “communication”. Another concept to be considered in this regard is “corporate culture”. In this study, after the definitions and opinions about corporate discourse were explained the examples selected from the board decisions of the Human Rights and Equality Institution of Turkey were analyzed within the scope of discourse analysis approaches.

Anahtar Sözcükler: Söylem, söylem çözümlemesi, kurumsal söylem, kurumsal söylem çözümlemesi, kurumsal kültür

Key Words: Discourse, discourse analysis, corporate discourse, corporate discourse analysis, corporate culture

Makale Türü: İnceleme

Paper Type: Review

1. Giriş

Söylem ve söylem çözümlemesi dilbilimin dikkat çeken konularındandır. Bu konuda pek çok çalışma yapılmıştır ancak bu çalışmanın konusu olan “kurumsal söylem” dilbilim çalışmalarında yer almamıştır. Kurumsal söylem çözümlemesine geçilmeden önce aşağıda söylem, kurumsal söylem ve söylem çözümlemesiyle ilgili başlıklara yer verilmiştir.

¹ Öğr. Gör. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Çavdır Meslek Yüksekokulu, songulilbas@gmail.com, 0000-0002-4525-347X.

Kurumsal söylem çözümlemesi yapabilmek için öncelikle kurumsal söylemin bir söylem türü olarak özelliklerinin tespit edilmesi gerekir. Farklı alanlarda yapılmış çalışmalar olsa da kurumsal söylem üzerine çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan hareketle kurumsal söylemin özellikleri ilgili başlıkta incelenmiştir. Daha sonra Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) kurul kararlarından örnekler söylem çözümlemesi kapsamında değerlendirilmiştir.

2. Söylem

Dilin sosyal yönü hemen hemen bütün dil tanımlarında vurgulanmıştır. Dil üzerine yapılan çalışmalar genellikle dilin dilbilgisel özelliklerine yoğunlaşmıştır. Ne var ki dil, dilbilgisi kullarlarından ibaret basit bir sistem değil özellikle “anlam” boyutu düşünüldüğünde oldukça karmaşık ve gizemli bir yapıdır. Bununla birlikte dilin insanla ve toplumla ilişkisi de düşünüldüğünde bu gizemli yapının yüzeyde ifade ettiklerinin yanında derinlerde ifade etmek istediği başkaca şeylerin de olduğu düşüncesi doğmuştur. Bu düşünce dilbilim çalışmalarının yönünü “söylem (discourse)” alanına çevirmiştir.

Söylem kavramı pek çok bilim alanına konu olmuştur. Farklı bilim alanlarının söylemin farklı yönlerini öne çıkarmasıyla söylem tanımlarının da oldukça çeşitlendiğini söylemek mümkündür. Farklı kuram ve kuramcıların söyleme bakış açılarının farklı olması da bu çeşitliliğin sebeplerindendir elbette.

Söylem için çeşitli kaynaklarda birden fazla ifade kullanılmıştır. Bunlardan bazıları; söyleniş, söylev, söz bilimi, etkili söz söyleme sanatı, anlatım biçimi, ideoloji, kavramsal dizge, birey dili (ideolekt), biçem, dil, bakış açısı, sav, görüş vb. ifadelerdir.

Vardar söylemi şöyle tanımlar; “1. Söz; dilin sözlü ya da yazılı gerçekleşmesi, konuşan bireyin kullanımı. 2. Sözce; bir ya da birçok tümceden oluşan, başı ve sonu olan bildiri. 3. Tümce sınırlarını aşan, tümcelerin birbirine bağlanması açısından ele alınan sözce” (2003: 179).

İmer vd. ise söylemi “dil toplumsal boyutu vurgulandığında söylem, “dilsel büyüklüğüne bakılmaksızın (tek sözcük, tümce, paragraf vb.) işlevsel iletişim değerli bir birim olarak tanımlanabilecek sözce” olarak tanımlar (2011: 226).

Söylemin Türkçe tanımlamalarındaki çeşitlilik Batılı araştırmacıların çalışmalarında da görülür. Günay, kitabında farklı araştırmacılar tarafından tespit edilen pek çok tanımın olduğunu bahsetmiştir. Bu tanımlardan ve söylem üzerine yapılan çalışmalardan hareketle şu noktalara dikkat çekmiştir: “Dilsel bir birimle gerçekleşen söylem, bir şey hakkındadır ve alıcı, verici ve / veya konunun varlığını içerir. Özetle her söylemin bir öznesi, bir alıcısı ve bir konusu vardır. Bir söylem, vericiye ait güç değerlerini; konuşma biçimi, tutumlar, davranışlar, yargılar, düşünsel tutumlar gibi vericinin kendi değer yargılarını yansıtır ve her söylemde verici bir bakıma yeniden kendini oluşturur. Söylem, “tutarlı bir dizgedir ve çoğunlukla iç ve dış bağlama gönderimde bulunur” (2013: 25). Günay’ın söylem tanımı ise “konuşan kişinin kendi sözceleme durumları içinde ürettiği bir dilsel edim” şeklindedir (2013: 26).

Gee'ye (2005) göre söylem; sosyal bir kurum olarak kabul gören dilin bireysel kullanım, düşünme, değerlendirme, yorumlama, eylem ve etkileşimlerin uygun zamanda, uygun bağlamda ve uygun araçlarla ifade edilmesi ile oluşmuş dilsel yapılarıdır. Birey söylemlerinde; bir sosyal gruba ya da ağa üyelik, ilgililik, yakınlık ya da karşıtlık, yargılayıcı ya da değerlendirici gibi bakış aları ile kendini konumlandırır (Akt. Gr, 2011: 18).

Parker (1992) ise söylemi; birbirleri ile ilişkili metinlerden oluşan, onların üretimi, anlamlandırılması ve yayılması ile bir nesne haline gelen dilsel yapılar olarak görürken -diğer tanımlardan farklı olarak- "birbirleri ile ilişkili metinlerden oluşma" şartını ileri sürerek söylemin oluşması için; birçok metnin birleşmesinin ve birbirleri ile ilişkili olmasının gerektiğini belirtir (Akt. Gr, 2011: 19).

Yıkıma'ya göre söylem tanımlarının şekillenmesini sağlayan en önemli gelişme dilbilimin, antropoloji, etnoloji, sosyoloji, siyaset, psikoloji ve psikanaliz gibi beşer bilimlerle olan disiplinler arası münasebetidir (2021: 33). Bu bilim alanlarının bakış aları sayesinde söylemle ilgili düşünceler netleşmiş ve bu alandaki araştırmalara da farklı kapılar açılmıştır. Turan, konuyla ilgili tezinde daha önce yapılan söylem tanımlarından hareketle kendi tanımını "belli bir bağlamda gerçekleştirilen dil kullanımının sonucu ya da düşünsel / zihinsel tutumun sze yanısışı" olarak yapmıştır (2023: 10). Elbirlik ve Karabulut da söylemin "Söylem, bir bildirişimde gün yüzüne ıkmaş olan görülen ve duyulan biçimler ağı" olduğunu söyler (2015: 47).

Kendi içinde bir sistem olan "dil"den farklı olarak söylem, hareket halindeki dil olarak ifade edilir. Dil toplumsal hayatın hemen her alanında önemli bir role sahiptir ancak söylem terimi daha da geniş bir anlama sahiptir.

Konuya ilgi duyan hemen her araştırmacının bir söylem tanımı olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum söylem teriminin hem bilimsel çalışmalarda hem de günlük hayatta farklı anlamlarda kullanılması ve algılanması anlamına da geldiği için kimi araştırmacılar tarafından sakıncalı olarak yorumlanmıştır.

3. Kurumsal Söylem

Dilin kullanıldığı her alan, farklı bağlamalara göre söylem türleri ortaya çıkartır. Dil araştırmacıları da söylem türlerinin çeşitliliğine vurgu yapmışlardır. İnsanın dilsel üretiminin sınırsızlığı düşünüldüğünde farklı bağlamalarda söylemin çeşitliliği de kaçınılmazdır.

Söylem türleriyle ilgili pek çok araştırmacı sınıflandırmalar yapmışsa da genel kabul gören bir sınıflandırmadan bahsetmek zordur. Öyle ki kimi araştırmacılar söylem türleri ve söylem tiplerini dahi birbirinden ayırmıştır. Söylemle ilgili çalışmalardan ve yapılan sınıflandırmalardan hareketle siyasi söylem, gazetecilik söylemi, medikal söylem, hukuk söylemi / hukuki söylem gibi pek çok türden bahsedebiliriz. Aslında bu türler için bugüne kadar araştırmacıların dikkatini çeken, sınıflandırmalara dhil edildiği için söylem araştırmalarına konu olmayı başarabilen türler diyebiliriz. Çünkü ortaya çıkmamış, üzerine düşünülmemiş ya da dikkatleri çekmemiş daha pek çok söylem türü olduğu açıktır.

Alanyazın incelendiğinde karşımıza sayılı çalışmanın çıktığı yeni diyebileceğimiz söylem türlerinden biri de kurumsal söylemdir (corporate discourse). Kurumsal söyleme geçmeden önce kurum kültüründen de bahsetmek gerekir. Yönetim anlayışından kurum içi hiyerarşiye, kurum içi iletişimden çalışma sistemine, misyon ve vizyondan müşterilerle ilişkiye kadar bir kurumu ilgilendiren her şey kurum kültürü içine girer. Kurumun kişiliği olarak da ifade edilebilir. Kültür ve dil arasındaki kopmaz bağı göz ardı edemeyeceğimiz için dilin kurum kültürünün oluşumunda önemli bir yeri olduğunu söylemek mümkündür.

Kurum kültürüyle ilgili epeyce çalışma yapılmıştır ancak bunlar genelde insan kaynakları ve yönetim gibi alanlardaki araştırmacıların çalışmalarıdır. Bunun yanında iletişimle ilgili çalışmalarda da kurumsal iletişime yer verilmiştir. Kurum kültürü ve dil ilişkisine dikkati çeken ilk çalışma Artuç Bekteş'e (2018) aittir. Çalışmada iletişim ve dil ilişkisine dikkat çekilmiş ve iletişimin örgüt ya da kurumları bir arada tutma işlevi öne çıkarılmıştır. Gudykunst'un (1997) kültür-dil-iletişim arasındaki etkileşimle ilgili "Kültür ve iletişim karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir. Kültür, dil ile iletilerek bireylerin sosyalleşmesi sağlanır ve bireylerin iletişim yolu ve tarzı bireyler veya gruplar arasında uzun bir süre paylaşılırsa dil, kültürü değiştirebilir." görüşünden hareketle temel dil becerilerinin bir kurumun kültürünü oluşturma ve sürdürmede ne kadar önemli olduğu söylenmiştir. Aynı zamanda dil becerilerinin bir kurumun örgütlenmesi ve kurumsal iletişimin gerçekleşmesinde de gerekli olduğu ifade edilmiş dolayısıyla da kurum kültürü ve dil becerileri arasında doğrudan bir ilişki olduğu vurgulanmıştır (Artuç Bekteş 2018: 4). Nasıl ki kültür toplumun davranışlarını etkiliyorsa kurum kültürü de kurumsal davranış etkiler ve kurumun performansı üzerinde de etkili olur.

Kurum kültürünün bir başka etki alanı da kurumsal aidiyettir. Bir kurumda çalışanların bu aidiyet hissini yaşamaları bazı ortak unsurlarla oluşur. Bu unsurların başında da dil gelir. Kurumda kullanılan yazılı ve sözlü dil içinde yer alan argo ifadeler, deyimler, şakalar, mecazlar, benzetmeler, sloganlar, selamlamalar bu gruba aittir (Gürgen 1997: 160). Uzoğlu'na göre kurumların kullandığı dil, kurumların faaliyet alanlarına göre değişmektedir. Eğer çalışanlar kurumda kullanılan dili benimserlerse kendilerini o kuruma ait hissetmektedirler (kısaltmalar, argo konuşmalar vb.) (2001: 343).

Kurumlarda oluşacak ortak dil kurumsallaşma için oldukça önemlidir. Kurumlarda herkesin aynı şekilde iş yapma kültürüne sahip olması hedeflenir ve bütün çalışanların şirket kimliğini dışarıya aynı şekilde yansıtması gerekir. Elbette istenen bu durumun oluşmasında çalışanlar arasında ortak bir dilin de oluşmuş olması şarttır (Artuç Bekteş 2018: 10).

Artuç Bekteş'in dikkat çektiği kavramlardan biri de "takım dili"dir. Ona göre takım dili kurumsal kültürün oluşturulması ve geliştirilmesinin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Takım dili oluşturulmasında konuşma kalıplarının önemi büyüktür. Aşağıda takım içi iletişimin sağlıklı olmasında ve takım içi uzlaşmada öne çıkan bazı durumlar örneklendirilmiştir:

- **Empati** söz kalıplarıyla konuşma:
"Sizi anlıyorum...", "Ben de sizin yerinizde olsam öyle düşünürdüm."
- **Eşitlik**

“Hepimizin birbirinden değerli görüşleri...”

- **Kendiliğinden davranma**
“Eğer yanılmıyorsam şunu söylemek istediniz...”,
“Sözünüzü kestiğim için özür dilerim...”
“Ben de bir öneride bulunabilir miyim?”
- **“-alum, -elim” söz kalıplarını kullanma** (2018: 12-14).

Kurum kültürünün temel parçalarından biri olan kurumsal söylem, yukarıda bahsedilen söylem sınıflandırmalarında karşımıza çıkmasa da söylem türlerinden biridir. Kurumsal söylem, kurumsal kimliğin oluşturulmasında ve ifade edilmesinde baş aktördür. Burada bahsedilen kimlik; kurumun kendini anlama ve ifade etme biçimidir. Dolayısıyla kendini ifade etmenin yolu söylemden geçmektedir.

Kurumsal söylem üzerinde duran çalışmalar daha çok işletme, iktisat ve pazarlama gibi alanlara ait olduğu için bu çalışmaların hemen hepsi şirketlerin veya işletmelerin söylemlerini dikkate almıştır. Buna bağlı olarak kurumsal söylem tanımları ve konuya ilişkin düşünceleri daha çok işletmeler çerçevesinde olmuştur. Kurumsal söylem, kurumsal kimlik, kurumsal imaj ve kurum kültürü gibi konuları ele alan Breeze de kurumsal söylemin kuruma ait bir dizi mesaj olduğunu ifade ederek düşüncesini şöyle açıklamıştır: “İncelediğimiz çalışmalara göre kurumsal söylem bir kurumun dünyaya, hedefindeki pazarlara ve mevcut müşterilerine iletmek üzere belirlediği mesajlardır. Dahası benim kurumsal söylem anlayışım çalışanlarla iletişim kurma amaçlı ya da paydaşlara veya şirkette pay sahibi olanlara yönelik mesajlar gibi yalnızca dahili kullanım için gerekli olan mesajları kapsar (2013: 19).” Breeze bu tanımda bir yandan kurumsal söylemin verilmek istenen mesaj olduğuna dikkat çekerken bir yandan da bu mesajların alıcılarıyla ilgili fikrini ortaya koymuştur. Bu anlamda konuyla ilgilenen diğer araştırmacıardan farklı düşünmektedir. Diğer alışmalar kurumun herkese mesajını kurumsal söylem olarak kabul ederken Breeze kurum içi bileşenlere örnekler vererek sadece bunlara yönelik mesajlarla sınırlandırmıştır.

Kısa bir ifadeyle kurumun iletişim faaliyetleri diyebileceğimiz kurumsal söylem, iletişim şeklinin farklılaşmasına bağlı olarak türlere ayrılabilir. Örneğin yazılı iletişim ve sözlü iletişimde farklı söylem türleri ortaya çıkar. Breeze kurumsal söylem türlerine tanıtıcı, bilgilendirici ya da meşulaştırıcı söylemler gibi örnekler verir. Bu türler daha da artırılabılır. Çünkü Breeze’nin (2013: 23) de belirttiği gibi kurumsal söylem kuruma ait birtakım yazılı veya sözlü üslup ifadeleri şeklinde basite indirgenemez. Aslında kurumsal söylem bir sistemdir, bir dizi sözlü ve yazılı ifadeleri de kapsayan sosyal aktiviteler bütünüdür fakat sınırlı değildir. Zamana ve içinde bulunan koşullara göre henüz bilinmeyen söylem türleri ortaya çıkabilir. Bununla birlikte teknolojik gelişmeler gibi kimi durumlara bağlı olarak kurumlar söylemlerini geliştirme ihtiyaı duymuştur. Çünkü teknolojik gelişmelerle birlikte bilgiye erişim kolaylaşmıştır. Kurumsal söylemin muhatapları yani kurumsal söylemle verilen mesajın alıcıları farklı örneklerle kolaylıkla ulaşıp karşılaştırma yapabilme olanağına sahiptir. Ayrıca iletişim gibi kurumsal söylemin

yakından ilgili olduğu bilim alanlarında görülen gelişmeler de kurumsal söylemin geliştirilmesine katkı sağlamıştır. Bu gelişmelere ayak uydurabilmek için ise kurumda iç ve dış iletişimin güçlü olması gerekir.

Kurumsal söylem kurumun çalışma ortamını düzenlemesi, hedeflerine ulaşabilmesi, ticari anlamda başarılı olabilmesi, yatırımcı ve müşteriyi ikna edebilmesi gibi konularda oldukça önemlidir ancak aynı zamanda son yıllarda bunlardan başka işlevleri de dikkatleri çekmiştir. Kurumların popülerlik kazanması, pozitif bir imaja sahip olması, toplumun gözünde kendini meşrulaştırması için de kurumsal söyleme dikkat etmesi gerektiği fark edilmiştir (Breeze, 2013: 23).

Breeze'ye göre kurumsal söylemin bir özelliği de tam olarak açık olmasa da ideolojik bir sistem olmasıdır. Kurumlardaki hiyerarşik yapı göz önünde bulundurulduğunda bunun kaçınılmaz olduğu bir gerçektir. Kurumun söyleminin oluşmasında elbette o kurumda herhangi bir pozisyonda yer herkes pay sahibidir ancak herkesin payının eşit olduğunu söylemek mümkün değildir. Bir şirketi düşündüğümüzde o şirkette oluşan kültürde ve söylemde en büyük pay hiyerarşiden dolayı şirket sahibine ve en üst yönetime aittir. Kurum kültürü ya da kurumsal söylem tamamen yazılı kurallardan oluşmadığı için bu yapıların oluşumunu en yetkili kişilerin koyduğu yazılı olmayan kurallar şekillendirmektedir. Dolayısıyla bu kişilerin ideolojik yapısı kurumun söylemine de yansımaktadır.

Kurumsal söylemi etkileyen ve şekillendiren pek çok etkenden bahsedebiliriz. İlk etapta kadın ve erkeklerin söylemlerinde baskınlık, netlik ve duygusallık açısından farklılıklar olabileceği düşünülse de birçok araştırmacı çalışmalarında ortaya koymuştur ki işleyişin aksamaması ve başarılı olunabilmesi için yönetici konumundaki kadınlar da erkekler kadar yönergelerle başvurmaktadır. Kadınların günlük hayatta kullandıkları dolaylı ifadeler yönetim söz konusu olduğunda hafifletici söylemlerden uzak direktiflere dönüşmektedir (Jaworska, 2020: 6). Bu da kurumsal söylemlerde hiyerarşinin cinsiyetten daha etkili olduğunu göstermektedir.

Kurumsal söylem kurumun yazılı ve sözlü açıklamalarında, kurum içi ve kurum dışı sözlü iletişim ortamlarında, kurumun ortaya koyduğu her türlü yazılı belgede (tutanaklar, formlar, anlaşmalar, raporlar vb.), kurumun basılı ve görsel yayın materyallerinde (reklam filmleri, afişler, ilanlar) kendini gösterir. Bunların tamamı kurumun söylem özelliklerini yansıtır ancak her biri farklı özelliklere sahiptir ve farklı açılardan incelenmelidir. Bir afişte kullanılan renkler bile kurum kültürüne ve kurumsal söyleme dair ipuçları verebilir. Bununla birlikte daha önce de belirttiğimiz gibi kurumsal söylem reklamcılık, yönetim ve organizasyon ya da iletişim gibi pek çok alanın konusu olabilir.

4. Söylem Çözümlemesi

Söylem çözümlemesi, söylemin çözümleme yapan kişinin bakış açısıyla yorumlanması sürecidir. Dolayısıyla söylem çözümlemesi için “doğru/yanlış” gibi keskin ifadeler kullanmak ya da bir yorumla sınırlı olduğunu söylemek doğru olmaz. “Bir söylemin çözümlemesine girişmek, bir yorumun yorumunu üretmek; önceden yorumlanmış bir alanı yeniden yorumla-

maktır” diyen Dursun, söylem çözümlemesinin sınırının çizilemeyeceğini ifade etmiştir (2001: 68).

Söylem çözümlemesi, kısaca dil kullanımını “neden” sorusu kapsamında incelemektir. Bakiler’e göre ise “odağını anlamın değişkenliğine çeviren bir girişim”dir (2012: 225). Günay, söylem çözümlemesi için bağlamın önemine dikkat çekerek “bir sözcüğün anlaşılması ve yorumlanması bağlama bağlıdır”, aynı sözce, farklı bağlamda değişik anlam kazanır” der (2013: 83-84).

Söylem çözümlemesi konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde varılan ortak sonuç; pek çok çözümleme yaklaşımının olduğu ve farklı alanlardaki araştırmacıların bu yaklaşımlardan kendi bakış açılarına ve amaçlarına göre seçim yaptığınıdır. “Kişinin niyeti, nasıl söylemi belirliorsa söylem çözümlemesini yapan araştırmacının niyeti de çözümlemenin yöntemini belirlemektedir (Yıkılmış, 2021: 63)”. Elbette her yöntemin her söylem türü için uygun olmayacağı unutulmamalıdır. Çözümenecek metin türü ve özellikleri yöntemin belirlenmesinde önemli bir role sahiptir.

İnal (1996), söylem çözümlemesinin ABD’de 1940’larda içerik çözümlemesi ile başladığını, Avrupa’da ise gösterge bilimi, yorum bilimi (hermenötik) gibi yöntemlerle geliştiğini belirtir. Çakır (2014) ise söylem çözümlemesinin Batı’da 1960’lardan sonra yaygınlaştığını, üzerinde çok durulan ve yazılan bir alan haline geldiğini belirterek bağlamın önemsenmesinden ve öncelenmesinden sonra dilin hep bağlamı içinde incelendiğini, bu konularda değişik düşünce ve kuramlar geliştirildiğini ifade eder. Koşumcu’ya göre anlamla doğrudan ilişkili olan bağlam, en az sözcüklerin anlamları kadar önem taşımaktadır ve söylem incelemelerinde değerlendirmeye alınmadığı takdirde ‘yanlış anlama’ ya götürebilmektedir (2023: 811). Söylem çözümlemesi yaklaşımlarıyla ilgili farklı araştırmacılar tarafından pek çok sınıflandırma yapılmıştır. Kimi araştırmacılar dil çözümlemesine odaklanırken kimileri bağlama dayanarak sınıflandırma yapmıştır.

Fairclough, söylem çözümlemesi yaklaşımlarını ve çözümleme yapanları dil çözümlemesi yapan yapısalcılar, söylemdeki dille sosyal yapıyı dolayısıyla hem dili hem de sosyal gerçekliği birlikte anlamaya çalışan sosyal yapılandırmacılar ve söylemle ortaya çıkan eşitsizlikleri, güç ve iktidar ilişkisini, baskıyı gözler önüne sermeye çalışan eleştirel söylem çözümlemesi (EŞÇ) yapanlar olmak üzere üç gruba ayırır (Yıkılmış, 2021: 63).

Günay, söylem çözümlemesiyle ilgili üç değişik yaklaşımdan söz edildiğini söyler: “Söylem araştırması olarak söylem çözümlemesi”, “söyleşi araştırması olarak söylem çözümlemesi” ve “söylem üzerine özel bir bakış açısı olarak söylem çözümlemesi”. Söylem çözümleme biçimlerini ise “Toplumbilim ve Budunbilim Bağlamında Oluşan Kuramlar”, “Dilbilime Bağlı Olarak Gelişen Yöntemler”, “Felsefe İçerikli Çözümlemeler”, “Sayılara Bağlı İncelemeler”, “Ruh çözümleme Kuramı” olmak üzere beş başlıkta toplar (2013: 58).

Söylem çözümlemeye ilgili öne çıkan yöntemleri bir araya getirip bunları eleştirelilik, yapısalılık, işlevsellik ve toplumsallık ölçütlerine göre sınıflandıran Evre (2009), bu sınıflandırmayı yaparken söylemin boyutlarını temel almıştır. Van Dijk'e (2015) göre söylemin üç boyutu vardır: Dil kullanımı, duygu ve düşüncelerin iletilmesi ve etkileşim. Söylemin bu boyutlarının her birini değerlendiren alan farklıdır. Dil kullanımı dilbilimi, duygu atarımı psikoloji, etkileşim de sosyal bilimlerin çalışma alanı içine girmektedir. Bu durumda çözümlemeler ya bu boyutların hepsini incelemekte ya da birini diğerinden daha baskın olarak değerlendirmektedir (Yıkılmış, 2021: 64). Evre bunlardan hareketle sınıflandırmasını şöyle yapmıştır:

i.i. Yapısalcı (Formalist) Söylem Çözümlemeleri: Daha çok metnin dilbilimsel yapısı ve bu yapılar arasındaki bağlara odaklanan yaklaşımdır. Konuşma çözümlemesi ve varyasyon çözümlemesi olmak üzere ikiye ayrılır.

i.ii. İşlevselci Söylem Çözümlemeleri: İşlevselciler dili toplumsal bir yapı olarak ele alırlar, dilin kullanımıyla ilgilenirler. Bu alanda öne çıkan belli başlı söylem çözümlemeleri şunlardır:

i.ii.i. Konuşma Eylemi Kuramı

i.ii.ii. İletişim Etnografisi

i.ii.iii. Etkileşimsel Toplumdilbilimi

i.ii.iv. Pragmatik (Edimbilim)

i.iii. Eleştirel Olmayandan Eleştirel Olana Bir Kırılma Noktası Olarak Söylem İlişkin Postmodern Yaklaşım

i.iii.i. Foucaultcu Söylem Anlayışı

i.iii.ii. Derridacı Söylem Yaklaşımı

i.iv. Eleştirel Söylem Yaklaşımları

i.iv.i. Teun A. Van Dijk'in Söylem Yaklaşımı

i.iv.ii. Norman Fairclough'un Metin Yönelimli Yaklaşımı

i.iv.iii. Ruth Wodak'ın Söylem-Tarihsel Yöntem Yaklaşımı (Evre: 2009).

Çalışmamızda çözümleme yöntemi olarak kullanılacak olan Eleştirel Söylem Çözümlemesi (EŞÇ) ayrıca değinmek gerekir. Foucault'nun öncülük ettiği eleştirel söylem çözümlemesi çalışmalarında daha çok güç, direnç, politika ilişkileri; dilin bu güç ilişkileri, fayda ve önceliğin belirlenmesinde nasıl aracı olduğu, toplumdaki sosyal etkileşimler, güç dağılımı, kurumlar ve bilginin oluşum ve paylaşım aşamalarında dilin nasıl bir işlevi olduğu araştırılır (Gür, 2013:192).

Başta Gunter Kress olmak üzere kimi araştırmacılar dilsel betimlemenin yeterli olamayacağını "nasıl"dan başka "neden" sorusuna cevap veren toplumsal, tarihi ve politik süreçlerin de göz ardı edilmemesi gerektiğini savunmuştur. 1990'ların başına gelindiğinde Kress, Van Dijk, Fairclough ve Wodak'ın içinde bulunduğu bir grup Amsterdam Üniversitesinde toplanarak yaptıkları çalışmalar sonucunda geliştirdikleri yöntemi eleştirel söylem çözümlemesi olarak adlandırmışlardır (Büyükkantarcioglu, 2006: 106).

EŞÇ'nin merkezinde dil-iktidar-direnç-söylem ilişkileri üzerinde duran bir yaklaşım vardır. Foucault iktidar kavramıyla sadece siyasi yapı, hükümet, egemen toplumsal sınıf gibi olgulardan bahsetmez, bir kişinin başkasının davranışlarını yönlendirmeye çalıştığı ilişkiden, yani

daha geniş bağlamda bütün insan ilişkilerinde mevcut olan bir iktidardan bahseder. Bu tür ilişkiler farklı biçimlerde ve farklı düzeylerde rastlanılabilecek ilişkilerdir, hareketli oldukları için değişikliğe uğrayabilirler, kesin ve değişmez biçimde verili değillerdir (Foucault 2005'ten akt. Mahmudova 2019: 41).

Van Dijk'in medya ürünlerinin incelemesinde kullandığı ESC'de temel amaç söylemin retorliğini, semantiğini ve anlatı yapısını inceleyerek söylemdeki ideolojik yapıyı ve bu yapının arkasında yatan gerçekleri ortaya çıkarmaktır (Yıkılmış, 2021: 90).

Söylem çözümlemenin temeli söylem yaklaşımlarına dayanmaktadır. Söylemin geniş anlamı ve sınırsızlığı söylem yaklaşımlarına da yansımıştır. Yıkılmış (2021) çalışmasında farklı bakış açılarıyla ortaya konan bu yaklaşımları aşağıdaki başlıklar altında toplamış ve özelliklerini ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Aşağıda Yıkılmış'ın çalışmasından hareketle bu yaklaşımların bir özeti verilmiştir (2021: 52-63):

- **Bilgi Temelli Söylem Yaklaşımı:** Foucault tarafından geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Foucault söylemin ne olduğu üzerinde durmadan önce *tarih, bilgi ve özne* kavramları üzerinde durmuş ve onların değişimlerini değerlendirmiştir. Ona göre söylem toplumsal düzende kilit konumdadır. Bireylerin söylem yaratamadığı ya da her istediğini her istediği yer ve zamanda söyleyemediği iddiası öne çıkar. Yani sosyal hayatta mevcut olan söylemler, topluma karşı tavrımız, olaylar üzerine nasıl yargılara varacağımız, hazır söylemler yoluyla şekillenir. Söylemleri başlatan bireyler değildir, söylem tahmin edilenin de ötesinde bir üst düzen içinde gerçekleşir ve söylemle birlikte bireyin eline geçen bir güç vardır fakat bu güç önceden bilinmektedir, yani tesadüfi değildir, kaynağı bellidir.
- **Derridacı (Yapısökümcü) Söylem Yaklaşımı:** Derrida, çalışmalarında öznenin varlığını reddederek postyapısalcılara ve postmodernistlere karşı çıkmıştır. Ona göre dil gerçekliği yansıtmaz sadece onun yapılanmasına yardım eder ve saf bir anlam yoktur. Hiçbir söylem yüzde yüz gerçeklik taşımaz. Derrida için yazı, dilin ön şartıdır ve söylem yaklaşımında metni merkeze alır. Yapısökümsel metin okumada temel yapı önce dağıtılır sonra aynı yapı sonsuz defa kullanılabilir olduğu varsayımına dayanarak bambaşka bir biçimde yeniden kurulur.
- **Toplumbilimsel Söylem Yaklaşımları:** Toplumsal yaklaşımlar sözcüğün kazandığı anlamlara odaklanarak çözümleme yapar. Buna göre bir sözcüğün üç anlamı vardır: Sözcüksel anlam, toplumsal anlam ve yarattığı etkiye bağlı olarak kazandığı anlam. Söylem çözümlemesinde sözcük sözlüksel anlam bakımından ele alınır fakat söylemin toplumsal yanı söylemsel yapıdan kaynaklanan etkiyi de ele almak zorundadır çünkü sözcüğün şekillenmesi söylem içinde olur (Günay, 2013: 76).
- **İletişim Temelli Yaklaşımlar:** Dil, toplum ve iletişim ilişkisinden hareketle ortaya çıkan yaklaşımlardır. Toplum söylenecek sözleri belirler, birey de toplumun bir üyesi olmanın verdiği güç ile dili kullanma bilgisine yani *iletişim yetisine* sahiptir. İletişim yetisi konuşma sürecini düzenler. Bu yaklaşım iletişimin merkezinde olan bireyin kimliğinin tamamen bağımsız olmadığını toplumun kültürel kimliği ile kendi kimliğinin iç içe olduğunu gösterir. Bireylerin iletişimde yer alan sözceleri yorumlamak ve konuşmayı sürdürebilmek için toplum tarafından önceden belirlenen normları bilmesi

gerekir. Bu kurallar insanların iletişim sırasında *ses tonu, suskunluk süresi, ifadelerin sakin, heyecanlı, süslü, sıradan, kuralsız olması* gibi unsurları nasıl kullanacağını, neye göre seçeceğini belirler.

- **Felsefi Temelli Edimbilim Yaklaşımı:** Dilbilimin bir alt dalı kabul edilen edimbilim, söylem çözümlemesinde başvurulan yöntemlerden biridir. Edim; amaca yönelik davranıştır. Edimbilim dilin kullanımıyla ilgilenir. Mevcut dilbilgisi anlayışlarından farklı olarak tümcelere dizgeler bütünü olarak bakmaz, iletişim sistemi olarak görür, bağlam içindeki kullanımı değerlendirir. Edimbilim dilbilim ile iletişim kuramının keşişme alanında hareket eder. Bu yaklaşıma göre konuşmak bilgi aktarımı ile birlikte kurallar doğrultusunda edim gerçekleştirmektir (Günay, 2013: 125-127).
- **Metinlerarasılık Temelli Söylem Yaklaşımı:** Julia Kristeva tarafından geliştirilen metin merkezli kuramda metin, dilbilimin içinde yer almaz. Ona göre metin çok daha geniş etkileşim ağı içinde birbiriyle bütünleşmiş büyük bir dil aracıdır. Kristeva, bir metin ile başka metinler arasındaki her türlü ilişkiyi metinlerarasılık olarak adlandırır. Bu kuramda metinlerarasılık, metnin kendi içinde taşıdığı özellik değil, başka metinlerle kurduğu anlam bağıntıları ile ortaya çıkan özelliktir. Dolayısıyla herhangi bir metin, kendi içinde bir bütün olabilir ama tek başına bir söylem oluşturamaz. Metne bakış açısının değişmesi metnin biçimsel dilbilimi yöntemiyle incelenemeyeceğini de göstermiş ve biçimbilime tepki olarak metindilbilim yaklaşımı geliştirilmiştir. Metindilbilim çalışmaları, söylem çözümlemesi ve konuşma çözümlemeleri ile birlikte ilerler. Bu yaklaşım gelişimini alanlar arası gerçekleştirdiği için edimbilim ve ruhbilimle de ilgilenir.

Söylem çözümlemesinde kullanılan yaklaşımlar ve yöntemler yukarıda özetlenenlerle sınırlı değildir elbette. Daha önce de belirttiğimiz gibi her araştırmacı ve her alan söyleme farklı açılardan bakıp farklı yöntemlerle yorum yapabilir. Bunlar çeşitli çalışmalarda ön plana çıkan ve alana öncülük eden yaklaşım ve yöntemlerin özetidir. Örneğin Turan (2023) mahkeme söylemini belirlemeye yönelik dava metinlerini ele aldığı çalışmasında konuşma çözümlemesi, söz bilimi ve edim bilimi yaklaşımlarını esas almıştır. Çözümleme yapılırken tek bir yaklaşım ya da yöntemin kullanılması gibi bir zorunluluk da yoktur. Bir metin farklı yaklaşımların senteziyle de çözümlenebilir. Turan'a göre "söylem çalışmaları çok boyutlu bir alandır ve belirlenen en az bir yöntemle dayandırılmalı, öte yandan sınırlama iyi yapılmalıdır. Söylem çalışmalarında inceleme nesnesinin özellikleri doğrultusunda belirlenen bir yöntem benimsenebilir ya da birkaç yöntemin birleştirildiği karma bir yöntem de kullanılabilir. Bu noktada belli bir duruma yoğunlaşan daha spesifik çalışmalarda belli bir yöntem tercih edildiği ya da örneğin sadece kiplik gibi tek bir alanın incelemeye esas alındığı görülmektedir. Daha genel ve bütüncül bir inceleme amaçlayan çalışmalarda ise birkaç yöntemin bir arada kullanıldığı karma yöntemler tercih edilmektedir" (2023: 31).

Kurumsal söylem çözümlemesi alanyazın için yeni konulardan biridir. Kurumsal söylem üzerine yapılan çalışmalar bulunmakla birlikte dilbilim çalışmalarında bu konuda çözümleme örnekleri bulunmamaktadır. Kurumlarda her ne kadar sözlü iletişim yaygın olsa da kurumsal etkinliklerin pek çoğu için belgeler üretilmekte ve yazılı metinler kullanılmaktadır. Van Dijk'e göre kurumsal diyaloglara genellikle sözlü diyalogun açıklaması veya yorumunu içeren metinler eşlik eder. Müdür, politikacı, lider, profesör, hakim, doktorlar kişilerarası söylemde nasıl bir etkiye sahip

olurlarsa olsunlar, onların gerçek iktidarı bir Şekilde yazılı metinlerde “sabitlenmiŐe” formal sonuçlara sahip olabilir. Başka bir deyişle, en formal iş bile sözlü yapılmamasına rağmen dayanağını oluşturması veya sonuçları niteliğinde yazılı metinler gerektirir. Dolayısıyla toplantı, mülakat, seçim gibi formal diyalog türleri protokol ve görüŐmelerin kaydını tutan diğer resmi transkript Şeklinde yazılı suretleri bulunur (2013: 75). Teknolojinin de etkisiyle bu belgelerden kimilerinin yerini e-posta, kısa mesaj gibi yeni metotlar almıştır. Kurumsal söylemin sözlü ve yazılı boyutları elbette farklı özellikler taşır. Sözlü iletişim anında ortaya çıkan söylemler daha anlık ve günlük olurken yazılı metinlerde daha tasarlanmış söylemler kullanılır. Dolayısıyla kurumsal söylem özümlenmesi yaparken söylem trine göre farklı bakış açılarıyla yaklaŐılması gerekir. Ayrıca zmlenen metnin özelliğine göre kimi zmlenme yaklaşımları metnin yanında resim ve sembol zmlenmelerini de içerir. Örneğin bir reklam metni veya gazete haberi zmlenirken kullanılan resimlerin de yorumlanması gerekir.

Batı’da yapılan kurumsal söylem özümlenmesi çalışmalarında çalışma alanının bakış açısı ve araştırmacının hedefleri doğrultusunda hareket edilmiştir. Kimi çalışmalarda kurumsal söylemlerde pozitif ve negatif ifadelerin kullanımı ve bunların kurumun iŐleyiŐine etkisi tartışılırken kimilerinde derlem tabanlı çalışma yöntemiyle belli ifadelerin kullanım sıklığı hesaplanıp istatistiksel yorumlar yapılmıştır.

Bu çalışmada alanyazının yeni konularından olan kurumsal söylem zmlenmesine dikkat çekmek üzere Türkiye İnsan Hakları ve EŞitlik Kurumu’nun (TİHEK) kurul kararlarından seçilen rnekler Eleştirel Söylem zmlenmesi yaklaşımıyla ele alınacaktır.

5. TİHEK Kurul Kararlarında Söylem zmlenme rnekleri

TİHEK resmi sayfasında kurul kararları kamuya açık olarak yayınlanmaktadır. Çalışmamızda kullanılmak üzere farklı yıllara ait (2022-2023) iki kurul kararı seilmiŐtir². Kararlar seçilirken sonuçların farklı olmasına dikkat edilmiştir. Kurul tarafından kabul edilmeyen baŐvurulardan ve ihlal yapıldığı kararı verilen baŐvurulardan birer örnek alınmıştır. zmlenme yapılırken Van Dijk’in makro yapı ve mikro yapı aŐamaları dikkate alınmıştır. Tematik yapı bölümünde kararların yalnızca ana başlığı ve yan başlıkları ele alınmıştır. Şematik yapı bölümünde kararın konusu özetlenip karar süreci yorumlanmıŐtır. Mikro yapı bölümünde ise “Değerlendirme ve Gerekeçe” başlığı ile “Karar” başlığı altındaki metinler ne çıkarma-geri plana atma, nvarsayım, sözcük seçimi ve tümce tercihleri (geçişli-geçişsiz, etken-edilgen, dolaylı anlatım tümcesi) ltleri kapsamında değerlendirilmiştir. Kararların yalnızca “Değerlendirme ve Gerekeçe” ile “Karar” başlıkları altındaki metinler kuruma ait söylemler olduğu için mikro yapı zmlenmesine bu bölümler dhil edilmiştir.

² TİHEK kurul kararları için bkz. <https://www.tih.gov.tr/>.

KARAR 1.

T.C.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU 2.DAİRE KARARI

Başvuru Numarası : 2023/509

Toplantı Tarihi/Sayısı : 24.5.2023/31

Karar Numarası : 2023/453

Başvuran : E. Y.

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. İşten çıkarma kararı verenler hakkında cezai işlem uygulanması talebine ilişkindir.

II. İDDİA VE TALEP

2. Başvuran; İstanbul ili Küçükçekmece Belediyesi iştiraki olan ... A.Ş.'de çalıştığını, 696 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kadroya geçtiğini, sonrasında Kod 46 (işçinin, işverenin güvenini kötüye kullanması, işverenin meslek sırlarını ortaya atmak gibi doğruluk ve bağlılığa uymayan davranışlarda bulunması) gerekçesiyle işten çıkarıldığını, durumu yargıya taşıyıp işe iade davası açarak davayı kazandığını, iştirak yetkilileri ile disiplin kurulu üyelerinin toplu iş sözleşmesinin disiplin kurulu kararlarını işletmeyerek görevi ihmal suçunu işlediklerini iddia ederek, idareye sunduğu 8/2/2022 tarihli ... ve ... sayılı dilekçelerden sonra işten çıkarılmasına neden olan yetkililer hakkında görevin ihmali suçu nedeniyle işlem başlatılmasını talep etmektedir.

III. İLGİLİ MEVZUAT

3. 20/4/2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun "Amaç ve kapsam" başlıklı 1'inci maddesi şöyledir:

"Bu Kanunun amacı; insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek üzere Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun kurulması, teşkilat, görev ve yetkilerine ilişkin esasların düzenlenmesidir."

4. 6701 sayılı Kanun'un "Kurumun görevleri" başlıklı 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının ilgili bentleri şöyledir:

(f): "İnsan hakları ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek"; (g): "Ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek"; ... (i): "Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek"

5. 24/11/2017 tarihli ve 30250 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in "Ön incelemenin yapılması" başlıklı 48'inci maddesi şöyledir:

“(1) Kuruma yapılan başvurular, inceleme ve araştırmaya geçilmeden önce ön incelemeye tabi tutulur ve sonucunda; a) Kurumun görev alanına girip girmediği ... yönlerinden incelenir.”

6. Mezkûr Yönetmelik’in “Gereğçeli kabul edilmezlik kararı” başlıklı 67’nci maddesi şöyledir:

“(1) Ön inceleme aşamasında, başvurunun açıkça dayanaksız olup olmadığı, başvurunun hakkın kötüye kullanımını teşkil edip etmediği, ayrımcılık yasağı ihlallerinden kaynaklanan bir zararın bulunup bulunmadığının tespiti açısından incelenebilirliğin esasla birlikte incelenmesi kararlaştırılan başvurulara ilişkin esas inceleme ve araştırma aşamasında söz konusu koşulları taşımayan başvurularla ilgili gereğçeli kabul edilmezlik kararı verilir. (2) Ön inceleme aşamasında incelenbilir bulunan ya da incelenebilirliği esasla birlikte incelenmesi ve araştırılması kararlaştırılan başvuruların 48’inci maddede belirtilen gereğçeli koşulları taşımadığının anlaşılması halinde de bu başvurularla ilgili gereğçeli kabul edilmezlik kararı verilir.”

IV. DEĞERLENDİRME VE GEREĞÇE

7. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun amacı; insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmektir.

8. 6701 sayılı Kanun’un 9’uncu maddesinde; insan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek, ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek, özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek Kurumun görevleri arasında sayılmıştır.

9. Bununla birlikte başvuru, başvuranın haksız yere işten çıkarıldığı iddiasıyla işten çıkarılmasına neden olan yetkililer ile disiplin kurulu üyeleri hakkında görevi ihmal suçundan işlem başlatılması talebine ilişkin olup, talebin 6701 sayılı Kanun’un 9’uncu maddesinde Kurumun başvuru incelemesi yapacağı alanlar olarak belirtilen ayrımcılık yasağı ve ulusal önleme mekanizması kapsamında değerlendirilemeyeceği görülmektedir. Öte yandan başvuranın başvuru konusu hakkında yargı yoluna başvurabileceği değerlendirilmektedir.

10. Başvuranın iddia ve talepleri yukarıda yer alan mevzuat hükümleri ile birlikte değerlendirildiğinde; Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’in 48’inci maddesine göre Kurumun görev alanına girmeyen başvurunun inceleme şartlarını taşımadığı ve bu nedenle kabul edilmez olduğu kanaatine varılmıştır.

V. KARAR

A. Başvurunun KABUL EDİLMEZ OLDUĞUNA,

B. Kararın başvurana tebliğine ve KAMUOYUNA DUYURULMASINA

C. Karara karşı tebliğ tarihinden itibaren 60 gün içerisinde Ankara İdare Mahkemesine başvurulabileceğine,
24/5/2023 tarihinde, OY BİRLİĞİYLE, karar verildi.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Karar metni bir ana başlık ve beş yan başlıktan oluşmaktadır. Yan başlıklar kurulun kararı alma aşamalarını ve alınan kararın hukuki temellerini gösterecek şekilde belirlenmiştir.

Ana Başlık: T.C. TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU 2.DAİRE KARARI

Yan Başlıklar: BAŞVURUNUN KONUSU

İDDİA VE TALEP

İLGİLİ MEVZUAT

DEĞERLENDİRME VE GEREKÇE

KARAR

2. Şematik Yapı

Durum: Bir belediye çalışanı işten çıkarılması sonucu göreve iade davası açarak davayı kazanır. İşyeri disiplin kurulu dava sonucunu dikkate almayarak görevi ihmal suçuyla kendisinin işten çıkarılmasına sebep olur. Çalışan bu yetkililer hakkında işlem başlatılması talebiyle TİHEK'e başvurur.

Yorum: TİHEK kurul üyeleri tarafından ön incelemeye tabi tutulan başvurunun kurumun görev alanına girmediği sonucuna varılmıştır. Bu durumda başvurunun değerlendirme aşamasına geçmesine gerek görülmemiş ve bu durumun gerekçesi yasal olarak da gerekçelendirilerek başvuru kabul edilmemiştir.

B. Mikro Yapı

Değerlendirme ve Gerekçe başlığı altında kurumun amacı ve görevleri ilgili kanun maddeleriyle anlaşılır ve uzun bir biçimde açıklanarak öne çıkarılmıştır. Kanun maddelerine ayrıntılı olarak yer verilmesiyle başvuranın kafasında soru işaretlerinin kalmaması amaçlanmıştır. Yapılan başvurunun kurumun görev alanına girmediği vurgulanarak resmi İnternet sitesinde açık şekilde yayınlanan bu kararların başvuru yapacak kişilere örnek teşkil etmesi planlanmıştır.

“Öte yandan başvuranın başvuru konusu hakkında yargı yoluna başvurabileceği değerlendirilmektedir.” Tümcesiyle bu başvurunun yapılması gereken merci konusunda öneride bulunulmuştur. Ayrıca kurumun toplumun gözünde bir mahkeme gibi görülmesinin önüne geçilerek yasal karar verme yetkisinin bulunmadığı mesajı verilmiştir. “Değerlendirme ve Gerekçe” başlığı altında bu başvurunun kurumun görev alanına girmediği, inceleme şartlarını taşımadığı, yönetmeliğe uygun olmadığı ve kabul edilmez olduğu açık olarak ifade edildikten sonra “Karar” başlığı altında tekrar “Başvurunun KABUL EDİLMEZ OLDUĞUNA” “OY BİRLİĞİYLE karar verildi” tümcelerine yer verilmesiyle bu kararın kurulun bütün üyeleri tarafından ortak alındığı ve tüm üyelerin aynı fikirde olduğu pekiştirilmiş ve itiraza fırsat bırakılmamıştır.

Değerlendirme ve Gerekçe bölümüne doğrudan “Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun amacı;” ifadeleriyle başlanması kurumun kurulma amaçları dışındaki konularda karar verme yetkisinin olmadığı mesajını vermektedir.

Karar metninde edilgen tümcelerin tercih edilmesi kararı veren kurul üyelerinin geri plana atıldığını ve bu kararın alınmasında kişilerin değil resmi bir kurum olan TİHEK'in yasal çalışma prensiplerinin etkili olduğunu göstermektedir. Bu durumda üyelerle birlikte kanun ve yönetmelik maddelerinin de özne rolünü üstlendiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte kararı veren kurul üyelerinin olaylara bakış açısı ve yorumu da önemlidir ve birden fazla üyenin bulunması karar aşamasında hatayı önler. Ayrıca metnin genelinde kullanılan edilgen tümce yapısı ve “-miştir” yapısı kurumun resmiyetinin bir göstergesidir.

KARAR 2.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU KURUL KARARI

Başvuru Numarası : 2021/915
Toplantı Tarihi/Sayısı : 14.6.2022/177
Karar Numarası : 2022/381
Başvuran : K. A.
Muhatap Kurum/Kişi : E. Y.

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru; başvuranın kiralamak istediği dairenin bekâr olması gerekçe gösterilerek emlakçı tarafından kendisine kiraya verilmemesinin medeni hal temelinde ayrımcılık oluşturduğu iddiasına ilişkindir.

II. İNCELEME SÜRECİ

2. Başvuran dilekçesinde özetle;

a. Kiralık ev ilanlarının bulunduğu “...” isimli internet sitesinde ... numaralı ilan da yer alan daireyi kiralamak istediğini, adı geçen internet sitesi üzerinden ... Gayrimenkul adına gayrimenkul kiralamaya yetkili kişi olduğunu düşündüğü A. N. ile anlık mesajlaşma uygulaması üzerinden yazılı olarak iletişime geçtiğini,

b. İletişime geçtiği kişinin kendisine evin bekâr bir kişinin kiralamasına uygun olmadığını, aile tercih edildiğini, ev sahibinin böyle bir şartı olduğunu beyan etmesi üzerine bu durumun yasal olarak doğru olmadığını belirttiğini ancak yetkili kişi tarafından “zaten istenmeyen bir evde oturmak ister misiniz?” şeklinde yanıt aldığını,

c. Karşılaştığı söz konusu muamele dolayısıyla evi kiralayamadığını, ayrımcılığa maruz kaldığını, ilgili kişi hakkında gereğinin yapılmasını talep ettiğini ifade etmiştir.

3. 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun 18'inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca; ihlal iddiasına muhatap A. N.'den başvuranın iddialarıyla ilgili olarak yazılı görüş talep edilmiştir. A. N. 06/10/2021 tarihli görüş yazısında ... Gayrimenkul isimli işletme ile herhangi bir bağı bulunmadığını, emlakçı E. Y. isimli kişiye yardım amaçlı olarak kullanıcı paneli açtığını, yazışmaların E. Y. tarafından gerçekleştirildiğini beyan etmiştir. Bu beyan doğrultusunda E. Y.'den yazılı görüş talep edilmiştir.

4. Muhatap E. Y. tarafından 06/10/2021 tarihinde Kurumumuza gönderilen görüş yazısı ve eklerinde özetle;

a. Başvuru konusu ilanın tarafına ait olduğunu, ev sahibinin bu yönde bir talimatının bulunmadığını, ev sahibi ile aralarında imzalanmış bir kira sözleşmesi olmadığını, daha önce bekâr kişilere ev kiraladığı durumlarda çok büyük sıkıntılar yaşadığını, yaşadığı çevrede genel olarak bekâr kişilere ev verilmesinin istenmediğini, bu durumun medeni hal temelinde yaptırım gerektiren bir ayrımcılık türü olduğunu bilmediğini, bu durumu öğrendiğinde başvurunu arayarak kendisinden özür dilediğini, pandemi nedeniyle 2 yıldır maddi sıkıntılar yaşadığını ve bu durumun göz önünde bulundurulmasını talep ettiğini belirtmiştir.

5. 6701 sayılı Kanun'un 18'inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca muhataptan alınan cevap; görüşü alınmak üzere 14/10/2021 tarihli yazı ile başvuru iletilmiş ve yazılı görüşü talep edilmiştir. Başvuran 17/12/2021 tarihinde e-posta yolu ile gönderdiği görüş yazısında; ayrımcılığa uğradığını, mağduriyetinin giderilmesi için uzlaşma tutarı olarak 2.000 TL (İki Bin Türk Lirası) istediğini, ödemenin Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu aracılığıyla yapılmasını talep ettiğini ifade etmiştir.

6. 6701 sayılı Kanun'un 18'inci maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "*Başkan, incelemenin özelliğine göre, görüşlerin alınmasından sonra, resen veya talep üzerine tarafları uzlaşmaya davet edebilir. Uzlaşma, insan hakları veya ayrımcılık yasağı ihlali olduğu iddia olunan uygulamaya son verilmesi veya mağdur açısından bu sonucu sağlayacak çözümleri içerebileceği gibi mağdura belli bir tazminatın ödenmesi biçiminde de olabilir.*" düzenleme uyarınca 15/02/2022 tarih ve ... kurum sayılı yazı ile başvuranın uzlaşma talebini içeren görüş yazısı muhataba iletilmiştir.

7. Muhatap, 15/03/2022 tarihinde kurumsal e-posta adresine gönderdiği görüş yazısında; 12/09/2021 tarihinde başvuran ile yapmış olduğu görüşmenin kanuna aykırı olduğunu bilmediğini, konuşma içeriğinde herhangi bir hakarete bulunmadığını, başvuranın maddi olarak bir zarara uğradığını düşünmediğini, talep edilen uzlaşma tutarını ödeme gücü olmadığını, en fazla 1000 TL (Bin Türk Lirası) tutarında bir ödeme yapabileceğini, kabul edilmesi durumunda uzlaşmaya hazır olduğunu belirtmiştir.

8. Muhatabın uzlaşma teklifine ilişkin görüş yazısı 18/03/2022 tarihli ve ... kurum sayılı yazı ile başvurana iletilmiş, başvuran tarafından 25/04/2022 tarihinde kurumsal e-posta yoluyla gönderilen görüş yazısında uzlaşma teklifini kabul etmediği belirtilmiştir.

III. İLGİLİ MEVZUAT

9. Anayasanın "Kanun önünde eşitlik" başlıklı 10'uncu maddesi şöyledir; "*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. (...)*"

10. Anayasa'nın "Çalışma ve sözleşme hürriyeti" başlıklı 48'inci maddesi şöyledir; "*Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir (...)*"

11. 6701 sayılı Kanun'un "Tanımlar" başlıklı 2'nci maddesinin (d) bendi şöyledir; "*d) Doğrudan ayrımcılık: Bir gerçek veya tüzel kişinin, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit şekilde yararlanmasında*

nı bu Kanunda sayılan ayrımcılık temellerine dayanılarak engelleyen veya zorlaştıran her türlü farklı muameleyi” ifade eder.

12. 6701 sayılı Kanun'un “Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı” başlıklı 3’üncü maddesi şöyledir; “(1) Herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşittir. (2) Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır. (3) Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. (4) Ayrımcılık yasağı bakımından sorumluluk altında olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri, yetki alanları içerisinde bulunan konular bakımından ayrımcılığın tespiti, ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.”

13. Anılan Kanun'un “Ayrımcılık türleri” başlıklı 4’üncü maddesinin birinci fıkrası şöyledir; ”

(1) Bu Kanun kapsamına giren ayrımcılık türleri şunlardır: a) Ayrı tutma. b) Ayrımcılık talimatı verme ve bu talimatları uygulama. c) Çoklu ayrımcılık. ç) Doğrudan ayrımcılık. d) Dolaylı ayrımcılık. e) İşyerinde yıldırma. f) Makul düzenleme yapmama. g) Taciz. ğ) Varsayılan temele dayalı ayrımcılık.”

14. 6701 sayılı Kanun'un “Ayrımcılık yasağının kapsamı” başlıklı 5’inci maddesinin birinci fıkrası şöyledir; “Eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapamaz. Bu hüküm kamuya açık hizmetlerin sunulduğu alanlar ve binalara erişimi de kapsar.” ve üçüncü fıkrasında; “Kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri ve bunlar tarafından yetkilendirilenler, taşınır ve taşınmazları kamuya açık bir şekilde sunarken bu malları edinmek veya kiralamak isteyenler ile bunlar hakkında bilgi almak isteyenler aleyhine, bunların kiralanması, kira akdinin şartlarının belirlenmesi, kira akdinin yenilenmesi veya sona erdirilmesi, satışı ve devri süreçlerinin hiçbirinde ayrımcılık yapamaz.” hükmü yer almaktadır.

15. 6701 sayılı Kanun'un 9’uncu maddesinin birinci fıkrasının (g) bendinde, Kurumun, “ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek” le görevli olduğu düzenlenmiştir.

IV. DEĞERLENDİRME VE GEREKÇE

16. 6701 sayılı Kanun'un “Başvurular” başlıklı 17’nci maddesinin birinci fıkrasında “Ayrımcılık yasağı ihlalinden zarar gördüğü iddiasında bulunan her gerçek ve tüzel kişi Kuruma başvurabilir” hükmü bulunmaktadır. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir

neden de bulunmadığı anlaşılan K. A. tarafından yapılan başvurunun Kurumumuzca esas incelemesi yapılabilecek bir başvuru olarak değerlendirilebileceği sonucuna varılmıştır.

17. Mezkûr Kanun'un "İhlal incelemeleri" başlıklı 18'inci maddesinde yer alan " (...) (3) *Başkan, incelemenin özelliğine göre, görüşlerin alınmasından sonra, ressen veya talep üzerine tarafları uzlaşmaya davet edebilir. Uzlaşma, insan hakları veya ayrımcılık yasağı ihlali olduğu iddia olunan uygulamaya son verilmesi veya mağdur açısından bu sonucu sağlayacak çözümleri içerebileceği gibi mağdura belli bir tazminatın ödenmesi biçiminde de olabilir. Uzlaşma en geç bir ay içinde sonuçlandırılır. Uzlaşma müzakereleri sırasında yapılan tespitler, alınan beyanlar veya açıklamalar, herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamaz.*" hükmü kapsamında uzlaşmaya davet edilmiş ancak uzlaşma sağlanamamıştır. Aynı maddenin devamında yer alan "(4) *Uzlaşma yoluyla sonuçlandırılmayan başvurular ve incelemeler hakkında ilgili rapora ilişkin müzakkere yirmi gün içinde Kurula sunulur. Bunun üzerine Kurul, insan hakları veya ayrımcılık yasağı ihlali yapıp yapılmadığına ilişkin karar verir.*" düzenlemesi uyarınca incelemeye devam edilmiştir.

18. Sözleşme özgürlüğü Anayasanın 48'inci maddesinde teminat altına alınmış olup buna göre herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Başka bir deyişle sözleşme özgürlüğü, sözleşme yapıp yapmama ya da sözleşmenin karşı tarafını seçme özgürlüğüdür. Bu kapsamda, hiç kimse istemediği bir kişi ile sözleşme yapmak zorunda değildir ve kişi, sözleşme yapmak istediği kişiyi serbestçe tayin etme hakkına sahiptir. Sözleşme özgürlüğü anayasada güvence altına alınmış olmakla birlikte kişilere sınırsız bir hareket alanı vermemekte, özellikle Anayasa'nın başlangıç metninde ve 10'uncü maddesinde yer bulan eşitlik ilkesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin 14'üncü maddesi ve 6701 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesinde yer alan ayrımcılık yasağı bu hakların kullanımında önemli bir sınırlama getirmektedir.

19. AİHS'nin 14'üncü maddesine göre; "*Bu Sözleşme 'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan güvence altına alınır.*"

20. Somut olayda başvuran, internet sitesinde yayınlanan kiralık daire ilanı için emlakçı ile iletişime geçtiğini ancak medeni hali nedeniyle taşınmazı kiralayamayacağını belirttiğini, söz konusu uygulamanın hukuka aykırı olduğunu yetkiliye belirttiğini, emlak yetkilisinin konuya çözüm getirmediğini ve medeni hali nedeniyle ayrımcı muameleyle maruz kaldığını iddia etmektedir.

21. 6701 sayılı Kanun kapsamında bir kişinin hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit bir şekilde yararlanmasını medeni hali nedeniyle engelleyen veya zorlaştıran her türlü muamele medeni hal temelinde ayrımcılık oluşturmaktadır. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin 20 No.lu Genel Yorumunda medeni hal kavramının kişinin evli olup olmaması, belirli bir yasal rejimde evlenmiş olup olmaması, boşanmış veya dul olması gibi durumlarda ele alınabileceği ifade edilmektedir.

22. Mezkûr Kanunda kişilerin taşınır ve taşınmazları kamuya açık bir şekilde sunarken bu malları edinmek veya kiralamak isteyenler ile bunlar hakkında bilgi almak isteyenler aleyhine, bunların kiralanması, kira akdinin şartlarının belirlenmesi, kira akdinin yenilenmesi veya sona erdirilmesi, satışı ve devri süreçlerinin hiçbirinde medeni hal temelinde de ayrımcılık yapamayacağı düzenlenmiştir.

23. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarında; ayrımcılık, objektif ve makul bir neden olmaksızın, aynı durumdaki kişilere farklı muamelede bulunmak olarak tanımlanmıştır. (AİHM, *Willis/Birleşik Krallık*, B.No:36042/97, 11/09/2002, para.48 ve AİHM, *Okpisz/Almanya*, B.No:59140/00, 15/02/2006, para.33). Farklı muamelelerin objektif ve makul bir nedene dayanması hususu ise AİHM tarafından belirli kriterler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu durumda, söz konusu meşruluğun varlığı ilk olarak, demokratik bir toplumda geçerli olan ilkeler göz önünde bulundurularak söz konusu tedbirin amacı ile etkileri arasındaki ilişki bağlamında değerlendirilmelidir. Sözleşme 'de belirtilen bir hakkın kullanılmasının ardındaki muamele farklılığının sadece meşru bir amaca yönelik olması tek başına yeterli değildir. 14'üncü madde gerçekleştirilmek istenen amaç ile kullanılan araçlar arasında makul bir ölçülülük ilişkisi bulunmadığı takdirde de aynı şekilde ayrımcılık yasağı ihlal edilmektedir. (AİHM, *Belçika'da Eğitim Dili Davası*, B.No: 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, 23/07/1968, para.10)

24. Anayasa Mahkemesi (AYM)'ne göre ayrımcılık iddiasının ciddiye alınabilmesi için başvuranın kendisiyle benzer durumdaki başka kişilere yapılan muamele ile kendisine yapılan muamele arasında bir farklılığın bulunduğunu ve bu farklılığın meşru bir amaç olmaksızın ırk, renk, cinsiyet, din, dil vb. ayrımcı bir nedene dayandığını makul delillerle ortaya koyması gerekir. (AYM, *Devrim Evin Kararı*, B.No: 2013/2069, 20.02.2014, para. 34)

25. AYM, farklı muamelelerin varlığının ilk bakışta anlaşılabilir hâllerde başvuranın herhangi bir ispat çabasına girişmesinin beklenmeyeceğini, bu bağlamda mevzuattan kaynaklanan veya uygulamadan kaynaklansa bile muamele sahibinin saikinden/niyetinden bağımsız bir biçimde oluşan farklı muamele için başvuranın ayrıca bir ispat külfeti altına girmesinin söz konusu olamayacağını belirtmektedir. Bununla birlikte -ayrımcı saiklerle bir kimseye kötü muamelede bulunulması gibi- farklı muamelelerin ancak uygulayıcının saikiyle/niyetiyle ortaya çıktığı durumlarda bunun ispatlanması yükümlülüğünün başvurana ait olacağına, zira bu gibi hâllerde ilgili işlem veya eylemi farklı muamele hüviyetine büründüren olgunun, muamelede bulunanın niyeti olacağına vurgu yapmaktadır. (AYM, *Burcu Reis Kararı*, B. No: 2016/5824, 28/12/2021, para. 57)

26. İspat yüküyle ilgili olarak, 6701 sayılı Kanun'un 21'inci maddesinde ise "Münhasıran ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla Kuruma yapılan başvurular da, başvuranın iddiasının gerçekliğine ilişkin kuvvetli emarelerin ve karine oluşuran olguların varlığını ortaya koyması hâlinde, karşı tarafın ayrımcılık yasağını ve eşit muamele ilkesini ihlal etmediğini ispat etmesi gerekir." hükmü yer almaktadır. Bu çerçevede Kuruma yapılan başvurularda ispat yükünün yer değiştirmesi için başvuranın iddiasının gerçekliğine dair kuvvetli emareler ve karine oluşuran

Songül İLBAŞ

olguların varlığını ortaya koyması gerekmektedir. (TİHEK 2019/64 sayılı Kurul Kararı, 19/11/2019, para. 32)

27. Somut olayda, başvuran tarafından ayrımcı muamele iddiasına ilişkin olarak öncelikle başvuru dilekçesinin ekinde, başvuran tarafından emlak yetkilisi olduğu düşünülen A. N. ile yapılan görüşmeye ilişkin ekran görüntüleri sunulmuştur. Bu görüntülerde, emlak yetkilisinin ev sahibinin ayrımcılık talimatını gerekçe göstererek ev kiralama konusunda bekâr kiracı kabul edilmediğini belirttiği görülmektedir. Yazışma örneklerinde her ne kadar ev sahibinin bu yönde talimatının bulunduğu belirtilmiş olsa da incelemenin devam eden aşamalarında muhatap emlakçı tarafından sunulan yazılı görüşlerde, ev sahibinin bu yönde bir talimatının bulunmadığı, ev sahibi ile imzalanmış bir sözleşmenin de olmadığı belirtilerek kendisinin önceki tecrübelerine dayanarak başvurana bekar olması sebebiyle hizmet sunulmadığı kabul edilmektedir. Bununla birlikte muhatap tarafından ayrımcı muameleden dolayı pişman olduğu hususu dile getirilmiştir. Somut olayda başvuran tarafından sunulan ekran görüntüleri ile muhatabın ikrarı birlikte değerlendirildiğinde başvurana medeni halinden dolayı farklı muamelenin yapıldığı ispat edilmiştir.

28. Başvuran tarafından sunulan yazışma örnekleri ve muhatap yazılı görüşlerinde başvurana başka hiçbir gerekçe gösterilmeden sadece bekâr olması sebebiyle ilanda yer alan taşınmaz hakkında bilgi alma sürecinde hizmet sunulmadığı görülmektedir. Nitekim muhatabın 06/10/2021 tarihli dilekçesinde yer aldığı üzere bekâr bir insana kıyasla aralarında evlilik bağı bulunan bir ailenin kiracı olarak yaşadıkları süre zarfında daha özenli bir tutum sergileyeceklerine dair bir varsayım ile hareket edilmesi objektif ve makul bir temelden yoksun olup söz konusu varsayımın yola çıkarak ailesi olmayan ve bekâr olan başvurana ev verilmemesiyle elde edilmek istenen amacın meşruluğundan söz etmek mümkün olmayacaktır.

29. Yukarıda anlatılan tüm hususlar birlikte ele alındığında; Kurumumuza yapılan başvuruda, muhatap emlakçının, objektif bir gerekçe olmaksızın başvuranın "medeni halinden" dolayı 6701 sayılı Kanun kapsamında kamuya açık sunulan bir hizmetten karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit bir şekilde yararlanmasını engelleyerek ayrımcılık yasağına aykırı bir muamelede bulunduğu kanaatine ulaşılmıştır.

V. KARAR

1. Başvuruda medeni hal temelinde AYRIMCILIK YASAĞI İHLALİ YAPILDIĞINA,
2. Muhatap hakkında 1.963 TL İDARİ PARA CEZASI UYGULANMASINA,
3. 6701 Sayılı Kanun'un 25. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca idari para cezasının UYARI CEZASINA DÖNÜŞTÜRÜLMESİNE,
4. Kararın taraflara tebliğine ve KAMUOYUNA DUYURULMASINA,
5. Karara karşı tebliğ tarihinden itibaren 60 gün içerisinde Ankara İdare Mahkemesine başvurulabileceğine,

14.06.2021 tarihinde,'nın karşı oyuyla, OY ÇOKLUĞUYLA, karar verildi.

A. Makro Yapı

1. Tematik Yapı

Karar metni bir ana başlık ve beş yan başlıktan oluşmaktadır. Yan başlıklar kurulun kararı alma aşamalarını ve alınan kararın hukuki temellerini gösterecek şekilde belirlenmiştir.

Ana Başlık: TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU KURUL KARARI

Yan Başlıklar: BAŞVURUNUN KONUSU

İNCELEME SÜRECİ

İLGİLİ MEVZUAT

DEĞERLENDİRME VE GEREKÇE

KARAR

3. Şematik Yapı

Durum: Ev kiralamak isteyen bir vatandaş İnternet sitesi üzerinden bulduğu ilandaki evi kiralamak üzere emlakçı olduğunu düşündüğü kişiyle mesajlaşır. Görüştüğü kişi bekar olduğu için evi kiraya veremeyeceğini, ev sahibinin böyle istediğini söyler. Evi kiralayamayan kişinin TİHEK'e başvurusu sonrasında mesajlaşılan kişi emlakçının çalışanı olmadığı gerekçesiyle başka bir muhatap gösterir. Başvuran, muhatap ve TİHEK yazışmaları sonucunda başvuranın uzlaşma için istediği para muhatap tarafından verilmez. Karar TİHEK'e bırakılır.

Yorum: TİHEK kurul üyeleri tarafından ön incelemeye tabi tutulan başvurunun konu itibariyle ayrımcılık temeline dayanması dikkate alınarak kurumun görev alanına girdiği düşünülüp esas incelemesi yapılmıştır. Özellikle insan haklarının ihlali ve ayrımcılık konularında hassasiyet gösteren kurum, başvuruyu yasal dayanaklar çerçevesinde ele almıştır. Medeni halin ev kiralamak isteyenler için dezavantaj olmadığını göstermek amacıyla değerlendirme sonucunda başvurana karşı ayrımcılık yasağının ihlal edildiği kararı verilmiş ve muhatap cezaya tabi tutulmuştur.

B. Mikro Yapı

Değerlendirme ve Gerekçe bölümüne ayrımcılığa uğradığını düşünen her bireyin başvurabileceği öne çıkarılarak başlanmıştır. Burada kurumun ayrımcılık konusundaki tavrı net olarak ortaya konmuş ve bu sebeple başvuru yapmayı düşünenler cesaretlendirilmiştir. Burada bir önvarsayımdan söz edilebilir.

Kurumun çalışma sistemine göre önce tarafların uzlaşmaya davet edildiği ilgili yasal gerekçelere de yer verilerek açıklanmıştır. Bu sayede tarafların "neden" diye düşünmesinin önüne geçilmek istenmiştir. Uzlaşma sağlanamadığı için kararın kurula sunulduğunun bilinmesi amaçlanmıştır. Sözleşme özgürlüğüyle ilgili yapılan ayrıntılı açıklamayla sadece başvuru sahibinin değil karşı tarafın da haklarını bilmesi sağlanmıştır. "Sözleşme özgürlüğü anayasada güvence altına alınmış olmakla birlikte kişilere sınırsız bir hareket alanı vermemekte, özellikle Anayasa'nın başlangıç metninde ve 10'uncu maddesinde yer bulan eşitlik ilkesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin 14'üncü maddesi ve 6701 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesinde yer alan ayrımcılık yasağı bu hakların kullanımında önemli bir sınırlama getirmektedir." tüm-

cesiyle özgürlük düşüncesinin doğru anlaşılması ve sınırlarının bilinmesi konusunda yasal otoriteye dikkat çekilmiştir.

“Başvuran tarafından sunulan yazışma örnekleri ve muhatap yazılı görüşlerinde başvurana başka hiçbir gerekçe gösterilmeden sadece bekâr olması sebebiyle ilanda yer alan taşınmaz hakkında bilgi alma sürecinde hizmet sunulmadığı görülmektedir.” tuncesinde geçen “başka hiçbir gerekçe gösterilmeden sadece bekâr olması sebebiyle” ifadesi kurulun konuya ilişkin olumsuz tavrıyla ilgili ipucu vermektedir. Ayrıca “bekâr bir insana kıyasla aralarında evlilik bağı bulunan bir ailenin kiracı olarak yaşadıkları süre zarfında daha özenli bir tutum sergileyeceklerine dair bir varsayımla hareket edilmesi objektif ve makul bir temelden yoksun olup söz konusu varsayımdan yola çıkarak ailesi olmayan ve bekâr olan başvurana ev verilmemesiyle elde edilmek istenen amacın meşruluğundan söz etmek mümkün olmayacaktır” ifadesiyle de muhataba bir öneri mesajı verildiği söylenebilir. Evli olanlara ev kiralamanın daha doğru olduğunu ve pişman olunmayacağını düşünmek dayanaksızdır demek istenmiştir. Metin içinde “ayrımcılık ve objektif” sözcüklerinin tekrarlanmasıyla bu noktalara dikkat çekilmiştir.

“Başvuruda medeni hal temelinde AYRIMCILIK YASAĞI İHLALİ YAPILDIĞINA” örneğinde olduğu gibi “KARAR” başlığı altında sonuç ve cezalar büyük harflerle vurgulanmıştır.

Karar metninde edilgen tümcelerin tercih edilmesi kararı veren kurul üyelerinin geri plana atıldığını ve bu kararın alınmasında kişilerin değil resmi bir kurum olan TİHEK’in yasal çalışma prensiplerinin etkili olduğunu göstermektedir. Bu durumda üyelerle birlikte kanun ve yönetmelik maddelerinin de özne rolünü üstlendiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte kararı veren kurul üyelerinin olaylara bakış açısı ve yorumu da önemlidir ve birden fazla üyenin bulunması karar aşamasında hatayı önler. Bu kararda “OY ÇOKLUĞUYLA” ifadesi büyük harfle vurgulanmış ve kurumun demokratik bir karar mekanizması olduğu gösterilmiştir. Ayrıca metnin genelinde kullanılan edilgen tümce yapısı ve “-miştir” yapısı kurumun resmiyetinin bir göstergesidir.

Sonuç

Söylem ve söylem çözümlemesi alanyazında pek çok çalışmaya konu olmuştur. Kurumsal söylem ve kurumsal söylem çözümlemesi ise henüz dikkatleri çekmemiştir. Her kurumun ya da şirketin kendi kültürü olduğu ve söylemlerine de bu kültürü yansıttığı düşünüldüğünde bir söylem türü olarak kurumsal söylemin de çözümleme çalışmalarına konu olması gerekir.

Çalışmamızda bundan sonraki çalışmalara örnek teşkil etmesi açısından TİHEK’in kurul kararlarını çözümlenmiştir. Bu noktada kararların söylem çözümlemesi için pek çok veri bulunduğu görülmüştür. Kararların sonucu ve başvuru konusu gibi etkenlerin sözcük ve tümce seçimini etkileyerek söylemi şekillendirdiği sonucuna varılmıştır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Artuç Bekteş, S. (2018). Kurum Kültürü Oluşturma ve Dil Becerileri. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 2 (1), 1-19.
- Bakiler, E. (2012). Bir Ritüel: Yemin Töreni: 'Kibrin' Mütevazı Bir Analizi, Sibel Arkonaç (Editör), *Söylem Çalışmaları 1. Baskı*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Breeze, R. (2013). *Corporate Discourse*, Londra: Bloomsbury Publishing.
- Büyükkantarcıoğlu, N. (2006). Söylemden İdeolojiye: Eleştirel Söylem Çözümlemesi, A. Kocaman (Editör). *Dilbilim Temel Kavramlar, Sorunlar Tartışmalar*, Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Çakır, A. (2014). *Söylem Analizi*, Konya: Palet Yayınları.
- Dijk, T. Van (2015). Söylem ve İdeoloji Çok Alanlı Bir Yaklaşım (Çev. N. Ateş), B. Çoban (Editör), *Söylem ve İdeoloji*, Su Yayınları, İstanbul.
- Dursun, Ç. (2001). *TV Haberlerinde İdeoloji*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Elbirlilik, T. ve Karabulut, F. (2015). Söylem Kuramları: Bir Sınıflandırma Çalışması. *Dil Araştırmaları*, 17, 31-50.
- Evre, B. (2009). Söylem Analizine Yönelik Farklı Yaklaşımlar: Bir Sınıflandırma Girişimi, İ. Parlak (Editör), *Medya Gerçekliğin İnşası*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Gudykunst, W. B. (1997). Cultural Variability in Communication. *Communication Research*, 24(4), 327-348.
- Günay, V. D. (2013). *Söylem Çözümlemesi*, İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Gür, T. (2011). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dil Tutumları ve Dil Kullanımlarının Söylem Çözümlemesi Yöntemi İle Betimlenmesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gür, T. (2013). Post-Modern Bir Araştırma Yöntemi Olarak Söylem Çözümlemesi. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken Journal Of World Of Turks*, 5 (1), 185-202.

- Gürgen, H. (1997). *Örgütlerde İletişim Kalitesi*, Der Yayınları, İstanbul.
- İmer, Kâmile vd. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- İnal, M. A. (1996). *Haberi Okumak*, İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Jaworska, S. (2020). Corporate Discourse, De Fina, A. and Georgakopoulou-Nunes, A. (Editör), *Handbook of Discourse Studies*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Koşumcu, S. (2023). Yalan Haber Metinleri Üzerine Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Ulusal Basın Örneği. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 808-840.
- Mahmudova, G. (2019). Uluslararası İlişkilerin Diplomatik Söyleme Yansıması: Zürih Protokolleri Örneğinde Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan'ın Eleştirel Söylem Çözümlemesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, E. D. (2023). Dava Metinlerine Söylem Çözümlemesi Bağlamında Bir Yaklaşım Denemesi: Yassıada Davaları Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzoğlu, S. (2001). Kurumsal Kimlik, Kurumsal Kültür ve Kurumsal İmaj. *Kurgu Dergisi*, 18, 337-353.
- Vardar, B. (2003). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yıkılmış, S. (2021). *Türkiye Türkçesinde Empati Dili (Söylem Çözümlemesi)*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- TİHEK. (2023). *Kurul Kararları*. TİHEK web sitesinden 07.08.2023 tarihinde <https://www.tih.gov.tr/kategori/pages/kararlar> adresinden erişildi.

Extended Summary

Discourse is one of the subjects of linguistics research. Many studies have been conducted on discourse from past to present. Various methods have been determined by researchers to understand and analyze discourse. Of course, for this, the characteristics and types of discourse must first be revealed.

Discourse is not only the subject of linguistics. The fact that it attracts the attention of different fields and is handled from different perspectives can be considered as the main reason for the diversity of types of discourse. When we look at studies on discourse, we come across many definitions. We can even say that every researcher interested in the subject has his own definition of discourse. Language also plays an important role in every aspect of social life, but discourse has a broader meaning than language.

Different contexts give rise to different types of discourse. Classifications of discourse types have also been made and many types such as political discourse, journalistic discourse, medical discourse and legal discourse have been identified. However, it is clear that there are many other types of discourse that have not emerged, been thought about, or attracted attention. One of these types is corporate discourse. Corporate discourse has not yet attracted attention in discourse and discourse analysis studies.

One of the most important concepts related to corporate discourse is corporate culture. Language has an important place in the formation of corporate culture, which we can express as the identity of the insti-

tution. Because there is a relationship between language and culture that cannot be ignored. In fact, there have been quite a few studies on corporate culture. But these are studies of human resources or management and organization researchers, not linguists. It is an indisputable fact that both internal and external communication is important for institutions. Language skills are at the forefront for strong and successful communication. Therefore, it is not possible to consider linguists outside of this issue.

The common language expected to be formed in institutions is very important in terms of functioning and institutionalization in the institution. It is also closely related to corporate discourse. As we mentioned before, there are studies on corporate discourse in different fields other than linguistics. Business, economics and marketing are some of these fields. Therefore, the definitions of corporate discourse in studies related to these fields are mostly within the framework of the discourses of companies and businesses. We can express corporate discourse in its shortest form as the communication activities of the institution. However, it is not right to simplify it as just the written and verbal style of the institution. In our study, the ideas put forward about corporate discourse were discussed in detail and tried to be combined with a linguistic perspective.

The discourse types identified so far have been addressed with various discourse analysis methods. Discourse analysis is the process of interpreting the discourse from the perspective of the person doing the analysis. Therefore, it would not be right to use sharp expressions such as "right/wrong" for discourse analysis or to say that it is limited to one interpretation. Every researcher and every field can look at the discourse from different angles and comment with different methods. Since corporate discourse is a new genre, there is no certainty about the method by which it should be analyzed. While the discourses that emerge during verbal communication are more instantaneous and daily, more designed discourses are used in written texts. Therefore, when analyzing corporate discourse, it is necessary to approach it from different perspectives depending on the type of discourse.

In this study, examples selected from the board decisions of the Turkish Human Rights and Equality Institution (TİHEK) will be discussed with the Critical Discourse Analysis approach in order to draw attention to corporate discourse analysis, which is one of the new topics in the literature. While making the analysis, Van Dijk's macrostructure and microstructure stages were taken into consideration. In the thematic structure section, only the main heading and side headings of the decisions are discussed. In the schematic structure section, the subject of the decision is summarized and the decision process is interpreted. In the microstructure section, the texts under the heading "Evaluation and Justification" and "Decision" were evaluated within the scope of the criteria of highlighting-putting in the background, presupposition, word choice and sentence preferences (transitive-intransitive, active-passive, indirect expression sentence).

In our study, the board decisions of TİHEK were analyzed in order to serve as an example for future studies. At this point, it has been seen that the decisions provide a lot of data for discourse analysis. It has been concluded that factors such as the outcome of the decisions and the subject of the application shape the discourse by affecting the choice of words and sentences.

Atf (cite): Avcı, Mehmet (2023). “Güncel Türkçe Sözlük’te Sözlüksel Boşluk (Türkmen Türkçesi Temelinde)” adlı eser üzerine, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, 7, 174-178.

“Güncel Türkçe Sözlük’te Sözlüksel Boşluk (Türkmen Türkçesi Temelinde)” Adlı Eser Üzerine About of the “Güncel Türkçe Sözlük’te Sözlüksel Boşluk (Türkmen Türkçesi Temelinde)” Named Book

Mehmet AVCI¹

Makale Türü: Kitap İncelemesi

Paper Type: Book Review

Oğuz KISA (2023). Güncel Türkçe Sözlük’te Sözlüksel Boşluk (Türkmen Türkçesi Temelinde), İstanbul: Aktif Yayınevi, 244 s. ISBN: 9786258182576

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, mehmetavcii07@gmail.com, ORCID: 0009-0004-5466-6171

Makale Geliş Tarihi (Received): 20.11.2023 Makale Kabul Tarihi (Accepted): 25.11.2023

Diller yapı olarak sürekli bir değişim içerisindedir. Bu yapısı ile dil, araştırmacılara yeni çalışma alanlarının kapılarını açmaktadır. Bu çalışma alanlarından biri de sözlüksel boşluklardır. Bir dile ait boşlukların tamamen tespit edilmesi oldukça zordur. Bu konuyla ilgili olarak “*Güncel Türkçe Sözlük’te Sözlüksel Boşluk (Türkmen Türkçesi Temelinde)*” adlı eser Oğuz Kısa’nın doktora tezinin yeniden gözden geçirilmiş biçimi olarak 2023 yılının sonunda Aktif Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Bu çalışmanın amacı Türkmen Türkçesine ait “Türkmen Dilinin Düşündürişli Sözlüğü”nden hareketle Türkiye Türkçesine ait TDK’nın Güncel Türkçe Elektronik Sözlük’te ‘görece/ olası sözlüksel boşluklar’ın tespitidir. Kısa’ya göre sözlüksel boşluk, “*Dillerin karşılaştırılması sırasında ortaya çıkan sözlüksel düzeyde boşluk, bir kavramın kaynak dilde sözcüksel bir ögeyle karşılanıyorken hedef dilde bu kavramı karşılayacak sözcüksel bir ögenin bulunmaması şeklinde açıklanabilir*” (2023: 18).

Eser genel hatlarıyla 244 sayfadan ibaret beş bölümden oluşmaktadır. Asıl bölümleri tamamlayıcı mahiyetteki “Tablolar Listesi”, “Şekiller Listesi”, “Kısaltmalar” ve “Ön Söz” başlıklı bölümlerde çalışma hakkında temel bilgilere yer verilmiştir.

Eserin ilk bölümünü “Sözlük Terminolojisi” oluşturmaktadır. Bu başlık altında çalışmayla ilişkili olduğu düşünölen bazı leksikolojiyle ilgili konulara değinilmiştir. Bu bağlamda; “Sözlükbilim”, “Sözlük Kültürü”, “Sözlükselleşme”, “Sözlükselleşme Süreçleri”, “Sözlüksel Anlam Alanı ve Sözlük Hiyerarşisi” hakkında bilgiler verilmiştir.

Eserin ikinci bölümünü “Boşluk Kavramı ve Farklı Disiplinlerde Boşluk Algısı” oluşturmaktadır. Bu bölümde çeşitli alt başlıklarda farklı disiplinlerdeki boşluk algısı üzerinde durulmuştur. Bu alt başlıklar: “Felsefede Boşluk”, “Fizikte Boşluk”, “Hukukta Boşluk”, “Sosyolojide Boşluk”, “Matematikte Boşluk”, “Mimaride Boşluk” ve “Mutlak Boşluktan Bahsedebilir miyiz?” şeklinde geçmektedir.

- Felsefede boşluk, felsefe disiplini altında genel olarak mekân kavramıyla arasındaki ilişki üzerinden açıklanmıştır.
- Fizikte boşluk, boşluğun varlığı veya yokluğu ile fiziksel olayların boşluktan nasıl veya ne derece etkilendiği, araştırmacılar tarafından tartışma konusu haline geldiği ve farklı görüşlerin de hakim olduğuna değinilmiştir.
- Hukukta boşluk, Pierluigi Chiassoni ve Anglo-Sakson geleneğinden gelen Joseph Raz’ın bakış açısı ele alınarak açıklanmıştır.
- Sosyolojide boşluk, özellikle toplumların bazı dönemlerdeki hızlı değişimleri ve geleneksel yaşam tarzındaki yavaş değişimleri arasında dikkat çekici farklılardan dolayı boşlukların oluşmaya başladığı dile getirilmiştir.
- Matematikte boşluk, diğer disiplinlerden farklı olarak boşluğun matematik biliminde sıfır olarak karşılandığı; sıfırın matematik, fen ve mühendisliğin temelini oluşturan bir rakam olduğundan söz edilmiştir.

- Mimaride boşluk ise, boşluğun farklı şekillerde algılanabileceği üzerinde durulmuştur. Burada boşluğun varlığını kabul eden Epikurosoçulardan, boşluğun varlığını görmezden gelen Dekartçılara kadar konu hakkındaki farklı disiplinlerden çeşitli görüşlere yer verilmiştir. (Kısa, 2023: 57)

Farklı disiplinlerdeki boşluk algısının ele alındığı ikinci bölümde yazar, gerçek manada mutlak boşluktan bahsedilip bahsedilemeyeceği üzerinden bir çıkarımda bulunmuştur. Bu çıkarıma göre mutlak boşluk herhangi bir var olanın yokluğunu imlemektedir ve bu açıdan işlevsel anlamda bir boşluktan kesin olarak bahsedilebilir. Ayrıca yaratılış ve insanı boşluk düzleminde ilişkilendiren yazar, insanın mekânın [yani yaratılan dünyanın] odak noktasında olduğunu dolayısıyla boşluğun da odak noktasında insanın bulunduğunu ifade eder. Soyut ve maddi uzam içerisinde beklenti ve ihtiyaçlarını gidermek için arayış içinde olan insan, eskiden bu yana boşlukları doldurma yolları aramıştır. Bunu da en temelde iletişimde kullandığı sözcüklerle sağlamıştır.

Eserin üçüncü bölümünü “Dilsel Boşluk” oluşturmaktadır. Yazar’a göre dilsel boşlukları tam anlamıyla tespit etmek pek de mümkün değildir. Bunun sebebi ise böyle bir işe girişmenin o dilin tüm edebî metinlerinde söz varlığının taranmasını gerektirmektedir. Bu da oldukça güçtür. Ancak doğru sınırlandırmalar yapılırsa boşluklar kısmen de olsa tespit edilebilir. Üçüncü bölümde ilk olarak “kavramsal boşluk” konusu ele alınmakla birlikte dil ve kültür arasındaki ilişkiden doğan kültürel boşluk ve kültürdilbilim konularına da değinilmiştir. Bunun dışında “Dilsel Boşluk”, “Diller Arası Boşluklar”, “Dil İçi Boşluklar” ve “Dil İçi Boşlukların Tespitinde Kullanılan Ölçütler” başlıkları altında da boşluklarla ilgili detaylı bilgilere yer verilmiştir. Diller arasındaki boşlukların ortaya çıkarılmasını hedefleyen çalışmanın bu bölümünde yazar’ın özellikle üzerinde durduğu konulardan birisi boşlukların tespitinde kullanılan ölçütlerin neler olduğudur. Ona göre sözlüksel boşluk ölçütleri şu şekildedir:

- *Öncelikle boşluk aranacak sözcüksel alanlar belirlenmelidir. (Dil İçi-Diller Arası)*
- *Kavramsal olarak varlığından bahsedilemeyen olası bir sözlüksel öge boşluk değeri taşımayacaktır. (Sözlüksel olarak inkânsız kavramlar için boşluktan bahsedilemez. Dil konuşurları tarafından ihtiyaç duyulan kavram, sözlükselleşmeyi gerektirecek kadar canlı ve belirgin olmalıdır.) (Dil İçi-Diller Arası)*
- *Belirlenmiş olan sözcüksel alanın bütün öğeleri için geçerli olacak değişkeler açıklanmalıdır. Belirlenen değişkeler bir matriksin satır ve sütunlarına yerleştirilebilir olmalıdır. (Dil İçi)*
- *Dilsel anlamda bir boşluktan bahsedebilmek için, parametreler matriksinin her satırında veya sütununda en az bir sözcüksel öge olmalıdır. (Dil İçi)*
- *Bütün bir cümle tek bir sözcükle değiştirilemez ya da açıklanamaz. (Dil İçi-Diller Arası)*
- *Eylemler, belirtenler (referential indice) içeremez. (Dil İçi-Diller Arası) (Kısa, 2023: 111).*

Eserin dördüncü bölümünü de “Sözlüksel Boşluk” konusu oluşturmaktadır. Bu bölümde sözlüksel boşluklar ile ilgili Chomsky ve Halle, Rejendran, Jansen, Cruse, Proost, Lehrer gibi dilbilimcilerin çalışmalarına ve görüşlerine değinilmiştir. Kısa’ya göre ise “*Sözlüksel düzeyde meydana gelen boşluklar, ya iki dilin söz varlığının tarama yoluyla karşılaştırılması ile ya da bir dilden başka bir dile yapılan çeviri çalışmalarında tespit edilebilir*” (2023: 81). Bu bölümün devamında da boşlukları doldurma yöntemlerinden bahsedilmiştir.

Eserin son bölümünü ise “Bulgular: Sözcük Düzeyinde Boşluklar” oluşturmaktadır. Yazar, bu bölümde toplamış olduğu verileri tematik ve gramatik açıdan tasnif etmiştir. Bu bölüm üç ana başlık altında ele alınmış ve bazı sözcükler için de görsellerden yararlanılmıştır. Bu ana başlıkların ilki “Adlarda Boşluklar”dır. Ad ve ad soylu yapılar, bu bölüm altında işlevlerine göre “özel” ve “cins/tür” adları şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu bölümde, özellikle cins/tür adları kategorisinde paylaşılan ve sözlüksel boşluk olarak işaretlenen sözcükler dikkat çekicidir. Tematik olarak cins/tür adlarındaki boşluklara bakıldığında insan, tabiat ve toplum kategorilerindeki sözcüksel boşluklar ilgili kavram alanlarında boşluk olarak işaretlenmiştir. Aynı tutum “Eylemlerde Boşluklar” ve “Edatlarda Boşluklar” bölümlerinde de sürdürülmüştür.

Sözlüksel boşluklar ve dilsel boşluklar hakkında yapılmış çalışmalara bakıldığında şimdiye kadar Türkiye’de iki çalışma öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki Akşehirli’nin 2013 yılında yayınlanan *Türkçede AD+II: AD+sIz Karşıtlık Örüntüsü ve Olası Sözlüksel Boşluklar* adlı makalesi ikincisi ise İlbaş’ın 2021 yılında Gazi Kitabevinde yayımlanan *Türkiye Türkçesinde Dilsel Boşluk* adlı çalışmasıdır. İki dilin karşılaştırılması ile ortaya çıkabilecek boşluklar bakımından ise bu çalışma diğerlerinden farklıdır. Çünkü daha önce diller arası bir çalışma yapılmamıştır. Bu bakımdan eserin “Sözlüksel Boşluk” kavram alanına ve işaretleyicilerine dair yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı ve alanında kaynak bir çalışma niteliği taşıyacağı düşünülmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Akşehirli, S. (2013). Türkçede AD+I: AD+sIz Karşıtlık Örüntüsü ve Olası Sözlüksel Boşluklar. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, (2), 49-63.
- İlbaş, S. (2021). *Türkiye Türkçesinde Dilsel Boşluk*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kısa, O. (2023). *Güncel Türkçe Sözlük'te Sözlüksel Boşluk (Türkmen Türkçesi Temelinde)*. İstanbul: Aktif Yayınevi.